

75.577

Notiuni
DE TEORIA
LITERATURII

MANUAL
PENTRU CLASA a VIII-a

EDITURA DE STAT DIDACTICĂ ȘI PEDAGOGICĂ - BUCUREȘTI, 1960
Biblioteca Universității „Lucian Blaga” din Sibiu

Biblioteca Centrala

L129191160

Biblioteca Centrala Universitara - Sibiu

I. CONST. CHIȚIMIA, I. NEGOESCU,
M. NOVICOV, AL. PIRU, G. G. URSU

NOȚIUNI DE TEORIA LITERATURII

MANUAL PENTRU CLASA a VIII-a

UNIVERSITATEA „LUCIAN BLAGA” B 1986
— SIBIU —
INVENTARIAT 1988

INVENTAR
2020

EDITURA DE STAT DIDACTICĂ ȘI PEDAGOGICĂ
BUCUREȘTI, 1960

Publ. Inst. de Inv. Sup. Sibiu
INV. Nr. 13868 19 98

Biblioteca Universității „Lucian Blaga” din Sibiu

Aprobat de M. I. C. cu ord. nr. 62.958/1960.

REFERENȚI:

Bistrițianu Alex., conf. univ., București.
Iosifescu Silvian, conf. univ., București.
Niculiu Adriana, profesoară, București.
Pervain Iosif, conf. univ., Cluj.
Vasilu Nicolae, profesor, București.

I. Noțiuni despre literatură

I. CE ESTE LITERATURA

Literatura în sens larg.

Prin literatură, în *sensul larg* al cuvîntului, se înțelege tot ce este scris¹, totalitatea operelor care intră în patrimoniul cultural al unui popor.

În acest sens, literatura cuprinde, în afara creațiilor literare propriu-zise, opere foarte diferite: scrierile politice, științifice, manualele, publicistica, actele oficiale și neoficiale, scrisorile, textele discursurilor și ale cuvîntărilor ținute cu diferite prilejuri. Putem vorbi astfel de o *literatură marxist-leninistă*, alcătuită din scrieri care explică pe baza științei marxist-leniniste diferite aspecte ale vieții sociale; de o *literatură filozofică*, în care se tratează probleme filozofice, de o *literatură istorică*, de o *literatură economică*, de o *literatură tehnică*.

Literatura în sens restrîns.

Literatura are și un alt *sens*, mai *restrîns*. În sensul acesta, ea cuprinde opere literare, ca: *Împărat și proletar* de Mihai Eminescu, *D-I Goe...* de I. L. Caragiale, *Mitrea Cocor* de Mihail Sadoveanu, *Iubește țara ta* de Mihai Beniuc, *Desfășurarea* de Marin Preda, *Cetatea de joc* de Mihail Davidoglu.

Și din lucrările științifice, ca și din operele literare aflăm diferite date, fapte. Dar, în timp ce *lucrările științifice* ne comunică *date abstracte* asupra lucrurilor, *operele literare* înălțăsează întotdeauna *tablouri concrete*. De pildă, în manualele de pedagogie se spune că viața în familiile burgheze influența negativ educația copiilor, cultivînd diferite defecte și vicii, ca: lenea, lăcomia, obrăznicia, lipsa de respect față de oamenii virstnici etc. Aceeași realitate apare și în scrierile lui I. L. Caragiale *Vizită...* și *D-I Goe...* Numai că aici este vorba de întîmplări concrete, puse pe seama unor anumite persoane. De asemenea, în prima parte a cărții lui Mihail Sadoveanu *Mitrea Cocor* ni se înfățișează viața grea a țăranilor muncitori sub regimul burghezo-moșieresc. Exploatarea la care era supus Mitrea,

¹ Cuvîntul *literatură* e un neologism de origine franceză, provenind din lat. *littera* = *literă, slovă*.

batjocorirea lui de către boierul Trei-Nasuri, înșelăciunile la care recurge Ghiță Lungu pentru a pune mâna pe pământul fratelui său și al cumnatei sale sînt fapte din categoria acelor care se întîmplau foarte des atunci în satele noastre. Despre asemenea forme de exploatare și asuprire putem citi și în cărțile de istorie și economie. Dar acolo se vorbește despre ele în general, fără referire la anumite persoane, împrejurări etc. Dimpotrivă, în romanul lui M. Sadoveanu se povestește cu multe amănunte viața unui anume țaran — Mitrea Cocor, care și-a pierdut părinții în anumite împrejurări, a ajuns să fie exploatat de fratele său, iarăși în anumite împrejurări, a simțit cum se răzvrătește împotriva nedreptăților tot în urma unor întîmplări petrecute cu el ș.a.m.d.

Așadar, în timp ce în lucrările științifice prezentarea datelor se face într-un mod abstract, general, în operele literare sînt infățișate întîmplări și tablouri de viață, concrete, individuale.

Zugrăvind concret realitatea, operele literare trezesc în cititor o puternică emoție. Citind *Desfășurarea* de Marin Preda, soarta țaranului sărac Ilie Barbu ne interesează îndeaproape. Ne bucurăm împreună cu el cînd se duce să se înscrie în colectivă gîndind că acum oamenii vor fi prețuiți numai după muncă, ne întristăm cînd Voicu Ghiocoaia îl umilește și sîntem indignați cînd e jignit de Bădircea sau cînd se duce la Voicu Ghiocoaia să ceară bumbacul pe care acesta i-l datora. Cînd descoperă cîrdășia lui Voicu cu chiaburii, ne mîniem împreună cu el. Autorul povestește în așa fel întîmplările din viața lui Ilie Barbu, încît participăm și noi la aceste întîmplări. Ele ne răscolesc de parcă ar fi propriile noastre necazuri, bucurii, frămîntări. Această calitate de a *emoționa* puternic pe cititori nu o au operele științifice. Operele științifice se adresează minții noastre, ele trebuie înțelese, pe cînd operele literare se adresează nu numai minții, ci și simțirii, urmînd să fie și înțelese și simțite.

Literatura în sensul restrîns al cuvîntului cuprinde acele opere în care autorii infățișează întîmplări concrete și oameni concreți, care trezesc în cititori emoții puternice.

Emoția pe care o trezește lectura sau ascultarea unei opere literare se aseamănă cu aceea pe care o avem la contemplarea realității însăși. O atare emoție se numește emoție *estetică* sau *artistică*, iar operele care au calitatea de a stîrni asemenea emoții se numesc *opere artistice*. Opere literare sînt, prin urmare, operele artistice sau beletristice¹.

Literatura artistică sau, mai simplu, literatura (în sensul restrîns al cuvîntului) cuprinde nu numai opere scrise, dar și opere care au circulat sau circulă oral. Creațiile folclorice fac parte din această categorie.

Literatura în sensul restrîns al cuvîntului este alcătuită din totalitatea operelor orale și scrise care infățișează în mod artistic realitatea.

Imaginea artistică.

Infățișarea artistică a realității se realizează în literatură cu ajutorul imaginii artistice. Știința ne dă noțiuni despre realitate, literatura ne infățișează realitatea, în imagini, concret.

¹ De la expresia franceză *belles lettres* (bel letr), ceea ce înseamnă *literele frumoase* sau *scrierile frumoase*.

În *Paşa Hassan* de G. Coşbuc și în partea întâi a *Scrisorii III* a lui M. Eminescu sînt zugrăvite concret anumite episoade de luptă. În ambele opere, faptele sînt în așa fel prezentate, încît devin semnificative pentru lupta de eliberare a poporului în general. Prin intermediul acestor opere literare, aflăm că în acele timpuri armatele romine, deși inferioare numericește cotropitorilor, ieșeau învingătoare, pentru că ostașii romîni luptau curajos, apărînd o cauză dreaptă: neatîrnarea patriei. Realitatea aceasta are o semnificație și mai largă. Ea ne ajută să înțelegem de ce un popor care luptă pentru o cauză dreaptă este de neînvins. Astfel, lectura unei creații literare îl îmbogățește pe cititor nu numai cu fapte concrete, dar și cu idei generale. Această calitate este proprie oricărei creații literare. Discursul proletarului din *Împărat și proletar* de M. Eminescu exprimă gîndurile și sentimentele unui agitator, dar exprimă, de asemenea, gîndurile și sentimentele tuturor răzvrătiților. În *Mitrea Cocor* de M. Sadoveanu, este înfățișat drumul eroului principal de la revolta individuală la activitatea revoluționară organizată. Sub influența comuniștilor, Mitrea a trecut printr-un proces de transformare. Printr-un proces asemănător au trecut însă foarte mulți țărani muncitori din țara noastră. În poezia *Partidul m-a-nvățat*, M. Beniuc, exprimînd sentimentele sale, arată, de fapt, dragostea tuturor oamenilor muncii pentru Partidul Muncitoresc Român. Prin urmare, imaginea artistică are un caracter concret, individual, dar în același timp și generalizator.

Citind *Vizită...*, *D-l Goe...*, *Mitrea Cocor* sau *Desfășurarea*, ne închipuim atît de bine oamenii și întâmplările zugrăvite, încît avem impresia că faptele povestite s-au petrecut adevărat. Chiar dacă nu toate cele povestite de I. L. Caragiale, M. Sadoveanu și Marin Preda s-au petrecut într-adevăr, ele sînt în așa fel înfățișate în scrierile respective (sînt atît de asemănătoare cu realitatea), încît puteau să se petreacă. Pentru scrierea operelor lor, autorii se inspiră din realitate, dar nu copiază faptele și nici nu le prezintă aïdoma, căci multe dintre acestea sînt lipsite de interes și n-ar spune nimic cititorului. Este necesară o selecție și o organizare a faptelor în așa fel, încît din prezentarea lor să rezulte un sens. Întîmplările cele mai reale, extrase din documentele istorice, au nevoie, adesea, spre a deveni semnificative din punct de vedere artistic, de prelucrare. În genere, scriitorul elimină tot ceea ce i se pare neverosimil și sporește cu imaginația sa ceea ce lipsește, spre a obține sensul voit. De aceea, *realitatea dintr-o creație literară* este totdeauna un produs al închipuirii scriitorului, *este o ficțiune*, care nu trebuie confundată cu realitatea propriu-zisă. Așadar, *imaginea artistică este o ficțiune*.

În slîrșit, imaginea artistică îi ajută pe cititori să deosebească ce e frumos de ceea ce e urît în viață. *O scrisoare pierdută* de I. L. Caragiale impresionează și pentru că arată cît de meschini, fățarnici, corupți, jofnici erau politicienii din trecut în România burghezo-moșierească, determinînd pe cititori și spectatori să-i urască și să-i disprețuiască. *Mitrea Cocor* de M. Sadoveanu îi ajută pe cititori să înțeleagă de ce comuniștii sînt demni de urmat. Aflînd cît de mult a învățat Mitrea de la comuniști, că abia cu ajutorul lor a putut găsi un adevărat rost în viață, cititorul se pătrunde de un sentiment de admirație pentru comuniști, în sufletul lui crește dorința de a le urma exemplul. Eroii ca Mitrea, Voicu Cerneț, Costea Florea, Nastasia ne sînt dragi pentru frumusețea lor morală. Pentru aceleași mo-

tive, cititorul îi admiră pe Ilie Barbu, Anghel, Țurlea (din *Desfășurarea*), dar îi urăște pe Voicu Ghiocoaia, Iancu Enache și pe ceilalți chiaburi. Operele literare îi ajută pe cititori să înțeleagă mai bine frumusețea naturii, frumusețea sentimentelor umane nobile, frumusețea eroismului și a muncii fără preget pentru binele obștesc. Totodată îi ajută pe cititori să respingă pornirile josnice, urite, care degradează omul.

Un tablou concret și generalizator al realității, creat cu ajutorul ficțiunii și avînd o importanță estetică, se numește imagine artistică.

Orice creație omenească, individuală sau colectivă, realizată cu ajutorul imaginilor artistice, este o operă de artă. Operele de artă sînt de mai multe feluri, după natura materialului folosit pentru realizarea imaginilor artistice.

Literatura este *arta cuvîntului*, întrucît în cazul literaturii materialul folosit pentru realizarea imaginilor artistice este cuvîntul, limba.

Muzica folosește, pentru realizarea imaginilor, sunetele. Cînd un compozitor compune un cîntec pe versurile unui poet, în creația rezultată sînt folosite ca material și sunetele și cuvintele.

În *pictură* materialul folosit, pentru realizarea imaginii artistice, îl constituie culorile și liniile. În *sculptură* — relieful.

Un spectacol de *teatru* este o operă de artă în care, pe lîngă cuvinte, sînt folosite decorul, grima, costumul, regia, jocul actorilor.

În *arta coregrafică* (baletul) expresivitatea artistică se obține cu ajutorul mișcărilor executate de dansatori în ritmul muzicii.

În *arhitectură*, respectînd nevoile practice, artistul tinde să dea construcției o anumită armonie prin îmbinarea volumelor, culorilor și materialelor.

O artă foarte complexă este *cinematografia*, întrucît folosește aproape toate mijloacele artistice ale celorlalte arte: cuvîntul, decorul, relieful, muzica, jocul etc.

2. ȘTIINȚA LITERATURII ȘI PARȚILE EI COMPONENTE

Literatura constituie o latură foarte importantă a creației unui popor. De aceea, cu veacuri în urmă, oamenii au început să studieze sistematic literatura ca una dintre manifestările cele mai strălucite ale geniului uman. Știința care se ocupă cu studierea literaturii se numește *știința literaturii*. Ea cuprinde trei discipline: *teoria literaturii*, *istoria literaturii* și *critica literară*.

Teoria literaturii.

În unele lucrări de știință literară, autorii nu se ocupă de caracterizarea și analiza unor anumite opere literare decît în măsura în care au nevoie de exemplificări și se străduiesc să descopere și să definească acele trăsături care caracterizează toate operele literare sau o anumită categorie a lor. Preocuparea de a distinge trăsăturile specifice ale operelor literare este o preocupare de ordin general, după cum tot de ordin general este

preocuparea de a descrie trăsăturile specifice ale limbii operelor literare, de a stabili legile de dezvoltare ale literaturii, de a defini diferitele curente literare și metode artistice: *clasicismul*, *romantismul*, *realismul critic*, *realismul socialist*. Lucrările destinate unor probleme de acest fel sînt lucrări de teoria literaturii.

Ramura științei literare care se ocupă de trăsăturile cele mai generale ale literaturii, de structura operelor literare în general se numește teoria literaturii.

Istoria literaturii.

În alte lucrări de știință literară se studiază fenomenul literar din punct de vedere istoric. Literatura unei țări se formează din totalitatea operelor literare create în diferite epoci de diferiți autori. În dezvoltarea literaturii, fiecare epocă și fiecare scriitor aduce ceva nou. Literatura română în perioada revoluției de la 1848 este diferită de literatura de astăzi. Literatura este un fenomen în continuă transformare. De studierea concretă a unei literaturi în dezvoltarea ei se ocupă *istoria literaturii*. Cercetarea aceasta se face întotdeauna în strînsă legătură cu istoria poporului. Istoria literaturii nu se ocupă numai de descrierea diferitelor etape prin care trece literatura, ci și de explicarea acestor schimbări. De pildă, știm că în literatura noastră a existat o perioadă de puternic avînt în ajunul revoluției de la 1848. Avîntul acesta a fost o urmare a înțelirii luptei maselor pentru libertate socială și națională. O altă perioadă de avînt a literaturii noastre, cea de la sfîrșitul veacului al XIX-lea, se explică, de asemenea, prin intensificarea luptei maselor împotriva monstruoasei coaliții burghezo-moșierești. Avîntul de astăzi al literaturii noastre este rezultatul luptei clasei muncitoare pentru sfîrșirea jugului burghezo-moșieresc și pentru construirea socialismului.

Ramura științei literare care se ocupă de literatură în dezvoltarea ei istorică, în strînsă legătură cu istoria vieții poporului, se numește istoria literaturii.

Cînd studiem literatura unui singur popor facem *istoria literaturii naționale* a poporului respectiv (istoria literaturii romîne etc.). Istoria literaturii sovietice se ocupă de dezvoltarea literaturilor naționale ale popoarelor sovietice.

Istoria literaturii tuturor popoarelor de pe glob se numește *istoria literaturii universale*.

Un studiu de istorie literară poate avea ca obiect și opera unui singur scriitor. Un asemenea studiu se numește *monografie*.

Critica literară.

A treia ramură a științei literaturii o formează acele lucrări care se ocupă de *aprecierea valorii operelor literare*. Operele literare se scriu pentru a fi citite sau reprezentate. Ele au o mare înrîurire asupra cititorilor și ascultătorilor. Înriurirea aceasta poate fi pozitivă sau negativă. Cînd o operă literară ajută cititorilor sau ascultătorilor să-și formeze o reprezen-

tare justă a lucrurilor, cînd cultivă în oameni sentimente nobile și generoase, cînd îi ajută să simtă mai puternic ceea ce e cu adevărat frumos, să respingă ce e urit în lume, o atare operă joacă un rol pozitiv în societate. Dimpotrivă, cînd răspîndește idei de reacționare, cînd denaturează adevărul vieții, cînd îndeamnă la fapte josnice și-i împiedică pe oameni să înțeleagă în ce constă frumusețea omului și a vieții, o atare operă este dăunătoare.

Societatea are nevoie să știe care opere literare îi sînt folositoare și care îi sînt dăunătoare. De asemenea, vrea să știe care opere sînt mai realizate din unghiul de vedere artistic și care sînt fără valoare artistică. Acest rol îl îndeplinește critica literară.

Ramura științei literaturii care se ocupă cu aprecierea operelor literare din unghiul de vedere al valorii lor artistice și în raport cu interesele societății se numește critică literară.

Intr-o societate împărțită în clase antagonice, critica literară nu poate aprecia literatura din punctul de vedere al intereselor întregii societăți. Acest lucru este posibil numai în societatea socialistă. În trecut, fiecare critic aprecia literatura din unghiul de vedere al unei anumite clase. Și, de bună seamă, aprecierile cele mai juste au fost făcute de acei critici care se situau pe poziția claselor progresiste. În istoria literaturii noastre activitatea critică cea mai valoroasă a fost desfășurată de criticii legați de mișcarea muncitorească revoluționară.

3. TRASATURILE CARACTERISTICE ALE LITERATURII

Literatura are un rol însemnat în societatea omenească. Acest rol rezultă în primul rînd din faptul că ea ajută oamenilor să-și îmbogățască cunoștințele. De pildă: o poezie ca *Eroilor de la Plevna* de V. Alecsandri înfățișează situația intolerabilă în care se aflau țărani care luptaseră în războiul de independență, *Mitrea Cocor* de M. Sadoveanu reflectă veridic condițiile inumane ale vieții țăranilor nevoiași sub regimul trecut, iar *Desfășurarea* de Marin Preda conține un tablou impresionant al luptei pentru transformarea socialistă a agriculturii.

Totodată, literatura ne ajută să cunoaștem mai bine sufletul omenească, să înțelegem mai adînc sentimentele și pornirile oamenilor, năzuințele lor, aspirațiile spre o viață mai bună. Din *Desfășurarea* aflăm, de pildă, cum este cuprins de bucurie eroul principal, Ilie Barbu, la gîndul că va lua parte la munca din gospodăria colectivă, cit de îndrăzneț și hotărît devine văzînd încrederea ce i-o acordă partidul. Literatura poate transmite cele mai variate cunoștințe despre natură și despre condițiile vieții sociale, poate să ne facă să trăim idealuri înalte și sentimente profund omenești.

Dar rolul social al literaturii nu se reduce la atît. Literatura contribuie ca oamenii să se orienteze just în viață, să aprecieze just pe cei din jur și faptele lor; ea ajută astfel oamenilor să-și formeze convingeri cit mai corespunzătoare nevoilor sociale. Dînd exemple de personaje pozitive și negative, literatura educă în cititori diferite sentimente și atitudini. Astfel, discursul agitatorului din *Împărat și proletar* al lui M. Eminescu stîrnește în cititori (sau ascultători) ura împotriva asupririi și admirația față de cei care luptă pentru libertatea poporului. *Scrisoarea III* de M. Eminescu

trezește și cultivă puternice sentimente patriotice. Arătînd cum s-au purtat oamenii sovietici cu prizonierii romîni în timpul ultimului război, Mihail Sadoveanu militează, prin *Mitrea Cocor*, pentru prietenia cu Uniunea Sovietică, cultivă în cititori internaționalismul proletar. Poezia *Lidice* de Eugen Jebeleanu comunică sentimente de solidaritate cu toți cei care luptă pentru pace. Ajutînd pe cititori să prețuiască și să iubească pe aceia care luptă pentru bunăstarea și libertatea oamenilor și să urască și să disprețuiască pe cei care înjosesc omul, îl exploatează și-l asupresc, literatura intervine în viața societății ca un puternic factor educativ.

Caracterul tipic al imaginilor literare.

Literatura înfățișează diferite întîmplări, comunică variate sentimente. Întîmplările și sentimentele din operele literare capătă o mare forță de înrîurire asupra conștiinței omenești, pentru că ele sînt concretizate în personaje vii, reale. Datorită acestei împrejurări, ceea ce se întîmplă cu personajele operelor literare impresionează adînc pe cititori, le stîrnește sentimente de simpatie sau antipatie, îi obligă la meditație. Un atare interes puternic, irezistibil, se trezește și pentru că cele relatate în creațiile literare au o semnificație generală, sînt caracteristice nu numai pentru un singur individ, ci și pentru o categorie de oameni. Iată de ce cititorii (și spectatorii) se recunosc în personajele operelor literare.

Operele literare exercită o puternică înrîurire asupra conștiinței umane, pentru că întrunesc în *același timp* două trăsături esențiale: pe de o parte, cuprind imagini concrete în așa fel alcătuite încît fiecare împrejurare și fiecare personaj participant sînt foarte bine individualizate, pe de altă parte, reprezentările individualizate sînt atît de semnificative și generale, încît mulți se recunosc în ele. Aceste imagini reprezintă oameni și împrejurări tipice.

Un personaj tipic apare și ca individ cu caracter unic, dar și ca purtător al unor sentimente, aspirații și năzuințe comune unei categorii de oameni, unei clase sau unei pătri sociale.

O întîmplare tipică, de asemenea, apare și ca o întîmplare unică, dar și ca o întîmplare semnificativă pentru fenomenele sociale caracteristice unei clase sau alteia, într-o epocă sau alta.

Prin caracterul tipic al imaginii artistice se înțelege oglindirea fenomenelor individuale, particulare, ale realității, în care sînt incluse semnificații generale, universale.

Caracterul popular al literaturii.

În piesa *Cetatea de foc* a lui Mihail Davidoglu se înfățișează întîmplări care afectează mai ales viața unei singure familii de muncitori — familia Arjoca. Totodată, urmărind conflictele din această familie, aflăm și cum luptă pentru mărirea producției alți muncitori de la Combinatul siderurgic *Reșița*, cum membrii de partid îi mobilizează pe muncitori în întreceri, cum demască și zădărnicesc încercările de sabotaj ale dușmanului de clasă. Adunate la un loc, toate aceste fapte ne ajută să înțelegem cum,

după actul revoluționar al naționalizării întreprinderilor industriale, bancare și de transport, de la 11 iunie 1948, în fața întregului popor, și în primul rând în fața clasei muncitoare, s-a ridicat o sarcină istorică de cea mai mare importanță: să asigure funcționarea fabricilor și uzinelor, devenite bun al poporului, în așa fel, încît producția nu numai să nu scadă, ci să crească mereu. Implinirea acestei sarcini cerea statornicirea unei noi atitudini în muncă, care să rezulte din împrejurarea că fiecare muncitor nu mai lucrează pentru patron, ci pentru întregul popor, deci și pentru el însuși. O atare atitudine presupune maximum de conștiinciozitate, spirit de inițiativă și de întrecere, dorința fierbinte de a depăși nivelul atins și este *atitudine socialistă* în muncă. Pentru o astfel de atitudine luptă Pavel Arjoca și soția sa, Marica, secretarul comitetului de partid, Muntean, Dumitru Arjoca și alți eroi ai piesei. Înfruntînd lupta pentru atitudinea socialistă în muncă, autorul *Cetății de foc* ridică o *problemă foarte importantă pentru întregul popor*: aceea că fără atitudine socialistă în muncă nu este posibilă victoria socialismului.

Autorul nu se mărginește însă să ridice această problemă, dar și militează, prin piesă, pentru rezolvarea ei într-un anumit fel. Urmărind împlinirile de pe scenă, ne dăm seama că lupta pentru atitudinea socialistă în muncă presupune, pe de o parte, demascarea acțiunilor dușmănoase, provocatoare, iar pe de altă parte, educarea răbdătoare, plină de grijă a unor muncitori ca Petru Arjoca, în comportarea cărora mai răbufnesc și unele atitudini individualiste, retrograde, moștenite de la vechiul regim. *Un atare mod de a rezolva problema corespunde liniei Partidului Muncitoresc Român și năzuințelor poporului, ideilor celor mai înaintate ale timpului.*

În piesa *Cetatea de foc* problema ridicată și soluția aleasă sînt prezentate în așa fel, încît găsesc un larg ecou în rîndurile oamenilor muncii. Întîmplările din piesă sînt tipice pentru viața și mentalitatea celor ce muncesc, sînt prezentate convingător, într-o formă care este ușor înțeleasă de toți cei căror li se adresează. Piesa izvorăște din frămîntările maselor largi ale poporului și se adresează poporului.

În piesa *Cetatea de foc* se tratează probleme importante pentru viața poporului, în spiritul năzuințelor poporului și al ideilor celor mai înaintate ale timpului și într-o formă accesibilă maselor largi.

Această calitate, proprie întregii literaturi progresiste, de a ridica probleme importante pentru viața întregului popor, de a le trata în spiritul năzuințelor poporului și al ideilor înaintate ale timpului, într-o formă accesibilă maselor largi, se numește caracter popular.

Caracterul popular este deci o calitate proprie întregii literaturi progresiste, din toate timpurile, dar, de bună seamă, nu se manifestă în aceeași măsură în toate operele. Sînt pătrunse de caracter popular acele creații literare ale căror autori sînt apropiați de popor, cunosc bine viața poporului și se identifică ei înșiși cu aspirațiile poporului. Cerințele caracterului popular pentru epoca noastră au fost formulate cu cea mai mare claritate de Lenin într-o convorbire pe care a avut-o cu revoluționara germană Clara Zetkin:

„Arta aparține poporului — spunea Lenin. — Prin rădăcinile ei cele mai adînci, ea trebuie să pătrundă în adîncurile maselor largi ale oame-

nilor muncii. Ea trebuie să fie pe înțelesul acestor mase și apreciată de ele, să unească sentimentele, gândirea și voința acestor mase, să le ridice. Ea are menirea să trezească în ele simțul artistic și să-l dezvolte“.

Caracterul național al literaturii.

Orice operă literară conține un fragment din viața poporului. În orice operă literară se reflectă un episod din trecutul de luptă pentru libertate sau din viața de astăzi a unui popor. Prin cercetarea operelor literare progresiste poate fi reconstituită viața unui popor cu tot ce are ea mai caracteristic.

Istoria diferitelor popoare are multe laturi asemănătoare. Istoria ne învață că aproape toate popoarele au trecut succesiv prin aceleași orînduiri sociale: mai întii comuna primitivă, apoi sclavagismul, feudalismul, capitalismul. Popoarele lagărului socialist au intrat într-o etapă superioară a dezvoltării istorice — socialismul. Datorită asemănării în dezvoltarea fundamentală (adică în dezvoltarea bazei societății) și lupta pentru libertate a popoarelor a avut trăsături asemănătoare.

Cu toate aceste asemănări însă istoria fiecărui popor are și trăsături deosebite, specifice, determinate mai ales de condițiile social-istorice în care a trebuit să trăiască, să muncească și să lupte poporul respectiv. Condițiile istorice de viață și luptă socială influențează caracterul oamenilor, modul lor de a gândi și de a simți, datinile și obiceiurile, limba lor. Oglindind viața, lupta și experiența poporului, literatura oglindește și trăsăturile acesteia specifice. Datorită lor, literatura fiecărui popor capătă o seamă de trăsături deosebite, caracteristice, care decurg din conținutul ei popular și care o deseobesc de alte literaturi. -

Elementul principal al caracterului național îl constituie limba. Fiecare literatură este exprimată în limba unui anumit popor, iar fiecare limbă are o seamă de trăsături specifice. Marii scriitori ai tuturor timpurilor au considerat că una din îndatoririle lor principale e să cultive cu măiestrie limba poporului.

Caracterul național al literaturii nu se reduce totuși la limbă. Dacă citim în traducere românească opere ale scriitorilor ruși, francezi sau germani, ne dăm seama că și în traducere fiecare din aceste literaturi păstrează o seamă de particularități specifice.

Operele unor scriitori, ca : M. Sadoveanu, I. L. Caragiale, M. Eminescu, G. Coșbuc „sună românește“ și atunci cînd sînt traduse în limbile rusă, franceză sau germană.

Caracterul național al unei literaturi, în afară de limbă, îl constituie toate elementele care izvorăsc din experiența poporului din care face parte scriitorul. În scrierile lui Mihail Sadoveanu, de pildă, experiența de viață și de luptă a poporului român trăiește și prin peisajul zugrăvit cu atîta măiestrie, care e și atît de românesc totodată, dar și prin descrierea datinilor și a obiceiurilor, care reflectă geniul creator al poporului român. Dar experiența poporului român se oglindește mai ales în caracterele personajelor sadoveniene, în modul lor de a gândi și de a simți, în felul lor de a se comporta în diferite împrejurări ale vieții. Țăranii lui Sadoveanu au, de bună seamă, multe preocupări asemănătoare cu țărani ruși din creațiile

lui Tolstoi sau Turgheniev, cu țărani ucraineni evocați de Șevcenko sau Franko, cu țărani francezi din romanele lui Zola, dar sînt, totodată, printr-o seamă de trăsături, țărani romîni, în cele mai dese cazuri moldoveni.

Caracterul național al unei literaturi se manifestă cel mai deplin prin intermediul personajelor, în trăsăturile cărora se reflectă felul de a fi al poporului.

Trăsăturile specifice ale unei literaturi, care o deosebesc de alte literaturi și care izvorăsc din experiența istorică a poporului respectiv, ca limba, obiceiurile, trăsăturile de caracter ale personajelor, alcătuiesc caracterul național al acestei literaturi.

Caracterul de clasă al literaturii.

Scriitorii mari au oglindit în creațiile lor năzuințele poporului, au căutat întotdeauna să dea răspunsuri la problemele care frămîntă poporul. Natura acestor răspunsuri, orientarea lor, justețea sau injustețea soluțiilor date reflectă poziția ideologică a scriitorului, convingerile sale politice, morale, estetice. Literatura are întotdeauna un caracter de clasă, întrucît reflectă năzuințele unei anumite clase, iar scriitorul este exponent al acestor năzuințe. Cu cît este mai înaintată poziția ideologică a scriitorului, cu atît mai valoroase sînt și creațiile sale. În dezvoltarea literaturii noastre, scriitori ca Vasile Alecsandri, Costache Negruzzi, Dimitrie Bolintineanu sau Grigore Alexandrescu au creat opere deosebit de valoroase, reflectînd aspirațiile de libertate și dreptate socială ale maselor populare în perioada pregătirii și desfășurării revoluției de la 1848. Mai tirziu, M. Eminescu și I. L. Caragiale au dat glas miniei și disprețului acelorăși mase față de mascarada așa-zis „democratică” pusă la cale de „monstruoasa coaliție” burghezo-moșierească. În opera lui G. Coșbuc, ca și în cea a lui M. Sadoveanu mai tirziu, și-a găsit expresia revolta țărănimii asuprite. În opera lui Alexandru Sahia se manifestă conștiința de clasă revoluționară a proletariatului. Reflectarea năzuințelor unei clase progresiste ridică valoarea operelor literare. Dimpotrivă, atunci cînd în operele literare pătrund ideile claselor reacționare, valoarea operelor literare scade.

Partinirea comunistă.

În zilele noastre, expresia cea mai înaltă a năzuințelor poporului este politica Partidului Muncitoresc Romîn. Pentru a-și consolida libertatea și pentru a-și asigura bunăstarea, poporul nostru construiește socialismul. Forța conducătoare în lupta pentru construirea socialismului este Partidul Muncitoresc Romîn. Iată de ce, în toate domeniile de activitate, deci și în literatură, rezultatele cele mai prețioase se obțin acolo unde se aplică linia partidului. Iată de ce operele literare cele mai valoroase sînt acelea în care viața și lupta poporului sînt arătate în lumina adevărată a învățăturii partidului marxist-leninist al clasei muncitoare.

Dacă analizăm, de pildă, o seamă de opere literare ca *Mitrea Cocor* de Mihail Sadoveanu, *Oțel și pîine* de Ion Călugăru, *Desfășurarea* de Marin Preda, *Iubește țara ta* de Mihai Beniuc, *Cetatea de foc* de Mihail Davidoglu și *Lidice* de Eugen Jebeleanu, observăm că fiecare din ele militează într-un anumit fel pentru cite un obiectiv din lupta partidului.

În *Oțel și piine* și *Cetatea de foc* se arată cum luptă muncitorii pentru a înfăptui politica partidului cu privire la creșterea producției în fabrici și uzine. În *Mitrea Cocor* și *Desfășurarea* sînt zugrăvite aspecte din lupta condusă de partid la sate, pentru reforma agrară la început și pentru colectivizare mai tîrziu. Poezia *Iubește țara ta* transmite, în formă poetică, învățătura partidului cu privire la patriotismul socialist, iar *Lidice* este o chemare de unire în lupta pentru pace adresată oamenilor muncii din toată lumea.

Aceste creații au un adînc caracter popular, întrucît tratează problemele cele mai importante pentru viața poporului. Totodată, autorii nu se mărginesc să consemneze problemele, dar și militează pentru rezolvarea lor în spiritul idealurilor celor mai înaintate ale timpului. Autorii lucrărilor enumerate luptă în primele rînduri pentru interesele poporului, călăuzindu-se în creația lor de politica Partidului Muncitoresc Român. Datorită identificării scriitorilor cu lupta partidului clasei muncitoare pentru viitorul luminos al țării, creația lor se ridică pe o treaptă superioară.

O asemenea poziție a scriitorului, prin care el se identifică în creația sa cu lupta partidului clasei muncitoare, se numește **partinitate comunistă**.

Partinitatea comunistă este forma cea mai înaltă a caracterului popular al literaturii, asigurînd condițiile cele mai prielnice pentru înflorirea creației. Cerința partinității comuniste a fost formulată pentru prima dată de Lenin în 1905, în articolul *Organizația de partid și literatura de partid*. Lenin a cerut atunci scriitorilor să transforme literatura „într-o parte integrantă a cauzei generale a proletariatului”.

II. Structura operei literare

UZINA VIE

de Al. Sahia

Deasupra pământului, peste pietre, peste vite și oameni, dogoarea vărătică a soarelui pătrunde usturător, ca un gaz de război.

Dincoace de șirul munților, fabrica de locomotive se înalță ca o vită gigantică și turnurile ei, asemenea unor gituri de păsări însetate, decorează golurile dintre piscuri.

Păduri nesfirșite pătează spinările petroase, într-un verde închis.

Pe toată întinderea cerului, care se slîșie de crestele munților, în partea de miazănoapte, nu se definesc norii. Pare o baltă de catilea albastră, menită să păstreze dogoarea.

Numai uzina urlă înnebunită și, sub ziduri, pământul se cutremură pînă departe. Acolo înăuntru, cîteva sute de muncitori și muncitoare lorfolesc, se amestecă cu motoarele, cu roțile uriașe — înfrățindu-se.

Din inima ei, pe șina proaspătă, s-a scos încă o locomotivă. Pufăie pe nări, ca un armăsar neînvățat. Se dau semnale, se țipă, și bolidul abia se mișcă, sănătos, cu alăturile noi care sclicește în soare. Duce pe trupul odihnit zeci de muncitori agățați de ea ca un ciorchine. Sint numai în cămăși, cu piepturile și brațele goale.

— Ce zici, tovarășe Filip, iată, încă una!

Și muncitorul slăbănog, cu obrazii supti, umeziți de sudoare, înalță brațele pline de entuziasm.

— Da, încă una. Dar ce ne bucură pe noi? Ce ne bucură, dacă s-ar scoate nu una pe zi, ci o sută de mii? Burțile muncitorilor rămîn tot flămînde. Alții se satură.

Filip, masiv, cu mușchii reliefați puternic, își trece acru mîneca bluzei peste obrazii asudați. Ras în cap, chelia lui sclicește în soare ca o alamă de la locomotivă.

Entuziastul se încovoie puțin, ca smucit de o durere a pieptului și răspunde înfrînt:

— Știu, știu prea bine asta, așa după cum o știe întreaga clasă muncitoare. Însă vreau să spun că de cîte ori se scoate din fabrică o mașină nouă, cum o văd pe picioarele ei adevărate, c-a prins suflet și iese ca un

tigru ce dă prima oară de lumină, uit de orice și mă bucur. Privește la ea, tovarășe Filip, te rog uită-te la ea bine, ce nouă e și frumoasă. Vezi luciul ăla de la bielă? Eu l-am dat. Nu era de datoria mea, însă am coborît de pe podul meu numai ca să lustruiesc biela. Va împinge roțile pe mii de kilometri, o să se oprească într-o gară, are să plece din ea și o să meargă în alta. La mine la țară există gară. Auzi, există gară. Are să iasă și mama și ai mei se vor întreba: ce-o fi lucrat de mîna lui Bozan din toate astea? Eu am să-i înștiințez că am dat lustrul bielei, că tot trupul ei a fost cărat de mine cu podul rulant din inima cuptorului, în ghearele laminoarelor. Am să le scriu o scrisoare lungă, cum nu le-am mai scris de cînd sînt, să le vorbesc despre fabrică. Nu-i lucru puțin ce facem noi. Și, pe urmă, locomotiva se naște sub ochii noștri, noi o creștem, noi îi dăm viață. Uite-o, are să se ducă. Cite n-am petrecut. Locomotivele sînt copiii noștri, sînt copiii de fier.

Filip nici nu privi la monstrul care șuiera disperat pe linie. El văzu ochii lui Bozan înecați, aprinși ca de febră și nu știu dacă sînt lacrimi sau simplă sudoare.

Gîndi: „Dacă fabrica aceasta ar fi a muncitorilor, dacă ea ar fi organizată după legi proletare, dacă s-ar munci numai șapte ore pe zi, slăbănogul ăsta de Bozan ar înnebuni și lustrul bielei lui ar întrece soarele... Ce înțeleg directorii, acționarii cu celele răsfrînte peste guler? Știu ei că în clipa aceasta un muncitor plînge de dragul unei locomotive? Și ciți nu sînt din aceia care n-au văzut coșul fabricii, n-au mirosit duhoarea coc-sului, dar în schimb fură din hrana muncitorilor. Spinări proletare se încovoae, în timp ce burțile cîtorva se umilă.“

Locomotiva aleargă despletită, cu ciorchinele [de] muncitori prins de ea. I se face proba. Trece de pe o linie pe alta, e oprită brusc, apoi din nou i se dă friu liber și ea se lasă condusă, parcă aduîmecînd aer.

Pe urmă a fost trasă în rîndul celorlalte, sub un hangar lung, nesfîrșit.

Curtea a rămas iarăși goală de oameni. În fund de tot s-agită un steag roșu, o locomotivă obosită se sîcîie de colo-colo. S-aud schimbările la linii, cu țăcăneli stridente, enervante. Bozan ține privirile îndreptate către Filip. Se așteaptă să-i răspundă. Ii vede însă umerii obrajilor cum îi tremură în mod neobișnuit, negri de funingine și asudați. Filip își trece mineca hainei peste frunte, vorbește:

— Tovarășe Bozan, te-am auzit adeseori povestind prin fabrică despre cei trei-patru copii ai dumitale, cu poftă de șerpi după lapte. I-ai săturat vreodată?

Bozan nu înțelese nimic. Rămase uluit în fața întrebării și peste figura lui se putu citi o umbră dureroasă.

— Nu te înțeleg, tovarășe Filip.

— Ei, nu mă înțelegi. Acum cîteva zile vorbeai lîngă cuptoare despre șerpișorii dumitale, care te-au înnebunit cu atîta lapte. Cum nu mă înțelegi? Te întreb foarte serios!

— Nu, nu te înțeleg. Cred că dumneata vrei să-ți bați joc de mine. Asta poate fiindcă eu am înșirat prea multe despre luciul bielei. Pentru că altfel ce rost își are poftă nebună a șerpișorilor mei de copii aici, cînd eu ți-am tocat despre bielă?

Filip se văzu încurcat. Nu se așteptase la asta. Citi tristețea de pe chipul tovarășului său și-l copleși și pe el.

— Nu! Ascultă, tovarășe Bozan — îl apucă de braț — vei vedea, am să-ți spun. M-am gândit la mine, la mine când eram mic. De cite ori tata se întorcea de la oraș, aducea în traistă o piine mare albă, o jimblă. Mama o frîngea cu mîinile ei tremurătoare, în nouă părți, după numărul fraților și surorilor mele. Lucrul acesta se petrecea de citeva ori pe an. Imi reamintesc cum mîncam bucățica aceea de piine. Lingeam fiecare fărîmătură și niciodată nu mă săturam. Imi spuneam: „să am eu o jimblă întreagă“, și toată copilăria n-am avut-o. Acum te-am auzit pomenind ceva despre mama ta, despre sat, și nu știu cum mi-au venit în cap copiii tăi nesățioși după lapte, poate ca mine atunci, după jimblă. Și te-am întrebat: i-ai săturat vreodată?

Bozan lăsă capul în jos, asemenea unui vinovat care își mărturiște fapta.

— Nu, nu i-am săturat! Le-am făcut în schimb niște castroane mari de tablă și ei se bucură pentru că sînt mari. Nu le-am văzut pline niciodată.

— Eu credeam că-i saturi!

— Nu, este așa, la fel cu jimbla dumitale.

Și Filip, însoțit de Bozan, a intrat în fabrică.

Muncitorii aproape goi, cu șiruri de sudoare pe spate și piept, mînjiți de funingine și unsoare, cu coifuri de hîrtie pe cap sau înfășurați în saci, creau un aspect de muncă într-o încordare nebună.

Filip a coborît la cazane, Bozan s-a urcat pe scara de sîrmă, la comanda podului rulant. Acolo stă cocoțat de paisprezece ani. Mereu cu privirile ascuțite, el poartă prin aer, în ghearele podului, blocuri de fier. Asemenea unui monstru, podul său uriaș se oprește în fața cuptorului, unde mecanic își deschide gura și cîrligele de oțel înșfacă blocul înroșit. De atîtea ori a avut impresia că gura cuptorului se cascade în mod uluitor, că podul lunecă în pîntecul de jeratec cu el cu tot.

Atunci se pleacă pe roata comenzii apăsîndu-și pieptul de ea, să se trezească. Apoi urmărește liniștit cum podul își schimbă de la sine direcția, purtînd peste capetele a sute de muncitori un trup de fier roșu. La laminare blocul este coborît cu prevedere. Peste el încep să joace valțurile de oțel, creînd din bucata de fier diformă o tablă subțire. Mecanismul acesta, Bozan îl urmărește din înălțimea fabricii de ani de zile. Aburii fierbinți, creați din valurile de apă care cad peste sulurile de oțel să omoare temperatura, se ridică pînă sus, înlăcrămîndu-i ochii. El stă astfel deasupra motoarelor, deasupra curelelor de transmisie care învîrtesc roți vrăjitoare. Se plimbă ca un Dumnezeu printre norii groși ai aburilor cocliți, printre stelele false ale becurilor electrice. Jos mișună oamenii într-o lume de fier, printre grămezi de cărbuni, sărînd ca țapii rîurile de sîrmă înroșită, trasă la filieră.

Podul rulant a ajuns din nou la ușa cuptorului, cele două brațe împing în ea și nu se mai deschide. Bozan strînge în mîini direcția — așteaptă.

Încearcă o mișcare și deodată simte că alunecă în jos, într-un zgomot asurzitor. Aude un țipăt scurt, își dă seama că în țipătul acesta s-au unit sute de țipete. Într-o fulgerare vede cum lumea fuge de sub el, simte o cutremurare puternică a corpului, ca plesnit de ceva — și nu mai înțelege nimic.

Podul rulant s-a prăbușit, cu geamăt surd, peste cazanul de plumb, turtindu-l complet. Șuvoaie de metal lichid au început să se împrăștie prin fabrică, născând groază. Din grămada enormă se înalță aburi ca dintr-un rug.

— Bozan, s-a prăbușit podul lui Bozan, săriți!

S-au întins grabnic grinzi și scări de lemn peste lava arzătoare, sprijinite de scheletul podului căzut. În patru rinduri o echipă de muncitori au înaintat pe punțile de lemn, în patru rinduri s-au întors îngroziți de do-goare. Deodată, neașteptat, la capătul punții s-a arătat Filip cu Bozan în brațe. Din amindoi ieșeau aburi și mulțimea a început să murmure cu-prinsă de bucurie și teamă. Au ieșit din fabrică. Bozan avea picioarele înfășurate în plumb topit, dreptul pînă dincolo de genunchi, stîngul numai laba. O zeamă carnală se întrepătrundea printre plăgile metalice, împrăștiind un miros de oaie opărită, cu un gust de cocleală. Bocancii lui Bozan păreau niște broaște strivite. Sta întins pe pămînt înălțîndu-se din el vapori fierbinți.

Toți muncitorii părăsiseră lucrul, făcînd roată în jurul lui Bozan, dar nimeni nu știa ce trebuie să facă.

Un glas din mulțime strigă disperat:

— Apă! De ce stați, să vină repede apă!

Turnară peste el cîteva căldări cu apă. Plumbul se transformă în așchii lungi, deslăcîndu-se de pe piciorul secătuit de carne.

Rănilul deschise ochii și din gură i se prelinse un fir subțire de sînge. Gloata se tălăzui înviorată și exclamă:

— A scăpat, a scăpat!

Filip îngenunchie lîngă Bozan și cu mîinile tremurînde începu să culeagă din carne plăgile de plumb. Îi veni din nou în cap amintirea cu jimbla și ar fi dorit să-l întrebă și acum dacă șerpișorii lui de copii s-au săturat vreodată de lapte. Il sfredelea fraza lui Bozan: „Le-am făcut în schimb castroane mari de tablă, să-i mint”.

Unsprezece luni Bozan a stat în spital. I s-a amputat piciorul drept. Uzina a regăsit-o mai plină de viață, dar vloga lui s-a scurs și cu un singur picior nu s-ar mai putea cățăra pe scara de sîrmă. Podurile rulante i se par acum imense și orice scîrțîietură a lor, cînd lanțurile se încurcă la cîrlige, face să-i tresară inima. De la ieșirea din spital au trecut cîteva luni și locul în uzină nu și l-a mai reluat. Îi trebuie un picior de lemn, care costă. Directorul general, cînd s-a găsit față în față cu Bozan, a scuturat scrumul țigării absent și a mormăit, înfundîndu-se comod în fotoliu: „Fabrica nu poate da și picioare”. Dar Bozan, ori de cîte ori aude că se scoate o nouă locomotivă, vine s-asiste și ochii lui capătă aceeași umezeală a bucuriilor sincere.

Vestea că direcția refuză să pună lui Bozan piciorul s-a întins vertiginos în uzină. O delegație a muncitorilor s-a prezentat directorului, dar acesta și-a scuturat iarăși havana, vorbind plictisit: „Fabrica nu dă și picioare”.

S-a întrunit comitetul uzinei și greva a fost declarată. În cîteva minute motoarele au fost oprite și în toată clădirea nu se aud decît glasurile oamenilor care părăsesc lucrul, grăbiți. Cîteva sute de muncitori au inundat curtea, grupîndu-se către poartă.

— Desigur, vorbi cineva, directorul va înștiința poliția.

— Nu face nimic, răspunse Rogoz, un muncitor din comitet, cu fața subțire, cu părul răvășit¹. Dintr-o încordare nervoasă, el sări ușor pe grămada unor traverse ruginite și, scuturându-și părul în neregulă, începu :

— Tovarăși, cine nu-și mai amintește de suferința prin care a trecut camaradul nostru Bozan ? Prăbușindu-i-se podul rulant deasupra cazanului de plumb, a rămas fără picior. Luni de zile el și-a tirit restul trupului în fața direcției, cerind un drept d-al lui : piciorul de lemn. Fabrica refuză să i-l dea. Iată deci cum legea asigurării celor ce cad jertfă muncii este o simplă minciună, ca și toate legile burgheziei. Hotărîrea comitetului nostru este să părăsim lucrul și nu-l vom reincepe decît atunci cînd stăpînii vor face așa cum cerem noi. Singurul mijloc de salvare, pentru momentul de față, nu este decît greva. Ei trebuie să înțeleagă o dată pentru totdeauna că forța brațelor noastre întrece forța tuturor motoarelor, *noi sintem adevărata uzină, uzina vie*.

Și Rogoz întinse brațul în sus ca un purtător de stindard. Mulțimea se tălăzui în strigăte de aprobare, înăbușită de soarele care ardea peste capetele lor. Palid, rezemat de colțul uzinei, Bozan privea înmărmurit la spectacolul acesta, care se desfășura pentru el. Își atinse restul piciorului și se încovoie, sub o izbucnire de plîns.

Se auziră ropote dese, ca o fugă cadențată.

Din spatele fabricii apărură soldați.

— Vine armata — strigă Rogoz — dar lucrul acesta nu spune nimic. Nu vom părăsi curtea și nici în uzină n-are să intre nimeni.

Gloata își strînse rîndurile. Soldații coborîră armele de pe umeri și mișcară trăgătoarele în semn de amenințare. Muncitorimea rămase nelclintită. Urmă o comandă scurtă. O salvă de focuri se dezlănțui în zăpușeala de moarte. Nimeni n-a înțeles dacă în oameni sau în soare. Masa compactă, însă, deodată s-a desfăcut în zeci de bucăți, năpustindu-se asupra soldaților. Dar izbucniră alte detunături, de astă dată urmate de țipete tăioase. Curtea întreagă a fabricii se transformă într-un cîmp de luptă. Din inima uzinei începură să șuiere mașinile.

Bozan simți o plesnitură în cap și durerea părea alta decît aceea pe care a trăit-o în clipa prăbușirii cu podul rulant. L-a inundat ceva cald, într-o senzație de moleșeală plăcută. I s-a părut că restul piciorului i se lungește, dă o luptă, întinzîndu-i-se zgîrciturile.

Se gîndi la Filip : „Ce face Filip ? Sigur, se luptă pentru piciorul meu de lemn. Toată muncitorimea luptă acum pentru un picior, dar care ascunde în el nenorocul altor sute de picioare. Filip, Filip... jimbla...”

Apoi răsăriră cei patru copii ai lui, ținînd în mîinile întinse castroanele largi de tablă. Moleșeala crescui, inundîndu-i ochii, inima.

Trupul uzinei nu mai zguduia pămîntul.

Murise. Adevărata ei viață se sfărîmase în afară de ziduri.

Analiză literară

Cercetarea cu ajutorul căreia se ajunge la o înțelegere și la o apreciere justă a semnificației și a importanței unei opere literare se numește *analiză literară*. Analiza literară se face atît din punctul de vedere al conținutului, cît și din punctul de vedere al mijloacelor de realizare artistică.

¹ răvășit — în dezordine.

Ca să poată fi realizată în condiții bune, analiza literară trebuie să țină seama de modul specific în care viața se oglindește în literatură, precum și de elementele și trăsăturile care se întilnesc în orice operă literară. *Totalitatea acestor elemente și trăsături formează structura unei opere literare.* Descrierea structurii operei literare constituie un capitol al teoriei literaturii.

Tema operei literare.

Citind *Uzina vie* ne dăm seama că această operă literară oglindește un anumit aspect al realității: *cum au trăit muncitorii sub vechiul regim burghezo-moșieresc.* Alăm în primul rînd cît de crîncen erau exploatați. Aceasta reiese și din înfățișarea lui Bozan („slăbănog, cu obraji supti”) și din faptul că acest muncitor harnic n-a reușit niciodată să-i sature pe copiii săi („serpișorii”, cum le spunea el) și a trebuit să le facă — ca „să-i înșele” — niște castroane mari de tablă, dar pe care „nu le-a văzut pline niciodată”. Mizeria în care trăia clasa muncitoare reiese și din amintirile lui Filip, care povestește lui Bozan că, ori de cîte ori tatăl său se întorcea de la oraș, „aducea în traistă o piine mare albă, o jimblă”. Dar cum copiii erau mulți, fiecare căpăta doar o bucătică și nu se sătura. „Îmi spuneam — *își amintește Filip* — să am eu o jimblă întreagă, și toată copilăria n-am avut-o.”

În *Uzina vie* se înfățișează nu numai exploatarea și mizeria, ci și lupta oamenilor muncii pentru drepturile lor. Conținutul acestei lupte rezultă și din cuvintele pe care i le adresează la început Filip lui Bozan, cînd acesta se bucură că „s-a scos” o nouă locomotivă („Ce ne bucură dacă s-ar scoate nu una pe zi, ci o sută de mii? Burțile muncitorilor rămîn tot flămînde”) și mai ales din întîmplarea descrisă în partea a doua a narațiunii. Bozan a fost accidentat. El și-a pierdut un picior din cauza patronilor care nu s-au îngrijit de repararea la timp a utilajului. Cînd însă cere directorului un picior de lemn, acesta răspunde cinic: „Fabrica nu poate da și picioare”. Atunci, la îndemnul lui Filip și Rogoz, toți muncitorii se solidarizează cu Bozan și declară grevă. Ei nu dau înapoi nici atunci cînd vine armata. Atitudinea lor este caracteristică pentru solidaritatea muncitorească, pentru dirzenia clasei muncitoare; ea ne ajută să vedem cum se formează și se căleşte în luptă cu dușmanul conștiința de clasă a muncitorimii, spiritul ei revoluționar. Așadar, *Uzina vie* înfățișează un aspect de viață: *exploatarea maselor muncitoare de către patroni și lupta de clasă a proletariatului.* Acest aspect constituie *tema* povestirii *Uzina vie*.

Aspectul de viață înfățișat într-o operă literară se numește temă.

Temele pe care le tratează operele literare sînt foarte variate. Uneori, scriitorul evocă timpurile trecute: tema sa este istorică. Operele scrise pe teme de actualitate pot înfățișa aspecte sociale diferite: lupta clasei muncitoare (ca în *Uzina vie*), viața și lupta țărănimii (ca în *Mitrea Cocor* de M. Sadoveanu), viața intelectualității. Cînd în centrul unei opere literare se găsește frămîntarea sufletească a unui om, tema operei e psihologică. Diferitele sentimente ca: devotamentul pentru cauza libertății poporului, ura împotriva dușmanilor, dragostea, prietenia, dorul pot constitui teme pentru opere literare.

Din lectura povestirii *Uzina vie* aflăm nu numai o întâmplare, dar și felul cum apreciază autorul faptele relatate, care este atitudinea lui față de acestea. Ne dăm seama, în primul rînd, că simpatia autorului e de partea muncitorilor. Reprezentanții muncitorilor sînt demni, curajoși, în timp ce patronul e meschin și laș. Muncitorii luptă pentru o cauză dreaptă, generoasă, patronul e cinic, crud, își apără profiturile, nu se dă în lături să ceară armatei să-i omoare pe muncitori. Cu toate că, în episodul narat, muncitorii sînt înfrinți, unitatea de care dau dovadă și spiritul lor de sacrificiu ne întăresc convingerea că pînă la urmă vor învinge, ceea ce subliniază, de altfel, și autorul în cuvintele muncitorului comunist Rogoz: „Ei (adică patronii) trebuie să înțeleagă o dată pentru totdeauna că forța brațelor noastre întrece forța tuturor motoarelor, noi sîntem adevărata uzină, «uzina vie»”. Astfel, chiar titlul povestirii sugerează o idee importantă: muncitorii cu brațele lor creează toate bunurile omenești, ei sînt adevărata uzină, uzina vie, deci lor le aparține viitorul.

Atitudinea autorului față de faptele relatate sau sentimentele exprimate într-o operă literară și care le dă un anume sens se numește ideea operei literare.

Tema și ideea formează conținutul tematico-ideologic al unei opere literare.

Compoziția operei literare.

În *Uzina vie*, alături de descrierea unei fabrici și relatarea gîndurilor unor muncitori, există convorbiri, ciocniri de forțe adverse. Expunerea lor urmează o anumită ordine, în așa fel, încît ea să transmită cît mai deplin semnificația faptelor. La început se arată unde e așezată uzina (dincolo de șirul munților), apoi uzina este descrisă (aflăm că ea e o mare uzină metalurgică, în care se fabrică locomotive¹). Scoaterea unei noi locomotive reprezintă un eveniment. Prin atitudinea față de acest eveniment se definesc caracterele a două personaje principale: Bozan și Filip. După convorbirea dintre ei, urmează accidentul, iar apoi conflictul care se termină cu moartea tragică a lui Bozan. După cum se vede, fiecare amănunt are rostul său în povestire, fiind așezat la locul potrivit.

O operă literară se compune din mai multe părți care se încheagă într-un anumit fel, după cum o cere conținutul ei tematico-ideologic.

Inchegarea într-un text unitar a părților care alcătuiesc o operă literară se numește compoziție.

Subiectul operei literare.

„Scoaterea” locomotivei din uzină, bucuria aproape copilărească a lui Bozan, convorbirea între Bozan și Filip, accidentul, salvarea lui Bozan de către Filip, reîntoarcerea lui Bozan în uzină fără un picior, audiența lui la director (cînd reclamă să i se dea un picior de lemn) și refuzul directorului de a-i satisface cererea, declararea grevei de solidaritate a muncito-

¹ După toate indiciile, autorul pare a fi avut în vedere uzina *Reșița*.

rilor și discursul lui Rogoz, aducerea armatei de către director, ciocnirea, împrăștierea muncitorilor și moartea lui Bozan, *totalitatea acestor fapte* formează *subiectul* povestirii *Uzina vie*.

Totalitatea faptelor din care este alcătuită o operă literară formează subiectul acestei opere literare.

În miezul subiectului se găsește, de obicei, un conflict. În *Uzina vie* conflictul se produce între muncitorii conduși de comuniștii Filip și Rogoz, pe de o parte, și patronii, directorul general și armată, pe de altă parte. Conflictul se desfășoară gradat. La început ni se arată condițiile de muncă din fabrică înainte de izbucnirea conflictului: „scoaterea” locomotivei, ce cred despre acest eveniment Filip și Bozan, cum trăiesc ei acasă etc. Partea acțiunii în care ni se înfățișează doar cadrul ei și în care facem cunoștință cu participanții la viitorul conflict se numește *expozițiune*. După expozițiune urmează, de obicei, un incident prin care cursul evenimentelor ia o anumită direcție. În *Uzina vie* acest incident care dezlănțuie conflictul este accidentarea lui Bozan. Incidentul din care izbucnește conflictul se numește *intrigă*. Apoi evenimentele se precipită, atitudinea neomenoasă a administrației față de accidentat stârnește nemulțumirea muncitorilor, se declară greva etc. Conflictul crește în intensitate cu fiecare etapă nouă. Trecerea acțiunii prin diferite etape se numește *desfășurarea acțiunii*. Intensificându-se mereu, conflictul ajunge la un moment dat la o încordare maximă. Trebuie să se decidă. În *Uzina vie* momentul acesta e aducerea armatei și ordinul ce se dă militarilor de a trage în mulțime. Momentul în care conflictul ajunge la cea mai mare încordare se numește *punctul culminant*. După punctul culminant urmează *deznodământul*: împrăștierea muncitorilor și moartea lui Bozan, adică episoadele în care se arată cum s-a terminat conflictul.

Această ordine — *expozițiunea, intriga, desfășurarea acțiunii, punctul culminant, deznodământul* — nu este obligatorie pentru toate operele literare. Cîteodată, expozițiunea lipsește, alteori povestirea începe cu punctul culminant, și abia apoi autorul explică cum s-a ajuns la conflict. Însă, în cele mai dese cazuri, ordinea arătată se respectă.

Uneori, înainte de a începe expunerea evenimentelor, autorul povestește un episod izolat, care s-a petrecut cu ani în urmă, dar care ajută la înțelegerea faptelor ce vor urma. Un asemenea început se numește *prolog*. Alteori, după terminarea povestirii, autorul relatează pe scurt și ceea ce s-a întâmplat cu eroii mai târziu; cîteodată, pînă la sfîrșitul vieții lor. Un asemenea capitol de încheiere se numește *epilog*.

Personajele operei literare.

În *Uzina vie* iau parte la acțiune muncitorii Bozan, Filip și Rogoz, alți muncitori, directorul general al uzinei, soldați.

Oamenii care iau parte la acțiunea unei opere literare se numesc personajele acestei opere.

În *Uzina vie* Bozan și Filip participă tot timpul la acțiune. Ei se află în centrul acțiunii. *Personajele care participă la întreaga acțiune și se află în centrul ei se numesc personaje principale ale operei literare*. Alte personaje, cum ar fi, de pildă, Rogoz sau directorul general, nu participă la

întreaga acțiune, ci numai în unele părți ale ei, atunci cînd se întîlnesc cu personajele principale.

Personajele care participă numai parțial la acțiune și prin intervenția lor ajută la relieșarea personajelor principale se numesc personaje secundare. În sfîrșit, sînt și personaje care intervin în acțiune cu totul incidental, în cîte un singur episod și nu sînt aproape de loc caracterizate, cum ar fi, de pildă, muncitorii care încearcă să-l salveze pe Bozan, înainte de intervenția lui Filip, sau militarii care trag în muncitori. Asemenea personaje se numesc *personaje episodice*.

Personajele operei literare pot fi clasificate și altfel.

Pe muncitorul Filip îl cunoaștem ca pe un om dîrz, curajos, generos și cu vederi înaintate. Deși „în patru rînduri o echipă de muncitori a înaintat pe punțile de lemn” și „în patru rînduri s-au întors îngroziți de duhoare”, Filip singur s-a aruncat în primejdie și cu riscul vieții l-a salvat pe Bozan. Filip este în fruntea muncitorilor și în luptă. Totodată, e un om cu vederi înaintate, un revoluționar. El nu e de acord cu entuziasmul lui Bozan pentru fabricare de mașini în timp ce „burțile muncitorilor rămîn tot flămînde”, dar are față de tovarășul său de muncă o înțelegere caldă, plină de sentimente înalte, care se manifestă prin gîndurile sale:

„Dacă fabrica aceasta ar fi a muncitorilor, dacă ea ar fi organizată după legi proletare, dacă s-ar munci numai șapte ore pe zi, slăbănogul ăsta de Bozan ar înnebuni și lustrul bielei lui ar întrece soarele... Ce înțeleg directorii, acționarii cu celile răsfrînte peste guler? Știu ei că în clipa aceasta un muncitor plînge de dragul unei locomotive? Și cîți nu sînt din aceia care n-au văzut coșul fabricii, n-au mirosit duhoarea cocsului, dar în schimb fură din hrana muncitorilor! Spinări proletare se încovoae, în timp ce burțile cîtorva se umflă”.

Cunoscînd aceste gînduri ale lui Filip, ne dăm seama că el este un muncitor cu o conștiință de clasă ridicată, un revoluționar, un comunist. El își dă seama nu numai de necesitatea luptei împotriva burgheziei, dar și de faptul că, după revoluție, cînd fabricile vor fi ale muncitorilor, munca va avea un conținut nou, nu va fi o obligație și o corvoadă, ci o necesitate și un izvor de bucurie.

Prin vederile sale înaintate, prin atitudinea sa consecvent revoluționară, prin curajul, forța de sacrificiu și omenia sa, Filip stîrnește admirația și simpatia cititorilor.

Un asemenea personaj, descris cu simpatie de autor, care stîrnește simpatia și admirația cititorilor pentru înaltele sale calități morale se numește personaj pozitiv.

În *Uzina vie* personaje pozitive mai sînt Rogoz și Bozan. Pe Rogoz îl cunoaștem prin discursul pe care-l ține la izbucnirea grevei. Bozan, deși nu e încă un revoluționar, este prezentat totuși cu simpatie. Este un entuziast al muncii, un om sincer, cinstit, un părinte bun, deci un om înzestrat cu multe însușiri, pentru care merită să fie apreciat.

În contrast cu Filip, cu Rogoz și cu Bozan, directorul general al fabricii este prezentat ca un om crud, cinic, lipsit de scrupule, laș și hrăpăreț. Chipul lui provoacă ură și deșgust. Este un personaj negativ.

Personajele care sînt descrise cu antipatie de autor și stîrnesc ură și deșgust din cauza defectelor sau felului lor urit de comportare se numesc personaje negative.

Mijloacele de caracterizare a personajelor.

Pentru a caracteriza personajele, scriitorii recurg la mijloace diferite. Cel mai bun mijloc de caracterizare îl constituie chiar faptele lor, comportarea lor în diferite situații. De pildă : entuziasmul naiv al lui Bozan reiese din inițiativa de a lustrui biela noii locomotive ; curajul lui Filip, din gestul pe care-l face pentru a-l salva pe Bozan, lașitatea și cruzimea directorului general, din ordinul dat trupei de a trage în mulțime.

Adeseori, pentru caracterizarea personajelor, autorul introduce unele amănunte semnificative. De pildă : spre a dovedi lui Bozan că nu are de ce să se bucure pentru că patronii s-au îmbogățit cu o locomotivă nouă, Filip nu o spune direct, ci sugerează ideea pe ocolite, întrebându-l pe Bozan dacă și-a săturat vreodată copiii. Acest amănunt scoate în evidență inteligența, dar și omenia lui Filip. Pe de altă parte, directorul general, cum l-a auzit pe Bozan că-i cere un picior de lemn, „a scuturat scrumul țigării, absent și a mormăit, înfundându-se comod în fotoliu...”. Amănuntul subliniază neomenia directorului.

În altă parte, autorul arată cum lucrează Bozan : liniștit, sigur. Acest muncitor simplu e o fire sensibilă : el își închipuie că atunci când locomotiva cea nouă va trece prin satul lui „are să iasă și mama și ai mei se vor întreba : ce o fi lucrat de mîna lui Bozan din toate astea. Eu am să-i înștiințez că am dat lustrul bielei...”. Bozan e atât de preocupat de munca sa, încît își propune să scrie acasă „o scrisoare lungă, cum nu le-am mai scris de cînd sînt, să le vorbesc despre fabrică”. Podul rulant pe care lucrează el seamănă cu un „monstru”, care, „mecanic, își deschide gura și cirligele de oțel înșfacă blocul înroșit. De altele ori a avut impresia că gura cuptorului se cască în mod uluitor, că podul lunecă în pîntecul de jeratec cu el cu tot”.

Caracterizării prin fapte i se adaugă caracterizarea făcută direct de scriitor. În *Uzina vie* găsim portrete scurte ale eroilor principali. Bozan e „slăbănog, cu obrajii supti, umeziți de sudoare”, Filip e „masiv, cu mușchii reliefați puternic”... Rogoz e „cu fața subțire și părul răvășit”.

Autorii își caracterizează personajele în moduri diferite, unii dau mai multe amănunte cu privire la înfățișarea fizică, alții scot în relief mai cu seamă trăsăturile morale. Un frumos și sugestiv portret al unui învățător găsim în narațiunea lui Mihail Sadoveanu *Domnu' Trandafir* :

„Era un om bine făcut, puțin chel în vârful capului, cu ochii foarte blajini. Cînd zîmbea, se arătau sub mustața tunsă scurt niște dinți lungi, cu strungă mare la mijloc. Cînd ne învăța cum să spunem poeziile eroice, vorbea tare și înălța în sus brațul drept ; cînd cîntam în cor lovea diapazonul de colțul catedrei, îl ducea la urechea dreaptă, și, încruntînd puțin din sprincene, dădea ușor tonul : laaa ! — iară băieții răspundeau într-un murmur subțirel, și așteptau cu ochii ațintiți la mîna lui, care dintr-o dată se înălța. Atunci izburneau glasurile tinere, într-o revărsare caldă. Cînd trebuia citeodată, simbăta după amiază, să ne citească din poveștile lui Creangă, ne privea întii blînd, cu un zîmbet liniștit, ținînd cartea la piept, în dreptul inimei — și în bănci se făcea o tăcere adîncă...”

Citeodată, personajele se caracterizează prin ceea ce crede despre ele un alt personaj. De pildă, gîndurile lui Filip despre Bozan îl caracterizează și pe Filip și pe Bozan. În piesele de teatru, mai ales, se întîmplă adesea

ca un personaj să fie caracterizat prin ceea ce spune despre el un altul. În ultima scenă din piesa *Cetatea de foc* de M. Davidoglu, cuvintele bătrînului Arjoca despre fiul său Dumi, care „n-a apucat să iasă în anii tinereții și i-a fost viața ca un zbor de șoim“, ne ajută să cunoaștem mai bine caracterul avîntat și curajos al tinărului.

În sfîrșit, un mijloc foarte des întrebuițat pentru caracterizarea personajelor este propria lor vorbire. Se știe că nu toți oamenii vorbesc la fel. Din felul de a vorbi al unui personaj putem să ne dăm seama de caracterul lui. Astfel, Bozan vorbește repede, precipitat, cu expresii colorate (locomotiva iese „ca un tigru ce dă prima oară de lumină“... sau „locomotiva se naște sub ochii noștri, noi o creștem, noi îi dăm viață“). Acest fel de a vorbi îl caracterizează pe Bozan ca pe un entuziast, dar naiv. Dimpotrivă, Filip vorbește mai ponderat, cîntărește fiecare cuvînt. Frazele lui Bozan sînt lungi, întortocheate, frazele lui Filip — scurte, precise.

III. Limba și stilul operelor literare

I. NOȚIUNEA DE LIMBA LITERARĂ

Limba este principalul mijloc prin care membrii unei colectivități își comunică între ei ceea ce cugetă și simt.

Deși se înțeleg între dînșii, în vorbirea unor grupuri din membrii aceleiași unități lingvistice, apar deosebiri, anumite particularități caracteristice, fonetice sau lexicale, după diferite regiuni ale țării. Aceste particularități au dat naștere dialectelor și graiurilor. În limba română, de pildă, se cunosc astfel de vorbiri regionale, cu diferențe specifice locale.

Pe deasupra deosebirilor regionale, există o limbă comună tuturor celor ce și-au însușit o cultură, *limba literară*.

Limba literară este aspectul cel mai corect al limbii naționale, produs al unei continui prelucrări din partea scriitorilor, a publiciștilor, a oamenilor de știință și de cultură, o sinteză a posibilităților de exprimare frumoasă a limbii întregului popor.

Supusă regulilor gramaticale, limba literară are un caracter mai static decît cea vorbită. Ea însă nu diferă prin nimic esențial de vorbirea populară, ci pornește de la ea și ține un strîns contact cu ea.

Limba literară nu se identifică cu „limba literaturii propriu-zise”, cu „limba poetică”. Cu aceeași grijă a exprimării corecte și îngrijite scriu și oamenii de știință, ziaristii, funcționarii organelor administrative etc. Totuși, limba literară se formează și se dezvoltă în strînsă legătură, îndeosebi, cu dezvoltarea literaturii.

Pe lîngă normele limbii literare pe care și le însușește de la înaintași, scriitorul prelucrează în chip nou și original limba comună, permițîndu-și, potrivit cu pregătirea, caracterul și talentul său, folosirea unor îmbinări de cuvinte și expresii capabile să intereseze și să impresioneze pe cititor. Ajungînd cu timpul mijloace curente de exprimare, creațiile de limbă ale marilor scriitori intră în tezaurul comun al limbii literare. Aceasta se desăvîrșește tot mai mult, fiind în stare să exprime limpede cele mai subtile nuanțe de cugetare și de simțire.

Difuzarea culturii în mase este unul din mijloacele eficace pentru fixarea și răspândirea limbii literare în straturile cele mai adânci și mai întinse.

Sensul propriu și sensul figurat al cuvîntului.

În vorbirea de toate zilele, spre a exprima gândurile noastre, ne folosim de cuvinte cu înțelesul lor obișnuit, *propriu*. Spunem, de pildă, plaiului — *plai*, căii — *cale*, văii — *vale*, turmei — *turmă*, mielului — *miel*, ciobanului — *cioban*, așa cum a procedat și poetul anonim în *Miorița* :

„Pe-un picior de *plai*,
P-o gură de *rai*,
Iată vin în *cale*
Se cobor la *vale*
Trei *turme* de *miei*
Cu trei *ciobănei*“.

Cînd însă vrem să dăm culoare și plasticitate exprimării noastre, nu ne mai sînt de ajuns cuvintele cu înțelesul lor obișnuit, *propriu*, și atunci le folosim cu un înțeles nou, le dăm un sens *figurat*. În acest mod, cuvintele capătă un alt înțeles decît cel obișnuit, înțeles care prezintă o oarecare relație cu ideea nouă pe care vrem s-o exprimăm. Astfel, poetul anonim, în loc să spună *partea de jos a plaiului*, expresie care i s-a părut mai puțin potrivită cu ideea pe care o avea în gînd, a folosit cuvîntul *picior*, care are o oarecare legătură cu cuvîntul propriu, în sensul că, făcînd o comparație între forma întregă a plaiului și corpul omenesc, a numit partea de jos — *piciorul plaiului*; după cum altul a numit vîrfurile — *capul plaiului*. Ducînd mai departe procedeul, a comparat deschiderea văii cu o *gură*, spunîndu-i *gura văii* — cum, de altfel, se aude și în alte expresii din limba noastră — dar așa de frumoasă, încît o numește *gură de rai*. Prin acest procedeu, cuvintele *picior* și *gură* în loc să fie folosite cu înțelesul lor *propriu* — acela de a denumi diferite părți ale corpului omenesc — au căpătat sensuri noi în denumirea unor forme de relief geografic.

Cuvintele pot fi folosite deci cu înțelesul lor originar exact, adică cu sensul lor propriu, sau cu alt înțeles decît cel obișnuit, pentru a obține efecte artistice, adică cu sens *figurat*.

Omul de știință, ca și scriitorul, se servește de limba literară, respectînd normele gramaticale în egală măsură. Avînd însă de dezvoltat o temă științifică, omul de știință folosește alături de termenii obișnuiți și cuvinte mai puțin accesibile oamenilor lipsiți de cunoștințe de specialitate.

Sînt chiar unele lucrări științifice de strictă specialitate (medicale, tehnice, matematice, fizico-chimice etc.) care abundă în termeni tehnici, al căror conținut e greu de pătruns de nespecialiști. Limba folosită de omul de știință are un caracter abstract.

Literatura urmărește să ne emoționeze, și de aceea limba ei este bogată în expresii figurate, în imagini artistice concrete.

Pentru Eminescu, în *Călin* (File din poveste), codrii sînt de *aramă*, pădurea de *argint*, iarba de *omăt* : trunchii copacilor *poartă suflete sub coajă* sau *suspînă printre ramuri*, iar apa *sare în bulgări fluizi ori coboară în ropot dulce*. Glăsuirea e *mindră*, văzduhul *tămîiet*, undele *harnice*, aerul *văralic*.

Limba operei literare se caracterizează printr-un vocabular mai bogat, în stare de a sugera concret culoarea, mirosul, sunetul, nuanța, însușirile variate ale obiectelor.

2. NOȚIUNEA DE STIL ÎN OPERELE LITERARE

Cuvîntul *stil* vine de la cuvîntul latin *stylus*, care înseamnă *condei*, instrument de metal sau de os, de care se serveau romanii spre a scrie pe niște tăblițe cerate. Acest instrument era ascuțit la un capăt, iar la celălalt era lat. De partea ascuțită se serveau pentru a scrie, iar de partea lată pentru a șterge.

Mai tîrziu, cuvîntul *stil* a căpătat înțelesul de exercițiu scris, spre deosebire de exercițiile orale.

Toți scriitorii folosesc același material al limbii literare, însă fiecare într-un anumit fel.

Măiestria în folosirea limbii literare, spre a exprima artistic ideile și sentimentele, depinde de cultura, de talentul, de experiența scriitorului, de natura subiectului ca și de alte împrejurări. Din mulțimea cuvintelor, expresiilor și construcțiilor pe care i le oferă limba literară, scriitorul alege pe cele mai potrivite cu stările lui sufletești, cu intențiile sale artistice.

Prin stil se înțelege totalitatea mijloacelor lingvistice pe care le folosește un scriitor spre a da expresie gîndirii și simțirii sale.

Nu numai scriitorii, ci și fiecare dintre noi avem un stil, un mod propriu de exprimare.

Pentru a scrie bine e nevoie nu numai de o ușurință naturală, ci în primul rînd de o deprindere cîștigată. Este foarte adevărat că talentul de a scrie frumos este un dar natural, dar și rezultatul unui efort de voință. În perfecționarea stilului, munca, stăruința personală sînt absolut necesare. Chiar dacă nu reușim să scriem artistic, învățăm să scriem corect.

Nimic nu e mai de folos pentru formarea stilului decît familiarizarea cu scrisul marilor creatori. Citindu-i cu atenție, ne putem însuși procedeele scrisului lor, putem împrumuta din mijloacele lor de exprimare pe acelea care se potrivesc cu felul nostru de a gîndi și de a simți. Avînd în vedere acest scop, lectura noastră trebuie să fie cît mai variată. Numai cunoscînd arta scrisului în toate aspectele ei, ne putem forma stilul personal.

Stilul trebuie să îndeplinească anumite cerințe, în ceea ce privește cuvintele, expresiile, construcțiile sintactice folosite, să aibă anumite însușiri.

Unele din aceste însușiri sînt esențiale și trebuie să le îndeplinească fiecare compoziție scrisă — indiferent de natura ei — și de aceea se numesc *calități generale*, altele variază, după natura temei însăși și după anumite calități ale autorului lor, numindu-se *calități particulare*.

A. CALITAȚILE GENERALE ALE STILULUI

1) Claritatea

Cea dintâi calitate a stilului este ca ideile și sentimentele să fie exprimate clar, spre a fi înțelese cu înlesnire. Această calitate, necesară oricărei exprimări orale și scrise, se numește *claritate*.

Claritatea este o calitate generală a stilului care face să fie înțelese cu ușurință ideile și sentimentele exprimate într-o lucrare științifică sau într-o operă literară.

Pentru a ne exprima clar într-o expunere orală sau scrisă, trebuie să stăpânim bine ideile ce voim să transmitem și trebuie să cunoaștem bine limba cu ajutorul căreia comunicăm ideile și sentimentele noastre.

Lipsa de claritate duce la *obscuritate* (exprimare greoaie), la *nonsens* (construcții fără înțeles, absurde) și la *echivoc* (expresii care se pot interpreta în mai multe feluri, din care nu știi ce să alegi).

Iată câteva exemple de lipsă de claritate în stil :

Stil obscur

I. L. Caragiale reproduce în *Urgent* felul de a se exprima al unui personaj, în vorbirea căruia se vede *obscuritatea stilului*.

„În adevăr, vizitînd apoi clasele am găsit o *temperatură incapabilă de a putea fi suferită mai ales de copii*, din care cauză se pot chiar îmbolnăvi de vreo boală infecțioasă, ceea ce ar împiedica *urmarea regulată a cursurilor reglementare*, fiind silite a se întrerupe pînă la stingerea contagiunii epidemiei, precum s-a mai întîmplat pe căldurile cele mai mari, dar atunci *nu din cauza școlii, ci a apei, chiar cu cîteva zile înainte de examenele anuale, ceea ce produce o enormă confuziune pedagogică*.”

Stil echivoc

Personajul Nae Cațavencu, din *O scrisoare pierdută* de I. L. Caragiale, spune la întrunirea electorală :

„Vreau ceea ce mi se cuvine *în orașul acesta de gogomani, unde eu sînt cel dintîi... între frunțașii politici...*”, înțelegîndu-se astfel că el e cel mai mare gogoman.

O astfel de greșeală de stil se numește *echivoc*.

Nonsens

Același personaj rostește la sărbătorirea triumfului în alegeri a adversarului :

„Fraților ! *După lupte seculare, care au durat aproape treizeci de ani, iată visul nostru realizat !*”

Avocatul Nae Cațavencu face o greșeală de stil numită *nonsens*.

O adevărată colecție de nonsensuri, o încurcătură de idei rău înțelese, rău așezate și greșit exprimate, întîlnim în vorbirea semidoctului Farfuridi din comedia *O scrisoare pierdută* :

„...Dacă Europa... să fie cu ochii ațintiți asupra noastră, dacă mă pot pronunța astfel, care lovesc soțietatea, adică fiindcă din cauza zguduirilor... și... idei subversive... și mă-nțelegi, mai în sfîrșit, pentru care în orice ocaziuni solemne, națiunea, România... țara în sfîrșit... cu bun-simț pentru ca Europa cu un moment mai înainte să vie și să recunoască, de la care putem zice depandă..., precum, — dați-mi voie...”

2) Corectitudinea

O altă calitate generală a stilului este corectitudinea, adică exprimarea orală și scrisă în deplin acord cu regulile gramaticale ale limbii.

Corectitudinea este o calitate obligatorie a stilului, care constă în respectarea regulilor gramaticale (morfologice și sintactice).

Abaterile de la respectarea normelor gramaticale se numesc *solecisme*¹.

Cea mai frecventă greșeală (abatere de la corectitudine) este dezacordul dintre subiect și predicat, care provine de multe ori și din neatenție sau grabă.

I. L. Caragiale a ironizat în opera sa acest mod de exprimare. „*A rămas foarte multe imobile libere, care se vede în fiecare stradă*”.

În poezii, întâlnim unele abateri de la normele gramaticale, pentru realizarea rimei și a ritmului. Acestea sînt *licențe poetice*.

Nesocotirea topiceii, adică a așezării regulate și logice a părților propoziției și propozițiilor în frază, care poate duce la obscuritate, nonsens și echivoc, este iarăși o greșeală împotriva corectitudinii, ilustrată de I. L. Caragiale în *Urgent*:

„În adevăr, am găsit din cauza frigului pe jumătate *școala despopulată complet*, iar *restul tușind foarte și deseori cu umflături în gît*, pentru care *chemînd pe d. medic al urbei, a constatat* mai multe cazuri de *amigdalită*, adică *gîlci*, care *poate degenera* mai cu seamă la *copiii anemici și limfatici*, prin *diferite complicațiuni foarte adesea contagioase*”.

3) Proprietatea

În procesul comunicării ideilor și sentimentelor trebuie să existe un raport perfect între gîndire și exprimarea orală și scrisă.

Întrebuințarea cuvîntului în așa fel, încît el să exprime cel mai bine ideea, să fie cit mai potrivit cu intenția autorului se numește proprietatea stilului.

Proprietatea nu înseamnă că un cuvînt trebuie să fie întrebuințat numai cu înțelesul lui propriu, și nu figurat. Poeții pun adesea în circulație expresii foarte plastice, potrivite cu ideea ce vor să exprime, stilul lor bucurîndu-se de însușirea proprietății: *vaierul strunelor, liniștea uitării, mișcătoarea mărilor singurătate*.

Ei au însușirea de a nuanța exprimarea, alegînd din mulțimea termenilor cu înțeles asemănător pe cel mai propriu ideii ce vor să comunice. A alege cuvintele după nuanțele lor de înțeles, spre a exprima exact nuanțele gîndirii, înseamnă a folosi un stil care are calitatea proprietății. Cuvintele *teamă, îngrijorare, frică, groază, înfiorare, spaimă, panică* exprimă toate o stare sufletească asemănătoare, însă fiecare are un sens special, care se distinge prin gradul de intensitate a sentimentului.

¹ Cuvîntul *solecism* vine de la orașul Soli din Sicilia, ai cărui locuitori vorbeau o limbă greacă stricată.

Contrariu proprietății este *improprietatea*. Exemple de folosire improprie a cuvintelor s-au văzut în fragmentul din *Urgent: temperatura incapabilă, stingerea contagionii epidemiei, complicații foarte adesea contagioase* etc.

Proprietatea este treapta cea mai înaltă a clarității.

4) Puritatea

Puritatea este calitatea generală a stilului care cere să folosim în vorbire și în scriere cuvintele admise de simțul cultivat al limbii.

E bine să se întrebuițeze cuvinte înțelese de toți cei care vorbesc aceeași limbă. În operele literare scriitorii folosesc însă, în scopuri bine determinate, cuvinte cu o circulație mai mică, pentru înțelegerea cărora adesea cititorul are nevoie de glosar.

a. *Provincialismele* sînt cuvinte folosite numai într-o anumită regiune și poartă de obicei numele locului de origine (moldovenisme, ardelenisme, oltenisme, muntenisme):

moldovenisme: *cușmă* — căciulă, *poamă* — struguri, *ogradă* — curte, *zaplaz* — gard;

ardelenisme: *catană* — soldat, *firtai* — sfert, *ortac* — tovarăș, *glajă* — sticlă;

oltenisme: *brabete* — vrăbie, *lubeniță* — pepene verde, *paringă* — targă, *nedeie* — petrecere, *vătui* — iepure;

muntenisme: *decinde* (dincolo de), *chidă* — brumă, *șingău* — copil, *mintean* — haină.

b. *Arhaismele* sînt cuvinte învechite care nu se mai folosesc decît pentru prezentarea culorii locale într-o operă literară. Exemple: *povodnic* — cal purtat de căpăstru, *stoliță* — capitală, *terziman* — interpret, *săneafă* — pușcă, *jungher* — pumnal.

c. *Neologismele* sînt cuvinte introduse de curînd în limbă din lipsă de termeni corespunzători pentru exprimarea ideilor noi. Ele sînt cerute de progresul cultural continuu al poporului și pentru evitarea frazelor explicative prea lungi. Exemple: *avion*, *aeroport*, *alee*, *autobuz*, *automotor*, *demilitarizat*, *grafic*, *investigație* (cercetare minuțioasă), *stand*, *stagiune*, *start* etc.

d. *Barbarismele* sînt cuvinte și expresii împrumutate din alte limbi, fără să avem nevoie de ele. Ele nu se potrivesc cu firea limbii noastre și unele dintre ele chiar jignesc auzul și bunul simț. Exemple: *calinerie* — dezmierdare, *morbideță* — moliciune, *redondant* — slorăitor, *turlupinadă* — glumă proastă.

Prin puritate trebuie să înțelegem și condiția de a pune de acord lexicul (cuvintele) cu natura temei și cu atmosfera operei respective. Nu se poate scrie un basm sau o snoavă numai cu neologisme, după cum nu se scrie un tratat de filozofie numai cu lexic popular.

Tendența de curățire cu orice preț a limbii de provincialisme, neologisme sau arhaisme este o greșeală și ea se numește *purism*. Purismul sărăcește limba, făcînd-o searbădă și fără culoare.

Scriitorii aleg din totalitatea cuvintelor folosite de întregul popor pe acela care se potrivește cu intențiile lor artistice și cu posibilitatea de înțelegere a cititorilor.

5) Preciziunea

Preciziunea cere să înlăturăm orice cuvânt de prisos, orice expresie inutilă, orice digresiune de la temă și să nu întrebuițăm decît termenii cei mai potriviți.

Pentru precizie, trebuie evitate digresiunile, adică abaterile de la subiect. Cîteodată digresiunile sînt necesare, spre a lămuri o idee nouă printr-alta mai bine cunoscută. Cînd digresiunile sînt prea numeroase și prea lungi, ele întunecă înțelesul în loc să-l precizeze.

A avea o formă destrămată în expunere, cu risipă de vorbe și de fraze, este un mare defect al stilului, care poartă numele de *prolixitate*.

Stilul *prolix și deslinat* — opus stilului precis — își pierde din energia exprimării, devine lînced, neprecis.

Marele scriitor francez Voltaire (1694—1778) definea astfel prolixitatea: „o mare de cuvinte într-un pustiu de idei“.

6) Conciziunea

Conciziunea stilului înseamnă restrîngerea materialului lexical la strictul necesar.

I. L. Caragiale este unul din cei mai concisi scriitori ai noștri. *Momentele* lui sînt expresia elocventă a acestei calități stilistice.

Poetul rus Nekrasov cerea ca în poezii „vorbele să fie la strîmtoare, însă gîndurile în largul lor“.

B. CALITAȚILE PARTICULARE ALE STILULUI

Cerințele enumerate pînă aici (*claritatea, corectitudinea, proprietatea, puritatea, preciziunea și conciziunea*) se numesc *generale*, deoarece sînt obligatorii în orice operă literară sau lucrare științifică.

Anumite compuneri, mai ales beletristice, presupun și alte însușiri, care dau acestor opere originalitate. Aceste însușiri specifice operelor literare se numesc *calități particulare*.

1) Naturalețea

Naturalețea este calitatea stilului de a exprima fondul de idei și sentimente în chip firesc, fără afectare, ca și cînd cuvintele și imaginile apar de la sine.

Contrar naturaleței sînt *afectarea și emfaza*.

Afectarea este căutarea fără rost a unor cuvinte neașteptate, a unor construcții silite, iar *emfaza* este folosirea unor cuvinte umflute, prețioase. *Stilul* devine, în felul acesta, *bombastic, declamatoriu*.

Naturalețea nu înseamnă *vulgaritate*, adică folosirea cuvintelor și expresiilor triviale, josnice sau injurioase, care se aud numai în gura oamenilor lipsiți de bună-cuviință.

Este îngăduită folosirea unor expresii vulgare, a emfazei și a atecării atunci când sînt prezentați satiric oameni cu defecte în toată realitatea vieții lor și a mediului înconjurător. Acestea definesc caracterul personajelor, sporind ridicolul lor.

2) Demnitatea

Demnitatea este o calitate a stilului care obligă să folosim în vorbire și în scriere numai expresii cuviincioase. Este o condiție tot atît de esențială ca și politețea în raporturile dintre oameni în societate.

Demnitatea stilului cere să nu întrebuițăm expresii urite sau termeni josnici. De cîte ori sîntem siliți să vorbim de lucruri mici și de rînd, trebuie să ne folosim de expresii care să acopere micimea subiectului tratat.

3) Armonia

Stilul este armonios cînd succesiunea sunetelor care alcătuiesc cuvintele încîntă urechea.

Cînd alăturarea de cuvinte imită sunete din natură, avem de-a face cu *armonia imitativă*, pe care o folosesc mai ales poeții.

„Deodată se aude un tropot pe pămînt
Un tropot de copite, potop ropolitor.“

(V. Alecsandri — *Dan, căpitan de plai*)

„Mihnea incalecă, calul său tropotă
Fuge ca vîntul...“

(D. Bolintineanu — *Mihnea și baba*)

„Prin vulturi vîntul oiu vuia
Vreun prinț mai tînăr cînd trecea.“

(G. Coșbuc — *Nunta Zamfirei*)

Repetarea cuvîntului *ca* în două silabe alăturate tulbură armonia stilului și dă naștere la *cacofonii*¹. Aceste cazuri trebuie evitate.

4) Finețea

Finețea este o calitate particulară a stilului care se obține prin întrebuințarea de vorbe ce exprimă ideile în mod indirect, lăsînd să fie ghicite, descoperite de cititor. Este un prilej de cugetare și de adîncire a ideilor. Asemenea stil găsim în proverbe și ghicitori.

¹ *cacofonie* — asociație neplăcută de sunete.

În legătură cu limba și stilul unor scriitori, persoane etc., se spune uneori că folosesc un *stil laconic* (exprimare în cât mai puține cuvinte, concisă).

3. FIGURI DE STIL

Cuvintele au un *înțeles* obișnuit sau *propriu*, comun tuturor celor care vorbesc aceeași limbă, dar pot avea unul sau mai multe înțelesuri figurate, așa cum sînt întrebuințate în special în operele literare.

De exemplu, în *Miorița*, portretul ciobănașului este realizat pe baza asemănărilor dintre chipul lui frumos și diferite lucruri din natură :

Cine-au cunoscut — Cine mi-au văzut	Mustăcioara lui — <i>spicul griului</i> ,
Mindru ciobănel — <i>tras printr-un mel</i> ,	Fețișoara lui — <i>spuma laptelui</i> ,
Perișorul lui — <i>pana corbului</i> ,	Ochișorii lui — <i>mura cîmpului</i> ...

Prin aceste asemănări se deșteaptă în fantezia noastră imagini vii, putem înțelege mai ușor ceea ce a urmărit să comunice poetul anonim. Parcă vedem chipul ciobănașului zugrăvit : *subțire și înalt, cu părul negru, cu mustața blondă-roșcată, cu fața albă și cu ochii negri*.

Poetul anonim a folosit procedeul asemănării dintre chipul unei persoane și particularitățile ei fizice cu scopul de a trezi în mintea noastră o imagine poetică. Aceste sensuri noi, rezultate ale unor îmbinări neașteptate de cuvinte, se numesc *figuri de stil* sau *tropi*.

Prin figuri de stil sau tropi, autorul obține efecte de noutate, de invioare a înțelesului, iar ideea și sentimentul capătă o expresie mai colorată, mai concretă, mai originală.

Un alt exemplu în care cuvintele nu sînt folosite cu înțelesul lor obișnuit, ci cu sens figurat, întîlnim și în *Dan, căpitan de plai*, care ar vrea :

„Zile de trai...
Pin' ce-oi strivi toți lupii, toți șerpii de pe plai“.

(V. Alecsandri — *Dan, căpitan de plai*)

Cuvintele cu înțeles figurat, *lupii și șerpii*, înlocuiesc cuvintele cu înțeles propriu : *dușmani cruzi și veninoși*.

Dintre figurile de stil cele mai des folosite sînt : *epitetul, comparația, metafora, metonimia, sinecdoca, alegoria, personificarea și hiperbola*.

1) Epitetul

Epitetul este figura de stil prin care se scoate în evidență însușirea unui obiect sau a unei acțiuni, socotită de autor ca esențială pentru ideea sau sentimentul ce vrea să pună în lumină.

Epitetul este, în primul rînd, un *adjectiv* sau un *substantiv* cu funcțiune de *atribut*, ori un *adverb* sau *locuțiune adverbială* cu funcțiune de *complement circumstanțial*, menit să arate felul în care scriitorul vede lucrurile, ființele și acțiunile, cu răsunet în fantezia și sensibilitatea cititorului.

Cînd poetul anonim spune :

„Iar la cap să-mi pui	<i>Mult zice duios :</i>
Fluieraș de lag	Fluieraș de soc
<i>Mult zice cu drag :</i>	<i>Mult zice cu șoc...”</i>
Fluieraș de os	

atunci puterea de sugestie rezulă din aprecierea pe care o face asupra acțiunii cîntecului fluierașului, servindu-se de complementele circumstanțiale de mod : *mult, cu drag, duios, cu șoc*.

Epitetul este figura de stil cea mai des folosită.

2) Comparația

Comparația este alăturarea, pe baza unor însușiri comune, a unui termen mai concret și mai cunoscut cu altul mai abstract și mai puțin cunoscut.

Comparația se poate face între obiecte concrete sau între obiecte concrete și obiecte abstracte. Mai puțin reușită este comparația abstractelor între ele însele.

Se cere ca alăturarea să fie cît mai nouă și nota comună cît mai neprevăzută, dar și cît mai adevărată.

„Pe un deal răsare luna *ca o vatră de jărălic*.”

(M. Eminescu — *Călin*)

„*Ca un glob de aur* luna strălucea...”

(D. Bolintineanu — *Cea de pe urmă noapte a lui Mihai cel Mare*)

„Pe șesu-mpătrățit *ca un caiet*
Cu-ntînderi și cu șanțuri deopotrivă,
Se leagănă de vînt, se coace-n cel
Orezul în gospodăria colectivă.”

(M. Beniuc — *Orezărie*)

Comparația tinde de cele mai multe ori spre *metaforă*, prin suprimarea termenului de legătură :

„După un semn	<i>Niște cetăți</i>
Clătînd catargile	Plutînd pe marile
Tremură largile	Și mișcătoarele
Vase de lemn :	Singurătăți”.

(M. Eminescu — *Stele-n cer*)

3) Metafora

Metafora este figura de stil care constă în a da unui cuvânt o semnificație nouă, în virtutea unei comparații subînțelese sau prescurtate, prin omiterea termenului comparat.

„Parea că printre nouri s-a fost deschis o poartă,
Prin care trece albă *regina nopții moartă*“.

(M. Eminescu — *Melancolie*)

Spre a sugera măreția și paliditatea *lunii*, care trece printre nori în noapte, poetul a comparat-o cu o *regină moartă*. Comparația este subînțeleasă, fiind prescurtată prin suprimarea termenului de legătură :

Luna trece albă *ca o regină a nopții moartă*.

În versurile următoare se cuprind și alte ingenioase metafore :

„O dormi, o dormi în pace, printre *îclii* o mie
Și în *mormint albastru* și-n pinză argintie,
În *mauzoleu-ți mîndru*, al cerurilor arc,
Tu adorat și dulce al *noptilor monarc*“.

(M. Eminescu — *Melancolie*)

Stelele sînt comparate cu niște *îclii* ; *cerul senin* — cu un *mormint albastru* sau un *mauzoleu mîndru* : *norii* — cu *pinze argintii*. Dar termenii de comparație lipsesc.

„Flori, *juvaeruri în aer*, scipesc tainice în soare,
Unele-albe, nalte, iragezi, ca argintul de ninsoare,
Alte roșii ca jeratec, albe-albastre, *ochi ce pling*“.

(M. Eminescu — *Egipetul*)

O interesantă metaforă creează și Șt. O. Iosif pentru lună :

„Sus, pe plai
Tăcutul crai
Al nopții reci
Umbrind poteci,
Se-nalță-n zări...“

(*Doina*)

Prin aceste comparații subînțelese, poetul n-a făcut altceva decît să remarce apropierea posibilă dintre două ființe sau lucruri care au unele note comune, stabilind între ele relații concrete și noi.

„Și sînt înconjurat de pionieri,
Băieți și fete, *flori sclipind în soare*...“

(M. Beniuc — *Scicica*)

4) Metonimia

Metonimia este figura de stil care constă în înlocuirea unui termen cu altul cu care se află într-un raport oarecare (de la cauză la efect, de la abstract la concret).

„Piinea, fierul o rodește
Tol cu fierul ne-o păstrăm;
Ea e-a celui ce-o muncește,
Trintorilor n-o mai dăm”.

(Cezar Bolliac — *Clăcașul*)

Poetul C. Bolliac folosește în primul vers cuvântul *fier* în locul cuvântului *plug*, iar în al doilea vers, același cuvânt *fier* este folosit în locul cuvântului *armă*.

„Umbre mari răsar pe cale
Ziua moare după culmi”.

(G. Coșbuc — *Păstorița*)

Poetul G. Coșbuc a înlocuit cauza *se lasă noaptea și apune soarele* cu efectul ei: *umbre mari răsar pe cale și ziua moare*.

5) Sinecdoca

Sinecdoca este figura de stil care constă în folosirea particularului în locul generalului, a pluralului pentru singular, a întregului pentru parte etc.

Sinecdoca este un fel de metonimie.

„Bolliac cînta *iobagul* și-a lui lanțuri de aramă”

(M. Eminescu — *Epigonii*)

În loc să folosească pluralul (*țărani iobagi*, pe care i-a cîntat Bolliac în poeziile sale), Eminescu folosește singularul *iobagul*.

„Însă acum sîntem chemați a purta împreună tot noi, *opinca*, o slîncă pe umerele noastre”.

(I. Creangă — *Moș Ion Roată și Unirea*)

6) Alegoria

Alegoria este un șir de metafore.

În *Miorița*, de exemplu, ca să exprime ideea morții ciobănașului, poetul anonim se folosește de un procedeu ingenios și original, comparînd ceremonia înmormîntării cu nunta, iar moartea cu o mireasă. Concretizarea e și mai evidentă atunci cînd afirmă că la nunta lui „a căzut o stea”, ceea ce în credința populară însemnează că a murit cineva.

„Să le spui curat	A lumii mireasă,
Că m-am însurat	Că la nunta mea
C-o mindră crăiasă	A căzut o stea...”

(*Miorița*)

7) Personificarea

Personificarea este figura de stil prin care se atribuie unui lucru, unui fenomen din natură sau unui animal însușiri omenești.

„Luna după dealuri *mergînd să se culce*
li arată calea și-i *suride dulce*.”

(D. Bolintineanu — *Mihai scăpînd stindardul*)

„Zările de farmec pline,
Strălucesc în luminiș,
Zboară mierlele-n tușiș
Și din codri noaptea *vine*
Pe Țuriș.”

(G. Coșbuc — *Noapte de vară*)

„*Inserarea* mută trece
Furișată prin pădure.”

(G. Topîrceanu — *Acceleratul*)

8) Hiperbola

Hiperbola este o figură de stil în care se exagerează conștient dimensiunile lucrurilor sau ființelor.

„Piramidele-nvechiite *urcă-n cer* vârful lor mare.”

(M. Eminescu — *Egiptul*)

„Gigantică poart-o *cupolă* pe frunte. Iar barda-i din stînga *ajunge la cer*.
Și vorba-i e *tunet*, răsufletul *ger*,
Și vodă-i *un munte*.”

(G. Coșbuc — *Pașa Hassan*)

4. SINTAXA POETICĂ

Din sintaxa poetică fac parte următoarele procedee ale limbii literare, procedee care țin de topica propoziției și a frazei: *inversiunea*, *repetiția*, *interogația retorică*, *invocația retorică*, *antiteza*.

1) Inversiunea

În operele literare, ca de altfel și în lucrările științifice, diferitele părți ale propoziției nu ocupă întotdeauna locurile pe care le au în vorbirea obișnuită. Adeseori, poezii și scriitorii dau o altă ordine cuvintelor în propoziții,

după cum vor să sublinieze importanța unei idei sau a alteia. Citeodată ei aduc pe primul plan predicatul sau unul din determinanțele lui, ori subiectul, realizând ceea ce se numește *ordine inversă*.

„Sara pe deal, buciumul sună cu jale“, scrie M. Eminescu, punind accentul pe timpul și locul unde se petrece acțiunea.

În versurile :

„A fost odată ca-n povești,   Din rude mari împărătești
A fost ca niciodată   O prea frumoasă fată.“

(M. Eminescu — *Luceafărul*)

subiectul ocupă locul din urmă în propoziție, precedat de celelalte părți.

Inversiunea este un procedeu sintactic care constă în schimbarea ordinii obișnuite a anumitor cuvinte în propoziție sau în frază, pentru a exprima mai exact ideea.

2) Repetiția

„Ziua *ninge*, noaptea *ninge*, dimineața *ninge* iară,
Cu o zale argintie se îmbracă mândra țară.“

(V. Alecsandri — *Iarna*)

Pentru a exprima impresia apăsătoare a ninsorii neîntrerupte de zi și noapte, poetul se folosește de repetarea aceluiași cuvânt : *ninge*.

Același procedeu îl folosește Coșbuc în sugerarea deznădejzii fetei din *Cintecul fusului* :

„Și-am mers pe lunci, dar jalnic	Ah, seara numai seara
D-a lungul peste lunci,	Mă simt la largul meu,
Cum <i>pling</i> și cîntă toate!	Că-ngrop în perne capul
Și-n crîng m-am dus atunci.	Și pînă-n zori mereu
Nu-i loc mai bun pe lume	Tot <i>pling</i> ca o nebună.
De <i>plins</i> decît în crîng !	Și perna-n brațe-o strîng
Ah, toate <i>pling</i> , și satul	Și <i>pling</i> că nu mă vede
Se miră că eu <i>pling</i> !...	Măicuța mea că <i>pling</i> .“

Repetiția este procedeul artistic prin care se obține o impresie puternică din folosirea de mai multe ori a unui cuvînt în construcția sintactică.

3) Interogația retorică

„De ce pana mea rămîne în cerneală, mă întrebi ?
De ce ritmul nu m-abate cu ispita-i de la trebi ?
De ce dorm îngrămădite între galbenele file
lambii suitori, troheii, săltărețele dactile ?“

(M. Eminescu — *Scrisoarea II*)

Spre a exprima dezgustul său de a mai scrie poezie într-o societate incapabilă de a înțelege rostul nobil al artei, M. Eminescu nu pune aceste întrebări ca să primească un răspuns, ci folosește un procedeu poetic care impresionează mai viu pe cititori și-i îndeamnă la reflexii asupra celor exprimate.

Interogația retorică este procedeul artistic prin care se pune o întrebare fără să se aștepte un răspuns, cu scopul de a ne impresiona mai profund.

4) Invocația retorică

„Cum nu vii tu, *Țepeș Doamne*, ca punînd mîna pe ei
Să-i împarți în două cete: în smintiți și în mișei,
Și în două temniți large cu de-a sila să-i aduni,
Să dai foc la pușcărie și la casa de nebuni !”

(M. Eminescu — *Scrisoarea III*)

Dezvăluind în versurile *Scrisorii III* putreziciunea morală a claselor exploatare, care trăiesc din bunuri nemuncite, lipsa lor de patriotism, Eminescu invocă figura lui Vlad Țepeș, care a pus ordine în țară prin pedepse aspre, chemîndu-l să cruțe poporul de tagma „smintiților și a mișeilor”.

Invocația retorică este procedeul artistic capabil să exprime un sentiment puternic de minie, de durere, dar și de duioșie.

„O, mamă, dulce mamă, din negura de vremi
Pe freamătul de frunze la tine tu mă chemi !..”

(M. Eminescu — *O, mamă...*)

5) Antiteza

„La masa verde, față-n față,
Cer unii *moarte* și-alții *viață*.”

(M. Banuș — *La masa verde*)

Antiteza este procedeul artistic care se bazează pe opoziție.

Procedeul antitezei e folosit și ca un procedeu de compoziție. Astfel, în *Epigonii*, Eminescu pune în contrast scriitorii vechi, care „credeau în scrisul lor”, cu scriitorii contemporani lui, care nu credeau în nimic. În *Scrisoarea III*, poetul pune în antiteză patriotismul generației lui Mircea cel Bătrîn și lipsa de patriotism a politicienilor din vremea sa.

G. Coșbuc, în balada *Pașa Hassan*, pune în antiteză figura eroică a lui Mihai Viteazul cu aceea a pașei, fricos și laș.

Antitezele izbutite rezultă din contrastul a două idei sau sentimente, nu numai din alăturarea a două cuvinte :

Ei tot și noi *nimica*.

(M. Eminescu — *Impărat și proletar*)

Toate-s *vechi* și *nouă* toate.

(M. Eminescu — *Glossa*).

5. VERSIFICAȚIA

Versul este un rînd dintr-o poezie.

Versificația supune meșteșugul de a face versuri unor anumite reguli, dintre care cele mai însemnate sînt ale *ritmului*, ale *rimei* și ale *măsurii*.

Versificația românească se bazează pe accentul natural al cuvintelor, deoarece fiecare cuvînt în vorbirea obișnuită are un accent numit *accent tonic* sau *natural*: că-să; mă-să; pe-rè-te; mă-re-ție; fûl-ge-ră; trè-ie-ră; do-rîn-ță; al-bàs-tru.

1) Ritmul

În versuri, accentele cad la intervale egale. *Ritmul* sau *cadența* este efectul obținut prin succesiunea regulată a silabelor accentuate și a celor neaccentuate.

Astfel, în poezia populară *Doina*, din colecția V. Alecsandri:

„Doi-nă,/ doi-nă,/ cin-tic/ dîl-ce,   Doi-nă,/doi-nă/ vîrs cu/ fîc,
Cînd-te-a/îd nu /m-ăș mai/ dî-ce.   Cînd-ră/sûni eu/ stău pe/ lîc“

observăm că după o silabă accentuată urmează una neaccentuată și că această cădere la intervale regulate a accentului produce o muzicalitate, care constituie armonia versului.

Silaba accentuată împreună cu silaba neaccentuată alcătuiesc o unitate ritmică numită picior metric: $\overset{|}{-} - /$.

Un asemenea picior metric format numai din două silabe (*bisilabic*), prima accentuată, a doua neaccentuată, se numește *troheu*, iar ritmul rezultat din succesiunea troheilor se numește *trohaic* sau *descendent*:

$\overset{|}{-} - / \overset{|}{-} - / \overset{|}{-} - / \overset{|}{-} - /$

Mai există și alte unități ritmice. În versurile:

„A fîst/ o dă-/tă că-n/ po-vêști   Din ru-/de mări /îm-pă/ră-têști
A fîst/ ca nici/ o dă-/tă   O pîra/ fru-mîoa/să fî/tă“.

(M. Eminescu — *Luceașarul*)

accentele cad regulat pe a doua silabă a fiecărui picior. Astfel de picior metric poartă numele de *iamb*, iar ritmul rezultat este un ritm *iambic* sau *ascendent*:

$- \overset{|}{-} / - \overset{|}{-} / - \overset{|}{-} / \overset{|}{-} - /$

Ritmul trohaic și cel iambic sînt cele mai des întîlnite în poezia noastră.

Există poezii în care picioarele metrice sînt alcătuite din cîte trei silabe (*trisilabice*) cu un singur accent.

Cînd accentul cade pe prima silabă ($\overset{|}{-} - -$), piciorul metric se numește *dactil*, iar ritmul este *dactilic*:

„Mîh-nea-n-/ că-le-că,/ că-lul său/ trî-po-tă

Fû-ge ca/ vîn-tul

Sû-nă pă-/dû-ri-le,/ fî-și-ie/ frîn-ze-le

Gé-me pă/mîn-tul.“

(D. Bolintineanu — *Mihnea și baba*)

SCHEMA VERSURILOR

$\begin{array}{cccccccccccc}
 \text{/} & - & - & - & \text{/} & \text{/} & - & - & - & \text{//} & \text{/} & - & - & - & \text{/} & \text{/} & - & - & - \\
 & & & & & & & & & & \text{/} & - & - & - & \text{/} & \text{/} & - & - & - \\
 & \\
 \text{/} & - & - & - & \text{/} & \text{/} & - & - & - & \text{//} & \text{/} & - & - & - & \text{/} & \text{/} & - & - & - \\
 & & & & & & & & & & \text{/} & - & - & - & \text{/} & \text{/} & - & - & - \\
 &
 \end{array}$

Cînd accentul cade pe silaba din mijloc a unui picior trisilabic, piciorul se numește *amfibrah*, iar ritmul — *amfibrahic*.

„Pe vî-dă-l/ ză-rê-ște/ că-lă-re/ tre-cînd

Prin și-ruri/ cu fîl-ge/ru-n mî-nă

În lă-turi/ s-azvîr-le/ oș-tî-rea/ pă-gî-nă.“

(G. Coșbuc — *Pașa Hassant*)

SCHEMA VERSURILOR

$\begin{array}{cccccccccccc}
 - & - & \text{/} & - & - & \text{/} & - & - & \text{/} & - & - & \text{/} & - & - & \text{/} & - & - & \text{/} & - & - \\
 - & - & \text{/} & - & - & \text{/} & - & - & \text{/} & - & - & \text{/} & - & - & \text{/} & - & - & \text{/} & - & - \\
 - & - & \text{/} & - & - & \text{/} & - & - & \text{/} & - & - & \text{/} & - & - & \text{/} & - & - & \text{/} & - & - \\
 &
 \end{array}$

Cînd accentul cade pe a treia silabă a piciorului, piciorul se numește *anapest*.

Du-pă trei/-zeci și ū-/nu de âni

A-ple-că-/îi-vă vi-êji/ dis-pă rû-/te

A-ple-că-/îi-vă moá/-le ca plô-/pii sub vînt

Să ve-d-êji/ du-pă trei/-zeci și ū-/nu de âni

U-ria-șă/ ț-a-ră rûp-/tă din râi.

(Radu Boureanu — *Urișul Octombrie*)

SCHEMA VERSURILOR

$\begin{array}{cccccccccccc}
 - & - & - & \text{/} & - & - & \text{/} & - & - & \text{/} & - & - & \text{/} & - & - & \text{/} & - & - & \text{/} & - & - \\
 - & - & - & \text{/} & - & - & \text{/} & - & - & \text{/} & - & - & \text{/} & - & - & \text{/} & - & - & \text{/} & - & - \\
 - & - & - & \text{/} & - & - & \text{/} & - & - & \text{/} & - & - & \text{/} & - & - & \text{/} & - & - & \text{/} & - & - \\
 - & - & - & \text{/} & - & - & \text{/} & - & - & \text{/} & - & - & \text{/} & - & - & \text{/} & - & - & \text{/} & - & - \\
 - & - & - & \text{/} & - & - & \text{/} & - & - & \text{/} & - & - & \text{/} & - & - & \text{/} & - & - & \text{/} & - & - \\
 &
 \end{array}$

2) Rima

Prin rimă se înțelege potrivirea sunetelor de la sfîrșitul versurilor, începînd cu ultima vocală accentuată.

Astfel, în versurile din *Doina*:

„Bate vînt de primăvară

Eu cînt doina pe afară“.

După ordinea în care se succed rimele în versuri, avem trei tipuri de poezii:

a) Cu rime *imperecheate*, atunci cînd primul vers rimează cu al doilea, al treilea cu al patrulea.

b) Cu rime *incrucșate*, atunci cînd rimează versul întii cu al treilea și al doilea cu al patrulea. De exemplu:

„Și dacă ramuri bat în <i>geam</i>	a	E ca în minte să te <i>am</i>	a
Și se cutremur <i>plopii</i>	b	Și-ncet să te <i>apropii</i> .”	b

(M. Eminescu — *Și dacă...*)

c) Cu rime *îmbrățișate*, atunci cînd primul vers rimează cu al patrulea și al doilea cu al treilea, ca de pildă:

„Umbre mari răsar pe <i>cale</i>	a	De pe coastă pe sub <i>ulmi</i>	b
Ziua moare după <i>culmi</i>	b	Se coboară mieii-n <i>vale</i> .”	a

(G. Coșbuc — *Păstorîța*)

În unele poezii, versurile nu rimează, și atunci versul se numește *vers alb*.

„Poate e numai vîntul, Poate sînt numai apele Vinătul vînt printre munți Apele grele venind Pe prunduri, dormi	Nu mai umbla, prin odăi, Nu mai atinge podeaua Făcînd-o să tremure, Nu-mi ameți și mai mult Amințirile.”
--	--

(N. Labiș — *Versuri de dimineață*)

3) Măsura

Prin măsură se înțelege o unitate metrică compusă dintr-un anumit număr de silabe accentuate și neaccentuate, care determină ritmul unui vers.

Măsura versului poate fi de la cinci pînă la șaisprezece silabe.

Astfel, în poezia *Doina* observăm că versurile au o măsură de șapte și opt silabe, și aceasta este, în general, măsura versului popular. De asemenea și măsura versurilor din *Luceafărul* este de 7 și 8 silabe.

În poeziile cu picioare trisilabice observăm versuri de la șase pînă la douăsprezece silabe, ca în *Pașa Hassan* sau în *Uriășul Octombrie*.

Pot alterna versurile de 7 cu cele de 8 silabe, de 13 cu cele de 14 silabe etc.

Scrisorile lui Eminescu sînt scrise în versuri de 16 silabe:

„Cînd cu ge-ne o-ste-ni-te sa-ra su-flu-n lu-mî-na-re
Doar cea-sor-ni-cul ur-mea-ză lung-a tîm-pu-lui că-ra-re.”

(M. Eminescu — *Scrisoarea I*)

„La un semn un țărîm de al-tul le-gînd vas de vas se lea-gă
Și în su-net de fan-fa-ră tre-ce oas-tea lui în-trea-gă.”

(M. Eminescu — *Scrisoarea III*)

Sînt unele poezii care nu țin seama de nici o regulă în alcătuirea versurilor. Acestea sînt așa-numitele poezii cu *versul liber*. Ele nu sînt alcătuite dintr-un număr oarecare de unități metrice, ci dintr-un număr de cuvinte, care se pot înmulți sau micșora după plac. O poezie compusă din versuri libere se deosebește de proză prin faptul că versul liber are un ritm al lui, un ritm dictat de mișcarea gîndirii poetice.

„Marea oștire a Revoluției Are nevoie de orice soldat — Nu să ucidă, să ardă, să dărîme, Ci să ridice omul Pe culmea omeniei, Să ștergă din inimi cuvîntul „stăpîn“	Să deie piinea și vinul, Căldura și lumina, Frumusețea cîntecului și a livezii-nflorite Celor ce-au muncit și muncesc Și fetelor și fiilor lor.“
--	--

(M. Beniuc — *Roditorii ani*)

4) Cezura

Dacă versul e mai lung de 8 silabe, nu poate fi rostit lăra să se facă o pauză la mijlocul lui. Această pauză se numește *cezura*. Cezura împarte, de obicei, versul în două jumătăți care se numesc *hemistihuri*. Alteori cezura desparte versul în două părți inegale.

„De cînd era ca iarba / anticii codri deși
Și mici ca mușuroaic // Carpații urieși.“

(V. Alecsandri — *Legenda rîndunelii*)

„Sara pe deal / buciumul sună cu jale...“

(M. Eminescu — *Sara pe deal*)

5) Strofa

Un grup de versuri unite între ele după înțeles și rimă alcătuiesc o *strofă*.

Strofele se deosebesc după numărul versurilor care le compun. Astfel, avem strofa formată din două versuri numite *distih*.

„S-aducem copiii aici, lîngă pietre,
Să simlă dogoarea nestinselor vetre.

Cu fruntea lipită, lipită de zid,
Să simlă copilul ce-nseamnă Parliid.“

(Maria Banuș — *Slavă eroilor Doftanei*)

Strofa formată din trei versuri se numește *terțet*.

Strofele formate din patru versuri se numesc *catrene*. E cea mai răspîndită formă de strofă și cuprinde toate tipurile de rimă.

„Și-am pus de strajă ura, să vegheze
din colți de cremeni, sus, pe metereze.
Ningea mereu. Dar ți-amintești, Ioane? —
pe cîmp eram nu trei, ci milioane!”

(Eugen Jebeleanu — *Lidice*)

Strofele formate din cinci versuri se numesc strofe *cvinarii*. De obicei, versurile din strofele *cvinarii* rimează cîte trei sau cîte două împreună și pot fi grupate în deosebite feluri.

În *Impărat și proletar*, Eminescu folosește un tip de strofă *cvinarie*, în care versurile 1, 3 și 4 rimează, ca și versurile 2 și 5, după următoarea schemă :

—	a
—	b
—	a
—	a
—	b

„Pe bănci de lemn, în scunda tavernă *mohorîtă*,
Unde pătrunde ziua printre ferești *murdare*,
Pe lingă mese lungi, stătea posomorîtă,
Cu ieșc-nunecoase, o ceată *pribejită*,
Copii săraci și sceptici ai plebei *proletare*.”

Poezia cu formă fixă

Unii poeți, dînd dovadă de virtuozitate în minuirea tehnicii poetice, au creat anumite tipare prozodice prin care comunică conținutul lor de idei și sentimente. Uneori aceste forme par artificiale, și rari sînt creatorii virtuoși care izbutesc să se exprime în mod firesc și artistic în astfel de tipare.

Formele fixe cultivate în poezia noastră sînt *gazelul*, *terțina*, *rondelul*, *sonetul* și *glosa*.

Gazelul este o formă fixă de poezie alcătuită din distihuri; *terțina* are strofele alcătuite din trei versuri, primul vers rimează cu al treilea, al doilea vers cu primul și cu al treilea din strofa următoare, iar în *glosă* versurile din prima strofă sînt comentate în strofele următoare, ultima strofă reproducînd versurile din prima strofă în ordine inversă.

Sonetul și *rondelul* sînt cele mai răspîndite forme de poezie fixă în literatura noastră.

M. Eminescu a compus sonete, gazeluri și o *glosă*; Al. Macedonski — *rondeluri*, Șt. O. Iosif — *terține*.

SONETUL

VENEȚIA

de M. Eminescu

S-a stins viața falnicei Veneții,
N-auzi cîntări, nu vezi lumini de baluri;
Pe scări de marmură, prin vechi portaluri,
Pătrunde luna înălbind păreții.

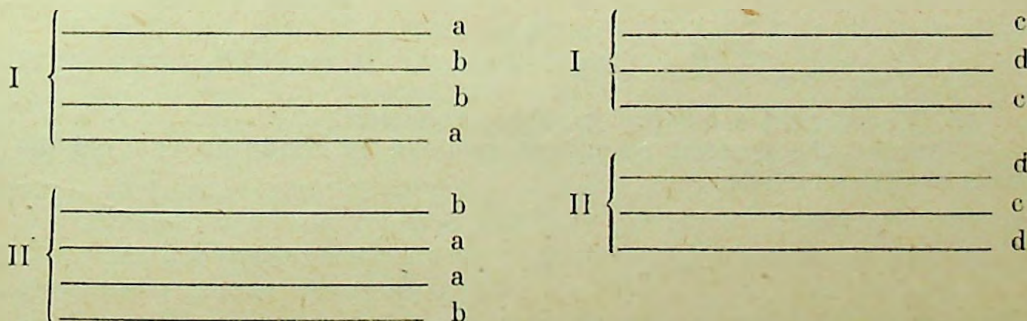
Okeanos¹ se plînge pe canaluri...
El numai-n veci e-n floarea tinereții,
Miresei dulci i-ar da suflarea vieții,
Izbește-n ziduri vechi, sunînd din valuri.

Ca-n țintirim tăcere e-n cetate.
Preot rămas din a vechimii zile,
San Marc sinistru miezul nopții bate.

Cu glas adînc, cu graiul de Sibile,
Rostește lin în clipe cadențate:
„Nu-nvie morții — e-n zadar, copile!”

Observații. Sonetul, cea mai răspîndită și mai importantă formă de poezie fixă, se compune din patru strofe (*două catrene și două terțete*). Măsura versurilor este de unsprezece silabe. Ritmul versului este *iambic*. Ultimul vers trebuie să cuprindă ideea dezvoltată în poezie.

Schema sonetului e următoarea :

¹ *Okeanos* — cel mai bătrîn zeu (titan) în mitologia greacă.

RONDELUL

RONDELUL ROZELOR CE MOR

de Al. Macedonski

E vremea rozelor ce *mor*,
Mor în grădini, și mor și-n *mine*.
Ș-au fost atît de viață *pline*,
Și azi se sting așa *ușor*.

În tot se simte un *fior*,
O jale e în orișicine,
E vremea rozelor ce *mor*,
Mor în grădini și mor și-n *mine*.

Pe sub amurgu-ntristător,
Curg vălmășaguri de *suspine*,
Și-n marea noapte care *vine*
Duiioase-și pleacă fruntea *lor*... —
E vremea rozelor ce *mor*.

Observație. Rondelul este o formă fixă de poezie compusă din trei strofe: două *catrene* și o *cvinarie*. Versul întâi se repetă la sfîrșit. Rimele sînt în prima și ultima strofă îmbrățișate și împerecheate, în cea de-a doua strofă încrucișate. Rimele, masculine și feminine, leagă versurile poeziei într-o unitate muzicală deosebită.

Schema versurilor e următoarea :

_____	a	_____	a
_____	b	_____	b
_____	b	_____	b
_____	a	_____	a
_____		_____	a
_____	a		
_____	b		
_____	a		
_____	b		

Al. Macedonski a compus frumoase rondeluri.
Cicerone Theodorescu adaptează rondelul la condițiile de fond ale poeziei realist-socialiste.

IV. Genurile literare

Natura creației literare este determinată, printre alți factori, de felul atitudinii scriitorului față de realitate, care are drept rezultat un anumit mod de reflectare artistică.

După felul atitudinii scriitorului față de realitate, creațiile sînt *lirice, epice și dramatice*.

Poetul liric exprimă ceea ce vede și simte, *scriitorul epic* spune ceea ce înțelege din deslășurarea vieții, în care omul e tenia principală, *dramaturgul* nu arată doar ceea ce l-a impresionat sau s-a întimplat, ci el reconstituie viața sub ochii noștri.

Poetul liric cîntă, epicul povestește, amîndoi se servesc de cuvînt. Dramaturgul nu se mulțumește cu vraja melodică a versului liric, nici cu bogăția narațiunii epice, el are nevoie în plus de prezentarea directă a gesturilor, de exprimarea nemijlocită a faptelor.

Genul liric cuprinde creații literare în care poetul exprimă direct idei, sentimente și emoții în legătură cu realitatea.

Genul epic cuprinde creații literare în care se exprimă, în formă de narațiune, idei și sentimente ale eroilor unei întimplări reale sau imaginare.

Genul dramatic cuprinde opere scrise pentru a fi reprezentate pe scenă.

Clasificarea operelor literare pe genuri, necesară și posibilă în general, nu trebuie înțeleasă în chip rigid. Granițele dintre genuri nu sînt absolut fixe. În cele mai caracteristice creații lirice pot intra elemente dramatice, multe opere epice conțin elemente lirice, unele creații dramatice au caracter epic sau liric. Pentru încadrarea unei opere literare într-un gen, trebuie să ținem seama de particularitățile ei dominante.

Corespunzînd unor atitudini sufletești permanente, caracteristicile genurilor literare rămîn neschimbate în decursul vremurilor, iar formele de exprimare se adaptează condițiilor istorice noi.

Genurile literare sînt reprezentate deopotrivă de literatura populară cît și de cea cultă.

Spre deosebire de literatura cu autori cunoscuți, răspîndită prin scris, *literatura populară* este anonimă și de *circulație orală*.

Creată la origine de un om din popor, înzestrat cu talent, literatura orală este supusă unei continue schimbări. Ea dobîndește, purtată din gură în gură, din generație în generație, și dintr-o regiune în alta, un caracter de creație *colectivă*, îmbogățindu-se și perfecționîndu-se prin contribuția maselor populare, de unde și numeroasele variante pentru fiecare temă în parte.

Literatura populară orală s-a născut înainte de întrebuițarea scrisului. Este deci mai veche decît literatura scrisă. Cercetarea genurilor începe de aceea cu analiza speciilor literaturii orale.

În cadrul fiecărui gen literar există un număr de specii literare caracteristice, subdiviziuni ale genului respectiv.

A. GENUL LIRIC

Creațiile literare în care se exprimă direct idei, sentimente și emoții în legătură cu realitatea fac parte din genul liric.

Denumirea de gen liric vine de la instrumentul de coarde, lira, cu care în antichitate poezii își acompaniau cîntecele lor. Mai tîrziu, poezii anonimi au renunțat la acompaniamentul instrumental, iar poezii care cunoșteau meșteșugul scrisului și-au fixat creațiile lor în scris.

În amintirea vechilor cîntăreți, poezii pomenesc adesea lira. De exemplu, M. Eminescu vorbește de „boltita liră ce din șapte coarde sună”, iar M. Beniuc o invocă pentru a cînta zorii socialismului :

„Ei ! lira mea, strașnică liră,	Să cînți cum se iviră,
Putea-vei tu oare,	Greoaie, mărețe, alene
Cu urlet cumplit de sirene,	Zorile roșii ?”

Lira a devenit un simbol al poeziei, iar genul liric este prin excelență genul poeziei.

Distingem o *creație lirică orală* și o *creație lirică scrisă*.

a. CREAȚIA LIRICĂ ORALĂ

Creația lirică orală conține mai multe specii, și anume : *doina*, *cîntecul*, *bocetul*, *strigăturile* și *cîntecul satiric*.

Tematica doinelor și a cîntecelor este bogată și variată. O temă des întîlnită este aceea a *relațiilor sociale*. În doinele cu temă socială, poporul și-a exprimat ura și dorința de răzbunare împotriva exploataților, ca în următoarele versuri :

„Oleleo, ciocoi, ciocoi	De piele să te despoi
De te-aș prinde la zăvoi,	Cu pielea capului tău
Cu măciuca să te moi,	Să-mbrac buzduganul meu...”

Omul din popor a cîntat, de asemenea, greutățile vieții lui apăsate de dări și obligații diferite, puse de stăpînire :

„Birul greu, podveada¹ grea,
Vai de munculița mea!
Unde merg și orice faz,
Eu de ciocoi nu mai scap!”

In temele sociale ale liricii populare orale intră doinele și cîntecele de haiducie :

„Așa-mi vine cîte-un gînd
Să duc boii să mi-i vînd,
Iară plugul să-l aprind.
Din coarnele plugului
Să fac șeaua murgului,
Și din fierul cel mai mare
Să fac teacă la pistole;
Și din fierul cel mai lat
Cel mai lat și-ncovoiat
Să fac teacă la băltag.
Și băltagu-n ea să-l bag;
Și din fierul cel mai lung
Să fac potcoavă la murg,
Să-l încălec să mă duc
Cătră sinul munților
La umbra molizilor“.

cele de călănie :

„Frunză verde de măr dulce
leși măicuța-n deal la cruce,
Să vezi trupa cum se duce,
Că ne duce din napoi
Ca păcurarii pe oi.
Și ne duce din nainte
Ca păcurarii pe vite...”

sau de înstrăinare, unde se exprimă sentimentele omului ajuns slugă în casa bogatului :

„Cînd ciocoi stau la masă
Eu le țin lumina-n casă;
Cînd dau să mă pun și eu,
Ciocoiul se uită rău;
Cînd iau o îmbucătură,
Ajung lacrimile-n gură...”

In aceste exemple se vede limpede că sentimentele omului din popor sînt exprimate în legătură cu suferințele provocate de regimurile exploatare.

Alte sentimente în lirica orală sînt provocate de schimbarea anotimpurilor, a peisajului, de sosirea sau plecarea păsărilor în țările calde, de înfrunzitul și desfrunzitul codrului. Poetul popular este trist de apropierea toamnei :

„Voi brazi-nalți încetinați
De ce foc vă legănați?
Noi cum nu ne-am legăna,
Că mai sînt două-trei zile
Și p-aici pustiu rămîne.
Rămîn stîni fără stăpîni
Strunguțe fără oițe
Scaune fără băcițe...”

Primăvara este așteptată cu nerăbdare :

„Primăvara, mama noastră,
Suflă bruma din fereastră
Și zăpada de pe coastă,
Să văd iar verzind în cale
Să mă las iar în cea vale...”

¹ podveadă (podvoadă) — corvoadă.

Frecvență este tema *dragostei*, exprimată foarte des prin cîntece de dor și jale, după ființa iubită :

„Bădișor, depărțișor, Nu-mi trimite-atîta dor Pe pîrîu și pe izvor, Și pe gura tuturor,	Că eu ți-oi trimite jele Și pe lună și pe stele: Dar stelele-s mărunțele Și mă tem că n-or ști mere...”
--	--

sau tema dorului și a dragostei după locurile natale :

„Sărac loc de pe la noi Cum mă trage înapoi	Sărac loc din a mea țară Cum mă trage-ndărăt iară!”
--	--

Așadar, tematica doinelor se leagă strîns de viața socială a omului din popor, de natura în mijlocul căreia își duce viața și de sentimentul dragostei pe care-l cîntă adeseori.

1. DOINA

DOINA

Doină, doină, cîntic dulce Cînd te-aud, nu m-aș mai duce ! Doină, doină, vîers ¹ cu foc, Cînd răsuni, eu stau în loc ! Bate vînt de primăvară, Eu cînt doina pe afară, De mă-ngîm cu florile Și privighetorile. Vine iarna viscoloasă, Eu cînt doina-nchis în casă,	De-mi mai mîngîi zilele, Zilele și nopțile. Frunza-n codru cît învie, Doina cînt de voinicie. Cade frunza gios, în vale, Eu cînt doina cea de jale. Doina zic, doina suspin, Tot cu doina mă mai țin, Doina cînt, doina șoptesc, Tot cu doina viețuiesc.
---	---

Indrumări analitice

În poezia *Doina* omul din popor exprimă varietatea sentimentelor care-l fac să cînte doina. O cîntă primăvara, bucuros de renașterea naturii. Iarna în schimb o cîntă trist, închis în casă, ca să-și mîngîie zilele. Cînd dă frunza-n codru, haiducul cîntă doina de voinicie și de luptă, iar cînd codrul se despoaie de frunză, răsună doina de jale. Doina este, după cum se spune, cîntec dulce și cîntec de foc, exprimă sentimente de voieșie, dar și de jale. Suspinată sau șoptită, ea e nedespărțită de viața omului din popor.

Creația lirică orală, specifică folclorului românesc, în care omul din popor își destăinuie o mare varietate de sentimente, îndeosebi de dor și jale, se numește doină.

Atît doinele, cît și celelalte specii ale liricii orale au caracteristici specifice. În primul rînd, limba se distinge prin *simplitate*. Repetiția unor

¹ *vîers* — melodie.

cuvinte este făcută cu scopul de a întări scrișnelul revoltei („Oleleo, ciocoi, ciocoi”) sau de a invoca simțit și cu mult drag ceva („Doină, doină, cîntic dulce”). Crește intensitatea sentimentului și într-un fel și în altul. Epitetele întăresc sentimentele exprimate. Doina poate să aibă vers *dulce*, ca o mîngiere, dar poate să aibă vers și vorbă *de foc*, care arde inima și trezește revolta omului asuprit. Imaginile și asocierile de cuvinte sînt pline de expresivitate și culoare: „De mă-ngîn cu florile și privighetorile” (asociere de tonuri și culori); „Frunza-n codru cît învie” (renașterea naturii exprimată plastic prin „învie”).

În ce privește versificația, doinele, și poezia populară romînă în genere, nu trec de opt silabe. Poezia *Doina* are versuri de cîte opt silabe, care alternează cu versuri de șapte silabe:

Doi-nă, doi-nă, cîn-tic dul-ce   { 8 silabe
Cînd te-a-ud, nu m-aș mai du-ce |

Doi-nă, doi-nă, viers cu foc,   { 7 silabe
Cînd ră-suni, eu stau în loc |

Ca ritm este folosit cel descendent, trohaic, ritm specific versificației poeziei populare romînești.

În poezia *Doina*, ca și în alte creații lirice orale, se întîlnesc asonanțe (*dulce — duce; viscoloasă — casă* etc.) În dese cazuri, se folosește rîma interioară, care dă versurilor o tonalitate muzicală:

„De-mi mai mîngîi zilele,
Zilele și nopțile”.

★

Spre deosebire de doină, în care predomină sentimentul de jale, în *cîntec* predomină sentimentul de veselie:

„Cînd treci, bade, pe la noi,
Pune-ți clopote la boi,
Și le pune la toji șasă
Cu șinoare¹ de mătasă,
Să te-aud, bade, din casă,
Din casă de după masă”.

În doină destăinuirea e profundă și adesea dureroasă, în cîntec ea se face în ton de glumă sau de vioieșie.

O altă specie a liricii populare este *bocetul*, practicat la ceremonialul de înmormîntare. El nu se prezintă numai ca o simplă jeluire a celui decedat. Conține adesea note de viață socială și se ridică uneori la realizări artistice, încît multe bocete au intrat între doinele de jale și invers, multe

¹ șinoare — șnururi.

doine au fost auzite ca bocete. Bocetul care urmează nu se deosebește prin nimic de o doină :

„Te-aș cînta ca clopotu	Cînd aș duce-o la fîntînă
Dar mă doare sufletu	N-ai ști inimă-i ori tină
Te-aș cînta ca celera	Cînd aș duce-o la izvor
Dar mă doare inima,	N-ai ști inimă-i ori mol ¹ .”
Că mi-e neagră ca tîna.	

Poporul a fost și în asemenea împrejurări capabil de simțire profundă și de creație poetică. Moartea în primăvară, cînd învie natura și cînd dispăre ființa dragă, a fost pentru omul din popor cel mai dureros lucru și a spus-o cu accente impresionante :

„Nici o moarte nu-i amară
Ca moartea de primăvară.
Pe-nfrunzitul codrului,
Pe cîntatul cucului,
Pe ieșitul plugului...”

O altă specie a liricii orale este *strigătura*. Strigăturile se compun dintr-un număr redus de versuri și se zic la horă cu glas tare („se strigă”) în timpul jocului. De aici le vine numele. Li se mai spune și *chiuituri*. Caracterul lor e uneori hazliu și provoacă veselia celor de față :

„Nu te uita la opinci,	Ci te uită la obiele,
Că doară n-o să le mînci,	Cum sare dracu din ele.”

Alteori strigătura este o simplă comandă de horă :

„Tot pe roate,
Pe schimbate
Și cu stîngul mai departe,
Cu dreptul mai înapoi,
C-așa-i chipul pe la noi !”

Strigătura poate avea și un conținut social. În trecut numeroase strigături se refereau la regimul de asuprire sau la sărăcia maselor :

„Am acasă trei copii	Eu silesc să le plătesc
Și-o sută de datorii.	Mai tare mă-ndaloresc.”

De cele mai multe ori însă strigătura are conținut satiric și biciuiește defecte și vicii ale oamenilor : lenea, căsătoria pentru avere, lipsa de curățenie, ca de pildă :

„Iu, iu, iu, pe dealul gol,	Dar i-a face mirele
Că mireasa n-are țol	Cînd a tunde cînele...”

sau :

„Asta-i fata lăudată	Gozul ² de l-ar mătura
Cu casa nemăturată	Cu lopeți l-ar arunca...”

¹ mol — mil, noroi.

² goz — gunoi.

Cintecul satiric este o specie apropiată de strigătura satirică. Se compune însă dintr-un număr mai mare de versuri, încît nu se poate striga în horă decît cel mult fragmentar. În formă redusă, cîntecul satiric se confundă cu strigătura :

„Firuța lui Grigoraș
Cu poale de Mediaș
Puse pînza
Cînd dă frunza
Și-o găti
La sîn-Văsii.
Puse pînza după casă,
Ciți vor trece toți să țeasă.
Ș-apoi țese, drăgălașă,

Patru luni la o cămașă,
Iar cînd a fost la croit,
Trei coți i-au mai trebuit.
Pe unde merge cu acul
Poate băga mița capul.
Fira face marfă aleasă,
Pînza-i deasă ca o leasă,
Fira face marfă rară,
Pînza-i deasă ca o scară.“

2. FOLCLOR NOU

FOAIE VERDE FOI ȘI-O FRAGA

Foaie verde foi și-o fragă
Hai la muncă, frate dragă ;
Hai să dregem plug și coase,
Să arăm holde mănoase.
Azi e-a noastră toată glia,
Carul, boii și moșia ;
Mai muncim un an sau doi
Tot cu plugul tras de boi

Nici atît n-o să mai tracă,
Vom munci grădini, ogoare,
Cu mașini și cu tractoare
Și-o s-avem recoltă bună,
Toată lumea să ne spună :
Să trăiască-a noastră țară,
Republica Populară !

FOAIE VERDE ȘI-O ALUNA

Foaie verde și-o alună,
Colectiva noastră-i bună,
Rîde ca și o mireasă
Cînd vine mirele-n casă...
Cîntă ciocîrlia, cîntă,
Pe țarla munca se-avîntă,
Pe țarla, după ogor,
Crește grîul mai cu spor.
Bucuria intră-n casă.

Casa casă, masa masă,
Colectiva noastră-n sat
Pe țărani i-a adunat ;
Duduie batoza-n plin,
Traiul nostru e mai bun.
Colectivă, să trăiești,
Că tu dragă ne mai ești,
Ne-ai adus lumină-n sat,
Libertate tu ne-ai dat !

Indrumări analitice

Cîntecul *Foaie verde foi și-o fragă* se referă la viața nouă a țărănimii muncitoare, eliberată de sub nemiloasa exploatare a moșierilor. Acum, țărăniile nu mai muncesc în silă, ci cu drag, fiindcă pămîntul, vitele și uneltele

de muncă sînt ale lor. Au holde mănoase și se gîndesc cu bucurie la recolte și mai bune, cînd vor munci cu tractoare. Cîntecul este străbătut de multă veselie și voie bună.

În *Foaie verde și-o alună* țăranul cîntă fericirea de a munci în colectiv, de a avea o recoltă și mai bogată, de a duce un trai mai bun. Pentru fiecare, „casa-i casă”, cum spune cîntecul, și „masa-i masă”. Belșugul se traduce prin duduțul din plin al batozei. Colectiva este gătită și veselă ca o mireasă, bucuria tuturor e salutată de cîntecul ciocirliei. Satul are o înfățișare nouă.

Cîntecele vechi ale poporului erau străbătute de durere, de revoltă împotriva nedreptății și de ură împotriva exploatatorilor. În poeziile noi apare, în primul rînd, bucuria vieții muncitorului de pe ogoare, în condițiile noi de muncă și de trai. Cîntecele mai oglindesc viața nouă, înbelșugată a țărănimii, rod al alianței frățești cu clasa muncitoare.

Din condiții noi de viață au luat naștere și se dezvoltă cîntece populare cu o tematică nouă, cuprinzătoare, oglindind cuceririle poporului muncitor. Noua creație lirică folosește mijloace artistice deprinse vreme îndelungată și transmise de cîntece mai vechi: ritmul trohaic, repetiția („cîntă ciocirlia, cîntă”; casa casă, masa masă”), imagini consacrate.

TRASĂTURILE GENERALE ALE CREAȚIEI LIRICE ORALE

În literatura populară, conținutul de idei și fapte este strîns legat de viața omului și de năzuințele lui. De aceea, lirica orală e realistă și umană.

Imaginile sînt bogate și vii. Repetate și șlefuite prin circulație largă, ele au devenit comune, dar nu și-au pierdut din forța poetică. Gîndurile și sentimentele nu sînt transmise cu abuz de cuvinte. Cuvintele sînt simple, dar asocierile de idei în simplitatea exprimării dau expresiilor o deosebită vigoare poetică:

„Pe dealul Sibiului	Plugul stă și nu mai mere;
Suflă vîntul Oltului.	D-așa suflă de cu foc
D-așa suflă de cu jele	De și boii stau în loc.”

În toată exprimarea nu e nimic neobișnuit. Ideea însă că jalea pe care o resimțea omul exploatat sub jugul burghezo-moșieresc, transmisă de vîntul Oltului, e în stare să oprească plugul în loc și boii pe brazdă, impresionează profund. Poezia populară vorbește direct ascultătorului și-l face să înțeleagă fără efort adîncimea gîndurilor și profunzimea sentimentelor cîntăreșului.

Poporul nu creează continuu imagini și expresii. El reține pe cele mai frumoase și le folosește cu măiestrie ori de cîte ori este nevoie. Așa au luat naștere *variantele de conținut și formă*. Deși mijloacele artistice se apropie mult, tabloul este însă adeseori altul. Iată, bunăoară, o doină cu caracter păstoresc:

„Fă-mă, doamne, ce mi-i face,	Să mai strig bădițului
Fă-mă puiul cucului	Să-și adune oile,
Intr-un vîrf al muntelui,	Să nu-mi strice florile...”

În mediul rural, doina își păstrează frumusețea în legătură însă cu altă ambianță :

„Fă-mă, doamne, ce mi-i face,
Fă-mă puiul cucului,
În coarnele plugului.

Să mîn boii badiului,
Că bădița-i tinerel,
N-ascultă boii de el.“

De o parte, tabloul păstorului cu turma de oi pe muntele cu flori, de alta, tabloul plugarului cu plugul pe brazdă. Ambele tablouri sînt însuflețite de sentimentul dragostei, manifestat discret.

Natura este luată drept simbol al stărilor sufletești și al atitudinilor personale. Intervin foarte des muntele și codrul cu vuietul lui, brazii care se leagănă a jale, apa cu pietrele care plîng de durerea omului ; florile, cucul și mierla, căderea frunzelor și plecarea păsărilor în tablourile triste ale toamnei. În cîntecele noi cîntă vesel ciocirlia, răsună întreaga natură de bucurie.

Cîntecele lirice populare vechi sînt legate strîns în special de codru și de elementele lui. În codru își găsea adăpost mai cu seamă haiducul. Păsările poposeau și ele în codru. Poezia populară lirică este atît de mult legată de codru, încît cele mai multe cîntece încep cu „Frunză verde“ sau „Foaie verde“. Cîntărețul popular fuge mereu cu gîndul către codru.

Căderea frunzelor, legănarea copacilor în codru simbolizează jalea, tristețea omului.

Bradul și stejarul sînt simboluri ale voiniciei.

Cucul simbolizează singurătatea și înstrăinarea.

Florile reprezintă gingășia.

Pelinul este simbol al amarului.

Cu asemenea elemente din natură, cîntărețul popular construiește, în consensul unei îndelungate tradiții poetice orale, diferite expresii figurate, comparații, metafore, personificări.

Tipurile umane, cele mai frecvente în conținutul liricii populare, sînt : haiducul, păstorul, bădița și mîndra.

Haiducul întruchipează forța de luptă a poporului împotriva asupritorilor de tipul ciocoiului și zapciului, figuri negative în cîntecele populare. Acest erou apare în lirica de revoltă socială. Răzvrătitul poate să fie anonim sau figură istorică, ca Avram Iancu, în legătură cu care s-au păstrat frumoase doine :

„Jele-i, doamne, codrului,
De armele Iancului

Că le plouă și le ninge...
Și n-are cine le-ncinge...“

În lirica de dragoste apar chipurile bădiței și mîndrei, imagini de frumusețe fizică și morală create de popor printr-o îndelungată tradiție poetică.

„Ceru-i mare, stele-s multe
Și mai mari și mai mărunte
Doar ca luna, nu-i nici una
Ca luna de luminoasă
Și ca mîndra de frumoasă“

sau :

„Mindră-i floarea de cireș	Frunză verde, peliniță
Dar mai mindru-i Gheorghies	Măi bădiță, măi bădiță,
Verde-i frunza fagului	Nu-ți gădesc seamăn pe lume
Mindru-i chipul dragului.	Nici la suflet, nici la nume“.

Mijloacele artistice sînt variate și stabilite în mod colectiv prin circulație orală. Creatorul sau cîntărețul popular, ori de cîte ori intervine în creație, simte că trebuie să se conformeze gustului artistic al colectivității pentru care cîntă. Ca mijloc de comparație, poporul folosește paralelismul dintre stările sufletești ale omului și manifestările elementelor din natură.

De asemenea, ca mijloc artistic de compoziție este folosit contrastul imaginilor, bunăoară frumusețea și veselia naturii în plină primăvară în contrast cu durerea, care a pus stăpînire pe sufletul omului.

Un alt procedeu artistic este repetarea unor expresii, accentuînd prin aceasta intensitatea sentimentelor destăinuite.

În privința versificației, ea este, în general, în ritm trohaic, cu versuri de 5—6 și 7—8 silabe, cu rime interioare și monorime, care dau versurilor o anumită muzicalitate.

Toate aceste procedee de tehnică poetică populară au scopul de a transmite cit mai limpede și mai expresiv conținutul de idei și sentimente.

Marii creatori au simțit întotdeauna frumusețea creației populare. Pentru Eminescu „farmecul poeziei populare“ constă „în faptul că este expresia cea mai scurtă a simțămîntului și gîndirii“, iar Gorki spunea că, în general, cîntecul liric popular „vorbește din inimă în cele mai simple cuvinte și în consecință cele mai frumoase“.

b. CREAȚIA LIRICĂ SCRISĂ

După natura ideilor și sentimentelor exprimate, poezia lirică scrisă se grupează în: *lirică cetățenească*, *lirică intimă* și *lirică peisagistă*.

Lirica *cetățenească* conține specii în care poetul ia atitudine față de problemele, evenimentele sau oamenii din societatea timpului său. Marii poeți n-au fost niciodată pasivi față de viața socială din jurul lor, dimpotrivă au militat pentru îndreptarea relelor vremii în sensul progresului social, moral și cultural. Ei au veștejit viciile și nedreptatea și au cîntat lupta neconținută pentru libertate și fericire a poporului.

Lirica *intimă* exprimă sentimente legate de viața personală, ca dragostea, prietenia, bucuria, tristețea. Poeziile care se încadrează în aceste specii lirice nu sînt totuși lipsite de elementul social, întrucît exprimă sentimente izvorîte din frămîntările personale, dar în raport cu morala și cu aspirațiile acelei societăți căreia îi aparține poetul.

Lirica *peisagistă* înfățișează emoția poetului în fața cadrului său de viață, în fața naturii. Cîntarea naturii impresionează prin adîncimea sentimentului produs de natură și prin evocarea măiestrită a peisajului.

Lirica cetățenească.

Speciile liricii cetățenești sînt *oda*, *imnul*, *satira*, *pamfletul* și *epigrama*.

1. ODA

INCHINARE

de Mihai Beniuc

ritm simbric
1 1 1 1 1 1 1 1 1 1
Din luminosul prag de praznic
Al luptelor de trei decenii,
Ascult răzbind prin anii crînceni
Adinc răsunsetul sireniei.

Sirena Griviței răsună,
Vuind ea vine de departe —
E glas al ne-nteruptei lupte,
Al luptei noastre fără moarte.

— Eroi ce rumenirăți zorii
Victoriilor proletare
În țara ce gemea robită,
Azi vouă vă închin cîntare !

Nu caut vorbe iscusite,
Nevoie nu e să vă laud :
Cuvinte pe măsura luptei
Ce-ați dus-o voi zadarnic caut.

Din ea crîmpeie doar voi prinde
Și le-oi cuprinde în cuvînt —
În fața jertfei voastre, însă,
Eu mă aplec pînă-n pămînt.

Și totuși jinduiesc cuvîntul,
Cuvîntul-vrajă, să recheme

Făptura celor din cenușă
Și să-i aducă iar în vreme.

— O ! de-ați vedea o clipă barem
Cum visul vostru se încheagă,
Cum ce visa pe-atunci partidul
Se-ntruchipează-n țara-ntreagă !

Și să vedeți în fruntea luptei
Pe-aceia ce în treize's'trei
Au fost stegarii luptei voastre,
Cînd înfruntarăți pe mișei.

Aud cuvintele-n cadență,
În grele ritmuri, rînd pe rînd,
Sosînd ca stoluri primăvara,
Foșnînd din aripi și cîntînd.

E-n zvonul lor răstriștea veche
Și setea nouă de-a zidi,
De-a pune nou temeii vieții
De-a-nainta, de-a birui !

'Nălțimile de voi visate
Și comunismul, culmea vieții,
Lumini răsfrîng pe fața voastră,
Ne cheamă-n faptul dimineții.

Indrumări analitice

În poezia *Inchinare*, Mihai Beniuc exprimă sentimente de admirație și recunoștință pentru neînfricații luptători celerîști de la atelierele Grivița din 1933.

Dedicînd cîntecul său eroilor care au vestit zorile roșii, poetul ar vrea să găsească cuvinte pe măsura luptei lor, dar, în fața măreției jertfei celor care nu mai sînt, se pleacă copleșit de venerația.

El dorește cuvîntul evocator, solemn, care recheamă la viață faptele prefăcute în cenușă, pentru a le arăta că sacrificiul lor n-a fost zadarnic, că tot ce-au visat se înlăptuiește și că în fruntea marșului victorios al

constructorilor vieții noi se află tot stegarii din 1933. Alături de aceștia, poetul simte dorința puternică de a urca pe culmea întrevăzută de vechii luptători, comunismul, țelul superior al omenirii.

Poezia *Inchinare* cuprinde, într-o unică viziune, trecutul, prezentul și viitorul din perspectiva revoluției. Trecutul glorios al luptei proletariatului apare ca o pildă pentru prezent și ca o garanție pentru înfăptuirile viitorului. Concepția poetului este optimistă, creația sa mobilizatoare, cu caracter accentuat, partinic, exprimată în cuvinte simple, convingătoare, adresându-se maselor populare.

Poezia *Inchinare* este o odă.

Specia liricii cetățenești în care poetul preamărește figuri de luptători, fapte eroice, idei înalte se numește odă.

În ode se mai cântă dragostea de patrie (*Țării mele* de V. Tulbure), mândria de a aparține unui popor care luptă pentru progresul umanității sau unei localități glorioase, iubite (*Odă Bucureștiului* de Szemlér Ferenc).

Originea odei este grecească. Pindar (poet din secolul al V-lea î.e.n.) a compus *Ode triumfale* în onoarea atleților învingători la jocurile de stadion. Oda a căpătat o mare strălucire în antichitatea latină prin Horațiu (65—8 î.e.n.), prin Ronsard în timpul Renașterii franceze, prin Schiller în Germania, prin Lomonosov și Pușkin în Rusia în epoca modernă. La noi Grigore Alexandrescu, Vasile Alecsandri și Mihai Eminescu în secolul al XIX-lea au scris ode valoroase.

2. IMNUL

INTERNAȚIONALA

de E. Pottier

Sculați, voi, oropsiți ai vieții,
Voi, osindiți la foame, sus!
Să fiarbă-n inimi răzvrătirea,
Să-nceap-al lumii vechi apus!
Sfârșiți o dată cu trecutul negru!
Sculați, popor de osindiți!
Azi nu sînteți nimic în lume,
Luptați, ca totul voi să fiți!

Hai la lupta cea mare,
Rob cu rob să ne unim,
Internaționala
Prin noi s-o făurim!

Sculați, nu-i nici o mîntuire
În regi, ciocoi sau dumnezei!
Unire, muncitori, unire,
Și lumea va scăpa de ei.
Prea mult ne-au despuiat țilharii
Ce-n lene, lux, desfrîu se scald;

Să ne-unim toți proletarii,
Să batem fierul cît e cald.

Hai la lupta cea mare,
Rob cu rob să ne unim,
Internaționala
Prin noi s-o făurim!

Țărani și muncitori noi sîntem,
Partidul mare muncitor.
Pămîntul este-al celor harnici,
Cei leneși plece unde vor!
Cînd vulturi lacomi, corbi de pradă,
N-or mai pluti nori negri-n vînt,
Pe cer luci-va-ntotdeauna
Al înfrățirii soare sînt.

Hai la lupta cea mare,
Rob cu rob să ne unim,
Internaționala
Prin noi s-o făurim!

Indrumări analitice

Poezia *Internationala* a fost compusă, în iunie 1871, de unul din luptătorii pe baricadele Comunei, Eugène Pottier (1816—1887). Versurile au fost puse pe muzică în 1888 de Pierre Dégéyter, dirijorul corului muncitoresc francez din Lille. În 1889, după Congresul Internaționalei a II-a, ținut la Paris, cîntecul se răspîndește ca un simbol al solidarității internaționale a clasei muncitoare în lupta împotriva exploatării capitaliste. La noi, a apărut pentru prima dată în traducerea lui C. Z. Buzdugan, în ziarul *Lumea nouă* din 16 aprilie 1900. Traducerea a fost îmbunătățită înainte de publicare de Anton Bacalbașa.

Poezia, scrisă de E. Pottier îndată după înăbușirea Comunei din Paris, avea menirea să remobilizeze forțele revoluționare pentru a lupta împotriva reacțiunii. Chiar dacă Comuna nu a rămas atunci stăpîină pe situație, cîntecul și-a păstrat caracterul mobilizator ori de cîte ori muncitorii au simțit că se apropie momentul propice pentru a trece la acțiune.

Internaționala a fost imnul Marii Revoluții Socialiste din Octombrie și este imnul partidelor comuniste și muncitorești din țările socialiste, precum și al partidelor comuniste și muncitorești din țările ale căror popoare tind să scuture jugul exploatării capitaliste.

Imnul, specie a liricii cetățenești înrudită cu oda, derivă din grecescul *hymnos*, la origine cîntec de biruință în cinstea unui zeu sau erou legendar. Multă vreme apoi imnul a fost un sinonim al odei.

Incepînd din secolul al XIX-lea, prin *imn se înțelege acel cîntec care exprimă unitatea de voință a unei colectivități naționale sau sociale* (*Imnul R.P.R.* de E. Frunză și Dan Deșliu, *Imnul F.M.T.D.* de L. Oșanin).

Toate innurile se cîntă, muzica făcînd parte integrantă din această specie a genului liric.

3. SATIRA

SATIRA.

DUHULUI MEU

de Gr. Alexandrescu

— Trageți toți cite-o carte : domnule, ești cu mine.

Sezi mă rog, împotriva¹, și vezi de joacă bine.

— Dar ți-am spus, coconiță, că eu din întîmplare,

Nici bine, nici nebine nu poci să fac cercare ;

Am cuvintele² mele : aste jocuri plăcute,

Cu voia dumatiale, îmi sînt necunoscute.

— Nebun cine te-o crede ; vrei să te rugăm poate ;

Astăzi chiar și copiii știu jocurile toate,

Veacul înaintează ; caro³ ; vezi că ți-e rîndul,

Dar ce făcuși acolo ! unde îți este gîndul ?

Cînd eu am dat pe riga, bați⁴ cu alta mai mare ?

Astfel de neștiință e lucru de mirare !

¹ *Impotriodă* — aici, în fața mea.

² *cuvintele* — motivele.

³ *caro* — figură la jocurile de cărți.

⁴ *bați* — termen folosit în jocul de cărți cu semnificația variabilă după felul jocului ; în general se referă la darea pe față a cărții.

Aşa-mi zicea deunăzi, cu totul supărată,
O damă ce la jocuri e foarte învățată,
Apoi șoptind pe taină cu citeva vecine:
— Vedeți, zise, ce soartă, și ce păcat pe mine?
Două greșeli ca asta, zău, sufletul mi-l scot,
A! ce nenorocire! *ma chère*¹, ce idiot!

Vino acum de față și stăi la judecată,
Tu care le faci astea, duh, ființă ciudată,
Ce vrei să joci o rolă² în lumea trecătoare:
De ce treabă mi-ești bună, putere gânditoare,
Cînd nu poci la nimica să mă ajut cu tine,
Cînd nu te-ai deprins încă nici vistu³ să-l joci bine?

Nu mai ești tu acela care-n copilărie
Știai pe dinafară vestit-Alexandrie,⁴
Și viața ciudată a unui crai cuminte⁵
Care lăsa pe dracu fără încălțăminte⁶?
Tu care mai în urmă, rîzînd d-acestea toate,
De rost puteai a spune tragedii însemnate,
Meropa⁷, Atalia⁸ și altele mai multe,
Declamîndu-le toate cui vrea să te asculte?

Negreșit, îmi vei zice, țiu minte ce îmi place,
Dar cărțile cu mine e greu să se împace.
Mai lesne poci a spune hoțiile urmate⁹
La zece tribunaluri subt nume de dreptate,
Mai lesne poci să număr pe degetele mele,
Cîți sfinți avem pe lună și cite versuri rele,
De cît să bag de seamă ce carte nu e dată,
A cui este mai mică și cine e să bată.
Cînd sînt în adunare, n-am altă mulțumire,
Decît să se deschidă sujeturi de vorbire:

¹ *ma chère* (în limba franceză) — draga mea, dragă.

² *rolă* — rol; genul subst. nu era definitiv fixat.

³ *vistul* — e un joc de cărți de origină engleză, la modă în secolul trecut. În Franța fusese introdus în secolul al XVII-lea.

⁴ *Alexandrie* — carte populară cu largă circulație la noi în secolul al XVIII-lea (prima ediție cunoscută a apărut la noi în 1794); este o biografie romanțată și fantastică a lui Alexandru, regele Macedoniei, cuceritorul Orientului (356—323 î.e.n.).

⁵ *cuminte* — înțelept.

⁶ *încălțăminte* — Arghir, eroul poemei ce poartă numele lui, a furat de la dracu o pereche de papuci care slujeau drept aripi aceluia ce se înălța cu dinșii (Nota lui Gr. Alexandrescu). Poemul este al lui Ion Barac. Episodul citat se deosebește intrucitva de relatarea lui Alexandrescu, Arghir păcăleşte pe trei fii ai diavolului, care se cerlau pentru o manta și niște papuci înzestrați cu însușiri miraculoase.

⁷ *Meropa* — tragedie scrisă de Voltaire (1694—1778), tradusă în versuri de Gr. Alexandrescu (1847).

⁸ *Atalia* — tragedie scrisă de J. Racine (1639—1699).

⁹ *urmate* — petrecute.

Atunci sînt gata, slobod, ascult, și cu plăcere
Tușesc, zîmbesc, mă leagăn și-mi dau a mea părere.
— Frumos răspuns! Ascultă : pe cît mie îmi pare,
De lume, de năravuri ai slabă încercare.
Trebuie să știi jocul și danțul ce-ți lipsește,
Și niște mici petreceri, ce se zic romînește
Jocuri nevinovate¹. Nevinovate fie,
Măcar că vini destule din ele pot să vie ;
Trebuie să faci pasuri și complimente² bune ;
La vorbe serioase cînd alții se vor pune,
Să n-ascuți, să spui glume, să scoți la jucării,
Și pîn-a ride alții, să rizi tu mai întii.

Vezi domnișorul-acela care toate le știe,
Căruia vorbă, duhul, îi stă în pălărie,
În chipul d-a o scoate cu grații prefăcute ?
Hainele după dînsul sînt la Paris cusute :
Singur ne-ncredințează. Lorneta³ atîrnată
Este și mai streină, d-o formă minunată ;
Vrea s-o cumpere prințul, dar ca un om cuminte
Dumnealui o tocmise ceva mai înainte.
Cînd le-a spus astea toate, o ia la ochi, privește
Chiar pe dama aceea cu care-atunci vorbește ;
I-o dă în nas, se pleacă, și în sfîrșit o lasă,
Zicîndu-i : Ce lornetă ! te-arată mai frumoasă.

Fieșcine cunoaște ce cap tînărul are ;
Dar pentru că dă bine din mîini și din picioare,
Și trîntește la vorbe fără să se gîndească,
Am văzut multă lume cu duh să-l socotească ;
Iată de ce talente avem noi trebuință.

Dar tu care uiți lesne, duh fără de știință,
Socotești că poți oare, prin astfel de mijloace,
Arătîndu-te-n lume vreo figură-a face ?
Pretenția aceasta mi s-ar părea ciudată.

Cînd pe la nunte, baluri, ne ducem vreodată
(Căci din nenorocire puternica natură
Ne-a unit împreună c-o strînsă legătură),
Riz văzîndu-te singur, și într-un colț departe,
Parc-ai fi mers acolo ca să compui o carte,
Iar nu ca să te bucuri cu lumea dimpreună.
Dacă vro coconiță, frumoasă, dulce, bună,
Crezînd că ne prefacem, ne-ndeamnă, ne poștește,

¹ jocuri nevinovate — numele unui joc de societate de origine franceză.

² complimente — plecăciuni.

³ lornetă — un fel de ochelari cu mîner, care se puteau atîrna cu un fir de reverul hainci ; acestui fel de ochelari i se spune mai des lornion, lorneta fiind, de fapt, un binoclu mic, folosit la teatru.

Ne ia la joc, greșala-i îndată și-o plătește :
Rar să se afle damă de mijloc așa tare,
Ca să n-o fac să cază la cea dintii mișcare.¹
Asta îți e talentul și darurile toate.

Cît pentru darul vorbei, ce crezi că îl ai poate,
E numai o părere : îți cei și iertăciune,
Căci nici pentru prieteni minciuni nu voi a spune.
Adevărat se-ntîmplă să zici pe la soroace²
Cîte o vorbă-două, care la unii place ;
In cîte rînduri însă distracțiunile tale
Te fac să scoți cuvinte ce nu ar fi cu cale,
Să superi din greșală persoane însemnate,
Ba încă cîteodată și dame delicate,
Rizînd d-acele duouă, statornică pereche,
Care își petrec seara, șoptindu-și la ureche,
De celelalte patru contese ideale,
Umilate de pretenții și vrednice de jale,
Pe care dacă prințul le ia la bal de mîină,
Nu mai vorbesc cu nimeni cîte o săptămîină.
Astăzi rîzi de-o pedantă, mîine d-o prețioasă ;
Zici de una ajunsă în vîrstă cuvioasă
Că atestatul³ vremei nu va să-l priimească ;
Și d-alta ce iubește de cinste să vorbească,
Ce laudă virtutea și-n veci țî-o pomonește,
Zici că e virtuoasă cît știm noi evreiește.

Greșelile acestea îți fac un urit nume.
Tu știi ce se întîmplă cînd se aude-n lume,
Că cinevași s-apucă defecturi să arate :
Mulți scot subt al lui nume minciuni nenumărate.
S-a vorbit într-o casă de un fanfaron mare,
Declamînd sentimente ce sigur nu le are,
Care la lot⁴ ar pune suflarea omenească,
Cînd cineva cu dînsul ar vrea să o tocmească ;
S-a zis ceva de Iancu, de Stan, de Lăurescu ;
Cine le-a scos acestea ? — Le-a scos Alexandrescu.
Făr-a zice nimica, singura ta zîmbire,
De te-i afla de față, e o-nvinovățire.
In zadar te porți bine și lauzi cîteodată
Chiar lauda în gură-ți de satiră e luată.

¹ *mișcare* — nepriceperea la dans a lui Gr. Alexandrescu pare să fie reală. O mărturisește într-o scrisoare către C. Negruzzi, din 12 ianuarie 1839, deci în epoca în care a scris satira : „[soarta] nu mi-a înzestrat picioarele cu nici un talent”. (Nota E.S.P.L.A.)

² *soroace* — din cînd în cînd.

³ *atestatul* — certificatul.

⁴ *lot* — loterie.

Aşa, în loc să critici greşalele streine,
În loc să rizi de alţii, mai bine rizi de tine;
Învăţă danţul, vistul şi multe d-alde alea;
Iar de vrei să faci versuri, ia pildă de la Pralea¹.

(1842)

Gr. Alexandrescu, *Versuri şi proză*, Biblioteca şcolarului, 1960.

Indrumări analitice

În poezia de faţă, sub pretextul unor autoacuzăţii, Grigore Alexandrescu, revoltat de relele vremii sale, biciuie moravurile şi viciile așa-zisei societăţi înalte de la noi din pragul celui de-al cincilea deceniu al secolului al XIX-lea.

Păcatele principale care-l indignează pe scriitor şi pe care le critică sînt superficialitatea şi frivolitatea așa-numitei lumi bune. Pentru această lume, progresul este sinonim cu cunoaşterea jocurilor de cărţi şi cu practicarea lor atentă. Cine nu ştie să joace vistul este, după cum crede o cuconiţă foarte exersată în această privinţă, idiot.

Adresînd în aparenţă reproşuri spiritului său, poetul demască venalitatea justiţiei şi mediocritatea literaturii, lipsuri trecute cu vederea de societatea timpului, preocupată numai de distracţii ieftine şi de dans.

Cu mijloace realiste, Grigore Alexandrescu prezintă în continuare un exemplu tipic de filizon, dintre aceia care, pe la 1840, popula saloanele aristocraţiei cosmopolite din Ţara Romînească. Societatea socoteşte pe acest domnişor om de spirit, pentru că se îmbracă la Paris, poartă lornetă şi doar ştie să danseze bine.

Ridiculizînd neseriozitatea lumii din jurul său, poetul se referă necontenit la el însuşi, prefăcîndu-se a se scuza că nu şi-a însuşit manierele. La petreceri el se izolează într-un colţ, ca şi cum ar vrea să compună o carte. De asemenea, este stingaci la dans. În fine, nu se poate dezbăra de „darul vorbei”, un cusur intolerabil într-o lume obişnuită să-şi ascundă reciproc defectele.

Grigore Alexandrescu îşi exprimă sentimentele sale de dispreţ la adresa societăţii contemporane snobe², inculte şi necinstite, prin felurite mijloace artistice, caracteristice tuturor genurilor: liric, epic şi dramatic. Întîlnim pe rînd o scenă dialogată, de comedie, un portret mixt, referinţe la obiect, ca şi la propriul său eu.

Instrumentul principal de comunicare a sentimentelor este ironia. Spre a da mai multă forţă dispreţului său, autorul confruntă la tot pasul lumea dinafară cu spiritul său, autoironizîndu-se, dîndu-şi pe faţă şi propriile-i defecte, în majoritatea cazurilor scuzabile.

Specia liricii cetăţeneşti în care poetul demască relele societăţii şi critică defectele omeneşti se numeşte satiră.

¹ *Pralea* — traducătorul *Psaltirei în versuri*. (Nota lui Gr. Alexandrescu). I. Pralea (a) (1769—1847), poet şi publicist. A scris şi poezii originale, versificate stingaci şi obscure.

² *snob* — persoană care admiră fără discernîmint şi în chip exagerat tot ceea ce e la modă.

Luîndu-și ca model pe clasicul francez Boileau (1636—1711), autorul unei satire *A mon esprit*, Grigore Alexandrescu și-a intitulat poezia *Satiră (Duhului meu)*.

Originea satirei este latină. La început, cuvîntul satiră însemna amestec de fructe servite pe o singură farfurie: mai tirziu, a dobîndit înfelesul de amestec de improvizații glumețe în proză și versuri, poem în care se biciuiesc moravurile societății.

Întîiul autor însemnat de satire a fost Horațiu. Boileau în literatura franceză, Antioh Cantemir (1708—1744) în literatura rusă au compus satire vestite.

În literatura romînă, în afară de Grigore Alexandrescu, cele mai puternice satire le-a scris M. Eminescu (*Scrisorile I—V*).

4. PAMFLETUL

PAIANJENUL NEGRU

de Tudor Arghezi

Il simți cum te pîndește din pînza lui de aur
Păianjenul cel negru, cu genele de taur.
Corect în redingotă, joben, mănuși, monoclu,
Își face meșteșugul, discret, de mare cioclu.
Pe un gherghel cît țara, ascuns într-un fotoliu,
Nebănuît îi țese zăbranicul de doliu,
El nu tocmește mortul, bucată cu bucată,
Ca firmele de piață, ci țara dintr-o dată.
Și fără suferințe și lacrimi, ci la rece,
Tocmeala se urzește între mai mari, vreo zece.
Ca bănuiala dreaptă din zvon să nu se nască,
El împlinește slujba stăpînilor, de mască
Împarte miliardul cu ei în părți egale:
Atît la sută mie, și restul dumitale.
Contractele cu țara sînt sacre și legale.
Și astfel veneticul samsar și cot la cot
Cu demnitarii zilei, mai e și patriot.

El are fabrici multe, întinse-n sus și-n jos,
Afacerea e bună, cîștigul e frumos,
La una face gaze de oftică și tuse,
De-nec sau de orbire, precum i se ceruse;
La altele, obuze, cartușe, mitraliere.
Slăbește talpa țării, el crește în putere.
Dar cînd se-ngroașă gluma și se aprinde casa,
Se-adună ceata-ntreagă și-o ia la sănătoasa.

La mii de poști departe și peste zeci de graniți,
El ne-a cărat avutul în donițe și baniți.
Departe, peste ape mai multe, și-un ocean,
Că țara pute-a oaie, a vacă și-a cocean.

Păianjenul gîndește... în noua lui uzină,
A născocit o altă, mai crîncenă mașină.
I-au izbutit mașina și ritmul ideal.
I-aruncă-n gură văpaie, cărbune și metal,

Și scoate pe grătare, în serii lungi și-n șir,
La fiecă secundă, din ea un cimitir.
Eu îți urez, paharul în mână când l-ai strînge,
Să-mi sorbi în vin otravă și-n fund să dai de sînge.

Dihania-mbrăcată în platoșă și zale,
Flămîndă să ucidă, dă lumii iar tircoale,
Și iar i se năzare,
C-aude zvon și tropot și huiet dintr-o zare.
Am învățat în vreme ce-ascunde grija asta :
Se pregătesc în taină durerea și năpasta.
Cînd va voi norodul mințit să o doboare
Dihania flămîndă, cu bite și topoare ?

Li-i rîndul să vorbească și oamenii de rînd
Ieșiți în răzvrătire, mulțimi, ca din pămînt,
Și hotărîți la faptă, să lepede din lege
Pe cei ce-aduc războiul, să-i prindă și să-i lege,
Și, puși în cuști pe roate, tilhari, nebuni și fiare,
Să-i poarte-n huiduiaală prin țări și prin popoare.

Tudor Arghezi, *Versuri*, E.S.P.L.A., 1959.

Indrumări analitice

În poezia *Păianjenul negru*, Tudor Arghezi exprimă ura sa și a întregului nostru popor împotriva exploatatorilor care, după ce au jefuit în chip nemilos țara, au fugit dincolo de ocean, de unde, în așteptarea unui nou război ucigător, speră să se întoarcă la locul crimelor neispășite. Acestor monștri, poetul le pune în vedere că pe pămîntul nostru nu mai e loc pentru ei decît în cuști de menajerie rezervate animalelor sălbatice și tilharilor smintiți.

Sentimentul de revoltă al poetului împotriva exploatatorului capitalist, ațîțător la război, este transpus în imagini de o mare forță plastică și în expresii care merg de la ironie pînă la vehemență.

Poezia începe cu un sugestiv portret al exploatatorului văzut alegoric, ca un păianjen negru, pîndind din mijlocul pinzei sale de aur. În ținută de gală, el are înfățișare de cioclu care-și îndeplinește meșteșugul „discret”. Rețeaua lui întinsă peste toată țara seamănă cu o imensă pinză de doliu, căci ciocluul nu are unul sau doi clienți, el pregătește înmormîntarea țării întregi. Lucrînd din ordinul și cu consimțămîntul stăpînilor, păianjenul împarte prada cu ei în părți egale, pozînd, alături de demnitarii zilei, în patriot care execută cinstit contractele cu țara.

Ironia poetului sporește în versurile în care se arată lăcomia fără de margini a acestui sinistru personaj. În fabricile lui „răspîndite în sus și în jos” se produc exclusiv arme ucigătoare, gaze care înăbușă sau orbesc, bombe și cartușe. Sub pretextul că marfa i s-a cerut, industriașul o execută fără a se gîndi la consecințe, interesat doar ca afacerea să prospere și cîștigul să iasă cît mai mare. Cînd propria casă i se aprinde de

Iocul pe care l-a alimentat, fabricantul de moarte, cuprins de lașitate, împreună cu ceata lui, salvându-și cu grijă avutul, părăsește țara. Subit, aceasta a pierdut pentru el orice farmec, îi miroase a oaie și a cocean.

Dar și acolo undă a fugit, înrăitul asasin nu stă degeaba. Își pune la punct o nouă uzină și mai infernală și, cu mijloace perfecționate, scoate, în ritm accelerat, noi unelte producătoare de moarte, proiectind noi cimitire.

Păianjenul negru, dihanie setoasă de sînge, percepe în aer zgomote de război și, adulmecînd apropierea măcelului, dă țircoale lumii ca un lup ilămînd.

Păstrînd pînă la sfîrșit forma alegorică, poetul semnalează celor cărora le-a venit timpul să-și spună cuvîntul prezența fiarei și-i îndeamnă s-o nimicească fără milă „cu bite și topoare“.

Poezia *Păianjenul negru* demască viguros uneltirile criminale ale ațîțătorilor la război, pe foștii exploatareți fugiți de mînia popoarelor în țările capitaliste, și cere scoaterea lor în afara legii, măsuri grabnice menite să împiedice acțiunile lor primejdioase pentru pacea lumii.

Poezia *Păianjenul negru* este un pamflet.

Specia liricii cetățenești, în versuri sau în proză, în care poetul înfierează atitudini, concepții sau aspecte negative ale vieții se numește pamflet.

Pamfletul este o varietate a satirei, de care se deosebește prin folosirea unor expresii vehemente.

*

Cuvîntul pamflet, de origine grecească, rezultă din alăturarea adverbului tot (*pan*) de verbul a arde (*cheg*).

Pamfletul s-a constituit ca specie a genului liric în proză la începutul secolului al XIX-lea. P.L. Courier, autorul *Pamfletului pamfletelor*, îndreptat împotriva măsurilor reacționare ale Restaurației în Franța, este creatorul lui.

La noi, au compus pamflete politice în versuri D. Bolintineanu și P. B. Hasdeu. Pamflete antidinastice viguroase în proză a scris N. D. Cocea. Tudor Arghezi este un reprezentant de seamă al pamfletului în versuri și în proză.

5. EPIGRAMA

LA UN NOU NASCUT

după un poet arab de *M. Eminescu*

Plîngînd tu ai venit pe-acest pămînt ;
Amici, ce te-așteptau, te-au salutat *zîmbînd* ;
Dar să trăiești astfel, încît cînd te vei stînge
Să părăsești *zîmbînd* amicii, ce te-ar *plînge*.

AMICILOR

de *Șt. O. Iosif*

Vă-ntreb, amici, încă o dată,
La ce-mi tot dați țircoale ?

Oh ! da, am inimă bogată,
Dar buzunare — goale.

UNUI POET PLETOS

de *Cincinat Pavelescu*

Găsesc că prea se-ngimfă el   Alecsandri era mai chel
Cu păru-i arhiabundent —   Și... parc-avea mai mult talent.

UNUI SCRITOR CU TRECERE

de *Tudor Măinescu*

Un scriitor cu influențe vaste,
Se vede doar atunci cînd își impune
Nu lucrurile lui cele mai bune,
Ci lucrurile lui cele mai proaste.

Indrumări analitice

În aceste scurte poezii se fac glume pe seama unor situații și ironii la adresa unor trăsături negative ale caracterului omenesc sau pe seama unor deprinderi rele.

Observăm că poeziile sînt constituite toate din cîte un catren. Ele sînt epigrame.

Specia scurtă a liricii cetățenești în care se ironizează defectele unei persoane sau ale unei categorii de persoane se numește epigramă.

Cuvîntul grecesc *epigrama* înseamnă adnotare.

În antichitate, epigramele erau inscripții pe monumente, pe soclul statuilor, pe vase sau morminte. Mai târziu, la romani, s-au numit epigrame poeziile satirice de mică întindere, sens care a rămas pînă azi.

Epigrama s-a impus ca specie literară prin opera poetului latin Martial (40—102).

Lirica intimă.

Speciile liricii intime sînt : *elegia, cîntecul sau romanța și meditația.*

1. ELEGIA

MAI AM UN SINGUR DOR

de *M. Eminescu*

Mai am un singur dor :
    În liniștea serii
Să mă lăsați să mor
    La marginea mării ;
Să-mi fie somnul lin
    Și codrul aproape,

Pe-ntinsele ape
Să am un cer senin.
    Nu-mi trebuie flămuri,
Nu voi sicriu bogat,
Ci-mi împleniți un pat
    Din tinere ramuri.

Și nime-n urma mea
Nu-mi plîngă la creștet,
Doar toamna glas să dea
Frunzișului veșted.
Pe cînd cu zgomot cad
Izvoarele-ntr-una,
Alunece luna
Prin vîrfuri lungi de brad.
Pătrunză talanga
Al serii rece vînt,
Deasupra-mi teiul sfînt
Să-și scuture creanga.

Cînd n-oi mai fi pribeag
De-atunci înainte,
M-or troieni cu drag
Aduceri aminte.
Luceferi ce răsar
Din umbră de cetini,
Fiindu-mi prieteni,
O să-mi zîmbească iar.
Va geme de patemi
Al mării aspru cînt...
Ci eu voi fi pămînt
In singurătate-mi.

Indrumări analitice

Neînțeles de societatea burgheză în care trăia, singuratic și pribeag, poetul și-a exprimat, prin dorința de a o părăsi, revolta împotriva ei. Moartea în mijlocul naturii nemărginite și eterne reprezintă pentru el singura consolare posibilă într-o lume ostilă și meschină. Eminescu și-o imaginează ca pe un somn odihnitor la marginea mării, aproape de codru, sub un cer senin.

Ca unul care a trăit sărac și cu dispreț pentru luxul burghez, el refuză pompele și cere un pat „din tinere ramuri”. Nu vrea să fie jelit de oameni care, trăind, nu l-au iubit; îl vor plinge frunzele veștejite ale pădurii și murmurul izvoarelor. Luna va aluneca pe deasupra vîrfurilor de brazi, talanga va pătrunde asprul vînt al serii, teiul își va troieni în fiecare primăvară florile pe mormînt, luceferii îi vor zîmbi de sus prietenește, marea agitată necontenit va geme de patemi; numai poetul va afla în sfîrșit pacea.

Sentimentul principal al poeziei este melancolia, un fel de tristețe, de regret pentru părăsirea acestei lumi, unde poetul n-a găsit fericirea. Dar totodată el se mîngîie la gîndul că în definitiv moartea este o reîntegrare în natură, că va trăi mai departe în elementele ei. Eminescu își închipuie moartea în *Mai am un singur dor* ca și păstorul din poezia populară *Miorița*.

Impresionează în primul rînd în *Mai am un singur dor* adîncimea sentimentului și sinceritatea comunicării lui. Poetul folosește imagini din domeniul cosmic, mineral și vegetal, cuvintele cele mai simple, exprimate însă într-o formă muzicală, atît prin alternarea ritmului iambic cu cel amfibrahic, cît și prin dispoziția specială a rimelor (încrucișate și îmbrățișate). Rimele conțin majoritatea cuvintelor esențiale din poezie (dor, mare, pat, lună, brazi, talangă, vînt, pribeag, creangă, cetini, patemi, cînt).

Specia liricii intime în care poetul exprimă un sentiment de melancolie, tristețe, regret se numește elegie.

Poezia *Mai am un singur dor* este o elegie. Poezia a fost pusă pe note.

Cînd elegia se cîntă, ea poartă numele de *cîntec* sau *romanță*.

Elegia a luat naștere în Grecia antică. Romanii numeau la început elegie orice poezie scrisă în distih. În înțelesul pe care-l are astăzi, elegia apare pentru prima dată în creația poetului latin Ovidiu (43 î.e.n. — 17).

Elegii au scris, în vremea Renașterii, Petrarca (1304—1374) în Italia și Ronsard (1524—1585) în Franța, Pușkin (1799—1837) și Lermontov (1814—1841) au ilustrat această specie în Rusia.

La noi, în afară de Eminescu, au mai scris elegii Șt. O. Iosif, G. Bacovia, Tudor Arghezi și alții.

2. MEDITAȚIA

ÎN PEȘTERA

de Panait Cerna

De pe tavane-ntunecate,
Tăcute lacrimi cad mereu,
Și parcă tot sporesc din greu,
Din mari izvoare depărtate.

Șuvițe tainice de apă
Spre peșteri drum de ani
străbat —
Într-una se preling și sapă
Tavanul șubred și-nnoptat.

Dar după ani de picurare
S-au închegat coloane pline:
Eterna bolții lăcrămare,
În loc s-o surpe, — o susține.

Tot astfel, lacrimi nesecate
În suflete ne-au picurat,
Și de furtuni nenumărate
Viața noastră-a tremurat...

Dar azi, când stau vârtejuri
grele
Să ne răpună-orice avînt,
Noi trecem fără păs prin ele
Și-aproape izbucnim în cînt.

Un suflet tinăr ne străbate
Și ne îndeamnă către cer —
Din suferinți abia-ndurate
Ne-am făurit armuri de fier.

Indrumări analitice

Poezia *In peșteră* exprimă ideea de triumf al forțelor omului față de încercările la care viața îl supune. Departe de a-l îngenunchea, lupta oțelește pe om, îi dă nu numai curajul să reziste cu vitejie, dar și energia de a înfrunța orice primejdie, de a învinge orice obstacol care s-ar mai ivi în viitor.

Pentru a concretiza această idee, poetul se servește de o comparație. El pune în paralel eforturile umane și rezultatul lor cu fenomenul geologic al stalactitelor și stalagmitelor. După cum șuvițele de apă, pornite din mari izvoare depărtate, sapă pînă la tavanul peșterii un drum de ani, și, în loc să-l surpe, formează, prin picurare îndelungată, coloane de susținere a bolții, tot astfel lacrimile provocate de furtunile vieții nu șubrecesc ființa umană, dimpotrivă, o îmbracă într-o armură de fier, dîndu-i elanul de a se avînta, cîntînd, către noi victorii.

Se știe că în poezie numai cugetarea nu impresionează, dacă nu este comunicată prin mijlocirea emoției. În teza sa de doctorat *Die Gedankenlyrik* (Lirica de concepție) ne-o spune P. Cerna însuși: „În poezie reflecția

este un lucru blestemat". Dar poetul a găsit calea prin care conținutul cugetării asupra destinului se transformă în sentiment de admirație pentru izbînda umană. În acest scop, el a folosit imagini simetrice pentru a sensibiliza cele două acțiuni comparate: drumul șuvițelor de apă subterane și lupta îndrăzneată a omului cu vîrtejurile grele ale vieții. „Lacrimile“ tavanului peșterii se prefac în coloane. Lacrimile adevărate (adică încercările prin care trece omul încrezător în izbîndă) făuresc armuri de fier.

Poezia *In peșteră* de P. Cerna este o *meditație*.

Specia liricii intime în care poetul exprimă ecoul emoțional al reflecțiilor sale asupra existenței umane se numește meditație.

Meditația a apărut în literatura noastră în scrisul lui Grigore Alexandrescu și sub înrîurirea poetului francez Lamartine. Una din cele mai cunoscute meditații ale lui Grigore Alexandrescu este poezia *Anul 1840*. În această poezie, Gr. Alexandrescu, simțind un aer de înnoire în preajma anului nou 1840, proclamă ruginite vechile instituții ale orîndurii feudale și întrevește necesitatea revoluției, care a și izbucnit în Țara Romînească opt ani mai tîrziu.

Alte meditații au scris în literatura noastră V. Cîrlova, I. Eliade-Rădulescu, M. Eminescu, Al. Macedonski.

Lirica peisagistă

Speciile liricii peisagiste sînt *pastelul* și *idila*.

1. PASTELUL

NOAPTE DE VARA

de G. Coșbuc

Zărilor, de farmec pline,
Strălucesc în luminiș;
Zboară mierlele-n tufiș
Și din codri noaptea vine

Pe furiș.

De la gîrlă-n pilcuri dese
Zgomotoși copiii vin;
Satul e de vuiet plin;
Fumul alb alene iese

Din cămin.

Care cu poveri de muncă
Vin încet și scîrțîind;
Turmele s-auz mugînd,
Și flăcăii vin pe luncă

Hăulînd.

Dar din ce în ce s-alină
Toate zgomotele-n sat,
Muncitorii s-au culcat
Liniștea-i acum deplină

Și-a-nnoptat.

Cu cofița, pe-ndelete,
Vin neveste de la rîu;
Și cu poala prinsă-n brîu
Vin cîntînd în stoluri fete

De la grîu.

Focul e-nvelit pe vatră,
Iar opaițele-au murit,
Și prin satul adormit
Doar vreun cîne-n somn mai latră.

Răgușit.

Iat-o ! Plină, despre munte,
Iese luna din brădet
Și se naltă,-ncef-ncet,
Gînditoare ca o frunte

De poet.

Din'r-un timp și vîntul tace ;
Satul doarme ca-n mormînt —
Totu-i plin de Duhul sfînt :
Liniște-n văzduh și pace
Pe pămînt.

Ca un glas domol de clopot
Sună codrii mari de brad ;
Ritmice valurile cad,
Cum se zbate-n dulce ropot
Apa-n vad.

Numai dorul mai colindă,
Dorul tînăr și pribag,
Tainic se-ntîlnește-n prag,
Dor cu dor să se cuprindă,
Drag cu drag.

Indrumări analitice

În poezia *Noapte de vară*, G. Coșbuc își exprimă sentimentele sale de încîntare în legătură cu o noapte de vară rustică. Poetul notează gradată evoluția normală a fenomenelor într-o succesiune de tablouri, producînd o puternică impresie de participare la tot ceea ce aude și vede în jurul său. În prima parte a poeziei, imaginile sînt îndeosebi auditive și de mișcare, stîrnind interesul cititorului prin marea lor bogăție și varietate. Seara, cînd noaptea se apropie pe furis, păsărelele se duc la culcare, iar oamenii se întorc de la muncă în sat. Se aud turmele mugind, glasul flăcăilor hăulind, corul nevestelor și fetelor care vin de la rîu sau de la seceriș, zgomotul copiilor înapoindu-se de la gîrlă.

Urmează tabloul nopții propriu-zise, zugrăvit cu aceeași capacitate de oglindire complexă a realității și cu aceeași vibrație sufletească față de aspectele multiple ale naturii și vieții. Muncitorii dorm, focurile s-au stins, liniștea nu e întreruplă decît de un lătrat răgușit. Răsare luna, codrul freamătă ca un dangăt de clopot, apele cad în ropot dulce, vîntul s-a potolit. Numai gîndurile îndrăgostiților, fără somn, se întîlnesc „tainic” în tăcerea deplină. În partea a doua a poeziei, predomină imaginile vizuale, dar și aici întîlnim imagini de mișcare, o caracteristică a tuturor poeziilor descriptive ale lui Coșbuc. Altă caracteristică este că tablourile au în centrul lor omul, cadrul nefiind lipsit de viață niciodată. Poetul personifică fenomenele naturii și obiectele: *noaptea umblă furișîndu-se, fînul iese alene, opaițele mor, luna e gînditoare, codrii sună, apa se zbate*. Versificația zglobeie în ritm trohaic și măsură scurtă (8 silabe) contribuie la senzația intensă de viață care se desprinde din întreaga poezie.

Poezia *Noapte de vară* este un pastel.

Specia liricii peisagiste în care poetul își exprimă sentimentele sale în legătură cu un tablou din natură se numește pastel¹.

În pastel, cadrul natural are un rol predominant asupra sensibilității poetului, sentimentele putînd fi de bucurie sau de tristețe. În *idilă*, va-

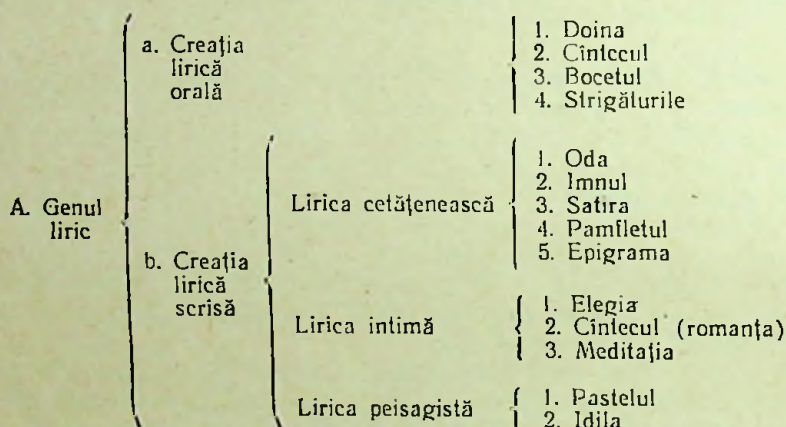
¹ Cuvîntul pastel (creion din vopsele pulverizate) este luat din pictură și a fost folosit în sens literar la noi pentru prima oară de V. Alecsandri, în ciclul de poezii *Pasteluri* (1868—1878).

rietate de pastel, se zugrăvește, de obicei, o scenă din viața de la țară, scoțindu-se în evidență sufletul țăranului, optimismul său permanent. Dacă unii poeți se mențin, înfățișând asemenea scene, în marginile realului, alții însă le idilizează și le denaturează, ocolind antagonismul social.

Exemple de pasteluri prezentînd aspecte din natura patriei în lirica peisagistă actuală sînt *Orezărie* de Mihai Beniuc, *Pămînt însorit* de Horvath Imre și altele.

Idile realiste au scris în literatura romînă îndeosebi G. Coșbuc, printre altele *Păstorîța* (în vechile idile apăreau mai ales păstori, de unde denumirea de *poezie pastorală* dată idilelor). Pastelul *Noapte de vară* conține și elemente de idilă.

SCHEMA GENULUI LIRIC

B. GENUL EPIC

Spre deosebire de creațiile lirice, în care ideile și sentimentele sînt exprimate direct, în creațiile epice ele reies indirect din caracterele eroilor unor întîmplări reale sau imaginare, povestite de autor.

În creația lirică autorul vorbește la persoana I (singular sau plural). Simțirea sa este personală, dar corespunde modului general omenesc de a simți.

În creația epică expunerea se face — în cele mai dese cazuri — la persoana a III-a. Poetul liric e subiectiv, se referă totdeauna la *eu* (subînțelegînd pe *noi*), autorul de opere epice este obiectiv, interesat nu de propria-i persoană, ci de alții.

Lirica e poezia prezentului, epica este literatura trecutului mai îndepărtat sau foarte apropiat. Poetul liric vibrează în fața realității din jurul său, autorul de opere epice observă desfășurarea cursului vieții, reconstituind viața, după ce i-a înțeles mecanismul dezvoltării, istorisind. *Istori-sirea, narațiunea sau povestirea faptelor din care se intruchipează eroii este trăsătura fundamentală a creației epice.*

Exprimarea în versuri este o caracteristică aproape generală a genului liric. Genul epic cuprinde creații orale și scrise, atât în versuri cât și în proză.

Datorită complexității vieții omenești și a aspectelor deosebite sub care ea se înfățișează scriitorului, în dezvoltarea literaturii s-a format o mare diversitate de specii epice. Ele pot fi grupate după *întinderea acțiunii și numărul personajelor*. Acțiunea poate fi mai simplă sau mai complicată, redusă la un singur moment sau dezvoltată pînă la o amplă zugrăvire a vieții pe o perioadă de timp îndelungată — prezentată într-o acțiune întinsă cu evenimente numeroase, portrete, descrieri, dialoguri — iar numărul personajelor poate varia de la unul singur pînă la cîteva sute, în stare să cuprindă imaginea unei societăți întregi, într-un moment istoric dat.

Speciile creației epice orale românești sînt: în versuri — *balada* sau *cîntecul bătrînesc*, *legenda* și *cîntecul ritual*; în proză — *basmul* și *snoava*.

Speciile creației epice scrise sînt: în versuri — *balada*, *șabula*, *poemul* și *epopeea*; în proză — *schîța*, *nuvela* și *romanul*.

a. CREAȚIA EPICĂ ORALĂ ÎN VERSURI

1. BALADA POPULARĂ (CINTECUL BĂTRÎNESC)

NOVAC ȘI CORBUL

I

Ț Fost-au, cică, un Novac
Un Novac, Baba-Novac¹,
Un viteaz de-ai lui Mihai²
Ce sărea pe șapte cai
De striga Craiova vai! Ț
El un fecioraș avea
Și tot astfel îi zicea:
— Fecioraș Gruiuțul meu!
Ascultă de ce-ți zic eu,
Să nu cazi la vreun loc rău,
La loc rău și mult departe,
În neagra străinătate.
Dacă sorții te-or purta
Țările de-a vîntura
Și-n Stambul de-a intra
Tu de asta nu uita:
Vamă dreaptă să plătești,
Armele să-ți oțelești,
Hainele să-ți priminești
Ca să pari un biet sărac,
Să nu semeni a Novac

Că nu-i turcilor pe plac.
Gruie-n Țarigrad intra,
Vamă dreaptă el nu da,
De haine nu se schimba
Ci pe uliți se primbla
Tot în haine novăcești
Cum e drag ca să-l privești! Ț
Turcii toți cît îl zărea
Intre dinșii se grăia:
— Iată-i Gruia lui Novac,
Lui Novac Cara-iflac!³
Și pe loc ei s-aduna,
Și de Gruie s-anina,
Și cu Gruie se lupta.
Și pe Gruie ni-l lega
Cu trei funii de mătasă,
Din ele să nu mai iasă!
Ț Dar cînd Gruie se-ntindea,
Două funii se rupea,
Numai una rămînea,
Una lungă nodoroasă,
Cît un braț voinic de groasă! Ț

¹ *Baba-Novac* — sîrb de origine.

² *Mihai* din baladă este Mihai Viteazul, domnul Țării Românești (1593—1601).

³ *Cara-iflac* — nume dat de turci Țării Românești, țara valahilor negri, spre deosebire de Moldova, care era Ac-iflac, țara valahilor albi.

Turcii iute-l cuprindea
Și-ntr-un beci îl închidea
Lumea să n-o mai privească,
Soare să nu mai zărească !

II

Gruie zace la-nchisoare,
De trei ani lipsiți de soare
Și prin gratii lung privește
Ceriul care strălucește
Și de dînsul nu-ngrijește !
Dor cumplit inima-i seacă,
Plîns de jale mi-l înecă
Cînd zărește despre soare
Cîrduri, cîrduri de cucoare,
Călătoare, zburătoare,
Și de el nepăsătoare.
Iată, mări, cum plîngea,
Că-n departe, sus, zărea
Un corb negru, corbișor
Ce zbura încetișor
Și din aripi tot bătea
Și cu jale croncănea.
Iar Gruie se amărea
Și din gură-amar zicea :
— Căci n-am durdă¹, pui de corb,
Zilele să ți le sorb !
Ce tot ți pi și croncănești,
Ori de mine te gătești ?
Corbul se apropia,
Pe fereastră se punea,
Și din pliscu-i răspundea :
— Gruişor, drăguțul meu !
Ce mă blestemi așa rău
Cînd umblu de rîndul tău ?
— Alei ! corbi, corbișor,
De vrei tu să-mi faci pe dor,
Ține inelușul meu
Și du-l unde voiesc eu :
In munții Catrinului,
In pădurea Pinului,
La conacul lui Novac,
Lui Novac, Baba-Novac.
Și-mă giur că de-oi scăpa.
Pe tine te-oi adăpa

¹ durdă — pușcă scurtă, haiducească.

² cuca — un fel de căciulă domnească, înaltă.

³ buzdugele — pungi cu bani.

⁴ mahmudele — vechi monede turcești de aur, bătute pe vremea sultanului Mahmud.

Nu cu sînge păsăresc
Dar cu sînge păgînesc !
Corbul vesel croncănea,
Inelu-n plisc îl punea.
Aripile-și întindea,
Și pe cer el se zărea
Întîi ca un porumbaș
Apoi ca un lăstunaș,
Apoi ca un bondăraș
Și-n zare dacă-agiungea,
El din zare se ștergea.

III

In munții Catrinului,
In pădurea Pinului,
Odihnea Baba-Novac
La umbra unui copac
Și prin vis el tot videa
Pe feciorul său Gruia.
Iată-un corb că se ivea
Și pe-o creangă se punea
Chiar deasupra capului,
Capului Novacului ;
Corbulețul ușurel
Avea-n pliscu-i un inel
Care gios cădea din el
Chiar în barba lui Novac
Lui Novac, Baba-Novac.
Adormitul se trezea,
Și inelul cît videa,
Scotea haine novăcești
De punea călugărești,
Scotea cuca² de Novac
Și punea un comănac,
Și-ncăleca voinicește,
Și purcedea vulturește,
Cu desagi, cu buzdugele³
Plîne de mahmudele⁴.
El mergea și iar mergea,
La Țarigrad agiungea,
La divan că se ducea
Și din gură-așa zicea :
— Auzit-am, auzit
De-un voinic ce mi-ați robit,
Iată-mă-s că am sosit
Și vi-l plătesc îndoit.

El desagii deșerta,
Turcii toți năvală da
Și pe gios se tăvălea,
Unul pe altul se-mpingea.
Țar Novac că alerga,
Pe Gruie mi-l dezlega,
Un paloș în mină-i da
Și din gură cuvînta :
— Bate tu marginile,
Eu să bat mijloacele

Că le știu soroacele.
Ei tăia la turci, tăia,
Pîn-ce bine ostenea,
Apoi iute purcedea
Amîndoi de se ducea
În codrii Catrinului,
În pădurea Pinului.
Unde corbii locuiesc
Și ca frunza se-nmultesc
Și bine hălăduiesc ! !

Indrumări analitice

Novac și corbul este povestirea unui episod din viața și lupta unor eroi ai poporului român împotriva asupririi turcești. Poezia conține *trei momente principale* : *căderea lui Gruia Novac în mîinile turcilor, întemnițarea într-o închisoare din Constantinopol și eliberarea lui (după trei ani) de tatăl său Baba-Novac. Legătura* între tată și fiu o face un *corb năzdrăvan*.

Observăm că în povestire intervin și fapte neobișnuite, ca apariția corbului năzdrăvan, care vorbește cu Gruia, ia de la el inelul și-l duce lui Baba-Novac. Baba-Novac este un erou cu o putere uriașă, fantastică. Împreună cu fiul său, îi taie pe toți turcii cîți tabără asupra lor. Gruia este și el un voinic fără pereche. Face să plesnească luniile împletite în șase, la cea dintîi încordare a mușchilor, cu care îl leagă turcii la Țarigrad.

Poezia epică orală în care se povestește o faptă neobișnuită, de obicei eroică, de tradiție legendară sau istorică, se numește *baladă* sau *cîntec bătrînesc*.

Novac și corbul este o baladă.

Într-o baladă interesează, pe de o parte, modul în care se desfășoară povestirea, pe de altă parte, caracterul eroilor și felul în care sînt zugrăviți. Există în această privință procedee artistice specifice cîntecului bătrînesc.

Uneori povestirea începe printr-un *prolog*, prin care cîntărețul atrage luarea aminte asupra baladei pe care urmează s-o zică. De pildă, una dintre variantele unei frumoase balade, numită *Corbea*, începe cu următorul prolog :

„Foicică mărăcine,
Ascultați, hoieri, la mine,
Să vă spui pe *Corbea bine !*”

Alteori cîntărețul popular face o introducere direct legată de povestire, introducere numită *expozițiune*. Bunăoară, în *Novac și corbul* se spune la început că ar fi existat un Novac, numit și Baba-Novac, viteaz de-al lui Mihai (Viteazul), de prin părțile Craiovei, care avea un fecior (după care urmează narațiunea episodului cu Țarigradul).

Povestirea în sine variază în ceea ce privește tema și compoziția, care poate fi mai complicată sau mai simplă. În ceea ce privește însă procedul

¹ a hălădui — a trăi undeva liniștit, ferit de primejdii.

narării, el este aproape peste tot același : se hiperbolizează faptele povestite ; adeseori se folosesc motive fixe, care, cu mici variații, apar în multe balade. De exemplu, motivul întemnițării lui Gruia se mai găsește și în balada *Corbea*. Motivul descrierii luptei cu turcii, în care unul bate marginile, altul atacă la mijloc, se găsește și în alte balade.

Ațiunea în balade se termină cu un *deznodământ*, care, de obicei, constă în victoria eroului sau eroilor pozitivi asupra forțelor negative. Ațiunea baladei este dramatică, și nu o dată se întâmplă să se termine cu moartea eroului principal.

În ceea ce privește caracterizarea eroilor, omul din popor folosește mijloace artistice care să pună în lumină atât însușirile pozitive ale unora, cât și pe cele negative ale altora. Aceste mijloace poetice sînt *hiperbola* și *antiteza*.

Citeodată ațiunea sau tabloul se desfășoară sub forma *alegoriei*, cum se întâmplă, de pildă, cu ceremonialul înmormîntării în *Miorița*, în care moartea este prezentată alegoric prin ceremonialul de nuntă (așa se obișnuiește uneori la înmormîntarea celor tineri).

Afît în dezvoltarea ațiunii baladei, cît și în caracterizarea eroilor, creatorul popular folosește mijloace de artă stilistică, întrebuintate și în creația lirică, ca *epitete*, *comparații*, *repetiții*.

Ca procedeu stilistic specific baladei este gradația mișcării într-o ațiune sau într-un tablou. De pildă, zborul corbului în *Novac și corbul* este una dintre cele mai frumoase imagini din poezia populară tocmai datorită gradației (corbul se vede întîi ca un porumbel, apoi ca un lăstun, pînă cînd se pierde în zare).

În balade, versificația este adîmă cu cea din poezia lirică. Versul este compus din 5—6 sau 7—8 silabe. Ritmul este trohaic, rîma pereche sau monorîmică.

*
*   *
*

În creația epică orală, o mare dezvoltare a avut-o balada sau cîntecul bătrînesc. Într-o mai mică măsură s-au dezvoltat și alte specii ale epicii populare.

Legenda este tot o baladă (baladă legendară), a cărei ațiune însă tînde „să explice” cum a luat naștere un lucru (de exemplu, legenda *Mănăstirea Argeșului*).

Mănăstirea Curtea de Argeș este un frumos monument arhitectonic ridicat de Neagoe Basarab (1512—1521). Poporul a prelucrat în legătură cu acest monument tema folclorică a construcției prin sacrificiu omenesc existentă în folclorul altor popoare. Fiecare popor a adaptat tema pentru o construcție a sa proprie. În variantele *grecești*, *albaneze* și *macedonene* e vorba de *clădirea unor poduri*, în cele *sîrbești*, *maghiare* și *bulgare* e vorba de *clădirea unor cetăți*.

Idea că marile construcții rămîn în picioare numai dacā li se împrumută viață, prin sacrificarea unei ființe vii, este o veche credință populară. Meșterul Manole, ridicînd mănăstirea pentru un Negru-vodă, figură legendară (în unele variante : Neagu-vodă), este nevoit să-și sacrifice propria soție.

Măiestria cîntăreului în dezvoltarea povestirii, care în variantele românești merge și la sacrificiul meșterilor zidari (inexistent în celelalte variante balcanice) ca și în zugrăvirea tablourilor de natură (bunăoară dezlănțuirea furtunii), atinge o înaltă valoare artistică. Mijloacele artistice de stil și versificație sînt acelea pe care le întîlnim în baladă.

O altă specie a poeziei epice orale este *cîntecul de ritual*. Din cîntecele de ritual fac parte *plugușorul* și *orația de nuntă*. Alte creații de ritual, cum sînt *colindul* și *descîntecul*, au un caracter epic mult mai slab.

La sărbătorile de iarnă se aude *plugușorul*, la nunți, *orațiile de nuntă*. Sînt cîntece de ceremonial (sau de ritual) și au o veche tradiție în literatura populară. Și unul și celelalte au un pronunțat caracter teatral, căci la „zicerea” cîntecului participă mai multe persoane.

Plugușorul se zice de Anul nou și este, în fond, o urare de rodire bogată a cîmpului, transmisă printr-un cîntec în care se povestește cum badea Troian a arat și semănat, cum a secerat și adunat stoguri multe de grîne, pe care le-a treierat, cum a dus saci de grîu la moară și s-a întors cu lăină, cum mîndra lui jupîneasă, „Dochiana cea frumoasă”, a copt piine rumenă și-a împărțit-o la ai casei și la oaspeți. Același belșug îl doresc urătorii casei sau caselor unde spun plugușorul. Zicătorii plugușorului sînt însoțiți uneori de un plug tras de boi, de unde și numele cîntecului. Unii urători sună din clopoței, alții pocnesc din bice.

Narațiunea din *Plugușorul* evocă toate fazele principale din munca plugarului, de la semănat și pînă la scoaterea pîinii din cuptor. Fîind vorba de o urare de belșug, spre deosebire de cîntecele bătrînești care povestesc fapte de cele mai multe ori cu ciocniri dramatice, *Plugușorul* e dominat de nota de voie bună, de haz și umor. În cîntec, moara este personificată: luge speriată de mulțimea sacilor de măcinat. Meșterul morar o prinde cu momeli și o aduce înapoi, silind-o să lucreze. Aici este înfățișată, de fapt, pregătirea morii pentru măcinat, făcută într-o narațiune alegorică plină de haz.

În versificație, alternează măsura de 7—8 silabe cu cea de 5—6 silabe și cu rime interne, care toate ajută la schimbarea tonului în zicerea cîntecului.

Orația de nuntă este o narațiune alegorică, străbătută de asemenea de voie bună și de glumă. Un grup de tineri călări, numiți „conăcari”, precedă pe mire și caută pe mireasă. În spusele lor însă totul este povestit alegoric. Mirele este un tînăr împărat, conăcarii sînt feciori de ghinărari (generali), cu toții plecați la vînătoare împărătească. Vînătoarea este fantastică. Mireasa este o zîină, căprioară sau floare. Solii au venit cu tirnă-coape de argint s-o scoată din pămînt și s-o sădească în grădina împăratului. Dacă socrii îi cred cumva tîlhari, conăcarii au și firman cu pecete de la împărăție. Ei cer ca masa de petrecere la casa miresei să fie bogată, cu buți de vin, boi grași, lăutari: să fie invitat tot satul ca să se veselească tînărul împărat, care este gata să vină să impresoare casa cu oștirea lui. Orația este zisă de unul dintre conăcari, numit vornicel.

Alegoria orației este în fapt o urare ca nunta să fie frumoasă ca o nuntă de împărat și viața casnică a tinerilor să înceapă cu belșug și bucurie.

Orația este punctată cu multe glume înveselitoare, adresate socrilor sau celor de față :

„Soacră mare, ce s-a făcut s-a făcut,
Nu mai e de desfăcut.
Să dai numai opt boi
Și șapte vaci
Ș-apoi să rabzi și să taci...”

Folosind metafora și comparația, conăcarii prezintă socrilor plosca cu țuică :

„Ține, soacră mare !	P-ai cea lată, p-ai cea lată,
la astă rădăcină uscată,	La inimă, soacră, e dată !
Jos crăcănătă,	Să nu o săruți tare
Mare și spătoasă	Că și căciula din capu-ți sare”.
Ca o broască țestoasă :	

Orația avînd caracterul unei cuvîntări, versificația nu respectă regulile întîlnite la celelalte specii epice. Versul e mai liber, cu măsură și cu ritm variat.

*intriga. fetele au Prislea în
cautarea hotului*

b. CREAȚIA EPICĂ ORALĂ ÎN PROZA

*p. culm. salvarea fetelor și merele lor
p. tărîmul celor săci.*

1. BASMUL

PRISLEA¹ CEL VOINIC ȘI MERELE DE AUR

deproclam. : pedeps fratilor o munte

A fost odată ca niciodată ; dacă n-ar fi nu s-ar povesti ; de cînd făcea ploșorul pere și răchita micșunele ; de cînd se băteau urșii în coadă ; de cînd se luau de gît lupii cu mieii de se sărutau înfrățindu-se ; de cînd se potcovea puricele la un picior cu nouăzeci și nouă de oțe de fier și s-arunca în slava cerului de ne aducea povești.

De cînd se scria musca pe perete
Mai mincinos cine nu crede.

Era odată un împărat puternic și mare și avea pe lîngă palaturile sale o grădină frumoasă, bogată de flori și meșteșugită, nevoie mare ! Așa grădină nu se mai văzuse pînă atunci p-acolo. În fundul grădinii avea și un măr care făcea mere de aur și de cînd îl avea el nu putuse să mănînce din pom mere coapte, căci, după ce le vedea înflorind, crescînd și pîrguin-du-se, venea oarecine noaptea și le fura tocmai cînd era să se coacă. Toți paznicii din toată împărăția și cei mai aleși ostași, pe care îi pusese împăratul ca să pîndească, n-au putut să prinză pe hoți. În cele mai de pe urmă veni fiul cel mare al împăratului și-i zise :

— Tată, am crescut în palaturile tale, m-am plimbat prin astă grădină de atîtea ori și am văzut roade foarte frumoase în pomul din fundul

¹ Prislea este în basmele noastre feciorul cel mai mic, dar în același timp cel mai voinic și mai isteț.

grădinii, dar n-am putut gusta niciodată din ele ; acum a dat în copt, dă-mi voie ca nopțile astea să păzesc însumi și mă prinz că voi pune mâna pe acel filhar care ne jefuiește.

— Dragul meu — zise tată-său — ațiția oameni voinici au păzit și n-au făcut nici o ispravă ; doresc prea mult să văz la masa mea măcar un măr din acest pom care m-a ținut atîta sumă de bani, și de aceea iată, mă înduplec și te las ca să pîndești, măcar că nu-mi vine a crede că o să izbutești.

Atunci fiul împăratului se puse la pîndă o săptămînă întregă : noaptea pîndea și ziua se odihnea ; iar cînd fu într-o dimineață, se întoarse trist la tată-său și-i spuse cum privighease pînă la miezul nopții, cum mai pe urmă îl apucase o piroteală¹ de nu se mai putea ține pe picioare, cum, mai tîrziu, somnul îl copleși și căzu ca un mort, fără să se poată deștepta decît tocmai cînd soarele era rădicat de două sulite² și atunci văzu că merele lipsesc.

Nepovestită fu mîhnirea tatălui său cînd auzi spuindu-i-se astă întimplare.

De silă, de milă, fu nevoit a mai aștepta încă un an, ca să facă și voia fiului său celui mijlociu, care cerea cu stăruință de la tată-său ca să-l lase și pe dînsul să pîndească și se lega că el va prinde pe hoții care îi făceau atîta întristare.

Timpu veni, merele începură a se pîrgui ; atunci fiul său cel mijlociu păzi și el ; dară păți ca și frate-său cel mare.

Tată-său, deznădăjduit, pusese în gînd să-l taie ; dar fiul său cel mai mic, Prislea, veni cu rugăciune către tată-său, și-i zise :

— Tată, ațiția ani l-ai ținut, ai suferit alîtea necazuri după urma acestui pom, mai lasă-l, rogu-te, și anul acesta, să-mi încerc și eu norocul.

— Fugi d-aci, nesocotitute, — zise împăratul. Frații tăi cei mai mari, ațiți și ațiți oameni voinici și deprinși cu nevoile n-au putut face nimic, și tocmai tu, un mucos ca tine o să izbutească ? N-auzi tu ce prăpăstii spun frații tăi ? Aici trebuie să fie ceva vrăji.

— Eu nu mă încumet — zise Prislea — a prinde pe hoți, ci zic că o încercare de voi face și eu, nu poate să-ți aducă nici un rău.

Împăratul se înduplecă și mai lăsă pomul netăiat încă un an.

În anul următor, Prislea se așeză la pîndă, avînd cu el o tolbă de săgeți. La miezul nopții duhul rău vine să fure merele. Prislea îl săgetează și duhul rău fuge. A doua zi Prislea culege și duce împăratului mere de aur.

Prislea plecă apoi în căutarea hoțului pe dîra de sînge. Frații săi, care îi pusese ră gînd rău, îl însoțesc. Împreună ajung pînă la o prăpastie, unde dîra de sînge dispăre. Se hotărîse să se lase pe o frînghie pe tărîmul celălalt. Frații încearcă pe rînd, dar nu au curajul să se lase pînă la fundul prăpastiei. Singur Prislea are acest curaj.

Prislea ajuns pe tărîmul celălalt, se uită cu sfială în toate părțile și cu mare mirare văzu toate lucrurile schimbate : pămîntul, florile, copacii, lighioni, altfel făptuite³ erau p-acolo.

Decamdată îi cam fu frică, dară îmbărbătîndu-se, apucă pe un drum și merse pînă dete de niște palaturi cu totul și cu totul de aramă.

¹ piroteală — somnolență.

² cînd soarele era rădicat de două sulite — adică atunci cînd soarele era ridicat deasupra orizontului ca de două sulite una în vîrfurile altele, deci dimineața cam la orele 7—8.

³ făptuite — înfăptuite, create.

Nevăzînd nici pui de om pe care să-l întrebă cîte ceva, intră în palat ca să vadă cine locuia acolo. În pragul uşii îl întîmpină o fată frumuşică, care zise :

— Mulţumesc lui Dumnezeu că ajunsei să mai văz om pe tărîmul nostru. Cum ai ajuns aici, frate ? — îl întrebă ea. Aici este moşia a trei fraţi zmei, care ne-a răpit de la părinţii noştri, şi sîntem trei surori şi fete de împărat de pe tărîmul de unde eşti tu.

Atunci el povesti în scurt toată istoria cu merele, cum a rănit pe hoţ şi cum a venit după dîra sîngelui pînă la groapa pe unde s-a lăsat în jos la ea şi o întrebă ce fel de oameni sînt zmeii aceia şi dacă sînt voinici.

Ea îi spuse apoi că fiecare din zmei şi-a ales cîte una din ele, şi le tot sileşte să-i ia de bărbaţi, iară ele se tot împotrivesc cu fel de fel de vorbe, cerîndu-le cîte în lună şi în soare, şi ei se fac luntre şi punte ¹ de le implinesc toate voile.

— Ei sînt în adevăr voinici — adăugă ea — însă cu vrerea lui Dumnezeu, poate îi vei birui. Dară, pînă una, alta, ascunde-te, vai de mine ! undeva, să nu dea zmeul peste tine în casa lui, că e năbădăios, şi se face leu paraleu ². Acum e timpul cînd are să vină la prînz, şi are obicei de aruncă buzduganul cale de un conac ³ şi loveşte în uşă, în masă şi se pune în cui.

N-apucă să isprăvească vorba, şi se auzi ceva că şuierea, că loveşte în uşă, în masă, şi buzduganul se arătă şi se aşeză în cui. Dară Prislea luă buzduganul, îl azvîrli înapoi mai departe decît îl azvîrlise zmeul ; şi, cînd era prin dreptul lui, îl atinse pe umere.

Zmeul, speriat, stătu în loc, se uită după buzdugan, se duse de-l luă şi se întoarse acasă. Cînd era la poartă, începu să strige :

— Hîm ! hîm ! aici miroase a carne de om de pe tărîmul celălalt ; şi, văzînd pe fiul de împărat ce-i ieşise înainte, îi zise :

— Ce vînt te-a adus pe aici, omule, ca să-ţi rămîie oasele pe alt tărîm ?

— Am venit ca să prînz pe furii ⁴ merelor de aur ale tatălui meu.

— Noi sîntem — îi zise zmeul — cum vrei să ne bătem ? În buzdugane să ne lovim, în săbii să ne tăiem, ori în luptă să ne luptăm ?

— Ba în luptă, că e mai dreaptă — răspunse Prislea.

Atunci se apucară la trîntă, şi se luptară, şi se luptară, pînă cînd zmeul băgă pe Prislea în pămînt pînă la glezne ; iar Prislea se opinti o dată, aduse pe zmeu şi, trîntindu-l, îl băgă în pămînt pînă în genunchi, şi-i tăie capul.

Fata, cu ochii plini de lacrimi, îi mulţumi că a scăpat-o de zmeu şi îl rugă să-i fie milă şi de surorile ei.

După ce se odihni vreo două zile, porni, după povaţa fetei, la soră-sa cea mijlocie, care avea palaturile de argint.

Acolo, ca şi la cea mare, fu primit cu bucurie ; fata îl rugă să se ascunză, iară el nu voi, ci, cînd veni buzduganul să se aşeze în cui, pe care îl aruncase zmeul ei cale de două conace, el îl aruncă mult mai îndărăt.

¹ a se face luntre şi punte — a face tot ce e cu putinţă.

² paraleu — mai puternic şi mai îndîrjit ca un leu.

³ conac — loc de popas ; cale de un conac, adică drumul cît duce de la un popas la altul (20 km).

⁴ fur — cel ce fură, hoţ.

izbind și pe zmeu în cap; iară zmeul veni turbat, se luptă cu Prislea ca și frate-său cel mare, și rămase și el mort.

Fata, după ce îi mulțumi, îl povățui cum să facă ca să scape din robie și pe sora lor cea mică.

— Deși e mai puternic — zise fata — decît frații lui pe care i-ai omorît, dar cu ajutorul lui Dumnezeu și mai ales că e și cam bolnav din lovitura ce i-ai dat cu săgeata, cînd a vrut să fure merele, nădăjduiesc că-i vei veni de hac ¹.

O săptămîină întregă se desfătară împreună cu amîndouă fetele, și Prislea, odihnindu-se de ostenele ce încercase, porni și către zmeul de-al treilea.

Văzînd palaturile de aur în care locuia zmeul cel mic, rămase cam pe gînduri, dară luîndu-și inima în dinți ², intră înăuntru.

Cum îl văzu fata, îl rugă ca pe Dumnezeu să o scape de zmeu, care, zicea ea, e hotărît ca, îndată ce se va face sănătos bine, să o silească ori-cum, să se însoțească cu dînsul.

Abia isprăvisе vorba, și buzduganul, izbind în ușă și în masă, se puse în cui. Prislea întrebă ce putere are zmeul, și ea îi spuse că aruncă buzduganul cale de trei conace ³; atunci el îl aruncă și mai departe, lovindu-l în piept.

Zmeul, tulburat de minie, se întoarse numaidecît acasă.

— Cine este acela care a cutezat să calce hotarele mele și să intre în casa mea?

— Eu sînt — zise Prislea.

— Dacă ești tu — îi răspunse zmeul — am să te pedepsesc amar pentru nesocotința ta. Cum ai vrut, venit-ai; dară nu te vei mai duce cum vei voi.

— Cu ajutorul lui Dumnezeu — îi răspunse Prislea — am eu ac și de cojocul tău ⁴.

Atunci se învoiră să se ia la luptă dreaptă ⁵.

și se luptară,	zi de vară
și se luptară,	pînă seară;

iară cînd fu pe la nămezi ⁶, se făcură amîndoi două locuri și așa se băteau; un corb însă le tot da ocol croncănind. Văzîndu-l, zmeul îi zise:

— Corbule, corbule! ia seu în unghiile tale și pune peste mine, că-ți voi da stîrvul ăsta ție.

— Corbule, corbule! — îi zise și Prislea — dacă vei pune peste mine seu, eu îți voi da trei stîrvuri.

— Unde dă Dumnezeu să cază o asemenea tiflă ⁷ peste mine! Mi-aș sătura sălașul ⁸ întreg.

¹ a veni de hac — a învinge.

² a-și lua inima în dinți — a-și face curaj.

³ trei conace — cale de 60 de km.

⁴ a avea ac de cojocul cuiva — a avea mijloace de a pedepsi pe cineva îngîmfat, semeț.

⁵ luptă dreaptă — luptă piept la piept, fără viclenie sau ajutor străin.

⁶ nămezi — miezul zilei.

⁷ tiflă — aici, noroc orb (cuvînt de origine grecească).

⁸ sălaș — loc de adăpost, locuință.

— Adevăr grăiește gura mea — îi răspunse Prislea.

Corbul, fără a mai întârzia, aduse în unghiile sale seu, puse peste viteazul Prislea, și prinse mai multă putere.

Către seară zise zmeul către fata de împărat, care privea la dinșii cum se luptau, după ce se făcuseră iarăși oameni :

— Frumușica mea, dă-mi nițică apă să mă răcoresc, și-ți făgăduiesc să ne cununăm chiar mâine.

— Frumușica mea — îi zise și Prislea — dă-mi mie apă, și-ți făgăduiesc că te duc pe țărîmul nostru, și acolo să ne cununăm.

— Să-ți auză Dumnezeu vorba, voinice, și să-ți îplinească gîndul — îi răspunse ea.

Fata de împărat dete apă lui Prislea de bău, și prinse mai multă putere ; atunci strînse pe zmeu în brațe, îl ridică în sus, și, cînd îl lăsă jos, îl băgă pînă în genunchi în pămînt ; se opinti și zmeul, ridică și el în sus pe Prislea, și, lăsîndu-l jos, îl băgă pînă în brîu ; puîndu-și toate puterile, Prislea mai strînse o dată pe zmeu de-i pirii oasele și aducîndu-l, îl trînti așa de grozav, de îl băgă pînă în gît în pămînt și-i tăie capul ; iară fetele de bucurie se adunară împrejurul lui, îl luară în brațe, îl sărutară și îi ziseră :

— De azi înainte frate să ne fii.

Îi spuseră apoi că fiecare din palaturile zmeilor are cîte un bici, cu care lovește în cele patru colțuri ale lor și se fac niște mere. Așa făcură, și fiecare din fete avu cîte un măr. Se pregătiră deci să se întoarcă pe țărîmul nostru.

Prislea plecă împreună cu fetele și ajung la groapa cu frînghia. Fetele de împărat sînt scoase pe rînd. Cînd îi veni rîndul lui Prislea, acesta își dete seama că frații vor să-l piardă. Legă de iunie o piatră, punînd deasupra o căciulă. Într-adevăr frații trag de frînghie pînă la jumătate și apoi îi dau drumul. Greutatea prăbușindu-se, îl socotesc pe Prislea ucis. Acesta însă omoară un balaur, care era gata să înghită puii unei zgripturoaice. Zgripturoaica, drept recunoștință, îl scoate pe țărîmul oamenilor. Aici Prislea află că fetele mai mari de împărat se măritaseră cu frații lui, iar cea mică îl aștepta cu credință. Ultimului peșitor fața îi cere să-i aducă o furcă de aur cu caietul și fusul de aur, care să toarcă singură. Argintarul tocmît este amenințat cu moartea dacă nu va reuși. Prislea îl salvează, căci pășirase la el mărul de aur miraculos al fetei celei mici, cu ajutorul căruia căpătă furca. Fata cere apoi o cloșcă cu puii de aur. Prislea îl scoate iar din încurcătură pe argintar. Primînd și cloșca de aur, fata își dă seama că meșterul e Prislea, căci lui îi lăsase mărul fermecat și cere să i se aducă meșterul.

Cum îl văzu fata, îl și cunoscă. Ea nu putu să-și ție lacrămile care o podidiseră, de bucurie mare ce avu și zise împăratului :

— Tată, acesta este viteazul care ne-a scăpat din mîna zmeilor.

Și, dînd în genunche, îi sărută mîinile și pe față și pe dos.

Luîndu-i seama bine, împăratul îl cunoscă și dînsul, măcar că foarte mult se schimbă. Îl îmbrățișă și-l sărută de sute de ori. Dar el tăgăduia.

În cele mai din urmă, inima lui înduioșată de rugăciunile tatălui său, ale mamei sale și ale fetei care rămăsese în genunche rugîndu-l, mărturisă că în adevăr el este fiul lor cel mai mic.

Prislea le povesti apoi toată istoria sa, le spuse și cum a ieșit d-asupra pămîntului și le arătă și mărul de aur al zmeului.

Atunci, împăratul, supărat, chemă pe feciorii lui cei mai mari ; dar ei, cum văzură pe Prislea, o sfeclicră. Iară împăratul întrebă pe Prislea cum să-i pedepsească. Viteazul nostru zise :

— Tată, eu îi iert, și pedeapsa să o ia de la Dumnezeu.

Noi vom ieși la scara palatului și vom arunca fiecare câte o săgeată în sus, și Dumnezeu, dacă vom fi cineva greșiți, ne va pedepsi.

Așa făcură. Ieșiră câte trei frații în curte, dinaintea palatului, aruncară săgețile în sus, și când căzură ale fraților celor mai mari, le căzură drept în creștetul capului și-i omorîră, iar a celui mai mic, îi căzu dinainte.

Iară dacă îngropară pe frații cei mai mari, făcură nuntă mare și Prislea luă pe fata cea mică. Toată împărăția s-a bucurat că le-a adus Dumnezeu sănătos pe fiul cel mai mic al împăratului, și se mindrea, fălindu-se, de vitejiile ce făcuse el; iară după moartea tătine-său se sui el în scaunul împărăției și împărăți în pace de atunci și pînă în ziua de astăzi, de-o fi trăind.

Trecui și eu pe acolo și stătui de mă veselii la nuntă, de unde luai

O bucată de batoc
Ș-un picior de iepure șchiop.

Și încălecai p-o șa și v-o spusei dumneavoastră așa.

Din vol. P. Ispirescu, *Basmе, legende, snoave* — B.P.T., 1960.

Indrumări analitice

Acțiunea basmului *Prislea cel voinic și merele de aur* conține eroi supranaturali și peripeții fantastice. În grădina unui împărat crește un măr care face mere de aur. Merele sînt luate în fiecare an de ființe invizibile, pe care fiii cei mai mari ai împăratului nu le pot prinde. Fiul cel mic, Prislea, săgețează pe hoț noaptea și aduce tatălui merele de aur. Plecat în urmărirea hoțului, Prislea ajunge pe tărîmul celălalt unde lucrurile au cu totul altă înfățișare decît cea de pe pămînt. La palatele de aramă, de argint și de aur ale unor zmei el luptă cu aceștia și-i omoară. E ajutat de corbul năzdrăvan. Scapă de balaur puii unei zgrițuroaice uriașe, care-l aduce de pe celălalt tărîm. Cu ajutorul unui măr de aur miraculos, meștește o furcă cu fusul și caietul de aur, apoi o cloșcă cu puii de aur. Prin aceste lucruri e recunoscut ca salvator de fata de împărat, cu care se căsătorește.

În atmosfera de fantastic, eroii au caracter omenesc. Animalele vorbesc ca oamenii. Unii eroi însă reprezintă forțele binelui (Prislea, corbul, zgrițuroaica, letele de împărat), alții în schimb reprezintă forțele răului: frații lui Prislea, care vor să-l piardă, zmeii pe care eroul îi omoară. Eroii buni triumfă.

Creația epică orală în proză în care se povestesc peripeții ale unor eroi fantastici, victorioși asupra forțelor răului, se numește basm.

Prislea cel voinic și merele de aur dovedește întreaga măiestrie de creație în proză a poporului. Eroul principal luptă cu toate netrebniciile omenești ale tărîmului nostru și cu urgiile tărîmului celălalt, fantastic. El iese învingător.

Acțiunea basmului este condusă cu atîta îndemînare, eroii sînt așa de realist zugrăviți, cu sentimentele lor nobile, ca și cei cu pornirile urite,

încît ascultătorul (sau cititorul), deși știe că nu s-a întîmplat nimic real, vibrează de emoție și trăiește personal toate întîmplările. Chiar după terminarea povestirii, încheiată cu o formulă glumeată, rămîne cu gîndul la acțiunea eroului.

Acest lucru se datorează faptului că eroii și acțiunile lor, cu tot fantasticul înfățișării și al peripețiilor, sînt simboluri ale vieții reale, iar obiectele miraculoase sînt întrupări ale năzuințelor omului de a supune forțele naturii.

În basm este exprimată ideea luptei din viața socială, între exploatați și exploataitori, între ființe animate de sentimente umane și ființe cu porniri monstruoase.

În mintea poporului, Prîslea nu este atît liu de împărat, cît un om modest pe care cei mari și puternici îl disprețuiesc și îl urgîdesc. Fata cea mai mică de împărat reprezintă statornicia în dragoste. În corb și zgripturoaică sînt întrupate forțele binelui care vin în ajutorul omului cîstit și necăjit. Ei au sentimente umane (la despărțire zgripturoaica se îmbrățișează cu Prîslea).

Frații lui Prîslea și zmeii reprezintă forțele răului. Zmeii sînt monștruoși. Ei sînt cei care trăiau în palate, jeluiu, răpeau și chinuiau supușii. Zmeul cel mai puternic este hoțul merelor de aur. El și-a făcut palatul de aur din jaf.

Poporul dorește nimicirea acestor monștri și basmul se sfîrșește cu nimicirea lor. Victoria lui Prîslea, ca și a altor eroi ai basmelor, le dau o mare satisfacție ascultătorilor din popor. Ei o trăiesc ca pe o victorie a lor proprie.

Basmele au avut în felul acesta un puternic rol educativ, căci au stigmatizat pornirile monstruoase, pe cei nesățioși, răi, invidioși, și au atras atenția asupra însușirilor bune, îndemnînd la acțiune, curaj, eroism, la luptă cu necinstea, nedreptatea, răutatea, întrupate simbolic în zmei și balauri, în Muma-pădurii etc.

Frumusețea basmului este mărită de forma povestirii.

Basmul este, de obicei, cuprins între două formule tipice (în mare măsură glumețe), una de început și alta de sfîrșit, care parcă vor să atragă atenția că nu e vorba de o realitate, ci de o închipuire. Alte formule se găsesc în mijlocul basmului și marchează momentele grele prin care trece eroul, care luptă cu zmeul „zi de vară pînă-n seară”. În curgerea povestirii sînt momente de tensiune, care concentrează atenția ascultătorului.

Stilul basmelor depinde de talentul povestitorului popular. În mod firesc se folosesc expresii consacrate, de largă circulație. Prîslea îl strînge pe zmeu în brațe „de-i pîrîie oasele”, zmeul „miroase a carne de om de pe tărîmul celălalt”, frații „îi poartă simbetele” lui Prîslea, zgripturoaica vrea „să-l înghită de bucurie”.

După modelul basmelor populare au creat basme și scriitorii. Sînt foarte cunoscute basmele lui Andersen și cele ale fraților Grimm. În literatura romînă au scris basme foarte frumoase Ion Creangă (Harap-Alb și altele), Mihai Eminescu (Făt-Frumos din lacrimă), Ion Slavici, A. I. Odobescu și alții.

O altă specie a epicii orale în proză este *povestea*. În povești, autorul anonim sau relatează întâmplări reale sau, ocolind elementele fantastice, povestește fapte foarte apropiate de realitate. În locul obiectelor miraculoase, înțelepciunea scoate din încurcătură pe om.

O poveste e *Țapul babei*, în care bătrîna e înșelată în tîrg și i se cumpără vițeaua drept țap. Moșul înțelept se răzbună pe netrebnicii cumpărători, vînzîndu-le mai tîrziu, în același tîrg, o gloabă drept cal care face galbeni, un lier de pe vatră drept obiect miraculos care învie morții și o „chivără“ (coif) drept obiect care plătește datoriile.

Între speciile epicii orale în proză se numără și *legenda*. Legenda tinde să explice originea unei păsări, unui animal sau unei plante, a unui munte, deal, codru, rîu, lac sau a unei întâmplări istorice.

O altă specie este *snoava* sau *anecdota*, care, în proporții reduse, urmărește să provoace veselia și rîsul. Sînt cunoscute snoavele culese de Anton Pann (1797—1854), publicate în volumul *Povestea vorbii* (1847).

TRĂSĂTURILE GENERALE ALE CREAȚIEI EPICE ORALE

Poporul a povestit întâmplări și fapte reale sau imaginare în versuri și în proză. În versuri a realizat poezia populară epică reprezentată prin *balade* sau *cîntece bătrînești*, *legende* și *cîntece de ritual*, iar în proză o serie de specii (*basmul*, *povestea*, *legenda*, *snoava*), între care basmul este creația cea mai frumoasă.

Fiecare dintre specii are caracteristici distincte, dovedind puterea de creație a poporului. În balade, bunăoară, e vorba de conflicte și drame omenești, ca și în basme. Dar în balade narațiunea se rezumă la un episod, care se desfășoară dinamic și se termină de foarte multe ori tragic, pe cînd în basm acțiunea este întinsă și cuprinde ipostaze diferite ale eroului, uneori metamorfozarea lui în plante, animale și lucruri, iar sfîrșitul este întotdeauna optimist. Așadar, nu e vorba de o simplă tehnică literară generală, versuri sau proză, ci de procedee specifice de creație.

În balade, ca și în basme, caracterul adînc uman al eroilor pozitivi în luptă cu nedreptățile sociale, cu necinstea și opresiunea, este evident. Creația populară reflectă realitatea metaforic, artistic.

În cîntecele epice de ritual (*plugușorul*, *orația de nuntă*) și unele specii ale prozei populare (*povești* și *anecdote*, adică *snoave*) se întîlnesc note de voie bună, de petrecere și umor.

Creația artistică nu constă în continuă inovație, ci în folosirea elementelor cunoscute, în reluări. Versuri întregi sînt folosite dintr-o baladă în alta. Elemente miraculoase, corb, vultur, cal (năzdrăvan), se găsesc într-o creație orală și într-alta. În basm, povestitorul are la îndemînă numeroase formule fixe de care se folosește cu ușurință la nevoie. Meritul povestitorului constă în a ști să le lege de rest. În basm întîlnim adesea

trei fociori și trei fete de împărat. Lupta eroului se duce cu trei zmei, la podul de aramă, de argint și de aur. Zmeii au palate de aramă, de argint și de aur. Pe zmei eroul îi găsește de obicei pe tărîmul celălalt.

Cînd are nevoie de cal năzdrăvan, eroul îl găsește la vrăjitoarea care are nouăzeci și nouă de capete-n par și-i mai lipsește unul. Trebuie să păzească iapa babei trei zile. Aceasta dispăre de fiecare dată, dar trei animale, recunoscătoare că le-a făcut bine, i-o aduc înapoi. Cînd eroul e urmărit de forțe vrăjmașe, aruncă din goană, peste cap, pieptene, perie sau gresie ori oglindă, și-n calea urmăritorilor crește ca din pămînt pădure deasă, munte înalt de piatră, apă adîncă.

Buzduganul zmeului în toate basmele lovește-n ușă, în masă, și apoi se așază în cui. Înainte de a începe lupta, întrebă ori eroul pe zmeu, ori zmeul pe erou: „Cum vrei să ne batem? În săbii să ne tăiem, ori în luptă să ne luptăm?”

Epitetele, comparația, repetiția („și merse, merse“, „și se luptară, și se luptară“), gradația dificultăților sau a valorilor și forțelor (cei trei zmei, obiectele și clădirile de aramă, argint, aur) se întîlnesc în general în creația epică orală.

Elementele componente stabilite dinainte, formulele fixe, au fost acelea care au păstrat basmele în structura lor autentic populară, indiferent c-au fost culese de unii sau de alții. Culegătorii au fost în măsură să reproducă exact în special elementele care se repetă mereu. Aceste elemente au constituit pentru proză ceea ce au constituit pentru poezie versificația și imaginile fixe: elementul conservator al creației populare.

Așadar, în creația folclorică, lirică sau epică, poezie sau proză, nu cuvintele izolate și întîlnirea lor spontană joacă rolul primordial, ci cuvintele intrate în diferite îmbinări poetice, în exprimări și imagini stabilite tradițional. De aici și caracterul colectiv al creației.

Spre deosebire însă de creația lirică, care are un caracter mai subiectiv și în consecință mai variabil și mai local, creația epică este de tradiție îndelungată și de o largă circulație. Temele, motivele, în balade sau basme, datorită fondului narativ ușor de reținut, au trecut nu numai de la o generație la alta și dintr-o regiune în altă regiune, ci chiar de la un popor la alt popor. Am văzut că tema legendei *Mănăstirea Argeșului* se găsește și în creația folclorică a unor popoare învecinate.

În privința basmelor, ele au avut o circulație și mai mare.

Multe motive asemănătoare se găsesc la unele sau altele dintre popoare. Elementele componente sînt aceleași: împărați bătrîni, fii de împărați sau simpli tineri din popor viteji, babe rele, monștri, tărîmul celălalt, animale recunoscătoare care ajută pe eroi să învingă.

Toate aceste elemente comune intră însă într-o compoziție specifică fiecărui popor, dînd o creație nouă, legată de sufletul și de năzuințele oamenilor locului, folosind mijloacele de limbă și stil.

Creația epică orală a poporului român este bogată și cu teme variate, în special în balade și basme, realizate cu multă măiestrie artistică.

a. CREAȚIA EPICĂ SCRISĂ ÎN VERSURI

1. BALADA

PAȘA HASSAN¹

de George Coșbuc

Pe vodă-l zărește călare trecînd
Prin șiruri, cu fulgeru-n mîină.
În lături s-azvîrle oștirea păgînă,
Căci vodă o-mparte, cărare făcînd,
Și-n urmă-i se-ndeașă, cu vuiet curgînd,
Oștirea romînă.

Cu tropote roibii de spaimă pe mal
Rup frînele-n zbucium și saltă;
Turcimea-nvrăjbită se rupe deolaltă
Și cade-n mocirlă, un val după val,
Iar fulgerul Sinan, izbit de pe cal,
Se-nchină prin baltă.

*intriga, spaima
pașii Hassan provocată
de apariția lui Mihai
punctul culminant:
propunerea lui Mihai
de a se lupta cu pașii Hassan
diznaclămintul*

Hassan de sub poala pădurii acum
Lui Mihnea²-i trimite-o poruncă.
În spatele-oștirii muntene s-aruncă
Urlînd ianicerii³, prin flinte și fum, —
Dar pașa rămîne alături de drum.
Departe de luncă.

*fuziunea a pașii
Hassan*

Mihai îl zărește și-alege vro doi,
Se-ntoarce și pleacă spre gloată,
Ca volbura toamnei se-nvîrte el roată
Și intră-n urdie⁴ ca lupu-ntre oi,
Și-o frînge degrabă și-o bate-napoi
Și-o vîntură toată.

Hassan, de mirare, e negru-pămînt;
Nu știe de-i vis, ori aieve-i,
El vede cum zboară flăcăii Sucevei,
El vede că Bogdan⁵ e suflat de vînt
Și-n față-i puterile turcilor sînt
Tăriile plevei.

¹ Pașa Hassan — beiler — beiful Rumeliei, comandant al ariergărzii armatei turcești în lupta de la Călugăreni.

² Mihnea (zis Mihnea Turcitul) — domn al Țării Romînești în două rînduri, pînă la 1591; trecînd la mahomedanism a fost numit sangeac la Nicopole (comandantul cetății).

³ ianiceri (ieniceri) — numele vechii pedestrimi turcești.

⁴ urdie — oaste turcească.

⁵ Bogdan — fiul lui Iancu Sasul, domnul Moldovei (1579—1582), pe care turcii îl aduc pretendent la tronul lui Mihai Viteazul.

Dar iată-l! E vodă, ghiaurul¹ Mihai!
Aleargă năvală nebună.
Imprăstie singur pe cîți îi adună,
Cutreieră cîmpul, tăind de pe cai —
El vine spre pașă: e groază și vai,
Că vine furtună.

— „Stai, pașă, o vorbă de-aproape să-ți spun
Că nu te-am găsit nicăiera“ —
Dar pașa-și pierduse și capul și firea!
Cu friul pe coamă el fuge nebun,
Că-n gheară de liară și-n gură de tun
Mai dulce-i pieirea.

✓ Sălbaticul vodă e-n zale și-n fier
Și zalele-i zuruie crunte,
Gigantică poart-o cupolă pe frunte,
Și vorba-i e tunet, răsufletul ger,
Iar barda-i din stînga ajunge la cer,
Și vodă-i un munte.

— „Stai, pașă! Să piară azi unul din noi“.
Dar pașa mai tare zorește;
Cu scările-n coapse fugaru-și lovește
Și gitul i-l bate cu pumnii-amîndoi;
Cu ochii de sînge, cu barba vilvoi
El zboară șoimește.

Turbanul² îi cade și-l lasă căzut;
Își rupe cu mîna vestmîntul.
Că-n largile-i haine se-mpiedică vîntul,
Și lui i se pare că-n loc e ținut;
Aleargă de groaza pieirii bătut,
Mănîncă pămîntul.

Și-i dirdie dinții și-i galben pierit!
Dar Alah din ceruri e mare!
Și-Alah scurtează grozava-i cărare,
Căci pașa-i de taberi aproape sosit!
Spahiii din corturi se-ndeasă grăbit
Să-i deie scăpare.

Și-n ceasul acela Hassan a jurat
Să zacă de spaimă o lună,
Văzut-au și beii³ că fuga e bună
Și bietului pașă dreptate i-au dat,
Căci vodă ghiaurul în toți a băgat
O groază nebună.

¹ *ghiaur* — poreclă șovină dată în trecut de turci celor de altă religie decît mahomedană.

² *turban* — fișie de pînză albă cu care popoarele orientale își înfășură capul.

³ *bei* — nume dat de turci guvernatorului unei provincii.

Indrumări analitice

În această poezie, G. Coșbuc evocă un episod din istoria patriei. E vorba de o întâmplare deosebită din cadrul marii bătălii date de o mână de români, sub conducerea lui Mihai Viteazul, în august 1595, la Călugăreni, împotriva unei numeroase armate otomane, bătălie care a dus la înfringerea rușinoasă a cotropitorilor.

Scena i-a fost inspirată lui G. Coșbuc de opera istorică a lui N. Bălcescu *Românii sub Mihai-voevod Viteazul*.

Poetul se oprește la momentul când uriașa oaste a cotropitorilor, cuprinsă de panică, se retrage în dezordine, în timp ce conducătorii sînt scoși din luptă, uneori fără să fi intrat măcar în virtejul ei năpraznic: Sinan-pașa, „izbil de pe cal, se-nchină prin baltă”, iar Hassan-pașa stă „sub poala pădurii” și trimite porunci, pînă-l zărește Mihai-vodă.

Urmărirea vijelioasă a pașei Hassan, care fuge înspăimîntat de moarte la vederea voievodului român, constituie miezul acțiunii.

Caracterele eroilor reies din povestire. Mihai Viteazul este înfățișat ca un erou plin de elan, de curaj și de vitejie, hotărît că cîștigate biruința chiar cu prețul vieții. Pașa Hassan ne apare în schimb slăpînit de-o spaimă ne-bună, alergînd laș spre locul de scăpare.

Bravura domnitorului român rezultă atît din înfățișarea curajului cu care fugărește pe adversar, cît și din descrierea hiperbolică a sentimentului de groază stîrnit în dușman.

Cum vedem, în poezia *Pașa Hassan* se povestește o întâmplare din trecut, la care iau parte două personaje principale, în contrast puternic, iar acțiunea se termină repede și fără complicații. În evenimentul povestit, accentul cade pe un singur moment: goana lui Mihai-vodă după pașa Hassan. Specia aceasta de poezie face parte din genul epic.

Creația epică scrisă în versuri, cu o acțiune de mică întindere, în care se povestește o întâmplare inspirată de obicei din tradiția istorică sau legendară, pusă pe seama unor eroi cu caractere opuse, care săvîrșesc acțiuni ce ne impresionează puternic, se numește baladă.

Întîmplarea povestită aici, deși petrecută cu trei sute de ani în urmă, este specifică mediului de viață românesc, sufletului poporului nostru, care încă de la ivirea lui în lumina istoriei a luptat cu vitejie împotriva cotropitorilor și a considerat ca cea dintîi datorie și onoare apărarea libertății patriei. Fiînd un popor puțin numeros și avînd o armată mică, românii și-au asigurat victoria în războaie numai prin vitejia lor, prin tactica de luptă și priceperea conducătorilor.

Exemplul lui Mihai-vodă, care se aruncă în tabăra vrăjmașă făcînd minuni de vitejie și aprinzînd în sufletul ostașilor săi un eroic entuziasm, izvor de fapte minunate — *cum scria Bălcescu* — este iarăși un element de veche tradiție de luptă, ce ne amintește de baladele populare, de cîntecele noastre bătrînești, ca *Novac și corbul*, de pildă, ai căror eroi și-au închinat viața apărării patriei de asuprirea otomană.

Limba în care George Coșbuc a scris poezia *Pașa Hassan* e limba romînă comună, cu întorsături de frază și expresii specifice. Numeroase sînt figurile plastice împrumutate din graiul poporului, care dau culoare și relief povestirii: „*se-nvirte el roată*”, „*ca volbura toamnei*”, „*ca lupu-ntr-o oi*”,

„*juge de mănincă pământul*“, „*ii dirduie dinții și-i galben pierit*“, „*iși pierduse și capul și firea*“. Astfel de expresii, care pun în lumină admirația față de voievod și disprețul față de pașă, sînt și ele o dovadă a identificării poetului cu sufletul poporului nostru.

Prin toate aceste elemente specifice, opera lui G. Coșbuc are un profund caracter național.

Balada *Pașa Hassan* este scrisă în versuri potrivite cu dinamismul acțiunii.

Ritmul amfibrahic dă vorbirii repeziciune și e foarte potrivit pentru înălțășarea goanei disperate a pașei fugărit de Mihai.

*
* * *

Balada, al cărui nume vine din provensalul *ballar* și din italianul *ballare* (a dansa), era la început, în creația muzicală populară, un cîntec de dans. Ea s-a definit treptat ca un cîntec cu caracter narativ, avînd uneori și elemente lirice și dramatice.

În secolele al XIV-lea și al XV-lea, și sporadic în secolele următoare în Franța, balada a fost un mic poem liric cu formă fixă, caracteristic prin riguroasa simetrie a strofelor ce îl compuneau și printr-un refren după fiecare strofă. Astfel au fost scrise baladele lui François Villon (1431—1463).

Astăzi, prin baladă, în literatura franceză, se înțelege un mic poem narativ, istoric sau legendar.

Balada este în Anglia și în Germania un cîntec popular epic cu colorit fantastic, adesea sumbru și misterios, care cîntă evenimente și eroi intrați în tradiția populară, cum sînt Robin Hood, Carol cel Mare ș.a.

Purlători și răspinditori ai baladei în evul mediu erau menestrelii și barzii (poeți și cîntăreți).

Patru poeți germani sînt recunoscuți ca maeștri ai baladei: Schiller (1759—1805), Goethe (1749—1832), Uhland (1787—1862) și Bürger (1747—1794), *Lenore* de Bürger a rămas model al speciei, iar *Blestemul bardului* de Uhland are o celebritate universală.

În Anglia au scris balade Robert Burns (1759—1796), în Rusia V. Jukovski (1783—1852), iar la noi, în afară de G. Coșbuc, au scris balade V. Alecsandri, G. Topirceanu ș.a.

2. FABULA

DREPTATEA LEULUI

de Gr. Alexandrescu

Leul de multă vreme rîdicase oștire,
Să se bată cu riga¹, ce se numea Pardos²;
Căci eră între dinșii o veche prigonire³,
Și gilcevire mare, pentru un mic folos.
Vrea, adică, să știe
Cui mai mult se cuvine
Să ție pentru sine
Un petec de cîmpie

¹ riga — regele.

² Pardos — leopard.

³ prigonire — ceartă, neînțelegere.

Și un colț de pădure, de tot nensemnător,
Ce despărțea ținutul și staturile lor.
Acum sînge mult curse, și multe luni trecură,

Făr-a se putea ști
Cine va birui.
Elefantul năsos,
Și bivolul pieptos,
Cu lupul coadă-lungă,
Multe izbînzi făcură.

Fieșcare tulpină era plină de sînge.
Ici se vedea un taur pe jumătate mîncat ;
Lîngă el un tovarăș ce zbiară și îl plînge.
Colo, un porc sălbatec fără două picioare,
Și mai la vale, vulpea se tăvăleşte, moare,
Oftînd după curcanii ce încă i-au scăpat !
Iar mai vrednic de jale era viteazul urs,
De două coarne groase în inimă pătruns.
Leul, văzînd că lupta nu se mai isprăvește,
Trimise la maimuță, vestită vrăjitoare,
Ce spun că știa multe, și că proorocea
Întimplările toate, după ce se trecea ;
Trimise, zic, la dinsa, să-i facă întrebare,
Cum poate să ajungă sfîrșitul ce dorește.
Ea se puse pe gînduri, tuși, apoi răspunse,
Rozînd cu mulțumire darurile aduse :
„Ca să poată-mpăratul lesne să biruiască,

Trebuie să jertfească.

Pe acel ce în oaste e decît toți mai tare,
Mai vestit în războaie, mai vrednic și mai mare.“
Auzînd astea leul strînse a sa oștire :
„Lighioanelor ! zise, viu să vă dau de știre
Că astăzi din noi unul trebuie să murim :
Așa va proorocul. Rămîne-acum să știm

Cine este mai tare.

Cit pentru mine unul, cum vreți... dar mi se pare
Că nu prea sînt puternic, căci pătimesc de tuse“.
Vulpea era aproape : „Ce-are a face ! răspunse,

Înălțimea ta ești
Oricît de slab poștești.“

— „Dar și puterea noastră
E îndestul de proastă“,

Strigară tigrii, urșii, și cu un cuvînt toate
Lighioanele-acelea ce erau mai colțate.
„Nu rămîne-ndoială“, le răspunse-mpăratul.
Iepurele, sărmanul — crez că-l trăgea păcatul

Sau păcate mai multe
De moșii lui făcute —

Veni să-și dea părerea. Dar toți cit îl zăriră,
Asupră-i năvăliră.

„Ia vedeți-l! strigară. Cu bună-ncredințare

El este cel mai tare!

S-ascundea urecheatul, și nu-i plăcea să moară,

Ca să ne facă nouă biruința ușoară!

Pe el, copii! Luați-l: el are să-mplinească

Ce ne-a zis proorocul din porunca cerească!“

Cîinii atunci săriră

Și-n grab' ți-l jupuiră.

Se află vreo țară, unde l-așa-ntimplare

Să se jertfească leul? Nici una, mi se pare,

Nu știu cum se urmează, nu pricep cum se poate,

Dar văz că cei puternici oriunde au dreptate.

Indrumări analitice

În această poezie, se povestește o întâmplare din lumea animalelor, care sînt puse să vorbească și să acționeze întocmai ca oamenii.

Sub un înveliș alegoric, Gr. Alexandrescu a reușit să concretizeze aspecte și moravuri tipice epocii de prefaceri sociale și politice în care a trăit.

Deși în vorbă se declarau gata să slujească poporul și să lupte pentru drepturile și libertățile mulțimii, reprezentanții stăpînirii feudale, ca și parveniții, rîvnitorii la înaltele demnități de stat, nu erau în realitate decît niște demagogi profitori și exploataatori ai poporului.

Poetul nu se sîșește să denunțe chiar și pe domnitorul însuși ca pe un monarh despot și egoist, protector al tagmei de îmbuibăți și atotputernici, în paguba celor slabi și flămînzi.

Personajele sînt bine zugrăvite, faptele și vorbele animalelor se potrivește cu tipul social pe care-l simbolizează: elefantul năsos, bivolul pieptos, lupul coadă-lungă, vulpea afaceristă, tigrii și urșii, colțați, gata de harță, exponenți ai celor de la putere. Poetul nutrește un sentiment profund de dispreț pentru toți aceia ce urmăresc doar interesele personale, prin atitudinea lingușitoare și slugarnică față de domnitor și prin desconsiderarea celor de jos. Acest sentiment de dispreț ni se transmite prin prezentarea caricaturală a însușirilor negative, atribuite animalelor și care, de fapt, reprezintă alegoric personaje tipice regimurilor exploatare.

La fel sînt înfățișate și uneltele regimului de asuprire, cozile de topor, puse în slujba celor puternici: cîinii, care se aruncă asupra bietului iepure naiv, maimuța, ființă slugarnică și perfidă.

Toate aceste imagini parcă ar vrea să spună că, față de astfel de „politicieni“, lipsiți de scrupule și capabili de orice mișelie, se recomandă înțelepciune și prudență.

Poezia *Dreptatea leului* este o povestire alegorică care are ca scop să dea o învățătură, să exprime un adevăr de natură morală și socială. Ea face parte din genul epic și poartă numele de *fabulă*.

Creația epică, de obicei în versuri, cu o acțiune puțin dezvoltată, care sub formă alegorică satirizează fapte și atitudini omenști și din care se desprinde o învățătură se numește *fabulă*.

Fabula are în mod obișnuit două părți :

Partea narativă cuprinde o povestire alegorică de întâmplări imaginate, din lumea animalelor, a plantelor, a obiectelor neînsuflețite sau a oamenilor.

Partea a doua a fabulei este o *învățătură* ce se desprinde din narațiune și care constituie *morală* fabulei. Morala poate fi așezată la începutul sau la sfârșitul narațiunii. Ea este formulată concis și clar. Morala poate lipsi din *fabulă*, mai ales atunci când se desprinde cu ușurință din narațiunea alegorică.

Dacă urmărim cu atenție cele două părți ale fabulei, constatăm că morala este partea pe care se pune accentul, narațiunea fiind doar veșmîntul care o îmbracă spre a o pune în relief. Atunci când morala nu este spusă direct, elorturile fabulistului sînt și mai mari, pentru a o face evidentă.

Animalele și plantele care înlocuiesc oamenii din *fabulă* trebuie să fie alese în așa chip, încît ele să reprezinte o trăsătură de caracter potrivită cu ideea pe care poporul o are despre fiecare : *vulpea e șireată, iepurele fricos, mielul naiv, boul și oaia sînt prostănace, lupul e lacom și crud, leul și tigru* sînt *puternici, elefantul masiv și greoi, pisica mîncă șoareci, vulpea — găinile, lupul — oile, ursul — mierea și așa mai departe.*

Prin *fabulă* se urmărește demascarea elementelor negative din viața socială, satirizarea minciunii și abuzurilor, contradicția dintre vorbe și fapte. Narațiunea în *fabulă* e simplă, naturală și plină de vioiciune, cuprinzînd adesea elemente umoristice, menite să provoace bună dispoziție și haz. Vioiciunea narațiunii se capătă prin dialoguri sprintene și prin versuri libere, de măsuri variate, ca unele ce se apropie mai mult de vorbirea obișnuită.

Fabula este una din cele mai vechi forme ale poeziei epice. Ea a apărut timpuriu la popoarele antice — indieni, egipteni, greci — și s-a cultivat mai ales în epocile de absolutism, cînd lipsa de libertate provoca teama de a spune adevărul pe față. De aceea, sclavii au fost cei dintîi fabuliști. În prezent, în societatea socialistă, *fabula* e un mijloc eficace de a combate, cu ajutorul alegoriei, atitudinile nesănătoase, vechi, potrivnice socialismului.

Cel care a cultivat *fabula* cu mare succes și căruia i se atribuie chiar creația acestei specii a fost sclavul frigian *Esop*, care a trăit în secolul al VI-lea î.e.n. *Esop* își improviza *fabulele* în piața publică, în fața mulțimii, pe care voia s-o convingă, amuzînd-o.

În limba romînă a circulat încă din secolul al XVIII-lea o carte populară *Viața și pildele lui Esop* sau *Esopia*.

La romani, cel mai mare fabulist a fost *Fedru*, și el sclav liberat, care a trăit tot în vremuri de tiranie, sub Tiberiu (14—37). El n-avea pretenția de originalitate și-și intitulă operele *Fabule esopice*.

Cei mai mari fabuliști ai lumii sînt francezul *La Fontaine* (1621—1695) și rusul *I. A. Krilov* (1768—1844).

Atît *fabulele* lui *La Fontaine*, cît și *fabulele* lui *Krilov* au fost traduse recent în limba romînă de poetul Tudor Arghezi.

În literatura romînă *fabula* a fost cultivată de Grigore Alexandrescu și de Alexandru Donici. După 23 August 1944 au scris *fabule* valoroase de tip nou Tudor Arghezi, Marcel Breșlașu.

3. POEMUL

BĂLCESCU

(Fragment)

de Eugen Iebeleanu

Cîntul XII

Intr-această vreme,
Forlotă vrăjmașii.
Strîns e-n chingi palatul
Și-l păzesc ostașii.
Se proptesc soldații
Bine de pereți,
Că le-au dat să beie
Și mai toți sînt beți.
I-mbătară-n lege
Puii de cocon :
Odobescu și cu
Sluga-i, Solomon.
Aștia doi, cu două
Roate mult viteze,
Cică vor guvernul
Să-l complimenteze.
Iată-i, urcă-n fugă
Treplele-narmați,
Vin cu ei alături
Olițeri pudrați:
Au ajuns. Miniștrii
Sed la masa mare.
Se privesc. Bălcescu
Sare în picioare.
Înțelege-ndată
Ce-i e dat să vază :
La fiecă ușa
Sînt ostași de pază.
Unde-i Brătianu ?
Azi nu e-n palat.
Știu mișei unde-i,
Că el i-a minat.
Cu pistolu-n mîină,
Arătînd miniștrii,
Strigă Odobescu :
„— Aștia-s anarhiștii !”
Șuieră pe urmă :
„— Sînteți arestați
De proprietarii
Țării, luminați !”
L-a privit Bălcescu :

„— Ce lepădătură !”
Scapără în ochi-i
Silă grea și ură :
„— Ai jurat să aperi
Legea țării noi.
Ți-i cuvîntul lînă,
Cugetul noroi.
Dar puterea nu ți-i
Prea încăpătoare
Să închizi norodul,
Orice-ar fi, spătare !
Armă ți-i spurcata
Voastră viclenie.
Sabia-ți cuțit e
De măcelărie.
Ia-n privește colo
De-ndrăznești, mișele !”
Pravila cea nouă
Stă între drapele.
Arătînd cu mîna-n
Sus, Bălcescu pare
Că e chiar Răscoala
Neîndurătoare.

Cată crunt spătarul,
Prinde să gîndească :
„Dar dacă ostășii
Or să se trezească ?”
Spune Odobescu
Îndreptînd pistolul :
„— Țaci, de nu vrei morții
Să-i plătești obolul !”
N-a clintit Bălcescu,
Însă celălalt,
Tremură, căci parcă-l
Vede mai înalt.
„— Dă arma d'oparte,
N-ai atîtea puști,
Nici atîtea gloanțe
Inima să-mi puști !”
— A rostit Bălcescu
Aprig, nemișcat. —
Și, te uită, arma

Nu s-a descărcat !
 Parcă-i e de zale,
 Nu de ștofă, vesta.
 De-unde-și ia tărâ
 Tinărul acesta ?
 Mînios îi cată
 Fața trădătorul :
 Tinărul nu-i singur,
 E cu el poporul.
 Și în ochii ăștia
 Mari, adînci, umbroși,
 E-o putere care
 Urcă din strămoși,
 De la răzvrățiții
 Ce luptară-n vremuri, —
 Braț ce nu se frînge,
 Și de care tremuri.
 Lîngă el, privindu-i
 Pe mișei cu silă,
 Stă, strîngîndu-și pumnii,
 Vajnic, Arăpilă.
 Cu Bălcescu-i frate
 De credință, drept.
 Cauzei i-ar da și
 Inima din piept.
 Eliade-n fundul
 Sălii, la perete,
 Galben și lipit e,
 Zici c-ar fi pecete.
 Nu c-ar fi dușmanul
 Boierimii, nu !
 Dar poți ști ce poate
 Să se-ntimple-acu ?
 Umede-i alîrnă
 Pletele pe tîmple.
 Unde-i Brătianu ?
 Ce-o să se întîmple ?
 Merge-acum spre dînsul
 Marele spătar :
 „— Vreți de viu să-l fierbeți
 Pe proprietar !
 Ticluit-ați pravili
 Doar să-l deie gata.
 Ii furați pămîntul
 Ca să-l spurce gloata !“
 Tremură — Eliade :
 „— Luminat spătare,
 N-am spus niciodată...
 E doar o eroare...“
 Iși apleacă ochii ;

Pravila e-n sală :
 „— Pontul cu clăcașii
 Este o greșală“.
 Însă glasu-i, iată,
 Dintr-o dată-ngheață.
 Stă Bălcescu-n față-i,
 Îl privește-n față ;
 Ochii lui Bălcescu
 Îl străpung, fierbinți.
 Eliade-și ține,
 Alb, musteața-n dinți.
 „— Nu, biet Eliade,
 Pravila nu minte.
 Ce e scris în dînsa-i
 Scris cu jurămintе.
 Ce e scris acolo
 Nu poate fi șters.
 Nu e om să poată
 Frînge-al lumii mers.
 N-or putea tîlharii
 Să întoarcă roata.
 Și-or primi tiranii,
 Rînd pe rînd, răsplata.“
 Mîndru e Bălcescu
 Și la chip frumos.
 Pletele-i pe ceafă
 Par un coif lucios.
 „— N-or putea tiranii
 Lumii-ntregi să-nfrîngă
 Robii care luptă
 Nemaivrînd să plîngă.“
 Cată spre spătarul
 Care bate-n pinteni.
 „— N-or putea tiranii
 Toți, de pretutîndeni,
 Să înfrîngă lumea
 Asta truditore.
 Ține minte vorba
 Ce ți-o spun, spătare :
 N-o s-aveți odihnă
 Nici chiar în mormînt
 Pînă ce clăcașii
 N-or avea pămînt !“
 Stă Bălcescu ialnic
 Prejmuit de arme.
 Săbiile scoase
 Nu-ndrăznesc să-l darne.
 Dar ce vuiet crește
 Și-n ferestre bate ?

A suris Bălcescu,
Pal îi Eliade.
Bîiguie : „— Spătare,
Du-te și dă știre
Că alcătuit-ai
Noua cîrmuire“.
Cată Odobescu
Împrejur ; nu vrea :
„— Du-te și-o vestește
Singur, dumneata !“
Eliade cată-n
Jur, nedumerit.

„— Du-te, Eliade,
Poți îi liniștit !“
Spus-a. Eliade
Parcă se-nsenină.
Merge, se-nvestmîntă-n
Mîndra-i pelerină.
A deschis fereastra
Naltă. Amețește.

Plină e de oameni
Piața și vuieste.
Dar nici nu apucă
Vestea să o spună,
Că din mii de piepturi
Strigăte răsună :
„— Piară trădătorii !
Jos cu ei ! La moarte !“
Și-oameni mii vin valuri,
Valuri, de departe.
Prin văzduh s-alungă
Clopote de-alarmă
Indemnînd și ele :
„— Puneți mîna pe-armă !“

Și, privește-acum : aleargă
Spre palat o lume-ntreagă,
Pravila să-și mîntuiască,
Libertatea țării dragă !

Vin vătafii, tăbăcarii,
Vin cu fețele-ndîrjite,
Pe sub haine, drept podoabă,
Cu satire ascuțite.

Vin în goană, nu se-ncurcă,
Vin săltîndu-și zdravăn pașii,
Negustorii, vin lipscanii,
Tîrgoveții, meseriașii.

Vin clăcașii, prahovenii,
Cei din Argeș, și Buzău,
Cei din Teleorman, cu flamuri,
Și tot curg, și curg mereu ;

Stau de zile și așteaptă-n
București, pîrliți de vînt,
Să le-mpartă legea dreaptă
Ce e scris în ea : pămînt !

Cu eșarfa sîngerie,
Pe un cal lucind ca fierul,
Trece aplecat pe coamă,
Sprîncenat și smead, Magheru.

Din galop privindu-și fiii,
Fiii-i scumpi, românățenii,
Dîrz îndemn le-aruncă-n fugă
Arcul negru al sprîncenii.

Uruie din tobe grele
Ucenici de ceaprazari ;
Se ascund după zăbrele
Domni cu fesuri și șalvari.

Din Vitan, din Carvasara,
De prin guri de mahalale,
Scapără-alergînd spre piață
Gvardiile naționale.

Trîmbițe pe uliți sună,
Cheamă bresle după bresle,
Din grilaj de fier iau suliiți,
Iatagan își fac din tesle.

O, privește măreață,
Drag popor fără de teamă,
Iată-l năvălînd în piață,
Unde clopotele-l cheamă.

Strînsă, mută-n rînduri large-și
Taie drum, să dea-n mișei,
Țărănimea de la Argeș
C-un bătrîn în fruntea ei.

E olog, dar vezi că este
Doar de-l cauți la picioare,
C-altfel — cum îl țin clăcașii —
Parcă stă și el să zboare.

Și cu Ene Cojocaru
— Ca un steag între săteni —
Calcă Mihail sin Radu,
Tinărul din Mărgineni.

Uite-i și pe cărașii,
Cei din port de la Brăila!
Pentru vinzătorii țării
Pumnul lor nu știe mila.

Se revarsă Bucureștiul
Să zdrobească trădătorii
Și, ca duși de el, pe boltă,
Fumegînd aleargă norii.

Se zărește-acuma piața,
Uite și palatul. Prîns e
Între ilinte, ce se-ndreaptă
Spre mulțimile aprinse.

Dară n-a venit norodul
Ca să stea și să aștepte:
Din cincizeci de părți se-ndreaptă
Ca prăpădul înspre trepte.

Urcă bubuînd în poartă,
Sub al clopotelor zvon,
Ci, privește, se strecoară
Pe din dos, el, Solomon.

— Cel tocmit de Brătianu —
Colonelul trădător.
Peste soarele de vară
Se întinde, greu, un nor.

Gata-gata e norodul
Poarta grea să o răstoarne,
Cînd rostește, vinzătorul:
„— Descărcați armele-n carne!”

Crîncen bubuie văzduhul,
Sîngerat de guri de flinte,
Cad clăcași, cad tîrgoveții,
Curge sîngele fierbinte.

Cade-un tăbăcar, dar mina-i
Pe trăgaci nu a-nghetat.
Trage-nspre călău cu sete:
„Pui de lele blestemat!”

Simbriașul de la moară
Cade-alături: n-a murit.
Strigă: — „Geaba, cațaoane,
Trînta nu s-a mîntuit!”

Și nu a sfîrșit să spună
Ce avea de spus, că, iată,
Drum croindu-și printre gloanțe
Cine, mare, mi s-arată?

O femeie. Naltă este,
Și nu-i cu mîinile goale,
Parcă-i zîină din poveste, —
Doar că ține-n mîini pistoale.

„— Haideți, frați! Tot înainte!
Moarte celor ce-au trădat!”
Glasul Anei Ipătescu
Peste gloanțe-a răsunat.

Nori învăluie mulțimea,
Flintele trosnesc. Gemînd,
Cade un clăcaș. Olog e;
Strînge-n pumnii-i grei, pămînt.

Parcă-l vede pe Bălcescu,
Dar i-i inima-ntristată:
„Nu o să-l mai văd cu ochii
Niciodată, niciodată.

„Și-i atîta de-aproape,
Doar un pas ar mai fi fost,
Și te-ar fi luat în brațe,
Biet soldat bătrîn și prost!...”

Strînge-n pumni clăcașul țărna,
Peste ochi se lasă seară...
Dar zîmbește, căci aude
Cum în luptă frații-i zboară.

Zboară gloanțele, dar zboară
Peste ele-ntreg poporul:
„— Unde este Odobescu?
Unde este trădătorul?”

Fug cipici și tălpi desculțe
Prin palat în lung și-n lat,
Pe mișei să mi-i vineze,
Că e vreme de vînat.

L-a-nșlăcat pe Odobescu
Un bărbat înalt cît bradul.
„— Viperă e, ține-l bine,
Frate Mihail sin Radu!”

— Spune, alergînd, Bălcescu,
Jos, spre sîngerinda piață.
...Se întoarce, urcă scara
C-un clăcaș olog în brață.

Strîns îl ține, îl privește:
Pleoapele-i atîrnă grele.
Îl așază-acum Bălcescu,
Lin, cu grijă, sub drapele.

A deschis clăcașul ochii,
Chipu-i e tăiat în piatră,
Însă-n negrele orbite,
E lumină, ca-ntr-o vatră.

„Iartă, fiule... bătrîn sînt...
Am căzut... mă policinii...
Ci voi, nu stați! Duceți lupta
Cît mai sînt ciocoi vii!”

Sună-n glasul ce se stinge
Sub drapele, Răzbunarea.
Și Bălcescu îl ascultă
În norod vuind ca marea.

Mîna înghețată strînge
O fărîmă de pămînt.
Însă glasul stîns s-aude-n
Toți clăcașii răsunînd!

Vin clăcașii, țîrgoveții
Și-l privesc pe cel ce doarme.
Gîndul lui Bălcescu-aleargă
Ca spre soare, către arme.

„— Înarmat de e poporul,
Nu-l înfrînge-n veci nici cerul!
Doar pămînt să-i dăm și arme —
Mă-nțelegi ce spun, Magheru?”

Spada lui Magheru-i trasă,
Limpede și înțeleaptă;
Spre stăpînul ei, Bălcescu
Ochii-n flăcări și-i îndreaptă.

Se întinde spre Bălcescu
Aspră mină ostășească —
Și palatu-ntreg răsună:
„Revoluția trăiască!”

*ntînga: part. central. de preg. nr. 1748
p. culm.: plecarea la Paris și impres. de a se întoarce în țară
desnec. ms. arh.*

Indrumări analitice

Fragmentul citat face parte din povestirea în versuri *Bălcescu*, în care Eugen Jebeleanu evocă figura marelui luptător democrat-revoluționar, fruntaș al revoluției burghezo-democratice de la 1848 din Țara Romînească.

În cele nouăsprezece cînturi, care constituie acțiunea întregă, pe primul plan apar momente caracteristice din viața lui Bălcescu, cu gîndurile, sentimentele și faptele lui, viață care se împletește aîf de strîns cu mersul revoluției, încît una fără alta nu se pot înțelege deplin. Pe lîngă Bălcescu, mai întîlnim și alte numeroase personaje, unele participînd neînterupt la desfășurarea evenimentelor, altele numai episodice. Unele înfățișează cu elan ideile înaintate revoluționare, altele li se împotrivesc. În totul vedem un tablou viu și expresiv al luptei ascuțite de clasă în societatea romînească a vremii.

Nicolae Bălcescu se evidențiază ca figura cea mai luminoasă a patriotului democrat-revoluționar, însuflețit de dragoste fierbinte pentru patrie și popor. Acțiunile lui se coordonează cu cele ale luptătorilor progresiști, și în spiritul năzuințelor populare se duce toată lupta sa. Și pentru el, ca și pentru Tudor Vladimirescu, patria este „norodul”, iar nu „tagma je-

fuiitorilor". La închisoare se leagă frățește de Mihail sin Radu, impresionat de cîntecul doinei de revoltă socială pe care acesta îl repetă într-una; în Prahova și în Argeș are prieteni printre țărani, care-și dau viața pentru cauza revoluției, cum face clăcașul Ion Ologu. Bălcescu înțelesese că satisfacerea nevoilor țărănimii clăcașe trebuie să fie țelul principal al revoluției. „Pămînt” era cuvîntul care electriza atunci masele, iar înlăptuirea acestei revendicări nu îngăduia nici o șovăială.

Dragostea de popor a lui Bălcescu apare indisolubil legată de ura lui împotriva asupritorilor. El urăște tirania și pe dușmanii poporului cu toată puterea sufletului său și-i urmărește de aproape spre a-i împiedica să facă rău. Pe colonelul Odobescu îl înfruntă în față cu cuvinte acuzatoare, pe Eliade și pe Brătianu îi disprețuiește pentru atitudinea lor echivocă, gata de compromis. Pe boierii care cheamă în țară oștile turcești îi învinuiește de trădarea patriei și tot astfel întîmpină, cu dîrzenie de adevărat patriot, pe cotropitorii otomani.

Bălcescu este prezentat ca un om care vede mult mai departe și mai adînc problemele revoluției decît toți ceilalți contemporani ai săi.

El își dă seama că revoluția n-af putea fi apărută decît dacă poporul este înarmat și toate eforturile lui și ale lui Magheru sînt îndreptate în direcția pregătirii unui corp de armată populară, care să lupte în caz de nevoie.

De asemenea, eroul vede în ideea înfrățirii popoarelor în lupta comună împotriva tiraniei o chezășie a triumfului revoluției și de aceea aleargă neobosit ca să-i facă să se înțeleagă între ei pe fruntașii revoluției maghiare și romine din Transilvania. La N. Bălcescu ideea națională e străină de șovinismul burghez; își iubește patria și poporul, dar tocmai pentru aceasta stimează celelalte popoare asuprite.

Cu multă dragoste sînt înfățișate de poet și celelalte figuri de revoluționari. Dintre ele se distinge chipul lui Magheru, care colaborează strîns cu Bălcescu în multe inițiative și acțiuni ale acestuia. Magheru organizează primul nucleu de armată populară la Izlaz, se opune cu demnitate și dîrzenie boierilor reacționari adunați în sala „Momolo”, îmbărbătează mulțimea adunată în fața palatului ca să libereze guvernul arestat de oșterii trădători, pregătește și înarmează oastea de panduri la Rîureni (Vlcea) și se pregătește; după îndemnul lui Bălcescu, să lupte chiar împotriva armiei otomane.

Tot atît de vie ne apare și figura popii Șapcă, care merge alături de răsculați la Izlaz, a lui Goleșcu-Arăpila, ca și aceea a Anei Ipătescu, care apare impunătoare, liberînd pe arestați. Bine conturată este figura dirză a conducătorului moșilor, Avram Iancu, care-și trîntește cu obidă căciula de pămînt cînd și-a dat seama de înșelăciunea împăratului, ca și figurile lui Petofi și Kossuth, care cheamă la răzvrătire mulțimile maghiare.

Dar mai presus de toți se ridică puternica personalitate a lui Bălcescu, figură tipică de revoluționar din trecutul patriei noastre. Toate personajele, toate scenele și toate evenimentele sînt legate într-o strînsă unitate prin prezența neînteruptă a figurii lui.

Tema operei o constituie personalitatea eroică a lui Nicolae Bălcescu, personalitate însuflețită de un nobil patriotism, de dragoste față de masele populare, pe care le vrea libere, însuflețită de ura împotriva stăpînirilor tiranice și de credință neclintită în cauza dreaptă a revoluției.

Poetul Eugen Jebeleanu a văzut evenimentele de la 1848 ca și figura lui N. Bălcescu de pe pozițiile înaintate ale clasei muncitoare și a izbutit să creeze o operă de valoare nu numai artistică, dar și educativă, care constituie un viu exemplu pentru tineretul din patria noastră.

Scrisă în 1952, cu prilejul centenarului morții marelui nostru istoric luptător și revoluționar, opera lui Jebeleanu reprezintă prinosul de dragoste și interesul oamenilor muncii pentru tradițiile revoluționare ale poporului român.

Acțiunea poeziei se desfășoară într-o înlănțuire de mai multe momente strins încheiate, iar faptele povestite sînt săvîrșite de mai mulți eroi care urmăresc un scop înalt: liberarea poporului de asupririle tiranice și de exploatare.

Creația epică scrisă în versuri, cu o acțiune mai complicată decît a baladei, cuprinzînd mai multe episoade, în care se povestesc fapte mărețe săvîrșite de personaje însuflețite de sentimente nobile, se numește poem.

Atît balada, cît și poemul au, de obicei, un caracter eroic.

Deosebirea între balada eroică și poemul eroic constă în aceea că eroul din baladă săvîrșește o acțiune însemnată care se răsfrînge asupra lui și-l glorifică pe sine însuși, pe cînd în poemul eroic, eroul se identifică cu o colectivitate și acțiunile sale se răsfrîng mai întîi asupra grupului din care face parte și apoi, desigur, și asupra sa.

*

Denumirea de poem vine din grecescul *Poema* — poem.

Sînt cunoscute poemele medievale *Cîntecul lui Roland* la francezi, *Cîntecul Nibelunilor* la germani, *Cîntec despre oastea lui Igor* la ruși, opere anonime care oglindesc modul de viață al epocii și concepțiile morale, patriotice, cavalierești.

În secolul al XIX-lea, poemul ia o mare dezvoltare prin operele poetului englez Byron (1788—1824) — *Childe Harold*, prin *Legenda veacurilor* de Victor Hugo (1802—1885), poet francez; *Țigani*, *Poltava* și *Călărețul de aramă* de Pușkin, *Demonul* și *Mfiri* de Lermontov.

În literatura noastră au scris poeme: Costache Negruzzi — *Aprocul Purice*; V. Alecsandri — *Dan, căpitan de plai* și *Dumbrava Roșie* etc.

Neîntrecute poeme, pătrunse de patos revoluționar, caracteristice epocii de construire a socialismului, a scris Vladimir Maiakovski: *Poemul lui Octombrie*, *Vladimir Ilici Lenin* și *În gura mare*.

Astăzi poemul cunoaște o mare răspîndire. Poeții sovietici, poeții din țările de democrație populară și poeții progresiști din țările capitaliste scriu poeme ample. Astfel sînt cunoscute pretutindeni: *Vasile Tiorkin* de A. T. Tvardovski; *Kirov este cu noi* de Tihonov; *Să se trezească pădurarul* de poetul chilian Pablo Neruda; *Marele plan* de poetul german Johannes Becher.

Eroii acestor poeme, fie că sînt personalități istorice, fie că sînt oameni noi din zilele noastre, întruchipează ideile înaintate ale veacului, lupta pentru pace și libertate, precum și munca devotată pentru construirea unei societăți noi.

4. EPOPEEA

ILIADA

de Homer

În cele aproape 16 000 de versuri ale *Iliadei*, grupate în 24 de *cinturi* sau *rapsodii*, se povestesc faptele petrecute în ultimul an din cei zece cîi a durat războiul troian, din momentul cînd Ahile, cel mai vestit dintre războinicii greci, certîndu-se cu regele Agamemnon, se retrage din luptă.

Cauzele războiului troian ne sînt cunoscute din legendele în care sînt învăluite începuturile istoriei grecești.

Paris, fiul lui Priam, regele Troiei, este primit ca oaspete în casa lui Menelau, regele Spartei; el amăgește și răpește pe Elena, soția acestuia, cea mai frumoasă femeie de pe vremea aceea. Agamemnon, fratele lui Menelau și rege al Micenei și al Argosului, ca să răzbune ofensa adusă fratelui său și să pedepsească nesocotirea legilor ospetiei, strînge oștile grecești și pornește o expediție împotriva cetății Troia, trecînd cu corăbiile din Europa în Asia Mică.

În realitate, aheenii, popor războinic, sînt atrași de bogățiile Troiei — „bogată în aur“ și „bogată în bronz“ — și vor s-o cucerească, punînd mîna nu numai pe avuțiile ei, dar și pe țărnicurile mării cu drumurile spre Orient.

Războiul a ținut vreme de zece ani, fără ca soarta lui să se hotărască. În al zecelea an însă intervine un eveniment care determină sfîrșitul luptelor.

Poetul începe desfășurarea acțiunii printr-o invocație adresată muzei inspiratoare :

Cîntă zeiță, mînia ce-ai aprins pe Ahil Peleianul,
Patima crudă ce-ai adus mii de amaruri aduse :
Suflete multe viteze trimise pe lumea cealaltă,
Trupul făcîndu-le pradă la cîini și feluri de păsări...

La împărțirea prăzilor luate după cucerirea cetății Teba, lui Agamemnon, ca rege, i se dă o parte mai însemnată, împreună cu sclava Criseis, fiica preotului lui Apolo, Crises, iar lui Ahile îi revine sclava Briseis.

Preotul Crises se duce, încărcat de daruri, la regele Agamemnon și-l roagă să-i libereze fiica. Acesta însă îl respinge, ocărîndu-l. Preotul îndurerat se roagă lui Apolo să-i răzbune rușinea îndurată și să-l silească pe rege să înapoieze captiva. Apolo îi ascultă rugămîntea și aruncă săgeți otrăvitoare în tabăra grecilor, care mor pe capete de ciună. Agamemnon, înspăimîntat, adună sînatul căpeteniilor, iar prorocul Calhas dezvăluie cauza molimei. Toți, și îndeosebi Ahile, îi cer regelui să libereze pe Criseis. Agamemnon consimte pînă la urmă, însă cere în schimb o sclavă de același preț, pe sclava lui Ahile, „pe îmbujorata Briseis“.

Plin de mînie, Ahile se retrage din luptă împreună cu mirmidonii săi, în cortul de pe malul mării, unde se plînge cu amărăciune mamei sale, zeița Tetis, rugînd-o să-l răzbune. Aceasta la rîndu-i mijlocește pe lingă Zeus ca să ajute pe troieni să învingă pe greci. Zeus îi promite că va da satisfacția cuvenită lui Ahile. Grecii sînt susținuți și ei de zeița Hera, soția lui Zeus.

Astfel se sfîrșește cîntul I, cu *expoziția subiectului*.

În cînturile al II-lea pînă la al V-lea se povestesc peripețiile luptelor ce se dau între cele două tabere, ahee și troiene, cu sorți de izbîndă pare-se pentru oștile troiene. Oștenii ahei, sătui de război, ar vrea să se întoarcă acasă și numai intervenția hotărîtă a lui Ulise restabilește ordinea în tabără.

Înainte de reînceperea ciocnirilor, după propunerea lui Hector, se încheie armistițiul, în care timp, cei doi rivali, Paris și Menelau, urmează să se bată între ei pentru Elena. Paris era să fie răpus, dacă nu l-ar fi apărat zeița Afrodita, care l-a făcut nevăzut, ascunzîndu-l într-un nor. Menelau

este rănit de o săgeată pornită din arcul lui Pandaros, iar armistițiul ia sfârșit fără rezultat.

Se pornesc iarăși luptele între cele două oști, sprijinite și de zei, care coboară din Olimp. Grecii sînt ajutați de Hera și de Atena, iar troienii sînt încurajați de Zeus, de Apolo și de Afrodita.

În cînturile al VI-lea—al X-lea, se continuă luptele și se înteleg prin reîntoarcerea în tabără a eroului troian Hector, fiul lui Priam.

Hector plecase pentru cîtva timp în cetate. El ordonă rugi și jertfe în templul zeiței Atena și apoi își ia un impresionant rămas bun de la soția sa Andromaca și de la mica-i odraslă, Astianax. Se reîntoarce însoțit de fratele său Paris, pregătit pentru lupta decisivă. Ajuns pe cîmpul de luptă, Hector propune să se bată singur cu unul din cei mai viteji eroi greci. Sorțul cade asupra lui Ajax, dar ciocnirea dintre ei rămîne nedecisă, pînă la căderea nopții. Și această încercare de mîntuire a războiului a dat greș. Zeus, nemulțumit de încurcăturile pe care zeii le provocau prin intervențiile lor, le interzice să se mai amestece în conflict. Înceștarea dintre tabere continuă și izbînda pare a înclina de partea troienilor. Căpeteniile aleeilor, înspăimîntate, țin sfat și hotărăsc în cele din urmă, după propunerea bătrînului înțelept Nestor, ca să trimită soli lui Ahile cu rugămintea de a se reîntoarce în luptă. Dar Ahile refuză neînduplecat și răspunde că numai în clipa cînd „năvalnicul” Hector va ajunge la cortul și la corabia lui va ieși din rezerva ce și-a impus-o.

În cînturile al XI-lea și al XVI-lea, vedem totuși că Patroclu, prietenul cel mai bun al lui Ahile, vine să se intereseze de mersul luptelor. Acesta află de la bătrînul Nestor că Agamemnon, Diomedea și Ulise, cu tot eroismul lor, au fost înfrinți și răniți, iar armatele ahee sînt respinse pînă la corăbii. Patroclu îl imploră pe Ahile să intervină cu mirmidonii lui, ori cel puțin să-i îngăduie să-i îmbrace el armura, ca astfel să înspăimînte pe dușmani. Ahile consimte să-i împrumute armura sa. Troienii, văzîndu-l și crezînd că este însuși Ahile, se retrag din fața lui Patroclu pînă la zidurile cetății. Aici, Hector, încurajat de Apolo, îl întîmpină pe Patroclu, se luptă cu el, îl ucide și-i ia armura.

În cînturile XVI și XXI acțiunea se continuă astfel : o luptă crîncenă se încinge pentru stăpînirea corpului neînsuflețit al lui Patroclu. În acest timp, Ahile, zdrobit de durere, plînge și geme, pînă cînd îl aude mîmă-sa, zeița Tetis, care-i promite o altă armură pe care i-o va face zeul Hefaistos, pînă în zori. Ahile se împacă cu Agamemnon, iar acesta îi înapoiază pe Briseis și-i face daruri bogate. Își îmbracă hainele și armura făurite de Hefaistos și pleacă la luptă în carul tras de caii tatălui său, care-i prevestesc că Zeus a hotărît ca și el să piară în curînd.

Ahile se aruncă turbat de minie în luptă și, zărindu-l pe Hector, încearcă să-l atace, însă fără folos, deoarece Apolo îl învăluie în ceață. În schimb își varsă mînia pe alți fruntași troieni, pe care-i măcelărește groaznic. După o învălmășeală, în care și zeii se luptă între ei, troienii fug înspăimîntați spre porțile deschise ale cetății, ca să-și găsească adăpost de furia ucigătoare a lui Ahile.

În cîntul XXII Ahile luptă cu Hector, îl ucide și-i tîrăște trupul în jurul cetății.

În cîntul XXIII, asistăm la ritualul arderii cadavrului lui Patroclu.

Ahile, împreună cu ostașii săi, ridică un rug uriaș, pe care așază trupul prietenului său mort, sacrifică deasupra doisprezece troieni capturați în luptă și un mare număr de vite înjunghiate, apoi dă foc rugului pînă la arderea completă. Oasele rămase din corpul lui Patroclu sînt adunate într-o urnă de aur, pe care o va păstra Ahile pînă la moartea sa, cînd vor fi așezate în același mormînt cu cenușa lui, așa cum dorise Patroclu. Rîtualul arderii se slirșește prin jocuri și întreceri atletice în onoarea lui Patroclu, iar Ahile împarte, cu acest prilej, daruri învingătorilor.

În tot acest timp, cadavrul lui Hector zace în țărînă lîngă corturi.

În cîntul al XXIV-lea, se înfățișează deznodămîntul acțiunii, scena răscumpărării trupului neînsuflețit al lui Hector de către tatăl său, regele Priam.

Zeus trimite pe zeița Tetis ca să-l înduplece pe Ahile să îngăduie lui Priam să răscumpere cadavrul fiului său, spre a i se face ceremoniile funereare. Regele Troiei este vestit și el de zei să se ducă la Ahile cu daruri bogate și să-l roage fierbinte să-i dea cadavrul feciorului mort. Zeul Hermes îl conduce pe Priam în tabără, fără să fie văzut de ahei și, pătrunzînd în cortul lui Ahile, regele îi cade în genunchi, îi sărută mîna care-i ucisese fiul și-l imploră să aibă milă de un tată bătrîn și nefericit. Ahile se lasă înduplecat de jalea bătrînului rege, trimite roabele să curețe și să spele de țărînă trupul pîngărit al lui Hector. După ce-l găzduiește și-l ospătează pe bătrîn cu toată cinstea cuvenită unui rege, îi încredințează cadavrul. Priam se întoarce în cetate în vaietele mulțimii și în bocetele tuturor rudelor, iar în dimineața următoare corpul lui Hector este ars pe rug. Ahile hotărăște să se înceteze luptele în timpul ceremoniei înmormintării lui Hector.

ILIADA

de Homer

trad. de George Murnu

Cîntul XXII

(Fragment)

...Se apropie Ahile
Parcă e zeul războiului căruia-i flutură creasta ;
El peste umărul drept își vîntuie strașnica lance
Și armătura pe el străfulgeră-n jur ca lumina
Focului ca răsăritul de soare. Pe Hector îl prinse
Tremurul, cum îl văzu, și nu îndrăzni să mai steie
Locului ; poarta lăsă înapoi și o rupse la fugă ;
Dar, în iuțea-ncrezut, se luă după dînsul Ahile.
Cum pe la munte un șoim, la zbor fără seamăn de iute,
După sfiosul porumb s-avîntă ușor, și porumbul
Scapă din gheară-i cotînd, dar țiuie șoimul de-aproape,
Zboară mereu după el și-i gata din zbor să-l înhațe ;
Zboară tot astfel Ahile de-a dreptul asupra-i, iar Hector

Fuge sub zidul troian și grabnic îl poartă genunchii.
 Dinșii aleargă sub deal, pe lângă smochinul sălbatic.
 Hojma¹ pe-alături de zid, pe calea bătută de care,
 Trec pe la apa cea limpede a două fîntîni curgătoare,
 Unde izvoare țîșnesc și de unde porcede Scamandru².
 Șuruie apă-ncropită dintr-unul și iese de-acolo
 Abure-ntocmai ca fumul ce iese cînd focul s-aprinde ;
 Chiar peste vară celalt e întocmai ca grindina rece
 Ori ca omătul pe munte, ba chiar și ca apa-nghețată.
 Lîngă izvoare sînt puse sub șipote jgheaburi de piatră
 Largi și frumoase, în care spălau Irumusețe de straie
 Fetele mîndre din Troia, femeile odinioară
 Cît a fost pace și nu începuse război cu aheii,
 Trece pe-alătura Hector fugind și Ahile gonindu-l.
 Și fugăritu-i viteaz, dar mult mai viteaz gonitorul.
 Repede alearg-amîndoi, că învingerea nu e răsplata
 Jocului de la-ncercare, o blană de bou ori o vită,
 Ci este vorba de-acum chiar de însăși viața lui Hector.
 Cum la întrecere caili cei biruitori pe la jocuri
 Repede-nconjură ținta, cînd jocul e dat întru cinstea
 Unui bărbat răposat și-i mare răsplata, o roabă
 Ori un tripodiu³; tot astfel ei doi ocoliră de trei ori
 Murul cetății lui Priam, iar zeii stau martori cu toții.

Zise-ntre dinșii Părintele zeilor și-al omenirii :

„Vai mie, ce văd cu ochii ? Iubitul meu Hector în jurul
 Zidului e fugărit. Ah, bietul, mi-e jale de dînsul“.

Care pe-altarul meu arse-o mulțime de buturi de tauri
 Și-n cetățuie la templu și-n creștetul muntelui Ida ;
 Iată-l acum urmărit de Ahile-mprejurul cetății.

Hai dar, o zeilor, vă slătuiți și vedeți dacă-i bine
 Noi de primejdie să-l izbăvim. Ori voiți lui Ahile
 Voie să-i dăm să-l ucidă, măcar că viteaz e și dînsul.“

Zise lui Zeus atunci cea cu ochii albaștri, Atena⁴ :

„Ce fel ai spus, nouratice, fulgerătorule tată ?

Pe-unul născut muritor, de mult osîndit de ursită,
 Vrei tu cumva să-l desprinzi din brațele morții amare ?
 Fă-o, noi zeii ceilalți la asta nu-ți dăm învoire.“

Fiul lui Cronos⁵ răspunse : „Tu fața mea, îi liniștită.

Nu spun cu totu-nadins, vreau bun să fiu față de tine.

Fă tu așa cum socoți și nu sta pe gînduri o clipă“.

Astfel îi zise, și-acum, mai tare stîrnită zeița

Se repezi de pe vîrfurile Olimpului țintă la Troia.

Tot mai departe zorind Ahile da goană lui Hector.

Cum un ogar pe la munte zgornind vreun pui de cerboaică
 De la culcuș, după el dă proașcă pe văi în coclauri,⁶

¹ *hojma* — mcreu, neîncetat.

² *Scamandru* — riu în cîmpia Troiei.

³ *tripodiu* — scaun cu trei picioare.

⁴ *Atena* — zeița înțelepciunii la greci.

⁵ *Cronos* — zeul timpului la greci.

⁶ *coclauri* — locuri prăpăstioase, pustii.

Chiar dacă urma i-o pierde, cînd puiul se tupilă-n tufe,
Cinele aleargă mereu și-l adulmecă pînă ce-l prinde;
Tocmai așa lui Ahile nu poate să-i scape nici Hector.
Bietul de cite ori a încercat să dea drept înaintea
Porții Dardane, să stea sub temeinicul zid al cetății,
Unde să-l apere cu zburături cei de sus de la tăbii,
Tot de atîtea ori i-a apucat înainte Ahile

• Și l-a cîrmit spre cîmpie, luînd-o spre partea cetății.

Cum e în vis cînd un om pe altul zadarnic alungă,
Nu poate unul să scape și nici celălalt să-l ajungă;
Astfel Ahile nu-i chip să-l apuce, nici Hector să scape.
Cum putea Hector de moarte să fie ferit, dacă Febos¹
Nu-i sta prielnic alături și nu-i da în oara din urmă
Inimă aprigă-n piept și repeziciune-n picioare?
Semne făcea el din cap, șoimantul Ahile, spre oaste,
Și-o-mpiedica să îndrepte lovituri de moarte lui Hector,
Nu cumva altul să aibă mărirea-nainte lovindu-l.
Cînd la al patrulea-nconjur sosir-amîndoi la fîntînă,
Cumpăna-i mare de aur întinse cerescul părinte,
Puse în talgere două din sorțile morții amare,
Una fu soarta lui Hector, și a lui Ahile cealaltă,
Și cumpăni el apoi. Pe loc s-apleacă a lui Hector
Soartă și-ajunse în iad; el fu părăsit de Apolon.

Iar la Ahile sosind zeița cu ochii cei plini de lumină,
Palas-Atena, de-aproape-i vorbi în cuvinte ce zboară:

„Cred că de-acuma, iubite-al lui Zeus, mărețule-Ahile,
Da-vom aheilor de la corăbii noi doi biruință
Mare, cu arma strivind pe Hector în veci ahtiatul
După război, că doar nu mai e chip să ne scape din mîină,
Oricît Apolon s-ar zbate și-ncoace și-ncolo de milă
S-ar tăvăli rugător la picioarele tatălui Zeus“.

Astfel îi zice și el o ascultă, se bucură-n sine
Și se oprește în loc, se sprijină în lancea-i de-aramă.
Lasă pe-Ahile zeița și iese-naintea lui Hector;
Ea după chip, după glasul puternic s-aseamănă-tocmai
Cu Deifob² și zice de-aproape viteazului: „Frate,
Prea mi-te-nghesuie-Ahile din urmă sub Troia, ci haidem
Noi împotriva să-i stăm apărîndu-ne-aicea cu arma.“

Hector i-a zis: „Deifob, mai drag îmi erai și-nainte
Tu decît frații ceilalți de un sînge cu mine, ai lui Priam
Și ai Hecubei feciori; acuma văd eu că-mi ești mie
Mult mai de preț, că tu iată te bizui să ieși după mine,
Cum m-ai văzut, cînd ceilalți stau nepăsători în cetate.“
Tot prefăcută, din nou l-agrăi zeița cu ochii cei plini de lumină:

„Nu știi, tu frate, ce tare de mine-n genunchi se rugară
Tata și mama și-ai noștri să nu plec, să stau în cetate
Eu cu ceilalți, că atîta cutremur pe toți îi cuprinse.
Dar mi-era jale grozav și-anevoie puteam să mai sufăr.

¹ Febos — zeul soarelui și al luminii.

² Deifob — fiul lui Priam.

Hai dar acum să dăm buzna cu suflet aprins, să ne batem,
Suliți să nu mai cruțăm, să vedem, va putea să ne-omoare
El pe-amîndoi și să ia-nsîngeratele arme ale noastre
Pradă la vasele lui, ori sulița ta îl doboară."

Astfel îi zise și merse-nainte-amăgindu-l Atena.
Cînd au ajuns mai aproape amîndoi și stau gata de luptă,
Hector a zis: „Peleiene, nu tremur și nu fug de tine
Ca înainte cînd eu ocolit-am cetatea de trei ori,
Neîndrăznind să te-aștept, că iată-mi dă inima mie
Zor împotriva să-ți stau, să înving ori să cad în bătaie.
Dar o-nvoială să facem, pe zei să chemăm, că doar ei sînt
Martorii noștri mai buni și mai siguri chezași ai tocmelii.
N-am să-mi bat joc nebunește de tine, de-o fi să-mi dea Zeus
Slavă să birui și capul să-ți pun. Numai armele tale
Am să le prad, o Ahile, și da-voi aheilor trupul.
Fă și tu astfel cu mine". Se-ncruntă și glăsuie Ahile:

„Nu mai vorbi de învoială-ntre noi amîndoi, blestемate.
Cum între oameni și lei nu-i chip legătură să fie,
Nici nu se-mpacă vr-odală cu inima lupii și mieii,
Ci dușmănie pe veci îi desparte pe unii de alții;
Tocmai așa între mine și tine nu-ncape-nfrățire,
Dragoste și legături pînă unul din noi o să cadă
Și-are să-mbuibe cu sînge pe zeul setos de războaie.
Pune-ți dar toată știința de arme. Tu trebuie-acuma
Meșter în lance să fii și ne-nfricoșat la bătaie.
Nu se mai poate să-mi scapi, îndată cu sulița-mi Palas
Te va răzbi și acuma plăti-vei cu chiotora jalea
Soților mei cei uciși de tine, turbatul, în luptă".
Zise și lancea rotind spre el o zvîrli cu putere;
Hector în față-i privind, ușor se feri, că el iute
Se îndoi spre pămînt și arma zbură pe deasupra
Și se înfipse în țărână. Dar fără de știrea lui Hector
Palas de jos o răpi și o dete-napoi lui Ahile.

Hector se bucur-atunci și începe-a grăi lui Ahile:

„Nu m-ai atins, Peleiene. Se vede că tu de la Zeus
N-ai știut ziua cînd eu am să mor și zadarnic
Te-ai lăudat. Șiretenie-a fost și palavre din parte-ți
Numai ca eu să mă tem și de frică să nu mă pot bate.
N-o să mă-mpungi pe la spate cu lancea, că nu mai dau fuga.
Ba eu spre tine viu oblu. Deci hai și străpunge-mi-l pieptul,
Dacă te-ajută vr'un zeu; păzește-te însă de-arama
Suliței mele. Ce bine-ar fi toată să treacă prin tine!
S-ar micșora doar cu mult războiul troienilor, dacă
N-ai mai fi tu, că ești pacostea lor cea mai mare".

Zise și lancea rotind o răpede la el cu putere
Și pe la mijloc în scut cu ea nimerește pe-Ahile,
Sulița-i însă răsaltă departe de scut, și pe Hector
Ciuda-l aprinde cînd vede că fuse-n deșert lovitura.
El a rămas uluit, căci nu mai avea altă lance.
Pe Deifob cel cu pavăză albă chema cu glas tare,

Arme cerea de la el, dar nu era nimeni aproape
Și, dumerindu-se-atunci, el astfel în sine se plîns :

„Vai, negreșit că de-acuma la moarte chematu-m-au zcii.
Mi s-a părut că venise pe-aici Deifob să-mi ajute ;
El e-năuntru sub zid, amăgitu-m-a Palas-Atena.
Moartea cumplită-i aproape de mine, e-acolea.
Greu de-ocolit. Mai demult plăcutu-i-a asta lui Zeus
Și lui Apolon. Ei doi mi-au fost pîn-aci cu priință
Și m-au păzit amîndoi, dar azi mi se duce norocul.
Hai dar încalte să nu mor ca omul mișel și netrebnic,
Să izbîndesc ceva mare, s-ajungă de pomina lumii“.

Dînsul așa chibzuind, își trage din teac-ascuțita
Sabie mare și grea, atîrnată la șold, se încoardă
Și dă năvală spre-Ahile ca vulturul 'nalt, zburătorul,
Care din norii cei grei se lasă pe cîmp să înșface
Mielul plăpînd ori sfielnicul iepure ; astfel și Hector
Tabăr-asupra-i și-și vîntură sabia cea ascuțită.
Dar se răpede și-Ahile cu suflet turbat de mînie,
Pieptu-și acopere-n față cu pavăza cea măiestrită
Și amenință clătînd străluciul coif cel cu patru
Țuiuri și-i flutură jur împrejur de pe creste
Coama de aur stuloasă, durată de zeul Hefestos.
Cum scînteiază-n amurg lucealărul seara-ntre stele,
El care-i cea mai frumoasă din stelele cerului, astfel
Luce la capătu-i sulița care-o-nvrîtește cu dreapta.
Moartea lui Hector chitînd Peleianul și-n grabă ochindu-i
Trupul frumos unde-i gol și mai potrivit la lovire,
Ci învăscut este el cu mîndrele arme de-aramă
Ce le luase ca pradă, cînd el a ucis pe Patroclu.
Numai pe unde undreaua desparte grumazul de umăr
La junghietură e gol, și-aici e mai grabnică moartea.

Suliț-acolo, cînd tabără Hector, Ahile i-o-mplintă
Și ascuțișul îi iese prin frageda ceafă, nu-i taie
Însă gitlejul arama ascuțită răzbind, și de-aceea
Poate-ngăima încă Hector, ci-n pulbere el se răstoarnă.
Vesel atunci chiuind se laud-Ahile la dînsul :

„Hector, pesemne crezut-ai că dacă omori pe Patroclu
Ești mîntuit. Mă uitaseși pe mine, că n-am fost aproape,
Nesocotite, dar mai rămăsese-napoi la corăbii
Unul cu mult mai viteaz ca să poată pe el să-l răzbune,

Eu care acum te zdrobii. Pe tine mînca-te-vor jalnic
Pasări și cîni, iar pe el tovarășii au să-l îngroape“.

Hector, abia răsufînd, se roagă de Ahile și-ngaimă :
„Rogu-te eu pe părinți, pe genunchile tale, pe viață,
Nu mă lăsa să liu cînilor hrană cumva la corăbii
Și ca răsplată primește-o comoară de-aramă și aur,
Care-ți va fi îmbiată de-acasă, de mama și tata,
Și-napoiază părinților trupul, pe rug să mi-l ardă.
Și să-mi îngroape cenușa bărbați și femei din cetate.“
Cătă sub gene la el și-i zice răsîndu-se-Ahile :

„Nu mă ruga pe părinți și nici pe-a mea viață, tu, cine,
Cum nu sînt fiară eu însumi bucăți să te rup și cu poftă
Carnea ta vie s-o-nghit, să răscumpăr cruzimile tale.
De asta și nimenea n-are să-ți apere tîdva de colții
Cînilor, chiar dacă daruri de zeci de ori, ba și mai multe
Mi s-ar aduce pe-aici la cîntar și mi-ar fi juruite.
Și-altele, nici dacă însuși părintele-ți Priam cu aur
Trupul tău ar cumpăni ca să-l cumpere, tot nu te-ar plînge
Maică-ta, n pat așezîndu-te, ca pe copilul ei dulce;
Au să te-nfulice-ntreg doar cîinii și corbii pe tine.“

Hector în zbuciumul morții atît mai putu să îngaima :

„Felul prea bine-ți cunosc și tot bănuiam că pe tine
N-am să te moi, că tu ești ca fierul de tare la suflet,
Însă ia seama să nu mă răzbune împinși de minie
Zei în ziua de plată cînd Paris și Febos Apolon,
Cît ai fi tu de viteaz, te-or întinde la Poarta Scheiană.“

Zice și-ndată-l cuprinde pe el întunericul morții;
Sufletu-i din mădular spre iad își ia zborul bocîndu-și
Nenorocirea; pieri doar în floare și-n tojul puterii.

„Mori“, zise-Ahile, deși el murise. „Eu moartea primi-voi
Cînd o să vrea Cel-de-sus și zeii ceilalți să mi-o deie.“

După cuvintele aceste, smucînd de la trupul lui Hector
Lancea și-o puse deoparte și prinse a prăda de pe dînsul
Armele lui sîngerate. Aheii ceilalți alergară
Și se mirau de făptura și statul măreț al lui Hector.
Cine venea pe la el, îi da cite un brînci de minie.

Și-unul la altul de-aproape privind, cuvînta cu mirare :

„Doamne, ce moale și blind e-acum la atingere Hector,
Și ce cumplit era el cînd venea să dea foc la corăbii !“

Asta grăi fiecare cu arma de ciudă pâlîndu-l.

Indrumări analitice

Cîntul al XXII-lea reprezintă punctul culminant al acțiunii din *Iliada*. Este momentul luptei decisive dintre greci și troieni, prin ciocnirea dintre Ahile și Hector.

Pregătita încă din cînturile al XX-lea și al XXI-lea, prin povestirea năpraznicei apariții pe cîmpul de bătăie a lui Ahile, pătruns pînă în adîncul inimii de durerea morții prietenului său Patroclu, ucis de Hector, acțiunea se desfășoară sub semnul celei mai furtunoase învălmășeli. Minia lui Ahile împotriva lui Agamemnon se stînge în fața urii turbate împotriva lui Hector.

Cîntul al XXII-lea începe cu retragerea în dezordine a troienilor înspăimîntați, care intră în cetate. Hector rămîne în afara zidurilor cetății. Zadarnic îl roagă pe Hector tatăl său Priam și mama sa Hecuba să intre în cetate, prevăzînd groaznica primejdie ce-l amenință. Sentimentul onoarei îi impune lui Hector să-și înfrunte adversarul bărbătește, să-l răpuie sau să piară, ca un erou.

Apariția lui Ahile, cu coama coifului fluturînd în vînt, cu zalele-i scînteietoare și cu lancea pe umăr, „de parcă-i zeul războiului“, îl înspăimîntă

pe Hector, și așa zdruncinat de amarnicul plîns al părinților, încît își pierde cumpătul și o ia la fugă împrejurul zidurilor cetății. Ahile îl urmărește de aproape și goana lor nebună este descrisă de poet cu o mare plasticitate și vioiciune. „Și fugăritu-i viteaz, dar mult mai viteaz gonitorul“.

Zei privesc la fuga disperată a lui Hector, în timp ce Zeus, înduioșat de soarta lui, se gîndește dacă nu e bine să-l scape din mîinile lui Ahile. Atena se împotrivește, iar Zeus cedează, luînd în mînă cumpăna de aur a destinului, cu care cîntărește soarta celor doi eroi. Balanța se pleacă în defavoarea lui Hector. Atunci el este părăsit de Apolo. Palas-Atena îl îndeamnă pe Ahile să dea lupta cu Hector că va ieși învingător, iar pe Hector îl amăgește, luînd chipul fratelui său Deifobus, care-i promite că-l va ajuta în luptă. Fiul lui Priam, înșelat de zeiță, este, în același timp, respins brutal de Ahile, atunci cînd îi cere să facă între ei învoiala ca învingătorul să predea familiei cadavrul învinsului.

Sub privirile oștilor așezate față în față (cea grecească dinaintea Ilionului, iar cea troiană pe zidurile cetății) se înfățișează marea luptă dintre cei doi eroi, iar căderea lui Hector smulge din miile de piepturi două uriașe strigăte: unul de triumf, al aheilor care aleargă și înconjoară uriașul trup al eroului căzut, și altul de nemărginită durere, al troienilor îngroziți.

Furia lui Ahile nu este potolită prin doborîrea vrăjmașului său și prin jefuirea armelor lui, ci îi batjocorește cadavrul, tăvălindu-l, legat de car cu capul în jos, prin pulberea drumului.

Impresionant este tabloul în care este înfățișată durerea părinților, a soției și a norodului: „Iar mama-i, părul începe să-și zmulgă și-și lea-pădă-ncolo-marama / Cea sclipitoare și-n hohote plînge privindu-și feciorul. / Geme cu jale și tata-i bătrînul“, rugîndu-i pe toți să-l lase să iasă pe poarta cetății, ca să ceară crudului învingător cadavrul fiului său; Andromaca, scoasă din casă de țipetele de pe ziduri, aleargă la turn și de acolo vede îngrozită cum îi țira trupul soțului mort prin țărînă: „noaptea cu bezna cea neagră pe loc îi întunecă ochii / și ca trăsniță ea cade pe spate și-și pierde simțirea“; norodul „plînge și geme și el, de umple cetatea cu plînsul“.

O dată cu lupta dintre Ahile și Hector, poetul prezintă și locurile în care-și duce viața în timp de pace poporul troian, cum avem, de pildă, descrierea celor două lîntîni curgătoare dinafara zidurilor cetății, de unde țîsnesc două izvoare, unul cu apă încropită și altul cu apă rece ca gheața, care se varsă în jgheaburi de piatră și unde își spălau „frumusele de straie“ fetele și femeile din Troia.

Sînt înfățișate și ocupațiile casnice ale femeilor. Andromaca, care „era în palat înăuntru, ședea și țesea la o pînză roșie, largă-ndoită, cu alesături de tot felul“, iar roabelor le strigă să așeze în vatră, pe pirosții, o căldare mare cu apă, „să-i fie de baie caldă lui Hector cînd s-o întoarce“. Lucrează îmbrăcăminte pentru bărbat și copil și are grijă și de hrana lor, iar copilul, ca să crească voinic, e hrănit „din măduvă și din grăsimea cărnii de oi“.

Se mai vorbește pe larg despre ceremonialul înmormîntării, cu datine păstrate din bătrîni, alergări de cai, alergări pedestre, aruncare cu sulița, întreceri răsplătite prin premii bogate pentru învingători.

În Troia se înalță ziduri trainice, cetăți și turnuri, case de locuit gospodărești și ulițe frumos pietruite, iar în afara cetății se află holdele cu semănături, străbătute de drumuri de care.

Din mulțimea eroilor celor două tabere în luptă, care întruchipează trăsăturile esențiale ale unui popor întreg într-un moment dat al istoriei sale, ne oprim în primul rînd asupra lui Ahile.

Pentru grecii antici, Ahile reprezintă în primul rînd tipul ideal al războinicului. El apare înzestrat cu o extraordinară forță fizică, un viteaz de neînvins, în mare măsură la ai săi și foarte temut de adversari. Spre a înlățișea virtuțile sale războinice, poetul folosește epitete și comparații sugestive: „iutele Ahile”; „șoimanul Ahile”; „Ahile cel iute ca șoimul”; „Ahile cel arătos ca un zeu”; „Ahile cel mai cumplit decît alții”; „Ahile slăvitul”; „Ahile cel bun de picior”; „viteazul vitejilor noștri” etc.

Personalitatea lui, de o deosebită tărie fizică, se caracterizează și prin unele însușiri morale. Încercător în forța sa, Ahile îl înfruntă pe Agamemnon și-i impune să libereze pe sclava Criseis. Îl asigură pe proocul Callias că nu i se va clăti un fir de păr, de va spune adevărul regelui aheilor. Neînduplecat în minie, devine violent și dirz, cu o voință neclintită, retrăgîndu-se din luptă cînd este jignit și nu revine decît atunci cînd cauza tovarășilor săi este în primejdie sau cînd o altă ură mai înfocată se naște în sufletul lui. Iubește cu pasiune și statornicie pe tovarășii de luptă și mai ales pe Patroclu, prieten din copilărie, a cărui moarte îl îndurerează nespus și-l determină la gesturi de răzbunare cumplită. Cu toată asprimea lui, Ahile e capabil și de gesturi umane, după cum reiese din scena răscumpărării trupului lui Hector de către tatăl său, Priam.

Prin toate aceste trăsături, dar mai ales prin fermitatea cu care ține cuvîntul dat, Ahile ne apare ca eroul reprezentativ din epoca homerică și cea mai prominentă figură a *Iliadei*.

Și Hector, eroul cel mai vestit al troienilor, se distinge prin aceleași însușiri de vitejie și prin acțiuni cutezătoare, izvorite dintr-un adînc sentiment al datoriei față de cetate, dar și prin gingășia sentimentelor de iubire față de familie, de bătrînii lui părinți, de devotata lui soție, Andromaca, și de fiul său, micul Astianax, pe care se teme să nu-l lase orfan și fără sprijin. Deși e revoltat de actul nesăbuit al fratelui său Paris, care a adus asupra cetății războiul cu toate pustiirile lui, nu privește cu ură pe Elena, ci o socotește o victimă a soartei hotarite de zei, și nici pe Paris, căruia îi cere numai să nu se arate nevrednic și laș în lupte, ci să apară în primele rînduri și să dea piept cu Menelau.

Comparînd pe cei doi eroi, Ahile și Hector, observăm că se aseamănă prin vitejia, curajul și ardoarea cu care își iubesc cetatea. Ca însușiri personale ale celor doi eroi: Hector e o fire reflexivă, mai șovăielnică, actele lui fiind rezultatul unei deliberări preliminare, pe cînd Ahile e o fire mai impulsivă, mai violentă, mai cutezătoare, dar capabil și de sentimente de duioșie și blîndețe în fața celor slabi și dezarmați.

Cele povestite în *Iliada* sînt întîmplări vechi, legendare, iar poetul își imaginează pe oamenii de atunci în stare să săvîrșească fapte mărețe, care se răsfrîng asupra poporului întreg.

Vechii greci atribuiau eroilor fapte de proporții uriașe, datorită credinței lor în intervenția forțelor supranaturale, ale zeilor, forțe care se cunosc sub denumirea de *miraculos*. O acțiune depinde nu numai de valoa-

rea oamenilor, ci și de sprijinul acordat de zei. Zeii participă la acțiunile oamenilor în chip arbitrar, iar intervenția lor nu poate fi nici prevăzută, nici evitată. Personajele supranaturale se deosebesc de oameni numai prin aceea că sînt nemuritoare și pot stăpîni forțele naturii. De fapt, zeii se comportă asemenea oamenilor: iubesc și urăsc, se invidiază și se ceartă, pot fi chiar răniți în lupte. Vechii greci concepeau deci lumea zeilor ca o lume umană, „idealizată”, în conformitate cu năzuințele lor de atunci.

Acțiunea personajelor supranaturale apare în *Iliada* pe al doilea plan, împletindu-se cu acțiunea principală, cu faptele oamenilor. Legătura dintre cele două planuri se realizează uneori de personaje intermediare, muritori de origine divină. Ahile însuși e fiul unei zeițe.

Compoziția *Iliadei* se distinge printr-o strînsă unitate, întemeiată pe un motiv central: starea sufletească a lui Ahile provocată de cearta cu Agamemnon, cu toate urmările ce decurg din acest conflict inițial.

Acțiunea începe cu o *invocație* adresată de poet muzei, după care urmează expunerea pe scurt a subiectului și apoi narațiunea faptelor cu toate episoadele, împărțite în *cînturi*, *rapsodii* sau *părți*. Există un *punct culminant* și la sfîrșit *deznodămîntul* sau *epilogul*.

Cu toată varietatea întîmplărilor și mulțimea eroilor, *Iliada* are unitate și un singur erou principal.

Tema ei este o epocă celebră din viața poporului grec, epoca trecerii de la orînduirea gentilică la organizarea și consolidarea cetăților.

Creația epică în versuri, de o mare întindere, în care se povestesc evenimente eroice, de însemnătate pentru viața unui popor, la care pe lingă un număr mare de eroi iau parte și puteri supranaturale, se numește *epopee*.

În *Iliada*, vigoarea inspirației, măreția conținutului și dinamismul acțiunii își găsește forma de expresie pe măsura lor. Frumusețea, originalitatea și bogăția imaginilor poetice — epitete, comparații, metafore — dau operei o expresivitate și o prospețime păstrate pînă astăzi, după o trecere de atîta vreme.

Am văzut mulțimea de epitete prin care era caracterizat Ahile.

Homer a folosit și ample comparații, care, reunite, compun o imagine grandioasă a unei priveliști :

„Cum arzătorul pîrjol o pădure nămornic-aprinde
Sus pe o culme de munți și vilvoarea i-o vezi de departe
Astfel și luciul armelor dalbe ale oastei pornite
Strălumina în văzduh și departe ajungea pîn-la ceruri.
Cum citeodată venind din alte meleaguri o droaie
De zburătoare, de ȳște ori cucoare ori lebezi gitoase,
Peste livada-asiană la riul Calistru pe maluri,
Unde și unde tot zboară și vesele bat din aripe,
Lărmuitoare s-așează și lunca de freamăt răsună :
Astfel și multe gloate ieșind din corăbii, din corturi,
Lingă Scamandru pe cîmp se revarsă. Bătut de picioare
Și pe lingă copitele cailor duduie groaznic pămîntul.
Ei la Scamandru pe cîmp și pe lunca cea verde-nflorită
Stat-au puzderii ca frunza și floarea ce dă-n primăvară.”

Versul folosit în traducerea *Iliadei* de George Murnu este așa-numitul *hexamtru dactilic*, compus din cinci picioare dactilice și unul trohaic, care corespunde cu *hexamtrul dactilic antic*.

Iliada este atribuită poetului grec Homer, care ocupă un loc de nepieritoare strălucire în literatura elină și în literatura lumii întregi. Nu se cunoaște însă nimic sigur asupra vieții lui și nici nu se știe dacă a existat sau nu. Șapte cetăți grecești își disputau onoarea de a fi fost locul de naștere al lui Homer, pe care cei vechi ni-l prezintă în chipul poetului răătăcitor, bătrîn, orb și sărac. Singura realitate sînt poemele așa-numite homerice, *Iliada* și *Odiseea*, socolite de greci ca opere naționale, păstrate și recitate de mai multe generații de rapsozi. Pisistrate, cunoscutul tiran al Atenci (secolul al VI-lea î.e.n.) numește o comisie care stabilește textul definitiv al poemelor, curățindu-le de părțile introduse de rapsozi. Pe acest fapt istoric se întemeiază teoria care susține că poemele homerice nu sînt decît reunirea făcută pe timpul lui Pisistrate a vechilor cîntece primitive de origine colectivă. Aceste cîntece eroice izolate, care povesteau evenimente glorioase puse pe seama unor căpetenii, care se identificau cu interesele comune ale poporului, au precedat epopeile clasice. Homer, folosind materialul legendar al cîntecelor eroice orale vechi, l-a coordonat și l-a turnat cu o măiestrie uimitoare într-o construcție poetică vastă, sub formă de epopee.

În aceasta constă și caracterul popular al epopeilor lui Homer.

În literatura antică elină o deosebită importanță mai prezintă și cealaltă epopee homerică *Odiseea*. *Odiseea* este legată prin subiect de *Iliada*. În ea se povestesc întâmplările și rătăcirile lui Ulise (Odiseu), după căderea Troiei la întoarcerea lui acasă, în insula Itaca.

Impresionat de epopeile lui Homer, poetul latin *Vergiliu* (70—19 î.e.n.) a scris, pentru gloriificarea originii poporului român, epopeea *Eneida*.

În perioada Renașterii, poetul italian Dante Alighieri (1265—1321) a creat epopeea *Divina Commedie*, iar în secolele următoare s-au scris epopei cavalerești.

În epoca modernă epopeea decade, mărghinindu-se la simple imitații ale modelelor antice și căutînd să reînvie imaginile mitologice într-un timp cînd astfel de credințe dispăruseră din conștiința oamenilor.

În literatura noastră, I. Budai-Deleanu (1760—1820) a creat o epopee eroi-comică valoroasă *Țiganiada*.

b. CREAȚIA EPICĂ SCRISĂ ÎN PROZA

1. SCHIȚA

BACALAUREAT

de I. L. Caragiale

Cînd ies de dimineață din casă, o trăsură de trap mare intră pe strada mea : în trăsură madam' Caliopei Georgescu, o bună prietenă. O salut respectuos. Cum mă vede, oprește trăsura înfîgînd cu putere vîrfurile umbreluței în spinarea birjarului.

— Sărut mîna, madam' Georgescu, zic eu, apropiindu-mă.

— La dumneata veneam ! răspunde cucoana emoționată.

— La mine ?

— Da... Te rog să nu mă lași !

— ? !

— Să nu mă lași ! Trebuie să-mi faci un mare serviciu amical... La nevoie se arată amicitia ; să vedem cît ne ești de prieten !

— Cu cea mai mare plăcere, madam' Georgescu, dacă pot...

— Poți !... să nu zici că nu poți... știu că poți... trebuie să poți !

— În sfîrșit, ce e ? de ce e vorba ?

— Dumneata cunoști pe... Știu că-l cunoști !

— Pe cine ?

— Ți-este prieten... știu că ți-e prieten ! să nu zici că nu ți-e prieten !...

— Cine ?

— Popescu, profesorul de filozofie.

— Sîntem cunoscuți, ce e drept ; dar iar așa de buni prieteni, nu pot să zic.

— Las' că știu eu...

— Ei ?

— Ei ! trebuie numaidecît să te sui în birje cu mine, să mergem la el, să-i vorbești pentru Ovidiu.

Cetitorii trebuie să știe că madam' Caliopi Georgescu are trei copii — Virgiliu, Horațiu și Ovidiu Georgescu. Virgiliu este în anul al treilea la facultatea de drept ; Horațiu în al doilea, și Ovidiu vrea să intre în anul întâi, la aceeași facultate. Ovidiu trece acum examenul sumar de șapte clase liceale, și, cu toată bravura lui, pe cit spune cocoana Caliopi, după ce a biruit toate obiectele, s-a înțepenit la Morală.

— Închipuiește-ți, zice mama emoționată. Să-l persecute pe băiat ! să-i zdrobească băiatului cariera !... Cum este el simțitor, e în stare să se prăpădească... Știi ce mi-a zis ? „Mămițo, dacă pierz un an, mă omor !“... E în stare, cum e el ambițios... Închipuiește-ți să-i dea nota 3, și lui îi trebuie 6... și la ce ? tocmai la Morală... Acu dumneata îl cunoști pe Ovidiu de cînd era mic... Știi ce creștere i-am dat !...

— Ei ! bravo !

— Auzi, tocmai la Morală... Suie-te, te rog.

Și zicînd acestea, cocoana îmi face loc lîngă dumneei în trăsură.

— N-ar fi fost mai bine, madam' Georgescu, zic eu, să fi mers d-l Georgescu în persoană la profesor ?... Știți... D-l Georgescu, om cu greutate... ca tată, altfel... Eu... de... străin...

— Aș ! îți ai găsit ! Georgescu ! Nu-l știi pe Georgescu ce indiferent e cu copiii. Dacă ar fi fost după Georgescu, nici Virgiliu, nici Horațiu n-ar fi fost în facultate... Despre partea lui Georgescu, rămîneau băieții fără bacaloriat... Suie-te, te rog.

— Dar nu e nevoie de trăsură, madam' Georgescu, mă duc pe jos.

— Vai de mine ! Dacă avem trăsură... Suie-te, te rog...

A trebuit să mă sui, și am plecat.

— Unde mergem ? întreb eu pe cocoana Caliopi.

— La profesorul...

— Nu știu unde șade...

— Știi eu... ce-ți pasă ! La dreapta, birjar.

Și cocoana lovește tare cu umbreluța peste brațul drept al birjarului.

— Mîna mai iute !

Lovește la stînga, lovește la dreapta, apoi iar la dreapta, apoi la stînga ; în fine, înlige iar vîrfurile în spinarea birjarului, care oprește.

— Uite, zice madam' Georgescu, căsuțele alea galbene de lîngă băcănie ; intri în curte, casele din fund la dreapta... Acolo șade... Eu te aștept aici.

Mă dau jos din birje și pornesc ridicînd rugi călduroase la cer, să dea Dumnezeu să nu fie acasă d-l profesor de filozofie. Intru, ajung la locuința lui, bat. Cerul n-a voit să asculte rugile mele : d-l profesor este acasă... Cum să încep ? Să-l iau pe departe... Zic :

— Frate Popescule, ciudate sînt și programele și regulamentele școlilor noastre : prea se dă o egală importanță tuturor obiectelor de studii

intriga
intalnirea
scritorului
cu
dua Caliopei
si rugamintea
acestei.
p. cuburaut
discutia
scrit. cu
prof Popescu.
de modămint
masa data
in curtea
lui Ovidiu,

și asta e dăunător mersului, adică vreau să zic, progresului; căci, în definitiv, ce vrea să facă școala din tinerele generațiuni, care vin și caută, mă-nțelegi, o cultură sistematică, pentru a deveni cetățeni utili, fiecare în ramura sa de activitate socială.

Profesorul se uită la mine aiurit, fără să înțeleagă. Eu urmez:

— Bunoară, am văzut absurdități în școlile noastre; am văzut copii cu excelente aptitudini la studii, condamnați a sta un an repetenți, fiindcă n-au avut notă suficientă la muzică sau la gimnastică! Înțelegi bine că un an de întârziere, pentru inaptitudine la muzică sau la gimnastică!... Dar asta, trebuie să convii și dumneata, e tot așa de absurd ca și când ai împiedeca pe un tânăr dispus să învețe dreptul, să piarză un an, fiindcă nu e tare la Morală... Ce are a face Morală cu cariera de avocat, pe care vrea tânărul să o îmbrățișeze?... Ba nu, spune d-ta!

Profesorul holbează ochii la mine și mai aiurit... Văzîndu-l așa, îmi zic: nu merge! nu merge cu sistema mea pe departe! trebuie apucat boul de coarne.

— Uite, frate Popescule, să lăsăm chestiile de principiu. Știi de ce am venit la dumneata?

— Ba!

— Am venit să te rog să dai lui Ovidiu Georgescu, pe care l-ai examinat ieri la Morală și i-ai dat nota 3 — să-i dai nota 6...

— !

— Să nu zici că nu poți!... Știu că poți! Trebuie să poți!

— Atunci trebuie să le dau la toți!

— Să le dai la toți!

— Bine, dar...

— Să nu zici că nu poți! Știu că poți! trebuie să poți! să le dai la toți! Sînt toți copii de familie bună!

Profesorul — e și el de familie bună — zice:

— Bine! dacă sînt de familie bună, vom căuta să le dăm la toți nota 6.

— Imi promiți?

— Pe onoarea mea de profesor!

Am plecat încîntat. Madam' Georgescu mă aștepta foarte nerăbdătoare:

— Ei?

— Ei, le dă la toți.

— Cum la toți?

— Firește... fiindcă toți sînt de familie bună.

— Cum de familie bună?

— Ca Ovidiu.

— Nu-nțeleg.

— Le dă, zic eu, notă bună la toți băieții.

— Și lui Ovidiu?

— Mai ales... Le dă nota 6 la Morală, pentru că toți sînt de familie bună.

După amiazi primesc de la madam' Georgescu o scrisorică prin care mă anunță că Ovidiu a obținut nota dorită și mă roagă să iau prinzul deseară la dumnealor. Se-nțelege că n-am lipsit a profita de grațioasa invitațiune.

A fost o masă splendidă. S-a băut șampanie în sănătatea lui Ovidiu Georgescu, urindu-i-se o strălucită carieră. Cocoana Caliopi, în culmea fericirii, a sărutat cu toată căldura pe iubitul ei prislea, cu examenul căruia s-a încheiat deocamdată palpațiile ei de mamă.

— Uf! mi-a zis norocita matronă romină, oferindu-mi un pahar de șampanie: am scăpat! Am dat și bacaloriatul ăsta.

Indrumări analitice

I. L. Caragiale înfățișează, în această scurtă povestire în proză, cu ironie, un aspect din viața societății burghezo-moșierești în raporturile ei cu școala, satirizând sistemul favoritismului și al intervențiilor.

Intimplarea se reduce la un simplu fapt: stăruința pe lângă profesorul Popescu și consimțământul acestuia, fără multă rezistență, de a da notă de promovare elevului Georgescu Ovidiu. Nu aflăm alte amănunte din viața eroilor (a doamnei Georgescu, a fiului său, Ovidiu, a profesorului Popescu). Numai despre madam Caliopi Georgescu ni se spune că e la al treilea bacalaureat și că e singura care are sorti de reușită, pentru că a învățat cum să intervină pe lângă oamenii utili.

Creația epică în proză a cărei acțiune se reduce la o singură întâmplare și la care iau parte puține personaje, numai sumar prezentate, se numește schiță.

Și în această operă, I. L. Caragiale vedește măiestria sa artistică reîntrecută.

Mai întâi scriitorul se implică pe el însuși în acțiune, ceea ce dă schiței un caracter de autenticitate și viuiciune.

O parte din schiță e o scurtă narațiune, iar cealaltă, mai dezvoltată, un dialog.

Convorbirea are două însușiri de căpetenie: e naturală, cu fraze scurte, concise.

Pentru acțiunea lor redusă și spontaneitatea inspirației, I. L. Caragiale și-a intitulat singur cel dintu volum de schițe, Momente.

Schițele sînt inspirate de regulă din evenimentele cele mai recente ale vieții sociale, din aspectele noi ale realității. Publicate prin reviste sau ziare, datorită micii lor întinderi, pot fi accesibile maselor largi de cititori și sînt chemate să joace un însemnat rol în dezvoltarea gustului pentru literatură.

2 NUVELA DESFĂȘURAREA (Fragmente)

de Marin Preda

XXXI

[Anghel] urcă treptele în fugă și se opri în pragul biroului. Il văzu pe Niculae Burcea înconjurat de oameni și pe Voicu Ghiocoeaia strigînd la el și într-o clipă înțelese că e primejdie. Oamenii adunați stăteau cu spatele spre coridor și arătau parcă înțepenii.

8*

Tema:
critica
societății
burghezo-
moșierești,
a secolii
burghez.
Ideea
în scind.
soc. burghe-
moșierești
în general
domnia
sistemul
favoritismului
și
al intervențiilor
ei.

intriga:
inscrierea
lui I. Burcu
în gazdăria
penitenciarului
ca recuză
chiarului
de a-l omorî
pe Ilio Băbu
din mlaștină
pedepșirea
indemnată chiarului

— Ce e aici ?

Voicu Ghiocoeaia întoarse capul și amuți. Întrebarea joasă și amenințătoare a lui Anghel căzu pe neașteptate.

— Ia dați-vă la o parte ! porunci Anghel, și sub glasul său gros și stăpinit se ghicea o minie tulbure cu care în clipa aceea nu era bine să ai de-a face.

Anghel trecu printre oameni și se înțepeni în fața lui Niculae Burcea.

— Ce-i aici, Niculae ! Te-ai apucat la ceartă cu oamenii ?... Unde e Pascu și Mitrică ?

Ii întreba și pe ei, pe cei adunați și parcă îi făcea răspunzători de lipsa aceloră. Intră în aceeași clipă în mijlocul lor și îl apucă de braț cu hotărîre pe unul dintre ei :

— Al Mizdri, îi porunci el cu blîndețe, ia du-te, măi tată, și cheamă-l aici pe Prunoiu. Măi tovarășe Voicu, ia vin' încoace nițel ! Bădîrcea, Ghiocoeaia, veniți încoace !

Ii chemase prietenește, dar cu glas scăzut, încordat.

Ieși repede, trecu coridorul și intră alături în biroul președintelui.

Ghiocoeaia, Bădîrcea, Trafulică și Didel se căutară nedumeriți cu privirile. Ghiocoeaia se hotărî și le făcu semn să stea pe loc, să nu plece nimeni. Cînd Voicu Ghiocoeaia și Bădîrcea trecură coridorul și intrară înăuntru, Anghel luă petromaxul de pe masa inginerilor și se înțelese din ochi cu secretarul comitetului respectiv să vină și el. Pe masa inginerilor rămăsese o lampă mică de sticlă afumată. În trecere prin coridor, Anghel îl apucă pe șeful postului de miliție de braț și îl luă cu el înăuntru. Toate acestea se petrecură pe nebăgate de seamă și numai în cîteva clipe.

— Ce e Niculae, ce s-a întîmplat aici ?

— Au venit să se șteargă din colectiv.

— Cine i-a adus ?

— Voicu și Bădîrcea.

— De ce, Voicule ?

Anghel răsuflă și toată lumea înțelese că în această clipă răbdarea lui a atins capetele și e gata să plesnească.

— Să nu dai în mine, că iese cu sînge, amenință Voicu Ghiocoeaia, stăpîn pe sine.

— Scoate carnetul de partid, porunci Anghel cu o voce surdă.

Toți stăteau în picioare, împrăștiati pe lingă birou. Voicu șovăi și-și pierdu stăpînire de sine.

— De ce să dau carnetul ? Că nu vreau să mă înscriu în colectiv ? Nu sînt numai eu !

— Scoate carnetul de partid !

Voicu Ghiocoeaia se înnegri la față, smulse portofelul din buzunar, scoase carnetul și îl aruncă pe masă. Iși mișcă umerii cu violență și porni cu pași grei spre ușă, dar nu ieși încă.

— Bădîrcea ! De ce ieși din gospodărie ? De ce îndemni oamenii ?

Anghel terminase cu Voicu, nici măcar nu se mai uita la el.

— Eu ? ! Eu nu ! se apără Bădîrcea. Cine v-a spus vouă că ies ?

Ghiocoeaia se uită uluit la Bădîrcea, dar nu pricepu nimic. Înfașurarea acestuia părea de nepătruns, dar totuși se putea ghici că îi este teamă de ceva. Ii era teamă de Anghel. În ultima clipă își dăduse seama că e o prostie să se măsoare cu Anghel pe față. Are să se mai gîndească mîine

și are să vadă el ce-are de făcut. Deșteptul de Miuleț l-a găsit pe el prost, pe Bădîrcea, să-l arunce în gura lupului.

Anghel deschise ușa și ieși pe coridor, nu-l mai luă în seamă nici pe Bădîrcea. Tot atunci sosiră gîfîind Pascu și Ilie Barbu.

— Pascule, Ilie! unde umblați? Mitrică unde e? întrebă Anghel cu asprime.

— Vine acum, spuse Stan abia trăgîndu-și sufletul. Am fost la el și l-am chemat.

— Stane, du-te repede și spune-i lui Ilie Moacă să vie încoace cu frate-său și văru-său. Spune-le să treacă și pe la ai lui Tăbirgel și ai lui Țugurlan, să treacă pe la Brigman și să adune comitetul. Du-te repede. Vezi dacă nu e deschis la *meate*, poate îl găsești acolo pe Crăciun. Să vie și el. Spune-le despre ce e vorba și acum să vie!

Stan își trase sufletul și picri. Anghel ieși pe trepte și văzu mai mulți inși așteptînd.

— Radule, ia vin-încoace, spuse Anghel ghicind pe întuneric pe unul dintre ei. Ce faci tu aici?

— Mai stau de vorbă cu Boțoghină.

Boțoghină era tînărul cu butoaiele.

— Cine mai e acolo?

— Eu!

— Care?

— Vasile Leoască!

Vasile Leoască era cel care ceruse lutun lui Cîmpoacă. Citeșitrei, Boțoghină, Radu și Vasile Leoască, erau băieți tineri, utemiști, nici nu făcuseră armata. Boțoghină era secretar.

— Stați p-acilea, le spuse Anghel. Să nu plecați, că am treabă cu voi!

XXXIII

De la M.A.T., Prunoiu plecase acasă și vruse să se culce. Se gîndise tot timpul la situația sa, nu pricepuse nimic, obosise și voia să doarmă. Începuse să încolțească în el bănuiala că Ghioceoia, Bădîrcea, Trafulică și Didel nu sînt oameni cinstiți. Aici nu e vorba de comerț, comerț face și președintele, dar ce-are a face comerțul cu chiaburii! Dacă ai de vîndut, vinzi. N-ai să te-apuci să dai la cooperativă, cînd pe piață prețurile sînt de două ori mai mari! Ce-i vinovat președintele Prunoiu că prețurile sînt de două ori mai mari? Parcă a făcut el piața? A fixat el prețurile? Nu. Atunci ce vină are el? Dacă statul desființează piața, atunci da, dar pînă atunci ce vină are un președinte de slat că există piața? Ce vină îi aduce Anghel? Că nu i-a pus la cote pe alde Ghioceoia și Bădîrcea? Ei, asta e! Dacă o să te apuci să le ceri cote și obligații, rămii fără prieteni și fără sprijin.

Un singur lucru îl neliniștea însă pe Prunoiu și anume faptul că în alacerea asta cu cotele era amestecat Iancu Enache. Anghel descoperise legătura aceasta și putea să izbească aci atît de tare, încît nici tovarășul secretar Ion Niculae să nu-i mai poată împiedica. Ce e de făcut? Această întrebare îl ridică pe Prunoiu din pat. Da, îl susține tovarășul Ion Niculae, dar cînd are să audă că Ghioceoia s-a dat cu chiaburii, oare are să-l mai

susțină! Dracul să-l ia pe Ghiocoeaia, ar trebui izbit cu capul de pereți. Trebuie să se ridice în ședință contra lui și să ceară excluderea lui din partid. Cu asta, lucrurile se limpezesc și tovarășul Ion Niculae are să-l susțină mai departe ca președinte.

Se ridică și ieși pe drum. Prunoiu se întâlnește cu Ilie Barbu și Boțoghină care veneau după el. Când auzi că Voicu vrea să spargă gospodăria, Prunoiu se zăpăci cu totul.

— Ce? Ce vorbiți? bolborosi el răgușit.

Când ajunse la sînat, Prunoiu întrebă unde este Voicu Ghiocoeaia. Se năpusti în birou și cînd îl văzu se opri înaintea lui gîfîind. Își dădu pălăria pe ceală și întrebă cu glas scăzut, în șoaptă parcă:

— De ce, Voicule? De ce-ai făcut tu chestia asta?

Numaidecît săriră să-l oprească, dar nu mai era timp. Prunoiu se repezi asupra lui Ghiocoeaia, îl apucă de piept și ridică pumnul. Ghiocoeaia se apăra de lovitură, dar fu împins înapoi cu atîta putere încît căzu de-a-n-dărăteala și dărîmă soba cu spatele.

— Te-ai dat cu chiaburii, îi-ți-ar sufletul al dracului, strigă Prunoiu înăbușit. Dacă n-am să storc eu zeamă din tine, haida-de!

Vru să sară cu picioarele peste el, dar îl opriră. Anghel și Pascu intrară înăuntru și îl scoaseră de-acolo.

— Cînd spuneam eu că are să fie rău de tine, urlai și țipai că vreau să te dau jos, îi spuse Anghel necruțător. Acum ai să răspunzi, tovarășe președinte, să dai socoteală în fața oamenilor.

Prunoiu ieși afară și se făcu nevăzut.

— Ii spune lui Ghiocoeaia că s-a dat cu chiaburii, parcă noi n-am ști în ce ape se scaldau amîndoi, continuă Anghel. Ia uite-te, domnule, e furios tovarășul președinte, i-a stricat Ghiocoeaia socotelile! Ghiocoeaia s-a dat cu chiaburii, iar tovarășul președinte, vedeți dumneavoastră, n-are nici în clin, nici în mîneacă. Lasă că te dăm noi cu capul de pereți, tovarășe președinte!

— Nu e de glumit cu politica, spuse Ilie celor din preajma sa.

Anghel făcu semn să intre toată lumea înăuntru. Se adunară în biroul secretariatului. Erau mulți, peste douăzeci de inși, toți care timp de două luni de zile munciseră sub conducerea lui Anghel pentru ca gospodăria să ia ființă. Ilie nu mai putea de nerăbdare să afle ce sarcini are să traseze acum Anghel. Se uita la el cu gîtul puțin întins, gata să soarbă fiecă cuvînt. Anghel, Mitrică și Pascu cercetau în tăcere lista lăsată de cei care cereau să fie șterși.

— Fraților, trebuie să mergem la ăștia *individual* chiar în seara asta, spuse Anghel arătîndu-le lista. Tovarășul Țurlea spune că nu trebuie să-i lăsăm pe ei să doarmă cu gîndu-ăsta!

— Ei, hai să-i dăm drumul, se grăbi cineva. Formați echipele! Brigman, Ilie Moacă!

Erau învățați, aveau organizarea lor.

— Stai, măi frate, îl potoli Anghel ridicînd palma. Ai puțină răbdare. Intri la om în curte și ai grijă să nu te cerți cu el. Asta, una la mîna! îi spui omului *realitatea* așa cum s-a întîmplat. Asta, e al doilea! Ii spui cu frumosul și va să zică vii pe urmă și la mine să aflu și eu rezultatul, să ne dăm seama care e atmosfera. Noi am făcut o greșală, am crezut că chiaburii nu îndrăznesc să ridice capul.

Se așază apoi la masă și toată lumea făcu roată în jurul lui. Cei din spate își îndoiu spinările și apăsau cu pieptul pe umerii și grumazul celorlalți.

Cînd Anghel începu să citească numele celor de pe listă, toți cei adunați începură să murmură, ba chiar să strige cu indignare:

— Rădoi? Ce caută Rădoi pe listă? Rădoi nici nu știe; e dus pe la alde socru-său la Balaci!

— Cine?! Împușcatu Florea? Măi Florea, ia vin încoace... Florea e aici, a fost cu mine, nici prin cap nu i-a trecut să se șteargă.

— Nu se poate, măi, tovarășe Anghel, să fie Prepeliță! Nu cred eu să...

— Și Stan Cotelici! Il aduc eu îndărăt pe Stan Cotelici!

— Vorbesc eu cu Țugurlan, nu se poate să se șteargă Țugurlan...

— Tovarăși, liniște! strigă Anghel, ridicînd palma. Măi fraților! exclamă Anghel.

Se făcu liniște.

— Lista e iungă, continuă el, dar situația nu e grea numai pentru noi, e mai grea pentru chiaburi! S-au demascat cu metodele lor... Ați auzit și voi, pe Împușcatu Florea și pe alții i-au trecut aici fără să-i întrebe... Trebuie să spunem asta oamenilor; să alle toți de înșelătoriile lor... Eu acum zic să procedăm organizat... Fiecare să-și ia sarcină individuală!

Anghel apucă din nou lista.

— Vasile Ciobanu, Gheorghe Ciobanu! spuse Anghel într-o vreme. Cine se duce la ăștia? Cine îi cunoaște mai bine?

— Eu, spuse Ilie cu hotărîre.

— Cine?! Cine se duce la ăștia? întrebare mai mulți.

— Ilie Barbu! spuse Anghel cu un glas care nu aproba, dar nici nu respingea numele; cerea părerea celorlalți.

— A! Ilie Barbu!

Se făcu o mică tăcere. Va să zică, Ilie Barbu! Socotitorul!

— Bun Ilie Barbu! exclamă cîțiva.

— Bă, socotitorule, vezi socotește bine pe-alde Vasile și Gheorghe, că sînt oameni de treabă.

— Lasă că știe el ce face, spuse Pascu.

Le părea bine la toți că activul gospodăriei se întărise cu încă un om de nădejde. Așa se întîmplase mereu timp de două luni: la început fuseseră patru-cinci inși, pe urmă mereu s-au deslășurat oamenii...

Anghel își făcu loc și se ridică. Lista se terminase.

Ieșiră în drum în fața slatului și se grăbiră s-o ia fiecare încotro trebuia.

— Ilie, stai nițel, nu pleca, spuse Anghel. Boțoghină, Radule, Vasile a lui Leoașcă! îi chemă el pe cei trei tineri cărora le spusese să aștepte.

Tinerii se apropiară, iar Anghel îi puse lui Boțoghină mîna pe umeri și întrebă:

— Care vreți să mergeți cu tovarășul Ilie în sat? Care e mai tare dintre voi?

Ilie înțelese la ce se gîndea Anghel și sări în sus:

— Ce tot vorbești acolo? Măi tovarășe Anghel, să știi că mă supăr!

— Hai, nene Ilie, spuse Boțoghină fără să ia în seamă împotrivirea lui nen-său Ilie. Încotro mergem?

— Du-te, mă, acasă și te culcă, se supără Ilie. Taci că te găsiți tu să...

— Haide, dați-i drumul, se supără și Anghel. Ce dracu, Ilie, ne jucăm? Umflă-i tu falca ăluia și culcă-te pe-o ureche! Așa am făcut pină acum, am crezut că...

Am crezut că n-au să îndrăznească ei să ridice capul.

— Radule! Al lui Leoașcă! Uite ce-aveți voi să faceți, spuse Anghel după ce Ilie și Boțoghină se îndepărtară. O luați amîndoi pe viroagă...

Tinerii ascultau ce li se spunea și dădeau din cap că așa au să facă.

— Înțelegeți, mă? Încheie Anghel. Pe urmă veniți unul aici și mă găsiți ori pe mine, ori pe tovarășul Pascu. Vii tu, Radule! Vasile să stea acolo!

Ilie Barbu și Boțoghină pleacă spre casa fraților Vasile și Gheorghe Ciobanu, pe ulițele întunecoase ale satului, ca să-i convingă să nu facă jocul chiaburilor de a se retrage din gospodăria colectivă. Deși bun prieten cu ei, Ilie știa că o să aibă de turcă pină i-o scoate dintr-ale lor. Ajunși la casele lor, au aflat că nu sînt acasă, ci s-au dus spre alde Trafulică. Mirat, Ilie plecă într-acolo, deși Boțoghină se codea să intre în curtea unor oameni ercotași și răi ca aceștia. Ilie stăruie. Într-adevăr, îi găsiră în casă la Trafulică, unde mai erau și lancu Enache, Didel, Bădircea și cei doi băieți ai lui Trafulică. Cei doi frați Ciobanu s-au speriat cînd l-au văzut pe Ilie intrînd acolo. Ce căuta el în casa dușmanului? Lancu Enache a sărit și l-a prins de gît și-l strîngea cu putere, ca să-l sugrume. Ilie se forță și-i desprinsе mîinile, dar într-o clipă lancu scoase un briceag și sări să-l înjunghie. Frații Ciobanu au încercat să-l oprească, dar briceagul l-a atins în umăr pe Ilie, făcîndu-i o rană sîngerîndă. Cînd au ieșit în curte, n-au putut să plece. Poarta era încuiată și băieții lui Trafulică au sărit cu ciomegele. De-abia scăpară prin fugă. Boțoghină a alergat la sînt, ca să anunțe pe Anghel. În acest timp, la sînt se controlau registrele de colectări ale lui Prunoiu, care nu știa ce să mai răspundă. Cînd a auzit de bătaia de la Trafulică, prietenul său, Prunoiu, se înpăimîntă și rămase buimac... „*Lancu Enache în casă la Trafulică... au sărit cu cutitele... Deodată Prunoiu pricepu și se înpăimîntă. Pricepu că el nu e și n-a fost ceea ce credea, adică cel mai mare om din comună. Oamenii mai puternici decît el, Anghel și Turlea, s-au înfruntat cu înverșunare și că în seara aceasta lancu Enache este scos afară din umbră și zdrobit. O dată cu lancu Enache e zdrobit și Ghiocioata și, împreună cu ei, președintele ștatului, care i-a susținut, care i-a ocolit cu cotele, care le-a făcut atmosferă să-i împingă în conducerea gospodăriei. Au să-i dea afară din partid.*”

Anghel și Turlea, aflînd de atacul chiaburilor, s-au urcat în mașină și s-au dus la fața locului. „*L-au luat pe Trafulică fără nici o vorbă, apoi s-au dus la lancu acasă și l-au luat și pe el.*” Lancu Enache se culcase, chipurile, după ispravă.

Ilie s-a culcat trudit, dar satisfăcut, și a visat cum gospodăria treiera prima recoltă și el știa pe dinafară cîte zile-muncă are fiecare colectivist.

Indrumări analitice

În *Desfășurarea*, Marin Preda înfățișează unele aspecte din viața țărănimii muncitoare din țara noastră, în mersul ei înainte spre socialism și spre un trai mai bun, prin colectivizare.

După ce toate pregătirile preliminare pentru constituirea unei gospodării agricole colective fuseseră făcute, după ce toate adeziunile primite și verificate, comisia de constituire alcătuită, s-ar fi părut că nu era de așteptat nici o surpriză, iar operațiile urmau să decurgă normal. Dar tocmai în acea zi se dezlănțuie în sat o serie de evenimente neobișnuite, care pun în primejdie nu numai înființarea colectivei, ci și viața unor oameni.

Scriitorul a îmbrățișat într-o privire de ansamblu întreaga mulțime și varietate de fenomene din realitatea satului, în acel moment de cotitură.

Din prezentarea justă a luptei de clasă și a manifestărilor ei apar eroi pozitivi, cu o viață și activitate complexă. Greutățile și împotrivirile crîncene cu care luptă, piedicile perfide și neașteptate pe care le pune duș-

manul în calea lor pot fi biruite de oameni de o mare tărie de caracter, îndrăzneți, hotărâți să aplice pînă la capăt linia partidului.

Astfel se reliefează pe primul plan figura secretarului organizației de bază P.M.R. din sat, Gheorghe Anghel. Acesta are de luptat, pe de o parte, cu politica chiaburească antipartinică a lui Prunoiu, președintele sflatului popular, cu perfidia acestuia de a atrage de partea lui, prin lingușeli viclene, pe ceilalți membri ai biroului, iar pe de altă parte, cu atitudinea secretarului raional Ion Niculae, care-l consideră „un om slab“, „un intrigant“, și-l sprijină pe Prunoiu. Zbătîndu-se în această situație grea, Anghel e pe cale să demobilizeze. Tocmai atunci sosește în sat al doilea secretar, Țurlea, care-l ajută pe Anghel, dîndu-i prilejul să-și deslășoare în acțiune bogatele lui rezerve sufletești, să-și recapete fermitatea revoluționară. În momentul în care chiaburii, instigînd oamenii, încearcă să zădărnicească închegarea gospodăriei, el acționează cu hotărîre: îi ia pe loc carnetul de partid lui Ghiocoiaia, îl izolează pe acesta și pe Bădîrcea de oameni, înfruntă ostilitatea grupului de țărani ațîțați de chiaburi, mobilizează activul viitoarei gospodării.

Scriitorul a creat în figura lui Anghel o imagine realistă, veridică, a cadrelor de partid oțelite în luptă, capabile și devotate, înzestrate cu mari resurse sufletești, capabile să înfrîngă dușmani înrăiți ca Prunoiu și să treacă peste umilințele și jignirile unui Ion Niculae.

În intenția autorului, al doilea secretar raional *Ion Țurlea* trebuie să reprezinte antipodul lui Ion Niculae, să întruchipeze pe activistul pătruns de spirit de partid, de intransigență revoluționară, legat de mase, perspicace și plin de tact în a dezlega o situație. Într-adevăr, e remarcabil momentul în care Țurlea îi dezvăluie, în vorbe necruțătoare, primului secretar situația gravă pe care o acoperise la Udupu, prin ocrotirea lui Prunoiu. Dar Țurlea rămîne totuși un personaj nedesăvîrșit, pentru că nu are prilejul să acționeze multilateral în conflict.

În Ilie Barbu, țăranul desculț pe care oamenii nu-l prea băgau în seamă, scriitorul a creat un simbol al capacității revoluționare a țăranimii sărace, sprijin de nădejde al partidului la sate.

Ilie Barbu își amintește ca de un coșmar de anii slugăriți la chiaburul Enache, unde a fost supus la umiliri și torturi sălbatice, după cum îl privește cu ură îndîrjită pe îngîmfatul Ghiocoiaia, proaspăt îmbogățit prin speculă, la care trebuie să muncească cu ziua, el și soția lui, mai mult pe degeaba. Speră că în cadrul gospodăriei să ajungă și el prețuit după munca lui, iar nu după avere. De aceea ziua înființării gospodăriei este pentru el o adevărată sărbătoare: își îmbracă straiete curate, ajunge cel dintîi în fața comisiei „deslășurării“ și este cuprins de o mare fericire lăuntrică. Numai intervențiile brutale ale lui Ghiocoiaia și Bădîrcea îl tulbură din această fericită reverie, dar îi și trezesc interesul revoluționar de apărare împotriva încercărilor acestor vrăjmași de a acapara posturile de conducere ale gospodăriei, fapt care-l determină să pornească o luptă în care-și primejduiește chiar viața.

Ilie Barbu, în aparență, pare a fi un om sfios, lipsit de energie, de îndrăzneală. Datorită vieții grele pe care a trebuit s-o ducă, apăsător de sărăcie și nevoi, disprețuit de bogățani și nebăgat în seamă pînă și de prietenii de altădată, el și-a pierdut încrederea în forțele proprii. Regăsirea acestei încrederi e problema centrală a povestirii. Temperamentul său a fost liniștit

numai la suprafață, însă frământat în adincime. Acum a fost de-ajuns să descopere cirdășia lui Ghiocoeaia cu chiaburul Iancu Enache, ca Ilie să-i întoarcă spatele și, îndată după ce-și dă seama de tăria partidului, dă dovadă de îndrăzneală, curaj, eroism.

Prunoiu, președintele sflatului popular, e un individ descompus. Comerțul speculativ i se pare un lucru cu totul normal și de loc condamnable, căci el nu poate concepe să-și vindă produsele cooperativei, atunci când pe piață prețurile sînt de două ori mai mari. Incurcat în astfel de afaceri cu Ghiocoeaia și cu Bădircea, nu-i tratează pe aceștia ca pe niște chiaburi și-i trece în registre ca mijlocași, impunîndu-i la cote mai mici. Dar își realizează planul de colectări, jupuind fără milă pe țărani muncitori, și aruncă prin aceasta praf în ochii secretarului raional, care-l socotește drept un om energic și „creierul satului“.

Ion Niculae, primul secretar al comitetului raional, fiind cuprins de autoliniștire și mulțumire, neglijează primejdia dușmanului de clasă. El este satisfăcut că în raion situația colectărilor e bună. Starea lui de spirit se caracterizează prin lipsă de vigilență, prin convingerea oarbă că chiaburii sînt paralizați, prin încrederea nesăbuită în indivizi de teapa lui Prunoiu. Voicu Ghiocoeaia și-a agonisit averea prin înșelăciuni, face speculă la barieră cu produse agricole, vînzîndu-le cu un preț de două-trei ori mai mare decît cel oficial, exploatează munca salariată a lui Ilie Barbu, a fraților Ciobanu și a altor țărani săraci, are legături de afaceri cu chiaburul Iancu Enache și-și mărește într-una averea, sub privirea ocrotitoare a oportuniștilor de felul lui Prunoiu, care s-au aciuit vremelnice în aparatul de stat. Fiind membru de partid și avînd zece pogoane de pămînt, e socotit țaran mijlocăș, nu e supus la cote corespunzătoare averii și i se face „atmosfera“, ca să fie ales socotitor al colectivei.

Voicu e voinic și plin de sănătate, umblă îmbrăcat în haine de oraș, încrezut și îngîmfat față de oameni, grosolan și arogant în vorbă, mai ales cu Ilie Barbu. El se deosebește de vechii chiaburi doar prin aceea că acceptă regimul democrat-popular în felul următor : „*Numai de-ar ține mereu așa, să te lase să vinzi cum vrei, să nu te controleze nimeni*“. Deși demascată, el continuă cu înverșunare să acționeze împotriva gospodăriei colective, îndemnînd oamenii să-și retragă cererile de înscriere.

Deși în *Desfășurarea* autorul narează un singur moment din viața țărănilor din Udupu, acela al constituirii gospodăriei agricole colective locale, el concentrează viața eroilor în tot ansamblul și semnificația ei, dezvăluie conflictele și dă pe față caracterele personajelor : ale comuniștilor aflați pe linia justă a construirii socialismului la sate, ca Anghel, Pascu, Mitrică, Țurlea, care reușesc să stăpînească situația și să nimicească planurile chiaburilor și ale uneltelor lor ; caracterul lui Ilie Barbu, țaran sărac, care vine cu bucurie la această sărbătoare a liberării lui de sărăcie, cît și caracterele chiaburilor mascați în țărani mijlocași, ca Ghiocoeaia și Bădircea, care tind, prin ajutorul unor oportuniști, să ajungă la conducerea gospodăriei.

Creația epică în proză, mai complexă decît schița, care înfățișează un fragment caracteristic din viața unor personaje prezentate în mediul lor social, se numește nuvelă.

Nuvela, ca și schița, trebuie să constituie o unitate organică strînsă și pretinde calități de concentrare, de măsură și de stăpînire a efectelor.

Disponind de un timp și spațiu limitat, ea trebuie să fie compusă cu multă atenție, momentele ei să fie orînduite în jurul unui punct central, de care să nu se depărteze prin amănunte ne semnificative.

*
*   *
*

Nuvela a apărut pentru întâia oară în evul mediu, în literatura italiană, în care înținem cea mai veche colecție de nuvele anonime: *II novellino* sau *Cento novelle antiche* (O sută de nuvele antice), datînd din secolul al XIII-lea.

Adevăratul creator al acestei specii epice este însă scriitorul italian Giovanni Boccaccio (1313—1375), care a scris o sută de nuvele sub titlul de *II Decamerone* (de la gr. *deca* = zece; *emera* = zi).

De astă dată accentul cade mai mult pe analiza stărilor sufletești ale eroilor și pe zugrăvirea mediului social, decît pe noutatea și curiozitatea întîmplărilor povestite. În același timp, nuvela se îmbogățește printr-o tematică foarte variată și printr-o metodă de creație extrem de diversă.

La francezi au ilustrat această specie a genului epic: *Prosper Mérimée* și *Guy de Maupassant*, la ruși *Ivan Turgheniev*, *Anton Cehov* și *Maksim Gorki*, la americani *Mark Twain*.

Și în literatura romînă, nuvela cunoaște — după valorosul început al lui C. Negruzzi, cu *Alexandru Lăpușneanul* — o etapă de bogată eflorescență și e reprezentată prin cei mai valoroși scriitori, care au produs adevărate capodopere ale genului (A. I. Odobescu, Ion Slavici, M. Sadoveanu etc.).

3. ROMANUL

NICOARĂ POTCOAVĂ

de Mihail Sadoveanu

Notiță introductivă

Romanul *Nicoară Potcoavă* evocă unele întîmplări din istoria Moldovei de la sfîrșitul secolului al XVI-lea.

Ion-vodă cel Cumplit (1572—1574) a făcut, într-o scurtă domnie de numai doi ani, o îndrăzneală și vrednică de laudă încercare de a scutura jugul turcesc, care apăsa mai mult pe umerii norodului celui sărac, dar, tocmai cînd se afla în toiul luptelor, a fost trădat de marii boieri, în frunte cu Ieremia Golia, fiind nevoit să se predea dușmanilor cotropitori, care l-au ucis mișelește.

Peste doi ani, în 1576, Nicoară Potcoavă, fratele domnitorului, împreună cu Alexandru, mezinul său, și cu alți ostași de credință ai lui Ion-vodă, încearcă o lovitură, neizbutită, pentru pedepsirea trădătorului și a noului domnitor, Petru-vodă Șchiopul, uncață turcească. În cursul acestei ciocniri, Nicoară e grav rănit. Pe drumuri ocolite și ascunse, cu multă precauție, Nicoară și tovarășii săi se duc la cazacii zaporojeni de pe Nipru, unde își pregătesc o nouă oaste, bine organizată, în fruntea căreia, în 1577, vin pentru a doua oară asupra capitalei Moldovei, o cuceresc și o supun, apoi pedepsesc pe boierii trădători și asupritorii ai poporului, prin tăierea capului vinovaților.

În romanul său, Mihail Sadoveanu urmărește drumul reînțarcerii, de-a latul Moldovei de Sus, spre ținuturile căzăcești, a lui Nicoară Potcoavă și apoi pregătirile lui de război, în mijlocul cazacilor zaporojeni, lărgind această acțiune epică și prin urmărirea conflictelor de natură socială ale epocii, cum este deposedarea de pămînturi a răzeșilor și căderea lor în stare de iobăgie.

*intreaga
hotărîrea
fratilor
Potcoavă
de a război
măcar în
Ion-vodă
punctul
determinant
instalarea
lui N. Potc.
ca domn
și pedepsirea
boierilor
trădători
deposedarea
lui N.P.*

LA SCAUNUL ȚĂRII MOLDOVEI

În ziua de joi 22 noemvrie, fiind în preajma Sculenilor pe Prut, Nicoară Potcoavă a fost vestit de Costandie Șah cum că Petru Șchiopu-vodă nu se află la Iași. A ieșit de două săptămîni de la scaunul său, trecînd Dunărea la Isaccea ca să închine daruri beilor din cetățile Dunării, avînd de gînd să-și urmeze calea către Țarigrad. Străjile lui turcești s-au dus cu el pînă la vadul Obluciței, iar de acolo s-au întors alene. La Iași încă n-au putut ajunge. E bine să fie apucat scaunul țării fără nici o întîrziere.

Deci în sara de joi 22 noemvrie, Nicoară Potcoavă a trecut Prutul și la 23, vineri, privighetorii săi au suît cu repeziciune dealul Popricanilor.

Venea și Șah-hatman pe drumul tătărăsc, răzbind pe la Răducăneni, pînă în dealul Ciricului.

De la Popricani, cu douăsprezece sotnii¹, Nicoară Potcoavă s-a desfăcut de uncheșul Petrea Ginj, și, ocolind pe lingă pădurea Copoului și prin valea Păcurarului, a lăsat două sotnii la Galata.

Urmînd a ocoli prin Miroslava, a ieșit în valea Bahluiului și apoi la opustul iazului de la Frumoasa. A prins toate înălțimile și drumurile de trecere de la Bucium, a pus oameni în mănăstirea de lingă iaz și a împresurat curtea domnească pe din vale. Șah venea de la Ciric, uncheșul Petrea dinspre dealul Copoului. Căruțele oștimii stăteau zăgăzuite la intrările firgului.

Cînd a pătruns cea dintii sotnie descălărată a lui Nicoară dinspre valea iazului către poarta cea mică a curții domnești, lingă odăile siimenilor, au prins a ieși din vecinătăți oameni feluriți cu scări, topoare și tîrnăcoape, ca să dea sprijin. Se îndeamnau chemîndu-se unii pe alții și au prins a bate în porți cu topoarele și a dărîma cu tîrnăcoape crăpăturile zidurilor.

Pe deal, la porțile cele mari din față, către Sfîntu-Neculai Domnesc, s-au auzit tunete. Potcoavă stînd în priveliște pe toloaca Frumoasei, a înțeles că uncheșul Petrea a ajuns la poarta cealaltă a cetății și a pus sănețe în bătaie asupra turnului de deasupra intrării clopotniței paraclisului, unde se îmbulzeau de obicei străjerii.

Soarele, pe cer senin, abia se cumpănea către al șaptelea ceas al zilei. În tîrg, către valea de la Carvasara, unde se afla și hanul neguțătorilor turci, pornise mare zvoană; bătea a primejdie clopotul cel mare de la Slînta-Vineri. Tot de-acolo se înălța un fum des de la o casă aprinsă, și adierea zilei îl purta de la vale spre deal, adică de la miazăzi spre miazănoapte. Vîntul arăta mării sale Nicoară că vremea bună se prelungește.

Veneau către el din dreapta, prin laturea mănăstirii Frumoasa, călăreții zaporojeni, trimeși de Costandie, ca să-i vestească apropierea. Călărețul din frunte avea dinaintea sa, în șa, o muiere despletită, călăuză veselă, care-i purta pe oșteni pe poteci cunoscute numai de localnici.

În vremea asta, în zidurile de la mănăstirea Sfîntu-Sava, se închisese cu mare grabă și frică înalt prea sfinția sa mitropolitul Anastasie, așteptînd de la credincioșii săi vești, ca să înțeleagă ce are de făcut.

¹ *sotnie* — unitate de cavalerie căzăcească formată din o sută de soldați.

Soseau în pripă, unii după alții, preoți, călugări, diaconi, și găfiau la ușa stăreției, așteptându-și rîndul. Iar egumenul Macarie se tot purta pe lîngă camară, ținîndu-se de fâlci și lînguindu-se, parcă l-ar fi durut măselele.

— Înalt prea sînte, a strigat subțire diaconul al doilea de la mitropolie, Cristea Sîrbu, îngenunchind lîngă prag, nici nu s-a mai văzut asemenea oaste în tîrgul nostru. Se umplu ulițele de oșteni călăreți.

-- Înalt prea sînte, s-a spăimîntat cu glas gros și cumplit diaconul întăi, Anania Bîrlea, n-avem alta de făcut decît să ne-nchinăm și noi cu cea mai mare grabă.

— De ce, Ananie ? a zîmbit prea sfințitul Anastasie.

— Apoi, înalt prea sfințite, după ce i-au delunat pe darabani și nemți cu sănețele oștenii lui căpitanul Petrea, de au căzut vreo doi din clopotnița ca ciorile, au pătruns asupra slujitorilor domnești din vale pedestrași ai lui Potcoavă, și cînd au tras săbiile, ș-au început a-i singera pe ai noștri, gata — aman ! Cădem la mila mării sale Nicoară, să ne ierte și să ne sloboadă în lumea noastră, unde om vedea cu ochii, ori să se milostivească măria sa a ne primi în leafă.

— Frumos război, n-am ce spune, a rînjit părintele Anastasie mitropolitul. Chiar acum i s-a năzărit lui vodă să se ducă la Împărăție, lăsînd țara de izbeliște. Asupra lui să cadă blăstemele pentru prădăciuni și pojaruri.

A îngenunchiat în fața înaltului și preotul cel bătrîn de la Sfînta-Vineri, popa Chirică.

— Ba, înalt prea sfințite, să nu păcătuim, a înălțat sfinția sa glas : crainicii strigă de un ceas de vreme, prin toate părțile, că măria sa Ion Nicoară nu vine cu dușmănie asupra țării și nu va fi asuprit, ucis și prădat nimeni. Numai păgînilor de la Carvasara să le fie frică ; pe aceia îi taie cît le-ai șterge la ochi.

— Strigă crainicii asta ? s-a mirat părintele mitropolit.

— Strigă, înalt prea sînte ; fac cruce și mărturisesc pe sufletul meu. Mai strigă acei crainici că măria sa vine cu oaste de țară și cu ajutor de la frați creștini. Și va întemeia judecată la scaunul țării.

— Ce fel de judecată ?

— Să judece pe cei mari ai lumii, înalt prea sînte.

— Se sumețește acest domnișor a se așeza jude în locul lui Dumnezeu ?

— Se sumețește, prea sînte, n-avem ce-i face. E plin tîrgul de călărime ; tot năboiesc, tot năboiesc oșteni din toate părțile. Și căruțe vin dinspre podul Păcurarului și dinspre Sărărie și de călă Cîric ; tună și detună, și nu înțeleg, înalt prea sînte, de ce se bucură așa prostimea.

— I-a venit vremea să se desfăteze și ea, a zîmbit a treia oară mitropolitul.

Diaconul cel subțire și bălan, și diaconul cel gros și negru, și popa Chirică cel cu barba cărunță și ochii bulbucăți s-au sculat în picioare și au plecat frunțile călă poruncile înaltului lor.

— Poruncesc să se tragă clopotele la mănăstiri și biserici, a hotărît mitropolitul. Și arhiereul Gherontie să iasă înaintea biruitorului cu pîne și sare. Și dacă închinăciunea e bine primită, am să văd ; socot că mă voi osteni și eu pînă la curte, să îmblînzesc leul și pardosul.

Îndată s-au sunat clopotele la Sfintu-Neculai cel bogat, biserica domnească a curții, la mănăstirea Sfintu-Sava, la Sfinta-Vineri, la Dancu și la toate bisericile și mănăstirile, pînă la Golia în capătul tirgului.

Vlădica Gherenție, locuitorul mitropolitului, a ieșit cu sobor de preoți și călugări, venind cu icoane și făclii la curtea domnească, să se plece lui vodă cel nou, ingenunchind cu pîne și sare.

Caimacanii și dregătorii lui vodă Schiopu dăduseră dos la față. Se ascuseseră prin mânăli, alții avuseseră vreme să iasă cătră pădurile de la Păun și Repedea.

Căpitani de la curtea domnească, cei care închinaseră armele, au cerut mării sale vodă cel nou milă și ocrotire să intre sub mîna mării sale, cunoscînd ascunzătorile boierilor dregători și făgăduind să-i aducă de grumaz la picioarele prea slăvite ale stăpînului Ion Nicoară-voievod.

În vreme ce se așezau zece sotnii de ostroveni la curtea domnească și la mănăstirea Frumoasa, zaporojenii lui Costandie Șah străbăteau tirgul la pas, cu căruțele cu covergă după fiecare sotnie. Cîntau și-și jucau caili.

Costandie a abătut la curtea domnească, găsind acolo îmbulzeală de curteni de rînd, monahi și popor. Și-a făcut loc călare, a oprit la treptele spătăriei celei mari descălecînd singur, pe cînd straja rămînea călare cu săbiile trase. Ion Nicoară-vodă a coborît cu brațele deschise. Amîndoi hatmanii s-au îmbrățișat și s-au sărutat. Mulțimea a dat glas de slavă, pe cînd Nicoară și Constandie intrau la slat în spătărie.

A venit vestire de la mitropolitul Anastasie că înalt prea sfinția sa e gata să se plece cu supunere în fața mării sale și să-l ungă domn, au a doua zi sîmbătă, au a treia zi duminică, așa cum va porunci slăvitul stăpîn și cum e gustul mării sale.

Înalt prea sfințitul Anastasie s-a înfățișat, plecat din șale, în negreața rantie și a camilfacei; binecuvîntînd poporul îmbulzit, a supt domol treptele de la spătărie și străjile i-au făcut loc să intre la măria sa.

Despre ce s-a grăit acolo, nu s-a știut și s-a ținut taină. Înalt prea sfințitul părea împăcat și bucuros cînd a ieșit din spătăria cea mare. Și-a făcut loc pînă în loișor, deasupra adunării poporului, și, după ce a mai binecuvîntat o dată, înainte de-a începe vorba, a înghițit strîmb, răsucindu-și capul de la dreapta spre stînga.

— Să trăiască măria sa! a cuvîntat prea sfințitul Anastasie din cerdac. Măria sa poruncește în ziua de duminică, 25 noemvrie, parastas și praznic pentru odihna sufletului răposatului Ion-vodă, fratele mai mare al mării sale. Atuncea să se adune poporul la biserică. Iar ziua încununării mării sa o va hotărî la vreme, avînd alte treburi mai grabnice. Și să se știe că măria sa nu vine voievod din mila necredincioșilor ismailiteni, ci vine cu oaste creștinească și cu puterea săbiei sale, aducînd norodului nădejde ca să trăiască slobod, cum au trăit și moșii noștri din veac.

La vorbele prea înaltului s-au tălăzuit asemenea tunete de hăuliri, mugete și chiote de bucurie, cum nu se pomenise niciodată la vreo domnie nouă.

Mitropolitul Anastasie, bătrîn în putere, cu plete negre, sprîncenat și cu dinții albi, se îndreptase din șale și asculta cu luare-aminte acele chemări prelungi, căutînd să-și dea sama dacă-i bună și din inimă zvoana de glasuri și de chiote. Căci înalt prea sfinția sa de mult era deprins să vadă

oștenii cu cealmă împrejurul norodului. Și inima acelui norod era cu îndoială și cu frică întocmai ca inima înalt prea sfinției sale.

A adaos înalt prea sfințitul Anastasie :

— Măria sa mai poruncește negustorilor și breslelor să coboare obloanele și să-și scoată marfa. Nimănui nu-i va lipsi un capăt de ață. Măria sa Ion Nicoară-voievod vine ca părinte și prieten al tuturor.

S-a învăluit iar furtună de glasuri. Clerici mulți, adunați grabnic în foisor, au cîntat cu glasuri înalte :

*Sfint, sfint, sfint Domnul Savaot —
Plin e cerul și pămîntul de mărirea lui..*

Cînd au contenit cîntările, înalt prea sfinția sa mitropolitul Anastasie a mai îndemnat poporul să se înfățișeze la slujba de vecernie, cînd se vor trage clopotele la toate bisericile țirgului. Și liecare să umble cu liniște și cuviincios, ca să nu-l supere pe măria sa.

Însă după slujba de vecernie, prostimea, purtînd făclii, s-a îmbulzit către curtea domnească. Acolo straja fiind în putere și neclintită ca un părete de cremene, făcliile s-au îndreptat spre Sfînta Vineri și au umplut ulița de la Carvasara. Lumea a stîrnit tumult, și glasuri multe au strigat împotriva neguțătorilor păgîni.

A trecut o strajă de șase călăreți și a îndemnat lumea să se împrăstie căci, din porunca mării sale Nicoară, neguțătorii ismailiteni au fost ridicați și duși la curte, în temnița de sub turnul porții. Dar lumea nu s-a liniștit. Aparii de la cișmea au înălțat coromîsele și au poțtit să bată cu ele pe dumnealui Sima Ghiorț, mare armaș al domniei Șchiopului, care sta ascuns în beci între poloboacele cu vin, chiar acolo în casa lui de lingă biserică.

Aceste vorbe au zădărit care nu se mai află mulțimea ; și Șahîn, starostele breslei aparilor, s-a suit pe o scară pe care o țineau alții cu putere sub dînsul și a grăit astfel :

— Oameni buni, acuma-i vremea noastră ca să plătim lui Sima Ghiorț pentru toate răutățile pe care le-a săvîrșit împotriva omenirii sărmane. Să-l pîrim la măria sa Nicoară pentru urgia cu care ne prigonește.

— Să-l pîrim, să-l pîrim la măria sa ! au încuviințat unii mai vîrstnici, de-o samă cu starostele.

— Ba să-l răpunem acuma ! au răcnit bărbații mai tineri și femeile.

S-a pornit o învălmășeală în viermătul de oameni, tălăzuindu-se între chiote de mînie și țipete de durere.

Atuncea s-a arătat călare, lingă biserică, uncheșul Petrea Gînj, chemat de straja dintăi. Domnia sa era impresurat de oșteni încălărați, cu suliti. Darabana a sunat, poruncind liniște.

Lumea s-a domolit cu greu.

— Ce polliți, oameni buni ? a întrebat cu glas puternic căpitanul Petrea.

Nu s-a știut deocamdată ce poftesc oamenii cei buni. Deocamdată au poțtit cu toții să strige.

Darabana a mai bătut o dată.

— Să vorbească cel de pe scară ! a poruncit uncheșul Petrea. Pe cît înțeleg, e omul dumneavoastră.

— Așa-i ! au încuviințat unii.

— Ba nu-i omul nostru ! au răcnit alții.

A sunat iar țarabana a treia oară. Călăreții ostroveni au aplecat sulilele.

— Eu nu-s nici al unora, nici al altora, a strigat starostea de pe scară ; eu is omul lui dumnezeu. Și ca un umilit ce mă aflu pe lumea asta, mă rog domniei sale căpitanul Petrea să-l judece pe Ghiorț mare armaș, după tinguirea noastră, ori să ni-l deie în labă, să-l judecăm noi.

Se făcuse tăcere ca după alinarea unei furtuni.

— Ce aveți domniile voastre împotriva lui mare armaș ? a întreat căpitanul Petrea.

— He-he ! Cite avem noi ! a rinjit starostea Șahîn, zburându-și barba și mustățile cărunte.

Deodată s-a auzit un glas subțire și mînios cerînd loc, și, dinaintea căpitanului Petrea, între făclii, s-a înfățișat o țigancă încă tînără, cu cozile împletite cu arginți atîrnîndu-i pe lingă urechi.

Cap. XXXVI

DIVAN DE JUDECATA

După porunca mării sale, în ziua de vineri 30 noiembrie, s-a deschis, în spătăria cea mare din palatul domnesc, divanul de judecată al țării împotriva boierilor vînzători din anul 74.

Se aflau juzi douăzeci de răzăși din cei mai bătrîni de la ținuturi, șase dregători ai Domniei și înalt prea sfinția sa mitropolitul Anastasie, cap al divanului. Măria sa Ion Nicoară Voievod a privegheat deschiderea, stînd cu spada și buzduganul în tronul său, avînd îndărăt doisprezece din ostrovenii săi, cu săbiile goale.

Porțile celătuiei erau deschise și se dăduse învoire norodului să umple ograda, numaidecît să fie cuviincios și pașnic, și să nu tulbure divanul mării sale cu chiote, larmă și sudălmii asupra ticăloșilor aduși la județ. Paza ogrăzii o îndeplineau două rinduri de oșteni cu sulii.

Vremea urma a fi lină și blîndă. La al treilea ceas al dimineții soarele a bătut cu putere în ferestrele spătăriei. Divanul cel mare se deschisese și mitropolitul Anastasie rostise rugăciunea „Împărate ceresc“. Juzii s-au ridicat în picioare. Cînd rugăciunea s-a isprăvit, Vodă s-a așezat în tron, iar judecătorii au urmat a sta drepti, închinîndu-se o dată toți cătră stăpînitorul țării.

Mitropolitul Anastasie a grăit :

— Fraților drepti creștini, măria sa Ion Nicoară ne îndeamnă să începem a judeca, astăzi, și în zilele următoare, pînă la 20 dechemvrie, o samă de boieri vinovați de vînzarea Domnului lor și a Țării, acum trei ani, în vremea războiului lui Ion-vodă cu otomanii. Zice măria sa așa, că nu se află păcat mai cumplit decît acela săvîrșit de acești boieri pămînteni ; e mai mult decît omorul tatălui, mamei, și fraților, e vînzarea Țării, păcatul lui Iuda, cu blăstăm pînă la sfîrșitul lumii.

Iar măria sa poruncește să vadă noroadele pieirea acelor boieri acuma, săvîrșindu-se pedeapsa lor, în această scurtă a noastră viață, fără a se îndelunga pînă la sfîrșitul veacului.

Mitropolitul Anastasie s-a oprit privind la măriia sa. Fața Voievodului era mihnită și pălită de veghere.

— Acestea sînt întocmai poruncile mele, a zis măriia sa cu glas limpede.

Atunci părintele mitropolit s-a așezat în jilț. A venit în fața divanului Radu, logofătul cel mare, îmbrăcat ca oștean și cu sabia la șold; a deschis condica vinovaților, întocmită după izvodul căpitanului Negrea, și a pus-o pe masa judecății. A adaos și o însemnare a acelora care aveau a fi cercetați în ziua aceea.

S-a închinat:

— Cinstiților juzi, măriia sa mai adăogă încă ceva, pe lingă ceșe spuse de capul cinstitului divan. Dreptatea e legată la ochi; paloșul ei lovește fără milă!

Divanul s-a înfiorat, în tăcere.

S-a strecurat în stînga înalt prea sfințitului Anastasie, diacul de moldovenie Hristofor și a arătat, c-o unghie tivită negru, pe însemnarea de pe masă, pe cel dintii chemat la județ, rostindu-i numele cu glas tare:

— Domnia sa pîrcălabul Irimia!

— Lipsește! a dat răspuns aprodul de la ușă.

Divanul a rămas o clipă nedumerit.

— Nu-i nimica, a grăit blind Hristofor. Măritul divan să hotărască — chiar înainte de a fi prins domnia sa pîrcălabul.

Părintele mitropolit a grăit:

— Împotriva acestuia mărturisește țara întregă.

Juzii au ridicat miinile: Așa este!

— Atuncea îl osîndim la pieirea prin sabie, a hotărît moale și tremurat părintele mitropolit.

Juzii au înălțat brațele, incuviințind.

— ...Așa că îi punem cruce, s-a smerit diacul de moldovenie Hristofor.

Foindu-și șalele în halatu-i sur cu guler de blană de ris, Hristofor s-arăta mai grăbit decît se cuvenea. Vel-logofăt Radu l-a poprit din ochi, strunindu-l oarecum ca pe-un cal bătrîn și năting.

— Acuma cine vine la rînd? s-a tulburat diacul Hristofor. Acuma vine la rînd, a răspuns tot el, dumnealui pîrcălabul de Crăciuna, Haralambie Panțu. Pe acesta, s-a jîmbat el, l-a prins ca pe o găină în cuiabar dumnealui asaul Grigore Apletin zaporojanul. Să vie Haralambie Panțu!

— Vine! a răspuns moș Arvinte, aprodul de la ușă, foindu-și și el umerii gîrbovi, c-o bucurie ciudată. Pe-aceia, boierule, l-a îndemnat el pe pîrcălabul Haralambie.

Acel pîrcălab era numai o umbră jalnică. Abia se tira pe arcurile moi ale picioarelor. Se uita spăriat, clipind din ochi, cînd la divan, cînd la măriia sa.

La întrebarea părintelui mitropolit, a dat din cap incuviințind că într-adevăr și el a fost în steagul de călărime boierească ce s-a închinat păgînilor la anul 74.

Diacul Hristofor a șoptit ca pentru sine:

— Îi punem cruce, și să-l descăpățineze, și-l șterg cu cerneală de pe însemnare. Gata!

Părintele mitropolit Anastasie a rostit osînda.

Pircălabul de Crăciuna a privit rătăcit în juru-i, a dat să cadă în genunchi, tinzînd un braț spre măriia sa. Aprozii l-au luat și l-au dus. Moș Arvinte a clătinat din cap în urma lui.

S-a auzit din foișorul de-afară glasul puternic al crainicului, vestind :
— Haralambie Panțu, pircălab de Crăciuna, să i se ia capul.

Un tunet prelung de glasuri ale mulțimii de-afară a pătruns pînă la cinstitul divan.

Au mai fost judecați cu aceeași rînduială boierii vinovați de la ținutul Putnei — Anastasie Trotușanu, vornic al doilea, Ștefan Dîmbu, vistiernic și stringător de dabile, plocoane și peșcheșuri, Vasile Belei, Costandin Mîndru și Niță Bou, vornici de poartă, Zaharia Frîncu și Zaharia Stegaru, foști vornici de Focșani, și înslîrșit Costea Lepădatu, spătar la domnia lui Petru-vodă Schiopu.

S-au aflat cu toții de față la chemarea divanului, au mărturisit și au suferit muștrarea înalt prea sfințitului Anastasie, după aceea au trecut cătră o muștrare mai aspră, în tumultul de amenințări și sudălmii ale norodului.

Străjile ogrăzii aplecînd sulilete, norodul s-a potolit întrucîtva.

Pe podina din fundul ogrăzii, dincolo de odăile Doamnei, s-a arătat gîdea Ismail Harapu, cercînd tăișul paloșului cu puricarul mîinii stîngi ; după aceea, suflecîndu-și minicile cămășii roșe, a țipat subțire și gîngav :

— Bîr-bîr — bîr-bîr !

— Berbecii ! Berbecii ! a urlat mulțimea, desfătîndu-se de priveliștea acelui gealat mare și blind, de o sută de ocă greutate, adus din țara Abisiniei de turci, și vîndut curții Moldovei la domnia Lăpușneanului.

N-avea nevoie de altă mîncare decît de-o ocă de chebap de berbec pe zi și nu făcea nici un fel de altă slujbă, nici se pricepea la altceva pe lumea asta, fiind cu puțintică minte și mut. Dormea cu satîrul lui alături, și, în lungul zilelor de lene, îl tot ascutea pe o lespede de grezie și-l ungea după aceea cu seu de oaie. Ismail Harapu rămăsese neschimbat, necunoscîndu-și anume stăpînii, fiind numai brațul puterii domnești, fără auz și fără cuvînt.

După puțînul răstimp de liniște, norodul a zvonit iar :

— Berbecii ! Să-i taie !

Un stol de rațe sălbatice a trecut vijîind prin lumina de sus cătră iazul de devale.

— Babă Marie, a strigat cineva din norod, țî se duc rațele la baltă.

Mulțimea a hohotit ; tocmai în acea clipită a tresărit și al doilea țipăt al gealatului :

— Ai ! Ai !

Ismail Harapu dădea o singură lovitură osînditului ingenuncheat și capul se desfăcea rostogolindu-se pe podină. Gîdea îl ridica numaidecît, în priveliștea poporului, hîrîind cu colții lui albi ca de tîgru.

În liniștea apăsătoare a divanului juzilor, s-a simțit, după hăulirile și tăcerile mulțimii de-afară că a început lucrarea cea crîncenă.

Între mila de om ce-l frămînta și hotărîrea înghețată a dreptății, i-a nălucit lui Nicoară un gînd de întristare :

— Întîia putere statornică la Domnia Moldovei e diacul, își zicea măriia sa ; iar a doua, gîdea.

Cu un ceas înainte amiezii, Domnul s-a ridicat din tron și a zis cătră jupînii juzi surizînd lînced :

— Destul. Ajunge fiecărei zile răutatea ei. Mini, sîmbătă, aveți mai multă muncă, și tot astfel și-n alte zile, ca să se istovească izvodul. Ne vin prinși și de la scaunele de ținuturi.

— Măria ta, a grăit vel-logofăt Radu, am dat înștiințare la ținuturi că leșurile celor tăiați le pot ridica femeile și pruncii lor, ca să le îngroape la bisericile unde vor găsi de cuviință.

Indrumări analitice

Nicoară Potcoavă este o operă cu o acțiune cu mult mai dezvoltată decît nuvela, acțiune la care iau parte un număr foarte mare de personaje. În această operă e oglindită viața unei societăți întregi într-un interval de timp îndelungat. Locul unde se petrece acțiunea îmbrățișează de asemenea un spațiu vast și se întinde în țara Moldovei, în laturile Poloniei și în ținuturile zaporojene ale Ucrainei, cuprinzînd nu numai peisaje diferite, dar și medii sociale deosebite, fiecare cu felul lui de viață specific.

Deși foarte complexă, acțiunea acestei opere este totuși unitară și ea se bazează pe un conflict central, conflictul dintre pretendentul la domnie și marea boierime, pe de o parte, și conflictul dintre cele două clase antagoniste, marea boierime și razeșime, pe de altă parte.

Sucesiunea episoadelor este astfel organizată, încît să intensifice conflictele și să scoată în evidență atît ideea operei, cît și caracterele personajelor.

Mihail Sadoveanu subliniază ideea că întotdeauna exploatatorii au fost gata să vîndă libertatea patriei pentru păstrarea privilegiilor de clasă și că singurii patrioți adevărați și consecvenți au fost oamenii din popor și cei impuși de voința mulțimii.

Faptele povestite sînt săvîrșite de un mare număr de personaje din diferite straturi sociale: oșteni, razeși, boieri, șleahțici polonezi, ostași zaporojeni. Comportarea și trăsăturile morale ale personajelor fac să trăiască viu în fața ochilor noștri tablourile epocii, cu toate irămîntările, cu dușmănia neîmpăcată și rivalitatea taberelor în luptă.

În centrul grupei de personaje pozitive se află Nicoară Potcoavă, care se desenează ca o personalitate puternică. El este un om cu o cultură cită se putea căpăta atunci în școlile poloneze. E drept, neșovăitor, cu o putere mare de stăpînire a pasiunilor. În calitatea de conducător de oaste intru-nește două însușiri remarcabile: înțelepciunea și vitejia. Minte lui ageră analizează în profunzime factorii care stau la baza unei situații date și nu acționează sub impulsuri momentane. Simțul responsabilității luptei pentru liberarea poporului asupra crește și mai mult în urma drumului prin satele moldovenești, cînd află nădejtile pe care oamenii le puneau într-insul. El vede bine că poporul așteaptă de la dînsul mai mult decît o acțiune de răfuială cu boierii.

Acestui țel îi jertfește Nicoară și cel mai firesc și mai puternic sentiment ivit în inima sa, dragostea pentru Ilinca. Acest viteaz și-a jurat să se lepede de tot ce-ar putea să-i slăbească voința, să-l abată de la hotărîrea sa.

Cu totul deosebit apare mezinul său, Alexandru Potcoavă. Deși timid, e viteaz cînd împrejurările o cer, e cinstit, dar nedisciplinat, minat de im-

pulsuri momentane. Dacă în uciderea celor două iscoade ale vornicului Vartic, care le spionau mișcările, actul lui s-a dovedit fără primejdie pentru siguranța tovarășilor săi, în momentul în care oștile lui Nicoară și sotniile căzăcești duc război împotriva lui Petre Șchiopu, el încalcă disciplina elementară ostășească, năpustindu-se spre locul dragostei sale, și, aflînd-o pe Ilinca moartă și pierzînd orice control asupra acțiunilor sale, într-un moment de orbire, ucide pe bătrînul Petru Gînj și apoi se sinucide.

Cu aceeași vigoare realistă sînt conturate și caracterele celorlalte personaje, o întregă galerie de tipuri din cele mai diverse straturi ale poporului. Astfel avem pe cumintele și tăcutul căpitan Petrea Gînj, tatăl tînuit al fraților Nicoară și Alexandru Potcoavă. E un om maturizat de experiența vieții și a războaielor, bun cunoscător al oamenilor, prieten devotat, cuminte, înțelept, respectat de Nicoară și ascultat ca un adevărat părinte. Vin apoi: iscoditorul diac Radu Suliță, mîna dreaptă a hatmanului, care meditează asupra fiecărui gest al stăpînului său și stă cu trupul și cu sufletul alături de frații săi moldoveni, asupriți și exploatați; Ilie Caraiman, țigan slobozit, care știe să cînte frumos, să pregătească bucate bune, dar și să lupte cu vitejie; fratele Agatanghel, care leapădă straiile călugărești și se înfățișează la Praguri, ca să fie primit în „oastea dreptății”; Strămurare hoțul, care e mai cinstit decît înalții prelați exploataatori, vine alături de Nicoară și dă de urmele trădătorului Ieremia Golia; prezbitera Olimpiada, soția preotului Dionis, admirabila figură feminină a romanului, care se poartă cu înțeleaptă modestie și care cunoaște tainele politice ale Moldovei, dar și ascunzăturile mai profunde ale inimii omenești; căpitanul Cozmuță Negrean și vătmanul Agapie Lăcusteanu, apariții episodice, dar vii, de vechi luptători; badea Ghiță Botgros, acel vrednic mînuitor al unui paloș „de pe vremea potopului” care ridică mulțimea Liovului, pedepsește crunt pe vînzătorul lui Nicoară și răpește șleahțicilor trupul osînduitului.

Un rol important și activ îl joacă masele, prin prezența lor directă în acțiunile de seamă ale cărții. Țara întregă e sătulă de birurile și asuprirea domniei, de jafurile și fărădelegile turcilor, de exploatarea și nedreptatea boierilor. La fiecare pas se produc ciocniri. Mazilii scoși din drepturi iau calea codrului și apoi se ațin la drumuri cu dor de răzbunare sîngeroasă; nevestele răzeșilor ucid pe trimișii Porții care se aventurează prin satele lor; pe hatmanul Nicoară răzeșii îl conduc cu alai, îl ascund de primejdie și-i păzesc drumurile. Intoarcerea lui Nicoară Potcoavă la Iași e însoțită de o adevărată răscoală populară, iar poporul cere minios capul lui Sima Ghiorț, marele armaș al lui Petru Șchiopu.

Un loc deosebit îl ocupă figurile cîtorva personaje aparținînd naționalităților conlocuitoare. Scriitorul subliniază faptul că oamenii din popor au trăit totdeauna în frățietate, indiferent de naționalitate: „Iaca, bine trăim noi cu acești ceangăi de lege și de limbă străină”, spune mazilul Iorgu Solomon, „și ei plugari, și noi plugari, sîntem ca frații. Dar boierul, limbă și lege cu noi, e dușman norodului și domniei”.

De asemenea, M. Sadoveanu nu confundă interesele domnilor cu ale popoarelor. Demascînd politica josnică a panilor polonezi, el arată în același timp și sprijinul prețios pe care pan Tadeus Kopiski îl dă hatmanului Potcoavă, în lupta de eliberare a Moldovei.

Dar unul din personajele cele mai simpatice ale romanului este atamanul cazac Elisei Pokotilo. Vechi prieten al bătrînului luptător Petrea Gînj, sfetnic al lui Ion-vodă cel Cumplit, el este ca un părinte al lui Nicoară Potcoavă în cele militare și politice, îmbărbătindu-l în restriște, luptînd alături de el în bătălie. Este tipul cazacului patriot, curajos, iubitor de libertate și cu un mare simț al dreptății. Chipul lui rămîne neșters din inima cititorului.

Ideea prieteniei dintre poporul nostru și vecinii de la răsărit străbate ca un fir roșu întreaga acțiune a romanului și ea este legată de ideea luptei pentru libertatea comună a celor două popoare.

Pe lângă personajele pozitive, în opera literară *Nicoară Potcoavă* înțîlnim și trădători și asupritori ai poporului, împotriva cărora își organizează lupta eroul principal și tovarășii săi. Este mai întii boierul trădător Ieremia Golia din tabăra dușmanilor cotropitori, împotriva cărora Nicoară a ținut „divan de judecată” și de pedeapsă cumplită. Sînt apoi toți acei boieri exploatare și asupritori ai poporului, lacomi de averi, care deposedează de pămînt razeșimea, aducînd-o în stare de iobăgie, ca vornicul Vartic de la Davideni, care a alungat de la moară pe razeșul Gîrbovu și pe cei doi feciori ai săi; ca Gavril Ciahoreanu, trădător al mișcărilor lui Nicoară, de la Praguri; ca marele armaș Sima Ghiorț, care schingiua pe oamenii sărmani, sau ca acel boier leah vînzător Roman Barbă-Roșă; în sfîrșit, toată „urdia” otomană, în armate organizate sau în cete prădalnice, care cotropea țara și jefuia avuțiile ei, spre care se îndreaptă ura poporului și hotărîrea lui de luptă și de răzbunare.

Prin pana măiastră a lui Mihail Sadoveanu, oameni de mult dispăruți apar în fața ochilor noștri, cu durerile și bucuriile lor, cu ura și iubirea lor, cu nevoile și năzuințele lor, și aprind în sufletul nostru admirația pentru faptele lor, pentru patriotismul lor fierbinle.

Spre deosebire de nuvela *Desfășurarea* de Marin Preda, opera *Nicoară Potcoavă* îmbrățișează un cîmp de viață foarte întins și oglindește o societate întregă într-un moment istoric dat.

O astfel de operă e un roman.

Creația epică în proză de proporții întinse și care îmbrățișează aspecte din viața unei societăți într-un anumit moment, urmărind conflictele din sînul ei, se numește roman.

Se cunosc diferite tipuri de romane, după cît sînt de variate și temele care se pot dezvolta în ele: *istorice*, cu personaje și fapte împrumutate din istorie; *sociale*, care oglindesc viața societății într-un moment istoric dat; *psihologice*, cu puțină acțiune și cu profundă analiză a sentimentelor; *de aventuri*, care cuprind povestiri despre călătorii, explorări, abil îmbinate cu date geografice, științifice.

Romanele s-au născut din dezvoltarea în proză a vechilor epoei medievale, mai ales în Franța și în Spania, începînd cu secolul al XIII-lea. Aceste romane erau povestiri de aventuri extraordinare, puse pe seama unor cavaleri rătăcitori, și în ele se amestecau credințele și superstițiile vremii, ca: iarcece, vrăji, zîne, monștri. Astfel sînt romanele despre faptele vitejești ale cavalerilor mesei rotunde (*Les romans de la table ronde*) sau despre dragostea pasionată a lui *Tristan și Isolda*.

De aceste romane și-a bătut joc marele scriitor spaniol Cervantes (1547—1616), în vestitul său roman *Iscușitul Don Quijote de la Mancha*, care ocupă un rol de frunte în istoria romanului realist.

În secolul al XVIII-lea, în Franța începe să apară în roman zugrăvirea caracterelor și prezentarea vieții reale a societății; totuși, multă vreme romanul continuă să povestească

fapte fantastice și întâmplări extraordinare, pînă la apariția, pe la începutul secolului al XIX-lea, a romanului istoric. Astfel Walter Scott (1771—1832), în Anglia, scrie o serie de romane bazate pe studiul documentat al trecutului, iar Alessandro Manzoni (1785—1873), în Italia, scrie romanul *Logodnicii*.

În Franța, Stendhal (1785—1842), cu romanele sale *Mănăstirea din Parma* și *Roșu și negru*, dar mai cu seamă Honoré de Balzac (1779—1850) — cu o serie întreagă de romane, publicate sub titlul general *Comedia umană* — descrie societatea franceză din timpul său într-o bogăție de fapte de o adîncă semnificație socială și într-o reprezentare artistică excepțională. Aceste romane înfățișează „caractere tipice și împrejurări tipice”, ceea ce constituie însușirea principală a realismului, după cum arată Fr. Engels.

Astfel de romane au mai scris Gustave Flaubert (1821—1880) și Emile Zola (1840—1902).

În același timp, în Rusia romanul realist a cunoscut o bogată înflorire, începînd cu *Evgheii Oneghin* și *Fata căpitanului* de A. S. Pușkin (1799—1837), *Un erou al timpului nostru* de Lermontov (1814—1841), *Suflète moarte* de N. V. Gogol (1809—1852), romane de un profund caracter popular.

Romanul rus se ridică apoi la o treaptă nouă prin operele lui Lev Tolstoi (1828—1910), I. Turgheniev (1818—1883), N. Cernișevski (1828—1889) și Saltikov-Scedrin (1826—1889).

Maksim Gorki, începînd cu romanul *Mama*, deschide calea romanului realist-socialist, noul tip de roman la a cărui dezvoltare au contribuit și alți scriitori sovietici, ca M. Solohov, cu *Pe Donul liniștit* și *Pămînt desțelenit*, A. Tolstoi, cu *Petru I* și *Calvarul*, N. Ostrovski, cu *Așa s-a călît oțelul* etc.

Primul roman românesc însemnat este *Ciocoii vechi și noi* (1863) de N. Filimon. Alte romane au scris la noi Duliu Zamfirescu, Ioan Slavici, M. Sadoveanu, Liviu Rebreanu. După 23 August 1944, romanul românesc s-a dezvoltat amplu, scriitorii tratînd teme variabile din trecut și din lupta actuală a poporului pentru construirea socialismului. Romane valoroase au scris Camil Petrescu, G. Călinescu, Zaharia Stancu, V. Em. Galan, Marin Preda etc.

SCHEMA GENULUI EPIC

B. Genul epic	{	a. Creația epică orală în versuri	{	<ol style="list-style-type: none"> 1. Balada (cîntecul bătrînesc) 2. Legenda 3. Cîntece rituale (Plugușorul, Orația de nuntă)
		b. Creația epică orală în proză	{	<ol style="list-style-type: none"> 1. Basmul
		a. Creația epică scrisă în versuri	{	<ol style="list-style-type: none"> 1. Balada 2. Fabula 3. Poemul 4. Epopeea
		b. Creația epică scrisă în proză	{	<ol style="list-style-type: none"> 1. Schița 2. Nuvela 3. Romanul

C. GENUL DRAMATIC

Poetul liric contemplă realitatea și o exprimă direct, în vreme ce scriitorul epic o vede sub aspectul unei succesiuni de evenimente și construiește caractere, povestind.

Atitudinea scriitorului dramatic îmbină atitudinea lirică cu cea epică și-i adaugă o latură nouă. Dramaturgul reconstituie realitatea prin cuvinte

și gesturi. El nu exprimă direct idei și sentimente, nu povestește întâmplări, ci ne arată oameni acționând exact ca în viața reală. Modul de expunere al dramaturgului este *spectacolul*, realizat de actori pe scena unui teatru.

Operei dramatice îi este caracteristic *dialogul*. Pentru ca acțiunea dramatică să se desfășoare, trebuie să existe dialog, dar nu o simplă conversație, în care interlocutorii sînt de aceeași părere. Adevăratul dialog dramatic presupune totdeauna un *conflict*, o puternică ciocnire de forțe, un antagonism. În marile creații dramatice se înfruntă concepții, idei, forțe sociale, caractere. Cînd conflictul se încheie prin pieirea personajelor pozitive, natura lui e tragică. Cînd conflictul duce la o ironizare și ridicol pentru una sau ambele părți, natura lui e comică. Cînd în conflict intervin fie deznodămîntul tragic sau comic, opera este o dramă.

Speciile principale ale genului dramatic sînt *tragedia*, *comedia* și *drama*.

Creația dramatică își are originea în cele mai îndepărtate timpuri istorice, primele manifestări teatrale întîlnindu-se la egipteni, asiro-babilonieni, indieni, chinezi și greci.

La greci, primele producții ale genului s-au născut din cîntecele și rugăciunile care proslăveau pe Dionisos, zeul vinului și al agriculturii.

Cîntecele rituale și compunerile populare cîntate în cor se numeau *ditirambi*.

În *Poetica* sa, filozoful Aristotel (384—322)¹ se ocupă de aceste compuneri, la început lirice, reduse la un simplu cînt al corului, cu vremea dezvoltate într-o alternare de fragmente lirice sau narative, cîntate sau recitate, unele de cor, celelalte de un conducător, un povestitor ce va deveni actorul tragic de mai târziu.

Apariția solistului chemat să împărtășească mulțimii suferințele zeului a fost un pas important pe calea formării caracterului dramatic al acestor ceremonii.

Desprins de cor, solistul întruchipează pe Dionisos, care vorbește corului despre mulțumirea și nefericirea sa. În felul acesta s-a născut dialogul, principalul element al spectacolului dramatic.

Amploarea corului a descrescut cu vremea, în măsura în care dialogul și acțiunea au prins consistență.

Dezvoltarea dramaturgiei la greci trebuie pusă în legătură cu rolul tot mai important al individului în cadrul statului atenian după izgonirea „tiranilor” și instaurarea regimului de democrație sclavagistă.

a. TRAGEDIA

1. TRAGEDIA ANTICA

ANTIGONA

de Sofocle
tradusă de George Florin

Persoanele :

ANTIGONA
ISMENA
CREON
HEMON
TIRESIAS

EURIDICE
CORIFEUL
CRAINICUL
UN SCLAV
CORUL : bătrînii Cetății

Acțiunea se desfășoară în zorii zilei, în fața palatului lui Edip. Se sfîrșise, în ajun, lupta pe care ahei o purtaseră împotriva Tebei. În bezna nopții ce urmase, ei fug înfrinți. Antigona iese din palat, aducînd cu ea pe sora ei Ismena. Amîndouă sînt cuprinse de o nedeslușită îngrijorare.

¹ Marx l-a denumit pe Aristotel „cel mai mare gînditor al antichității”.

ANTIGONA

Din tot ce-au fost ursiți să-ndure-ai lui Edip
Urmași, Ismena, sora mea, o fi vrun chin
Ce ni-l cruța-va Zeus cît zile-om mai avea ?
Că una-i soarta ta și-a mea ! N-au fost dureri,
N-au fost năpăști, batjocuri nici huliri n-au fost,
Ce-asupră-ne să nu fi năpădit !... Și azi,
Ce oare-o fi porunca ce zvonitu-s-a
Că regele vestit-a-ntregului norod ?
Nu știi ? Ce-or unelti-mpotriva celor dragi
Acei ce ni-s vrăjmași ? N-ai auzit nimic ?

ISMENA

Vreo veste despre-ai noștri, Antigona, n-am :
Nici bună, nici vreo veste rea, de cînd pe cei
Doi frați¹, ce moartea-și dat-au unul altuia,
Pierdutu-i-am și tu și eu doar într-o zi.
De cînd ast'noapte-ostașii-ahei făcutu-s-au
De nevăzut, eu nu mai știu nimic : mai rău
Ne fi-va nouă-acum ?... Mai bine oare-o fi ?

ANTIGONA

Știam ! Și din palat vrusei să mi te scot,
Ca-n taină, singure, de taină-aici să stăm.

ISMENA

Dar ce-i ? Că, pare-mi-se, mistui tu ceva... !

ANTIGONA

Cinstirea-ngropăciunii Crèon datu-i-a
Doar unuia din frați, dar puse-opreliște
La-ngropăciunea celuilalt... Eteocle
Pre legi și datini fost-a îngropat, slăvit
Să fie el și sub pămînt și printre morți !
Dar auzit-am că cetății s-ar fi dat
Porunci ca bietul frate-său, Polinice,
Nu fie nici jălit, nici îngropat ! Zvîrlit
Să-i fie stîrvul, făr' de lacrimi, făr' mormînt !
De păsări cu nesaț să fie cronțait !...
Prea bunul Crèon — zice-se — și ție-acum,
Și mie — mie, da ! ăst lucru-l spune-va,
Cînd o veni, s-o știe toți cari n-o știau
C-așa-i porunca lui și că de șagă nu-i !
Și cine-o va-nfrunta, oricine-o fi, strivit
Cu pietre de norod va ispăși ! Și-acum
Ți-i dat s-arăți din viță-aleasă că porcezi,
Ori că — de neam ai li ! — dar josnic suflet ai.

¹ Eteocle (Ethèoklès) și Polinice (Polýnikes) blestemați de Edip să piară unul de mîna celuilalt.

ISMENA

Nefericito, vai ! de lucrul stă așa,
Că m-oi împotrivi, că nu... ce-ai folosi ?

ANTIGONA

Gîndește-te și fii-mi părtaşă-n truda mea !

ISMENA

Ah ! ce primejdii vrei să-nfrunți !... Ce gînduri ai ?

ANTIGONA

M-ai ajuta ca leșu-i să-l ridic... să-l duc...

ISMENA

Să-nfrunți opreliștea ? Și să-l îngropi ai vrea ?

ANTIGONA

Mi-i frate, frate țî-i — că-i vrea, ori nu ! Ci eu,
Să știi, întimplă-se oricē, nu-l voi trăda !

ISMENA

Vai țîe !-n ciuda-mpotrivirii lui Crēon ?

ANTIGONA

Dar să mă smulgă alor mei el n-are drept !

ISMENA

Vai ! Sora mea, gîndește-te la tata cum
Sfîrșit-a viața lui, hulit și-urît de toți,
Cum ochii-și smuls-a el cu însăși mîna lui,
Cînd fărdelegile-și văzû ! Cum maică-sa,
Ce-i fost-a și nevestă, vai, c-așa i-a fost,
C-un ștreang de gît își puse capăt vieții ei !
Cum bieții noștri frați sfîrșit-au viața lor,
Zvîrlindu-și moartea unul altuia-ntr-o zi !...
Și-acum, că din al nostru neam rămas-am tu
Și eu, gîndește-te ce încă mai cumplit
Sfîrșit ne-o mai pîndi, de-n ciuda legii-om lua-n
Răspăr puterea și poruncile regești !
Și-apoi — să nu uităm cumvã ! — sîntem femei,
Și pe bărbați a-i înfrunta nici că putem.
Mai tari îs cei ce cîrmuiesc și vrierii lor
Se cade-a ne pleca, mai grele îi-vor chiar
Poruncile ce-or da ! Mă ierte-ai noștri morți,
De-acolo din pămînt, de vrierii celor mari
In silă mă-ncovoi ! Cel ce-ar rîvni mai sus
Decît îi stă-n puteri, de-a binelea-i smintit !

ANTIGONA

Nici nu ți-o cer ! Dar mai târziu de-ai vrea să-mi tii
De ajutor, de ajutoru-ți m-oi lipsi !
Fă dar ce vrei ! Că eu tot mi-l îngrop. Mi-i drag
Să mor cu sufletu-mpăcat... Oi hodini
Cu cel ce-mi fost-a drag, cui dragă-i fui și eu.
Și sfântă vina-mi va fi fost ! Că morților
Mai lungă vreme fi-vom dragi ca celor vii :
O veșnicie-oi sta-n pământ ! Ci tu, de vrei,
Și-n ris poți lua aceste rînduieli zeyești !

ISMENA

Cum oare-n ris le-aș lua ? Nici gînd ! Dar nici să-nfrunt
Pe-ale cetății noastre legi în stare nu-s !

ANTIGONA

E-o vorbă doar ! Acață-te de ea !... Ci eu
Mă duc și celui drag găti-voi un mormînt.

ISMENA

Vai ție ! Mă-nfior, la soarta-ți cînd gîndesc.

ANTIGONA

Cî scapă-ți pielea ta ! De-a mea nu te-ngriji !

ISMENA

Dar barem gîndul nu ți-l spovedi nicicui !
Din el fă-ți taină tu... și-oi face-așa și eu.

ANTIGONA

Ba spune-l cui ai vrea ! Mai tare m-ai scîrbi,
De nu l-ai spune-n gura mare... tuturor.

ISMENA

Prea luat-ai foc ! Eu doar că mă gîndesc și-ngheț.

ANTIGONA

Eu fac cum vreare-ar cel cui dragă vreau să-i fiu.

ISMENA

De-ai izbuti !... Dar vrei ce cu puțință nu-i.

ANTIGONA

Incerc... Cînd nu voi mai putea, n-oi stărui.

ISMENA

Ce-i peste poate nici cuvine-se-a rîvni!

ANTIGONA

Vorbește-mi tu-n ăst chip și te-oi urî mai mult,
Și te-o urî și el cînd laolaltă-ăți fi-n
Mormînt. Și-așa-i și drept! Pe mine lasă-mă
Și la pierzanie să merg! Aș îndura
Orice, oricît, ca viața-n slavă să-mi sfîrșesc.

ISMENA

Te du, de vrei! Ți-i fapta faptă de nebun,
Dar îndrăgita-ai fi de cei care îți sînt dragi.

*(Antigona se depărtează... A plecat. Ismena se reîntoarce în palat. Intră apoi corul : sînt
bătrînii Tebei. Se crapă bine de ziuă. Corul privește răsăritul.)*

.....

CREON

(din pragul palatului către cor)

Tebani! Cetatea-au izbăvit-o zeii-acum
Din viiforul ce-l năpustiră-asupra ei...
Și azi, prin crainici doar pe voi eu strinsu-v-am
Ăci-n sobor, căci știu că scaunul regesc
Al lui Laiòs voi totdeauna l-ați slăvit
Cit a trăit Edip, iar cînd a răposat
Rămas-ați credincioși și alor lui urmași¹.
Și cînd feciorii lui pierit-au amîndoi,
Doar într-o zi, cînd ei, lovindu-se-ntre ei,
Cu brațul lor s-au căsăpît, asupra-mi luai
Și scaunul regesc al celor ce-au pierit
Și a cetății-oblăduire-n locul lor,
Că-s doar de-un sînge eu cu ei! Dar pin' nu-l vezi
Pe om cum știe-a cîrmui cetatea lui
Și legile cum se pricepe-a mînuî,
Nu poți citi ce-i zace-n suflet și în gînd.
Mișel l-am socotit și-l socotesc mișel
Pe cel ce făr' de chibzuială-o cîrmui.
Cetatea lui, ci tot mereu cu frica-n sîn,
Ei lesne-și pune gurii lui zăvor. Mă uit
Cu scîrbă la un om ce mai presus și-a pus
Prietenii decît el țara-și va fi pus.
M-audă Zeus, ce știe tot!... Eu de-aș vedea
Primejdia pîndind pe-ai mei supuși, nîcîcîm

¹ Afirmația presupune că, după Edip și înaintea lui Creon, Teba ar fi fost cîrmuită de cei doi frați. În fapt, în ultimele versuri din *Edip rege*, Eteocle și Polinice ne sînt înfățișați ca minori, motiv pentru care domnia e asumată de Creon, în calitate de cea mai apropiată rudă.

N-aş pune guriile mele frîu şi n-aş avea
 Prieten pe un om ce ţării-mi un vrăjmaş
 I-ar fi, căci ştiu că-n izbăvirea ţării doar
 Pe-a noastră-o vom găsi... Cînd spornic năvile-ţi
 Plutesc, prieteni buni în jurul tău se strîng.
 E crezul meu ! Şi dus de el, eu sus, mai sus
 Cetatea noastră-oi înălţa. Cît despre ei,
 Feciorii lui Edip, cetăţii-i poruncii
 Aşa : Eteocle, ce pentru ea luptînd
 Viteaz, pieri cu lancea-n mîini, lăcaş de veci
 Avea-va în mormînt ! Cum vrednicilor morţi
 Prinoase li se-aduc şi sub pămînt, aşa
 Aducă-i-se lui !... Cît despre frate-său,
 Polinice, ce ni se-ntoarse din surghiun
 Urzînd în gînd ca ţara-i din strămoşi el praf
 Să-şi facă şi pirjol, cum şi pe-ai neamului
 Său zei, şi setea-n sîngele-alor săi rîvnind
 A-şi potoli şi a-i robi, cetăţii-ntregi
 Poruncă-i dau : să nu-l aşeze în mormînt !
 Să n-aibă lacrimi pentru el ! Şi zdromatic
 Să-i fie stîrvul lui de păsări şi de cîini !
 Să-ţi fie groază să-l şi vezi ! Mişeiilor
 Eu slavă n-am să dau cum da-voi celor drepţi.
 Dar cel ce ţării-mi vrednic slujitor i-a fost,
 Slăvit va fi — şi mort ! — cum viu l-am fost slăvit.

Paznicul aduce în faţa lui Creon pe Antigona, care fusese prinsă aruncînd ţărînă peste cadavrul lui Polinice şi stropindu-l de trei ori cu apă dintr-un polir de aramă.

CREON

(*privind spre Antigona*)

Hei, tu, mironosiţo, tu cu ochii-n jos,
 Isprava-ţi spovedeşti, ori vrei s-o tănuieşti ?

ANTIGONA

(*înfruntînd cu privirea pe Creon*)

Făptaşa-s eu, nu mă codesc nicicîm s-o spun !

CREON

(*către paznic*)

Tu slobod eşti acum şi unde vrei te du,
 Că nici-o vină-apasă-asupra ta !

(*către Antigona*)

Iar tu,

Vorbeşte scurt şi fără-ntortocheri ! Ştii
 Ori nu de-opreliştea ce poruncit-am eu ?

ANTIGONA

Știam ! Că doar porunca-ți auzit-au toți.

CREON

Și-atunci, cum îndrăznit-ai legile să-mi calci ?

ANTIGONA

Nu Zeus mi-a dat atari porunci ! Și-atare legi
Nu dat-a omului nici Nike¹ — ea, ce stă
Cu zeii din Infern. Și eu pînă-ntr-atît
De tare-a ta poruncă n-o socot încît
Pe om să-l vîrtoșească a-nfrunta pe zei !
Că legile zeyești nu-s scrise-n slove, nu-s,
Dar pe vecie-s legi și nu-s de azi, de ieri,
Ci-s vechi de cînd nu ști-va nimeni și nicicînd.
Și-aveam eu să le calc de lîrica unui om ?
O ! asta nu ! Și zeii nu m-or osîndi !
Că moartea tot nu pot — chiar făr' porunca ta —
S-o ocolesc, știam !... Și de mi-i dat să mor
'Nainte de soroc, mai bine-o fi ! Să mori
Cînd nu mai prididești de-atîtea suferinți,
Cum pătinesc eu azi, nu-i oare un folos ?
Vezi dar că soarta ce-mi gătești nu-i nicidecum
Un rău, dar groaznic chinu-mi mi-ar li fost să-l văd
Pe-al maică-mi fecior cum după moartea lui
Ar fi rămas făr' de mormînt. Fă dar ce vrei !
Iar de-ai gîndi că fac un lucru nebunesc,
Nebun e cel ce că-s nebună-ar socoti !

CORIFEUL

Leită taică-său ! Ne-ncovoiată ca și el !
Nici vrea, nici știe suferinții-a se pleca.

CREON

Acei din fire mai țepoși — să știi — sînt cei
Mai lesne prăbușiți... Și fierul e virtos,
Dar cum se-nmoaie-n jar și ce ușor îl frîngi !
Și-un cal sireap își ia zăuș, dar ce ușor
Cu o zăbală de nimic mi ți-l strunești !
Cui nu-i de capul lui ci altora li-i rob,
Se cade-a nu fi prea trufaș ; dar ea prea mult
S-a semețit cînd legile mi le-a-nfruntat,
Iar îndrăznelii-i puse vîrf cînd și în slăvi
Isprava să-și ridice-și vrea și-o fală chiar
Își face-acum. N-aș fi bărbat — ci ea ar fi —
De făr' osîndă aș lăsa din mîna mea

¹ Nike — zeița dreptății.

Pe-aceea ce porunca mi-a călcat... O ! nu !
De-ar fi și fiică-a soră-mi și rudă mai
De-aproape cu acei cari în al meu cămin
Pe Zeus îl proslăvim, nici ea, nici soră-sa
De-o soartă-amară n-or scăpa, că soră-sa-i
De vină ca și ea, c-au pus la cale azi
Ingropăciunea lui... Chemați-o ! E-n palat.
Doar o văzui ! De-a binelea ea și-a sărit
Din minți... Acei ce-n umbră mîrșăvii urzesc,
Nici săvîrșitu-le-au măcar și s-au și dat
De gol...

(privind către Antigona)

Dar îi urăsc pe-acei cari, mîrșăvii
Făcînd mai vor apoi și-n slavă-a le-nălța !

ANTIGONA

Ei, da ! M-ai prins. Mai mult ca moartea-mi ce mai vrei ?

CREON

Atîta doar ! Eu moartea-ți vreau și mi-i de-ajuns.

ANTIGONA

Și-atunci de ce-ai mai zăbovi ? Ah, scîrbă mi-i
De tot ce spui ! Și fie-ntotdeauna-așa !
Eu știu că hîdă, hîdă ți-i și vorba mea,
Dar ce mai mare slavă pot rîvni decît
Că fratele-mi putut-am îngropa ?

(privind către bătrîni)

Și toți
De-aici, din jur, mărturisire-ar toți că drag
Li-i ce-am făcut, dar frica-i amuți pe toți
Și tac chitic, că tiraniei-i este dat
Să facă tot, să spună tot — și doar ce vrea !

CREON

Doar tu, dintre tebani, doar tu gîndești așa !

ANTIGONA

Ba toți, dar nu zic cîrc, că, de ! doar ești aici...

CREON

Și tu, tu nu roșești să nu gîndești ca ei ?

ANTIGONA

Rușine nu-i pe cei de-un sînge să-i slăvești !

CREON

Dar celălalt nu oare tot de-un sînge ți-e ?

ANTIGONA

Ba da, de-o mamă-s, da ! De-un tată-s amîndoi.

CREON

Slăvind pe unul doar, cel'alt nu-i pîngărit ?

ANTIGONA

Acel ce-i în mormînt nu ar vorbi-n ăst chip.

CREON

Ba da, de l-ai slăvi la fel și pe-ăl hain !

ANTIGONA

Dar frate el i-a fost, nu-i fostu-i-a un rob.

CREON

El țara-și apăra ! Cel'alt și-o răvășea.

ANTIGONA

La Hades, jos, o lege-i — una ! — pentru toți.

CREON

Cei răi nu fi-vor răsplățiți cum sînt cei buni.

ANTIGONA

Or sîinte-or fi aceste legi și printre morți ?

CREON

Da ! da ! Și mort, vrăjmașu-mi este tot vrăjmaș.

ANTIGONA

Al vieții-mi rost e să iubesc, nu să urăsc !

CREON

Te dū-n pămînt ! Pe cei de-acolo să-i iubești !
Cît fi-voi viu, nu o muiere-o cîrmui !

Corul cîntă despre năpăstuirile pe care zeii le azvîrlă peste oameni, despre Antigona, ultima mlădiță din neamul lui Edip, sortită morții. Hemon îi cere tatălui său, Creon, să fie mai chibzuit, avertizîndu-l că poporul din Teba e de partea Antigonei. Creon îi răspunde cu trufie că țara este a regelui. El nu înțelege amenințarea lui Hemon că o dată cu Antigona va intra și altcineva în mormînt.

ANTIGONA

Epoda

M-or duce, vai mie, pe drumul ce-așteaptă,
Și nimeni m-o plînge și-s fără
Prietenii și fără cununie și raza
Cea sfîntă de soare eu n-oi mai
Vedea-o vreodată și nici-un prieten
Nu-mi fi-va în juru-mi, sărmana!
Și nimeni jăli-va-mi ursita-mi amară!

(Creon vine dinspre palat.)

CREON

(către paznicii care conduceau pe Antigona)

Nu știți că din jăliri și bôcet nu-i un om
Ce-n lața morții s-ar opri, de-ar fi lăsat?
Ce-mi stați? Aduceți-o de zor! Mormînt săpat
În scorbura de stînci să-i dați, că-așa vreau eu!
Acolo s-o lăsați și duhul să și-l dea!
Ori mai trăiască, dacă vrea, în al mormînt!
A morții-i vină n-o port eu! Cu cei ce-s vii
Nu-și mai avea-va ea nicicînd lăcaș! Nicicînd!

ANTIGONA

O! gropiște! O! tu, culcuș al nunții-mi, tu,
Lăcaș ce-mi fi-va veșnic sub pămînt! Pornesc
Spre tine-acum, spre morții mei — că mulți mi-au fost
De Perselona găzduiți — pornesc și eu,
Ce-am fost mai urgisită decît toți; pornesc
Cînd încă nu-mi bătuse-al vieții-mi greu soroc.
Nădejdea doar, pornind spre voi, m-o legăna
Că ție, tată-ți fi-va drag și-ți va fi drag
Și ție, mamă, da! și ție, frate drag,
Să fiu cu voi! Cu mina mea v-am fost lăiat,
Găteala morții v-am făcut și v-am stropit
Cu apă sfîntă eu!... Și-acum Polinice,
Că leșu-ți îngropai, vezi ce răsplată-avui!
Cinstirea morții eu ți-am dat — cei buni o simt!
...Copil de-aș fi avut, ori soț, ce-ar fi murit,
Ei putrezeau fără de mormînt, dar eu să-nfrunt
Cetatea — asta nu!... Și cărui gînd mă plec?
Că soț de-aș fi pierdut, un altu-aș fi aflat!
Copilu-mi de-mi pierdeam, copil c-un alt bărbat

Aș fi avut ! Dar frate cum aș mai avea ?
Că doar și tatăl meu și maică-mea îmi sînt
La Hades ferecați ! Vezi dară, frate drag,
De ce cinstire-ți dat-am azi mai mult decît
Oricui lui Creon de-am ajuns acum să-i par
C-o fărdelege-am săvîrșit !... În mină-i sînt !...
Mă duce spre mormînt, făr' nici să fi știut
De-al nunții drag desfăt. Nici soț eu n-am avut,
Nici prunc n-am alăptat ! Și singură — că toți
M-au părăsit — de vie-acum spre-al morților
Lăcaș cobor... Ce lege-a zeilor călcai ?
Să-mi mai ridic ochii spre ei ? Vai mie, vai !
Și sprijin cui să-i cer ? Cucernică fusei,
Și-acum ponosu-l port cum legea-aș fi călcat ?
De zeii-au socotit că-i drept să-ndur ce-ndur,
Nu m-oi jăli ! O fărdelege-am săvîrșit ;
Osîndei deci mă-nclin ! Dar alții vinovați
De-ar fi, dea zeii-atît să pătimească ei,
— Atîta doar ! — cît pe nedrept azi pățimesc !

CORIFEUL

Mereu aceleași vechi furtuni
Azi sufletul ți-l vînzolesc.

CREON

Se vor căi cei care-acum
Așa de-agale-o duc de-aici !

ANTIGONA

Dar astă vorbă-mi spune, vai !
Că moartea-mi este la doi pași.

CREON

Nici nu te-mbiu să tragi nădejdi
Că fire-ar cu puțință altcîm.

ANTIGONA

O ! Teba, tu pămînt străbun !
O ! Zei, strămoși ai alor mei
Străbuni ! Ce zornic ei mă duc !
Priviți, cîrmaci ai Tebei, voi,
Ce-ndură ultimul vlăstar
Regesc — și de la cine, vai ! —
Că azi cucernic m-am purtat !

Prorocul Tiresias încearcă să-l înduplece pe Creon, dar nu reușește. Creon rămîne neclintit. Antigona se spînzură în hruba în care fusese închisă. Hemon se străpunge cu sabia, iar Euridice, mama lui Hemon, își pune și ea capăt vieții.

CREON

Vai mie, vai!
 Nefericit ce sînt! O altă groaznică
 Năpastă ochii-mi văd! Ce încă mai hain
 Destin m-o mai pîndi? Copilu-mi drag abia-și
 Dădu sfîrșitul în brațele-mi și ochii-mi văd
 Alt leș acum... Sărmana mamă!... Biet copil!

CRAINICUL

Ea lingă-altar străpunsu-s-a cu-un fier tăios
 Și fără de sully-ncolăcită zace-acum...
 A morții negură pe pleoapele-i s-a lăsat.
 Jălise pe feciorul ei, pe Megareus,
 Și-al lui slăvit sfîrșit... Pe cestă-alt fecior
 Și-l jăluiește azi!... O! tată, ți-ai ucis
 Copiii¹, vai! Și maica lor te-a blestemat.

CREON

Vai mie, vai!
 De groază-s zguduit!... Ce stați?
 Loviți și pieptu-mi spintecați
 Cu-un fier c-un îndoit tăiș!
 Nefericit ce sînt! Vai, vai,
 Năpăști, năpăști m-au năpădit!

CRAINICUL

Ea ochii și-a închis, asupra-ți azvîrlind
 Și vina morții ei și-a ălor ei copii.

CREON

Dar vieții cum s-a smuls și moartea-i cum și-a dat?

CRAINICUL

Cînd auzi ce jalnic a sfîrșit al ei
 Copil, ficatu-i însăși ea și l-a străpuns.

CREON

Vai mie, groaznice urgii!
 De vină altul nu-i, ci eu,
 Doar eu, sărman de mine, eu,
 Căci eu — e sfîntul adevăr —
 Te-am fost ucis! Hai, sclavi, zoriți!
 Duceți-mă departe... hăt!
 Departe, hai, duceti-mă
 De-aici! Sînt om sfîrșit! Eu sînt,
 Dar nu, eu nu mai sînt nimic!

¹ După tradiția păstrată de Euripide în *Fenicienele*, Megareu își luase singur viața ca să mîntuiască Teba, abătînd minia cerească îndreptată împotriva cetății.

CORIFEUL

Nu-i rău ce-mi ceri. De-n ale noastre suferinți
Mai poate-un bine-a fi... e grabnicul sfârșit.

CREON

Să vie moartea! Moartea mea!
Cea mai frumoasă dintre morți,
Din câte însumi săvirșii!
Aducă-mi cea din urmă zi,
Cea mai ferice-a vieții-mi zi!
Să nu mai prind nici zorile!

CORIFEUL

O! Asta fi-va... cînd va fi!... Noi să grijim
De ce-i acum... De ce va fi, griji-vor... ei!

CREON

Ce-avui pe suflet, spus-am tot în ruga mea.

CORIFEUL

Nu-ți mai ruga nimic! Ți-i ruga în zădar!
Că omul n-o scăpa din tot ce-i fost-a scris!

CREON

Ci luați-mă de-aici! Departe, hai
Duceți pe-un biet nenorocit! Că, vai,
Copilul meu, nevasta mea, pe voi,
Pe voi, eu fără' să vreau ucisu-v-am!
Vai mie, vai! Spre care din voi doi
Eu ochii să-mi îndrept? Și încotro
S-o iau?... In juru-mi totu-i jale și-i
Prăpăd!... Vai, greu de soartă-s urgisit!

(Creon, clătîindu-se, este dus de slujitori în palat. Alții ridică leșul lui Hemon.)

Indrumări analitice

Opera dramatică *Antigona* a fost reprezentată pentru prima dată la Atena, în anul 441 î.e.n.

Antigona este o continuare a celorlalte piese ale lui Sofocle, *Edip rege* și *Edip la Colona*.

Edip rege înfățișează descoperirea păcatelor involuntare ale eroului (omorirea propriului tată, Laios, căsătoria cu propria-i mamă, Iocasta). Copleșit de durere și de rușine, Edip își scoate ochii, în timp ce Iocasta se sinucide.

Edip la Colona prezintă sfârșitul vieții lui Edip, care își găsește împăcarea prin stabilirea la Colona, în apropierea Atenei, întovărășit de fiica sa iubită, Antigona.

După suferințele lui Edip și moartea lui izbăvitoare în cringul de la Colona, Eteocle și Polinice, fiii acestuia, se înțeleg să domnească la Teba,

pe rînd, cîte un an fiecare. Intre ei izbucnește un conflict, care se sfîrșește prin izgonirea lui Polinice. Plecînd în Argos, Polinice obține ajutorul cetății și pornește război împotriva Tebei. Cei șapte comandanți ai oștilor atacă puternic porțile Tebei, acțiune înfățișată de Eschil în piesa *Cei șapte împotriva Tebei*. Atacul este respins și lupta se termină prin moartea celor doi frați, care seucid unul pe altul. Creon, fratele locastei, proclamat rege al Tebei, poruncește ca Eteocle, mort în lupta de apărare a cetății, să fie înmormîntat cu toată cinstea cuvenită unui erou, iar Polinice să fie lăsat pradă ciinilor și păsărilor. Regele hotărăște să fie pedepsit cu moartea cel ce va călca porunca. Consecințele acestei hotărîri constituie acțiunea din *Antigona*.

În opera *Antigona* conflictul dramatic izbucnește din ciocnirea a două voințe puternice (a Antigonei și a lui Creon). Antigona reprezintă datinile vechi, pentru care ceremonia înmormîntării era o datorie sacră, stabilită de zei. A lipsi un mort de mormînt însemna pentru vechii greci a-l condamna să rățească o sută de ani fără odihnă.

Creon reprezintă legile noi ale cetății. Nesocotind obiceiurile străvechi, el susține că nimic nu e mai de preț ca sentimentul datoriei față de cetate.

În lupta dintre cele două voințe opuse, Antigona, însulețită de un sentiment înalt, respectul datorat morților, merge pînă la sacrificiul vieții.

Acțiunea piesei stîrnește în sufletul spectatorilor sentimente puternice: *sentimentul milei*, trezit de soarta Antigonei, de suferința ei nemeritată, de moartea ei eroică și *sentimentul groazei*. Acest sentiment complex, în care se amestecă mila și groaza față de spectacolul prăbușirii unor înalte valori umane, constituie sentimentul tragic al operei. Conflictul dintre noblețea și dirzenia Antigonei, pe de o parte, și neînduplecarea lui Creon, care duce la pieirea personajului nevinovat, pe de altă parte, este de asemenea un conflict tragic.

Caracterele zugrăvite în această operă dramatică se dezvoltă din primele scene. Cele două surori, Antigona și Ismena, sînt două firi opuse: Antigona e hotărîtă și dirză, Ismena, șovăielnică și fricoasă. Nehotărîrea Ismenei scoate în evidență, prin antiteză, curajul și abnegația Antigonei. Pentru a îndeplini ritualul strămoșesc, Antigona înfruntă moartea cea mai înfricoșătoare. Adversarul Antigonei, regele Creon, la rîndul său, jertfește totul datoriei față de cetate, preferînd să se facă vinovat față de rînduiala nescrisă a zeilor. Ca urmare, fiul său, Hemon, se sinucide, soția sa, Euridice, se sinucide și ea. Rolul lui Creon nu este mai puțin tragic și inspiră milă spectatorilor.

Corul, alcătuit din bătrîni, femei, fete și băieți, este un personaj colectiv, reprezentînd poporul, cu tradițiile și credințele acelor timpuri. În *Antigona* corul exprimă și concepția dramaturgului, de exemplu în elogiul pe care-l aduce omului:

„În lume-s multe mari minuni,
Minuni mai mari ca omul nu-s!”

Piesa *Antigona* e alcătuită din mai multe dialoguri, alternînd cu cîntecele corului. În Grecia veche, dialogurile erau rostite de actori, pe scenă, iar corul se afla în „orchestră”, o parte cuprinsă între scenă și locurile ocupate de spectatori.

Partea de dialog a operei este împărțită în cinci diviziuni, numite *episoade*, corespunzătoare actelor din piesele de teatru de astăzi.

În afara celor cinci episoade, tragedia începe cu un *prolog* și se termină cu un *exod*. În *Antigona* prologul cuprinde convorbirea dintre cele două surori, iar exodul, amarnica tînguire a lui Creon, după moartea lui Hemon și a reginei.

În această creație dramatică e prezentată o singură acțiune, care începe cu prologul și sfîrșește cu exodul. Faptele se înlănțuie într-un tot armonic. Unitatea acțiunii se încheagă în jurul personajului principal, Antigona, și se termină o dată cu rezolvarea conflictului.

Cerința potrivit căreia operele dramatice dezvoltă o singură acțiune, subordonîndu-i-se toate evenimentele înfățișate, constituia în antichitate o regulă, numită *unitate de acțiune*.

Acțiunea piesei se petrece într-un singur loc: în fața palatului lui Creon. Tot ce se petrece în altă parte este adus la cunoștința spectatorilor prin diferite personaje, de exemplu: moartea Antigonei, a lui Hemon și a Euridicei. Cerința potrivit căreia acțiunea unei piese trebuie să se petreacă în același loc era o a doua regulă a creațiilor dramatice din antichitate, numită regula *unității de loc*.

Acțiunea din *Antigona* se desfășoară în cuprinsul unei singure zile. Acest fapt răspunde celei de-a treia cerințe, numită *unitatea de timp*.

În antichitate cele trei reguli erau obligatorii în alcătuirea operelor dramatice.

Credința grecilor în destin — pe care-l concepeau, din cauza nivelului încă scăzut al cunoștințelor, ca pe o forță supranaturală de neînlăturat — se reflectă și în *Antigona*, dar meritul lui Sofocle e că pentru prima oară a afirmat principiul unei responsabilități individuale. După sinuciderea fiului său, Hemon și a soției sale, Euridice, Creon are conștiința că a săvîrșit o greșeală și recunoaște acest lucru. Totuși, hotărîrile neînduplecate ale destinului apasă asupra urmașilor nefericitului rege Edip, răsfrîngîndu-se îndeosebi asupra nevinovatei Antigona. Ea însăși compătimeste cumplita ursită a părinților ei. De fapt credința în destin este rezultatul necesității istorice, a acțiunii legilor obiective de dezvoltare socială pe care grecii nu le cunoșteau și de aceea explicau cerințele lor prin hotărîrea unei forțe supranaturale.

Subiectul *Antigonei* este luat din lumea eroilor legendari. Într-o societate care avea la bază sclavia, viața oamenilor din popor era disprețuită. De aceea autorii aduceau pe scenă eroi din altă lume decît cea a oamenilor de rînd.

În concluzie, operele dramatice de tipul *Antigonei* aveau o seamă de trăsături caracteristice: *eroi care trăiesc sentimentul complex al tragicului, personajul colectiv al corului, unitatea de acțiune, de loc și de timp, teme luate din lumea eroilor legendari, forma în versuri*.

Opera dramatică a cărei acțiune prezintă personaje în luptă cu destinul și pasiunile omenești, ducînd la un deznodămînt fatal, se numește tragedie antică.

Grecia antică a avut trei mari autori de tragedie, care au trăit în Atena, în secolul al V-lea î.e.n.: Eschil, Sofocle și Euripide. Din producția dramatică a lui Eschil, care pare să fi numărat între 80 și 90 de tragedii și drame satirice, s-au păstrat ca mai cunoscute *Cei șapte împotriva Tebei*, *Prometeu înlănțuit* și trilogia *Orestia*. Eschil, numit de Fr. Engels

„părintele tragediei”, înfățișează în creațiile lui conflictul dintre soarta atotstăpînitoare și voința liberă a omului.

Dintre cele 120 de piese cite pare să fi scris Sofocle, numai șapte s-au păstrat întregi. Mai cunoscute sînt: *Antigona*, *Edip rege*, *Edip la Colona*, *Electra*. Deși se recunoaște puterea destinului în tragediile lui Sofocle, acesta nu copleșește cu totul personalitatea umană.

Din operele lui Euripide au ajuns pînă la noi 18. Mai cunoscute sînt: *Medeea*, *Troienele*, *Cicloul*, *Electra*, *Ifigenia în Taurida*, *Ifigenia în Aulida*. În tragediile lui Euripide, oamenii apar eliberați de sub puterea covârșitoare a superstițiilor.

2. TRAGEDIA MODERNA

REGELE LEAR

de W. Shakespeare¹

Personajele

LEAR, regele Britaniei	DOCTORUL
REGELE FRANȚEI	NEBUNUL
REGELE BURGUNDIEI	OSWALD, intendentul Gonerilei
DUCELE DE CORNWALL	UN CAPITAN, în slujba lui Edmund
DUCELE DE ALBANY	UN DOMN, în suita Cordeliei
CONTELE DE KENT	HERALDUL
CONTELE DE GLOUCESTER	GONERIL
EDGAR, fiul lui Gloucester	REGAN
EDMUND, fiul bastard al lui Gloucester	CORDELIA
CURAN, un curtean	} fetele lui Lear
UN BATRIN DE PE MOȘIA LUI	

CAVALERI, CAPITANI, CRAINICI, SOLDAȚI, SLUJITORI.

ACTUL I

SCENA I

Palatul regelui Lear

(Intră Kent, Gloucester și Edmund.)

KENT

Credeam că regele ține mai mult la ducele de Albany, decît la ducele de Cornwall.

¹ William Shakespeare, mare dramaturg englez, s-a născut în 1564 în orașul Stratford-upon-Avon, din Anglia. A fost un mare dramaturg și actor. A scris peste 30 de piese de teatru, dintre care cele mai cunoscute sînt: *Hamlet* (1599), *Regele Lear* (1606), *Macbeth* (1606). A fost cel mai lung trăind dramaturg englez. Traducerea integrală a operelor sale în limba română este în curs de publicare.

William Shakespeare, mare dramaturg englez, s-a născut în 1564 în orașul Stratford-upon-Avon, din Anglia. A fost un mare dramaturg și actor. A scris peste 30 de piese de teatru, dintre care cele mai cunoscute sînt: *Hamlet* (1599), *Regele Lear* (1606), *Macbeth* (1606). A fost cel mai lung trăind dramaturg englez. Traducerea integrală a operelor sale în limba română este în curs de publicare.

GLOUCESTER

Credeam și eu. Dar acum la-mpărțirea regatului, nu se mai vede nici o înclinare: partea unuia stă în cumpănă așa de dreaptă cu a celuilalt că oricât ți-ai bate capul, nu știi pe care s-o prețuiești mai mult...

(Edmund vine lângă Gloucester și se înclină lui Kent.)

KENT

Nu-i acesta fiul d-tale?

GLOUCESTER

Fiul adoptiv! Atîta tot. Dar de cîte ori o spun îmi crapă obrazul de rușine. Ștregarul a venit pe lume cu nepusă masă. Cunoști, Edmund, pe domnul acesta?

EDMUND

Nu, stăpîne.

GLOUCESTER

E contele de Kent. Adu-ți aminte de dînsul ca de unul din cei mai buni prieteni ai mei.

EDMUND

La porunca înălțimii tale...

KENT

Ai toată dragostea mea... și nădăjduiesc să fim prieteni.

EDMUND

Voi face tot ce pot să o merit... *(fanfară)*

GLOUCESTER

Vine regele!

(Intră un slujitor, ducînd o cunună regală. Regele Lear, Cornwall, Albany, Goneril, Regan, Cordelia, suita.)

LEAR

(lui Gloucester)

Tu stai pe lingă oaspele francez
Și oaspele burgund.

GLOUCESTER

Prea bine sire¹ *(Pleacă Gloucester și Edmund.)*

¹ sire — aici, maiestate, măria-ta.

LEAR

Iar eu am să vă dau acum pe față
Un plan al meu ascuns... — Dați-mi o hartă,
Aflați că-mi fac regatul pe din trei ;
E gândul meu mai vechi, și mai din urmă,
Să-mi scutur bătrînețele și rostul
De ori și care griji, pe umeri tineri
Lăsându-le, ca pașii să-mi tirăsc
O leacă mai în liniște spre moarte...
Deci Albany și Cornwall, voi gineri
De mine deopotrivă de iubiți,
Vreau bine să se știe de pe-acuma
Ce zestre las la fete, ca să-nlătur
Vreo ceartă-n viitor. Un prinț burgund
Ș-un rege franc, rivali ne-nduplecați
La mîna fetei mele celei mici
De mult la Curte stau, făcîndu-i curte
Și-așteaptă un răspuns. Dar ia să văd (*fetelor*)
De vreme ce de astăzi mă dezbrac
De atîtea griji de stat și teritorii.
Au cine mă iubește mai cu foc,
Ca inima mea bună să se deie
Acolo unde-i dragostea mai vie
Și meritul mai mare. Goneril,
Întîi născută, tu întîi vorbește.

GONERIL

Mai mult decît încap în cuvînte :
Ca aerul pe care-l respirăm,
Ca ochii mei din cap eu te iubesc,
Ah, tată, te iubesc cu o iubire
Mai dulce decît viața, bogăția,
Onoarea, frumusețea, fericirea ;
Cum n-a fost de copil iubit vreun tată,
Și nu e glas pe lume să o spună,
Cu așa iubire, sire, te iubesc.

CORDELIA

(*aparte*)

Mai spune tu, Cordelia, ceva !

LEAR

Pe toate aceste graniți cum le vezi,
Umbrite de păduri pletoase,
Cu rîuri din belșug și văi cu holdă,
Și-ntinse pajiști, pînă hăt departe,
Te fac, copila mea, stăpînitoare,
A tale fie toate de-a pururi.
Vorbește-acuma tu, a doua fată,
Prea scumpă Regan, doamna Cornualiei.

REGAN

Același aur, tată, ne-a turnat,
O inimă la fel în mine zace,
Și-n ea, aceeași faptă de iubire.
— Cu-o mică osebire: că pe lume,
Eu nu-mi cunosc vreo altă bucurie
Și nu găsesc mai mare fericire,
Din câte ne putem mărturisi,
Ca sfînta adorare a ființei tale...

CORDELIA

(*aparte*)

Să văd acuma, sînt eu mai bogată
În vorbe decît pot să fiu în dragoste ?

LEAR

(*lui Regan*)

Atuncea, fată, ție și-a lor tăi,
Treimea asta-ntinsă a regatului,
Treime-ntru nimica mai prejos
Ca partea Gonerilei. — Și acuma,
Odorul cel din urmă — al vieții mele,
Dar și cel mai de preț — la mîna căreia
Se bat de mult podgoriile Franței
Cu fermele Burgundiei, vorbește,
Și zmulge-mi o treime și mai scumpă !
Hai, spune...

CORDELIA

Ce să spun ?

LEAR

Nimic ?

CORDELIA

Nimic.

LEAR

Tu știi că din nimic, nimic nu iese...

CORDELIA

Dar dacă, sire, nu pot, vai de mine ;
Să-mi duc cu mîna inima la gură ?
Eu știu că te iubesc și-atita tot !

LEAR

Ei bine, dar mai zi și tu ceva...
Norocului mai fă puțină curte...

CORDELIA

Tu, tată, m-ai făcut și m-ai crescut !
Se poate-atunci să nu-ți întorc iubirea,
Să nu fiu fata ta ascultătoare ?
Dar ele au bărbați, și-atunci mă-ntreb :
La suflet nu te au decît pe tine ?
Eu, tată, dacă mă mărit voi ști,
Așa cum am jurat, să dau bărbatului
Cu zestrea și din inimă o parte...
Altminterea de ce-i mai sînt soție ?

LEAR

Vorbești acum din inimă ?...

CORDELIA

Din inimă.

LEAR

Așa de mică și așa de crudă ?

CORDELIA

Așa de crudă, da, și-așa de sinceră...

LEAR

Să-ți fie zestre, atunci, sinceritatea !
Pe tainele Hecatei și-ale nopții,
Pe farmecul puterilor din zodii
Prin care sîntem noi ori nu mai sîntem,
Mă lepăd de-orice grijă de părinte,
De toate legăturile de sînge ;
Străin de-aci-nainte rămînînd
Cu inima de tine — și de mine !
Barbarul scit, sălbaticul ce-și face
Odrasla bucățele și o mănîncă,
La fel va fi de scump în ochii mei
Ca tine, fata mea de-odinioară...

KENT

Dar vai, măria-ta...

LEAR

Tu nu te pune,
Te rog, între ciocan și nicovală,
Tu nu știi cum o viață am visat
Să-mi fac dintr-însa cîrja bătrîneții.
Hai pleacă, piei din ochi, să nu-mi găsesc
Odihna nici în groapă dac-o clipă
De tine voi mai vrea să știu vreodată.
Să vie domnii Franței și Burgundiei
Și-o vorbă să n-aud... Voi gineri dragi,
Veți lua și partea ei cu partea voastră;
Mîndrie vrea, mîndrie să găsească.

(*celor două*)

Pe voi cu sceptrul meu vă investesc,
Atotstăpînitoare peste-o lume,
Cu tot cortegiul meu de maiestăți,
Iar eu la fiecare cîte-o lună,
Cu micul meu alai de cavaleri,
Mi-oi face rînd pe rînd la voi sălaşul
Doar numele și titlul mi-l păstrez,
Dar cîrma și tezaurul și trebile,
Le-așez în mîna voastră, pentru care,
Vă dau o stemă ruptă pe din două.

Contele de Kent încearcă să abată nedreapta hotărîre a lui Lear față de Cordelia, dar regele se înfurie și-l surghiunește. Cordelia pleacă îndurerată cu soțul său, regele Franței, lăsînd pe tatăl ei în seama lingușitoarelor surori, Regan și Goneril, care se strălucesc să-și pongrească tatăl.

GONERIL

Dragă soră, trebuie să vorbim în ceea ce ne privește de aproape pe amîndouă. Cred că tata pleacă noaptea asta.

REGAN

Sigur. La tine. Luna viitoare-i la mine.

GONERIL

Ai văzut toane de bătrîn ? Cred că ne-am luminat !
Cordelia era copila lui cea dragă... și-ai văzut cum i-a cășunat...

REGAN

Bătrînețe. Slab de minte. De altfel mai niciodată n-a știut ce face.

GONERIL

Încă de cînd era tînăr, om în toată puterea, era un nechibzuit. Dar acum la bătrînețe ? Încît vom avea de furcă nu numai cu firea lui nenorocită, dar și cu arțagurile vîrstei și ale șubrezeniei.

REGAN

O să-i năzărească și cu noi cum i-a năzărit cu bietul Kent.

GONERIL

Iși ia tocmai rămas bun, cu toată pompa, de la regele Franței; noi să ne-nțelegem între timp; dacă tata, cu apucăturile pe care i le vedem, mai are vreo putere, vai de noi ce zile-amare o să ne facă.

REGAN

E-un lucru la care trebuie să ne gândim.

GONERIL

Să batem fierul pînă-i cald... (ies)

Paralel cu cele întimplate la curtea regelui Lear, la palatul contelui de Gloucester, Edmund, fiul bastard al acestuia, uneltește împotriva fratelui său, Edgar, fiul legitim al contelui. Edmund ticluiește o scrisoare falsă, ca din partea lui Edgar, din care să rezulte că acesta i-ar fi propus moartea tatălui lor și împărțirea averii. Edmund urmărește ca Gloucester să-l urască pe fiul legitim și să-l dezmoștenească.

Între timp regele Lear se stabilește pentru o lună la Goneril. Aceasta îl jighește și regele o părăsește, îndreptîndu-se spre curtea Reganei, care, la vestea venirii tatălui său, pleacă împreună cu soțul ei la castelul contelui Gloucester.

Părîndu-i ciudată această plecare, regele Lear se îndreaptă și el spre castelul contelui Gloucester, unde asistă la condamnarea lui Edgar, învinuit de încercare de omor al tatălui, ca urmare a înscenării puse la cale de Edmund.

Edgar, deghizat în Tom nebunul, reușește să fugă. Tot aici, contele Kent, trimisul regelui Lear, este pus în butuci din ordinul lui Cornwall și al Reganei.

Abia acum înțelege regele Lear cit de orbit fusese, cînd crezuse în vorbele lingușitoarelor lui fiice.

LEAR

(căt-re Goneril)

Atît te rog eu, fată,
Să nu mă scoți din minți... te las cu bine,
Copila mea, eu n-am să te mai tulbur...
E cea din urmă oară cînd te văd...
Și vai, cînd te gîndești că-i fata mea,
Că-i trup din trupul meu... n-am să te cert,
Pedeapsa vie cînd o vrea — eu n-am să cer
Nimica purtătorului de trăznete,
De tine nu m-oi plînge-atotputernicului,
Îți dau răgaz să mi te-ndrepti... Răbdare.
Voi sta cu toți curtenii mei la Regan.

REGAN

Dar nu-i așa de lesne, nu știam,
La mine c-ai să vii și pregătită
Eu nu-s pentru o primire — așa cum trebuie.
Impacă-te...

LEAR

E tot ce poți să-mi spui ?

REGAN

Mă tem că da... De ce nu ți-ar ajunge,
Adică jumătate din suită !

GONERIL

De ce nu te-ai sluji de-aceiași oameni
Pe care-i am și eu ?

LEAR

V-am dat în seamă tot, și în păstrare,
Și-am luat cu mine doar un drept ; să am
O sută, doar o sută de curteni...

REGAN

Am spus — și o repet — doar o pătrime...

LEAR

Sînt răi pe lume car' par arhangheli,
Alături de alții... Mare lucru
Să nu fii cel mai negru om din lume...

(Gonerilei)

Mă-ntorc la tine... Cînzeci e-ndoitul
La douăzeci și cinci... Deci și iubirea
În tine e de două ori mai mare.

GONERIL

Dar, sire, ce nevoie de atîția,
Cînd cinci sau zece oameni pentru tine,
Cu încă zece-ai mei la îndemînă...

LEAR

De ce atîția ?... adevărat de ce ?
De ce ca cerșetor să ai atîția ?
De ce să ai mai mult decît îți trebuie ?
Un domn i-un simplu domn, dar doamna-i doamnă.
La unii-mbrăcămîntea e un lux,
Dar tu de ce să pui pe tine boarfe
Cînd nici nu-ți țin de cald, dacă e vorba ?
Dă-mi cerule, răbdare — ah, răbdare,
Să pot să-ndur... Mă vezi aci bătrîn,
Lovit de două ori ! de griji și vîrstă,
De două ori nenorocit... De ești

Chiar tu care-mpotriva unui tată
 Unit-ai două inimi de copilă,
 De mine nu-ți bate joc făcîndu-mă
 Să rabd atît! Dă-mi fulger de minie
 În inimă mai curînd decît să lași
 Ca lacrimile, arme de inuiere,
 Obrajii de bărbat să mi-i brăzdeze!
 Ah scorpîi, n-am să plîng! M-oi răzbuna
 Așa ca tot pămîntul, da, pămîntul,
 Pămîntul de sub voi să se cutremure...
 Așa, credeți că plîng? Eu nu voi plînge,
 Deși de plîns motive am atîtea...
 Dar inima în mii și mii de cioburi
 Mi-aș sparge-o mai curînd decît să plîng,
 Nebun ce sînt! — Nebune rege Lear!

Umilit și alungat de ambele fiice, bătrînul rege Lear rătăcește prin țară, urmat de bufonul său. De durere și revoltă, regele își pierde mințile. Contele Kent, care îi rămăsese credincios, îl caută și, găsindu-l, îl adăpostește într-o colibă, unde se află și Edgar, fiul izgonit al contelui Gloucester, deghizat în Tom Nebunul.

Kent trimite veste Cordeliei la Dover, unde se afla oastea franceză condusă de soțul ei, venită pentru restabilirea dreptății regelui. În ajutorul lui Lear vine și Gloucester.

Drept pedeapsă, Cornwall poruncește să i se scoată ochii lui Gloucester. Acesta, ră-tăcînd, ajunge la coliba unde se găsea fiul său Edgar, care se cutremură de durere, vă-zîndu-și tatăl așa de chinuit.

Între timp are loc lupta între francezi și englezi. Francezii sînt învinși, iar regele Lear și Cordelia sînt luați prizonieri, căzînd în mina lui Edmund. Acesta, fiind comandant al oștilor britanice, poruncește ca cei doi să fie omorîți.

Ducele Albany descoperă o scrisoare a lui Edmund către Goneril, din care reiese că amîndoi se înțeleseseră să-l înșele și să-l omoare. Albany îl acuză pe Edmund de trădare.

Edgar îl demască pe Edmund, se luptă cu el în duel și îl rănește grav. Goneril și Regan mor otrăvite, iar Cordelia este omorîtă din porunca lui Edmund. Durerea bătrînului rege Lear este cutremurătoare.

LEAR

Urlați! Urlați! Sînteți de piatră?
 De ce n-am glasul vostru, ochii voștri?
 Să fac de groază bolta să se năruie!
 S-a dus... S-a dus de-a pururi... Știu eu bine,
 Cînd moare cineva... Și ea e moartă...
 Vă spun că este moartă... O oglindă!
 Pe ea se face abur răsufierea,
 Inseamnă fata tatii că trăiește.

KENT

Trăim sfîrșitul lumii?

EDGAR

Sau icoana
 A ceea ce va fi sfîrșitul lumii...

ALBANY

Urcări și coborîri...

LEAR

A, fulgul tremură,
Trăiește! Dacă da, mă simt plătit
De tot ce-am îndurat...

KENT

(*ingenunchind*)

Stăpîne drag...

LEAR

Ei, lasă-mă acum...

EDGAR

E Kent, săracul...

LEAR

Blestem pe voi, călăi și trădători,
Credeam s-o pot scăpa și am pierdut-o...
Cordelia, mai stai puțin, Cordelia...
Spuneai, spuneai ceva... Avea o voce,
Ca florile de dulce și de bună...
Și abia curmasem, vai, pe ticălosul
Ce-n ștreang o ridicase...

CAPITANUL

Da, e mort.

LEAR

Așa-i că l-am atins? Ehej, amice,
Făceam pe vremuri roată-n jur cu paloșul...
Dar azi sînt o ruină... și mă năruj,
De-atîtea lovituri... Tu cine ești?
Vederea mi-a slăbit de la o vreme...

KENT

De-au fost pe lumea asta două ființe
De soartă răsfățate și urite,
Eu unul știu c-am fost...

LEAR

Doar nă-i fi Kent!

KENT

Chiar el e, robul tău! Dar unde-i Caius?

LEAR

Ah, ce băiat de treabă... Și lovea
La mir! Dar nu mai e... de mult săracul!

KENT

Ba nu, măria ta, sînt tot eu Caius...

LEAR

Ei, nu mai spune!

KENT

Cel ce te-a urmat,
Stăpîne, din durere în durere.

LEAR

Bine-ai venit!

KENT

Doar noi am mai rămas:
Pustiu și întuneric pretutîndeni...
Căci cele două fiice ale tale,
În culmea deznădejzii-și luară zilele.

LEAR

Se poate... da... se poate...

ALBANY

Aiurează...
De-a surda i-am mai spune cine sîntem.

EDGAR

De-a surda.

ALBANY

Vai —, uitați-vă, uitați-vă!

LEAR

Și biata mea copilă spînzurată!
S-a dus... s-a dus... s-a dus fetița tatei...
De ce un cîine — un cal, un șobolan,
Adică să trăiască și tu nu...
S-a dus... s-a dus... s-a dus fetița tatei...
De-acuma s-a sfîrșit... Desfă-mi pieptarul,
Amice, mulțumesc. Dar vezi tu colo?
Privește... buzele... le vezi? privește... (*Moare.*)

EDGAR

Leșină!... Sire!...

KENT

Inimă, te sfarmă,
Te sfarmă — o dată! Hai!

EDGAR

Deschide ochii.
Ah, sire...

KENT

Să-i lăsăm în pace duhul,
Să plece... Au, de ce l-am mai reține,
Pe roata de tortură a pământului?...

EDGAR

S-a stins... s-a stins...

KENT

Minunea-i că sărmanul
O umbră-ajuns, a mai putut s-o ducă!

ALBANY

Să-l luăm acuma de aicea... și să-l ducem
Să-l plîngă tot norodul... (lui Kent și Edgar)
Dragii mei,
Rămîneți și domniți peste un stat
Și-o lume-nsîngerată.

KENT

Eu, alteță,
Mai am numai un lucru de făcut
Mă cheamă el, și cată să mă duc.

ALBANY

În cumpănă cu-așa de grele vremuri
Rămii aproape nîut și te cutremuri!
Atîta suferință și blestem
Cu greu vom mai ajunge să vedem...

(Iese în marș.)

Cortina.

Indrumări analitice

Piesa *Regele Lear* este, ca și *Antigona*, o tragedie. Acțiunea ei înălțărează personaje în luptă cu viața și cu pasiunile omenești și duce la un deznodămînt fatal, provocînd sentimentul milei și groazei. Apăsarea destinului din tragedia greacă dispare la Shakespeare.

Dramatismul piesei *Regele Lear* este mai complex și mai profund decît acela din tragedia antică. În timp ce în *Antigona* conflictul se reduce

la o singură acțiune, în cursul căreia e urmărită cu încordare soarta citorva eroi, acțiunea desfășurându-se într-un singur loc și într-un timp scurt, în *Regele Lear* se dezvoltă mai multe acțiuni și se urmărește soarta a numeroase personaje.

Pentru a adânci și sublinia semnificația socială și umană a piesei, Shakespeare lărgeste acțiunea. Nerecunoștinței filiale din familia regelui Lear i se adaugă cea din familia contelui Gloucester. Firele celor două intrigi se împletesc strâns. Acțiunea secundară se îmbină cu cea principală, dând operei un caracter unitar. Drama lui Gloucester este adâncită de faptul că el se indignează de purtarea criminală a celor două fiice și că îi asigură regelui Lear un loc de refugiu.

O acțiune așa de complexă nu putea să se desfășoare într-un singur loc. Unele scene se petrec în palatul regelui Lear, altele în fața castelului lui Gloucester, apoi într-o colibă etc. Această schimbare a locului contribuie la o prezentare mai completă a realității. Timpul în care se petrece acțiunea depășește cele douăzeci și patru de ore în care erau cuprinse evenimentele prezentate în tragedia antică.

În tragedia modernă corul nu mai există. În locul comentariilor acestuia, Shakespeare a introdus în acțiunea tragică a piesei elemente comice, mai ales prin replicile unui personaj interesant, bufonul, care intervine uneori cu glume. Obișnuit să spună adevărul, în virtutea privilegiului ce se acorda bufonilor la curțile regale, el impresionează prin adâncimea cugetărilor sale.

Descătușind tragedia din tiparele antice, Shakespeare a realizat personaje cu o viață sufletească mai bogată și mai complexă. În piesele sale se reflectă viața socială în bogăția și varietatea ei.

Drama umană a regelui Lear nu poate fi înțeleasă decît prin lămurirea epocii în care s-a consumat. Piesa demască o seamă de vicii și trăsături negative, ca urmare a descompunerii orînduirii feudale, orînduire în care, după cum se exprimă unul din eroii piesei: „dragostea își pierde flacăra, se sting prietenii, se învrăjdesc frații, în orașe izbucnesc răzmerițe, la țară zizanii, în castele se strecoară trădarea și se slarmă legătura dintre părinți și copii“.

La sfîrșitul secolului al XVI-lea și la începutul celui de al XVII-lea orînduirea feudală, pe cale de dispariție în Anglia, lăsa locul orînduirii capitaliste.

Umaniștii epocii au nădăjduit că, prin aceste schimbări fundamentale, omul care fusese înrobît și umilit în evul mediu se va putea dezvolta liber și multilateral. Realitățile noi au risipit însă iluziile și speranțele umaniștilor și ale genialului William Shakespeare.

Domnia Elisabetei a fost înlocuită cu domnia lui Iacob I, primul din dinastia Stuartilor, care n-a adus nici o schimbare, o tiranie luînd locul altei tiranii, la fel de nedreaptă și de apăsătoare pentru popor.

Shakespeare a exprimat în tragedia *Regele Lear* profunda sa tristețe și decepție, provocate de speranțele înșelate ale poporului.

Povestea tragică a regelui Lear ilustrează ideea genialului dramaturg că tiranii nu vor descoperi niciodată adevărul și nu vor învăța nimic, dacă nu vor trăi viața celor pe care îi stăpînesc.

Atîta vreme cît este stăpîn necontestat, obișnuit să fie înconjurat de fățarnicie și lingușire, regele Lear nu e în stare să deosebească adevărul

de minciună, ipocrizia de sinceritate. Abia după ce își împarte averea și părăsește puterea, Lear cunoaște aspra realitate a vieții, adevărul despre oameni, mizeria supușilor săi.

Dându-și toată averea celor două fiice ale sale, Regan și Goneril, nerecunoscătoare și perfide, el o dezmoștenește, alungînd-o, tocmai pe Cordelia, care reprezintă sinceritatea și cinstea, adevărata noblețe umană.

Izgonit de fiicele lui, rămas fără adăpost în timpul nopții, în toiul furtunii, Lear începe să cunoască viața oamenilor săraci și s-o înțeleagă: „Bieți săraci ai lumii... voi care îndurați năvala acestei furtuni nemiloase... cum veți putea, oriunde v-ați afla, să luptați împotriva unei asemenea vijelii, flămînzi, cum sinteți, sub zdrențele voastre găurite? O, prea puțin îmi păsa pînă acum de sărăcia voastră! Invață, huzur, invață tu, trai îmbelșugat, și caută să te îndrepti!”

Dar nu numai zguduitorul soartă a regelui Lear, ci și tragedia contelui Gloucester are aceeași semnificație socială.

Numai după ce nu mai este un beneficiar al vieții și își pierde vederea, Gloucester își dă seama că orînduirea socială de atunci era profund nedreaptă, pentru că omul nu era prețuit după meritele personale, ci după rang și avere. „O împărțeală mai dreaptă ar pune capăt nedreptății și fiecare ar avea ce merită”, așa gîndește Gloucester în momentul cînd nu mai e un privilegiat și cunoaște pe năpăstuiții vieții.

Chiar tînărul Edgar, cînd e prigonit de tatăl său și alungat de acasă, își aduce aminte cît de arogant și lipsit de umanitate era cînd avea rang și putere: „Un curtean care mă țineam foarte mîndru... eram trîndav ca un porc, viclean ca o vulpe, lacom ca un lup, turbat ca un cîine, prădalnic ca un leu”.

Soarta personajelor în tragedia modernă e determinată de așezările sociale și de caracterul lor, nu e hotărîtă de destin, ca în tragedia antică. Cordelia acționează după firea ei dreaptă și cinstită. Ea condamnă lipsa de sinceritate a surorilor, fățarnicia curtenilor și, deși fusese profund nedreptățită, îl îngrijește cu devotament pe tatăl ei cînd e bolnav, îl însoțește în captivitate și este ucisă pentru că n-a voit să-l părăsească în mijlocul dușmanilor.

Edgar, fiul contelui Gloucester, este, ca și Cordelia, întruchiparea dragostei filiale, dar el folosește alte mijloace pentru ca să-l apere pe tatăl său. Edgar chibzuiește ce are de făcut și ocolește primejdiile, mai ales prin simularea nebuniei. În felul acesta, reușește să-l salveze și să-l răzbune pe Gloucester.

În contrast cu noblețea sufletească a Cordeliei apare ticăloșia celor două fiice, Goneril și Regan. Amîndouă crude și denaturate, își trădează nu numai tatăl, ci și soții, dar Goneril e mai calculată în acțiunile ei mirșave, iar Regan își ascunde cruzimea feroce sub o înfățișare blîndă.

Conflictul dramatic este reliefat și prin contrastul celorlalte caractere. Astfel, caracterul unui fiu devotat ca Edgar se opune celui josnic al lui Edmund. Aceeași opoziție este între comportările celor doi gineri ai regelui Lear, ducele de Albany și ducele de Cornwall.

Cordelia și Lear cad victime ale societății nedrepte, dar perspectiva viitorului omenirii nu se întunecă deplin, întrucît rămîn să trăiască mai departe oameni ca Edgar și Albany.

În secolul al XVII-lea, Pierre Corneille (1606—1684) și Jean Racine (1636—1699) au deschis orizonturi noi în dezvoltarea tragediei.

Spre deosebire de tragediile antice, în care conflictul era determinat de forța destinului, în tragedia *Cidul* (1636) de Corneille, de exemplu, dramatismul izvorăște din lupta dintre dragoste și datorie, dintre pasiune și onoare.

Cidul proclamă întietatea rațiunii asupra sentimentelor și dreptul omului de a înfrunta fatalitatea.

Corul antic nu mai există. În parte, rolul lui de sfătuitor al eroilor și de comentator al faptelor acestora îl îndeplinesc confidenții.

Corneille zugrăvește oamenii așa cum *ar trebui să fie*. *Racine* îi zugrăvește *așa cum sint*. Cea mai cunoscută tragedie a lui Racine este *Andromaca* (1667), a cărei temă este luată din epopeea greacă, în care lupta se dă între virtute și pasiune, iar tragicul rezultă din acest conflict.

Regulile tragediei clasice franceze, printre care și „legea celor trei unități“, împrumutată de la antici, au fost teoretizate de N. Boileau (1636—1711) în poemul său *Arta poetică*.

După epoca lui Corneille, Racine și Boileau, tragedia clasică începe să decadă, cedând prioritatea dramei.

3. TRAGEDIA CONTEMPORANĂ

TRAGEDIA OPTIMISTĂ

de Vsevolod Vișnevski¹

PERSONAJELE

Primul crainic

Al doilea crainic

Vainonen, marinar finlandez, comunist.

Marinarul ciupit de vârsat

Alexei, marinar clasa I din flota Mării Baltice

Căpetenia grupului de anarhiști

Femeia-comisar, trimisă de partid în flota Mării Baltice

Comandantul vasului, fost ofițer activ de marină

Marinarul răgușit

Primul plutonier

Al doilea plutonier

Șeful de echipaj

Capelmaistrul

O femeie bătrână

Marinarul înalt

Primul ofițer, care se întoarce în patrie

Al doilea ofițer

Conducătorul grupului de rezervă al anarhiștilor

Cel din Odesa

Un ofițer din armata dușmană

Preotul

Marinari din flota Mării Baltice, femei venite să-i petreacă pe marinari, gardiști albi și alții.

A acțiunea se petrece în timpul războiului civil, în flota Mării Baltice și pe front.

---

¹ Vsevolod Vișnevski (1900—1951) — dramaturg sovietic rus, participant la războiul de apărare a puterii sovietice în anii 1918—1921, membru al P.C.U.S. din 1937. A scris povestiri despre lupta marinarilor, piese închinată revoluției (*Prima armată de cavalerie*, *Tragedia optimistă*, *Sub zidurile Leningradului*) și scenarii cinematografice (*Noi, cei din Kronstadt*).

ACTUL I

Introducere muzicală. Un urlat care te copleșește prin puterea și adinca lui durere. Explozii impetuoase de entuziasm nestăvilit, care-ți iaie respirația și te înșoară. Zgomote, redind activitatea oamenilor, un strigăt plin de tristețe „pentru ce?”, căutări frenetice de răspunsuri și găsirea lor. Eram optzeci și cinci de mii de marinari din Baltica și patruzeci de mii din Marea Neagră. Căutam și noi răspunsuri. Și iată doi dintre ei și convorbirea lor.

PRIMUL CRAINIC (*privind spectatorii din sală*): Cine-s oamenii aceștia ?

AL DOILEA CRAINIC: Publicul. Urmașii noștri. Viitorul nostru, după care, ți-aduci aminte, tinjeam cândva, pe vase...

PRIMUL CRAINIC: Ce interesant este să vezi viitorul înfăptuit. Sint aici vreo mie și cinci sute, care ne privesc. Oare n-au mai văzut marinari ?

AL DOILEA CRAINIC: Tac. Au venit să vadă fapte eroice, să vadă eroi.

PRIMUL CRAINIC: Atunci ar fi mai simplu să se uite unul la altul.

AL DOILEA CRAINIC: Ce liniște cuviincioasă ! Nu vrea nimeni să se ridice și să spună ceva ? (*Adresindu-se unuia dintre spectatori*): Uite, dumneata tovarășe, pari încruntat. De ce ? Aici te află doar la teatru, nu la comisariatul militar... Sau îți închipui, poate, că în cazul de față comisariatul militar și teatrul au scopuri diferite ? A, nu-ți închipui ?... Ei bine, atunci să începem ! (*Ca o introducere la un poem.*) Lăsați deoparte treburile voastre de seară. Regimentul de marinari, care și-a împlinit misiunea pînă la capăt, vi se adresează vouă — urmașilor.

Incet, cu un huriu greu, se deschid uriașe porți blindate. O zi arzătoare, fără pic de nor, de o strălucire greu de suportat pentru ochii unui nordic. Intregul relieful al pămîntului scînteiază. Regimentul merge pe un drum străvechi. Strălucirea crește, deoarece oamenii sint îmbrăcați în alb. Regimentul coboară și se rînduiește ca un cor gigantic în fața spectatorilor.

AL DOILEA CRAINIC (*care este și conducătorul corului*): Fiecare din ei a avut familie. Fiecare a avut o femeie. Femeile lor i-au iubit. Mulți dintre ei au avut copii. Aceștia se află aici. În mintea fiecărui soldat, generația viitoare apărea ca ceva nedeslușit. Acum un deceniu și jumătate ea se contura neclar încă în conștiința lor. Și iat-o, generația aceasta a venit. Te salut, generație nouă. Ostașii nu v-au cerut să fiți triști, după ce ei vor fi pierit. Singele vostru nu a încetat să mai curgă prin vine, pentru că, în decursul marelui război civil, țărina s-a așternut peste cîteva armate de ostași. Viața nu moare. Oamenii știu să rîdă și să mînințe pe mormintele celor dragi. Și e minunat ! — Murind, ostașii v-au cerut : „Mai multă voie bună !”, „Mai sus steagul revoluției !” Regimentul se adresează — după cum v-am spus — urmașilor. El vă scutește de praznice. El vă propune să meditați în tăcere, să căutați să înțelegeți ce înseamnă de fapt pentru noi lupta și moartea. Așadar, ascultați, totul a început astfel...

Lumina scade treptat. Umbrele serii învăluie văzduhul înfierbîntat. În liniștea aceasta vibrează nemărginita tristețe omenească. Ea nu poate fi exprimată decît prin muzică. Unul după altul, trei marinari povestesc istoria regimentului. Incepe micul finlandez Vainonen.

VAINONEN : Se lasă amurgul și nici un suflet nu spune ceva mîngîietor marinarului singuratic.

Disperarea marinarului, graiul lui străin și ochii, din care lacrimile șiruite aproape fără motiv, iscate de nemărginita liniște tulburătoare a lumii, mușcă inimile.

O VOCE : Dr-repți !... Așa... Virfurile depărtate... să-ncapă patul puștii.
Călcieele lipite. Incolonarea ! Pe umăr, arm' !

Micul finlandez revine la realitate.

VAINONEN : Cine-i cîinele căruia i s-a făcut din nou poftă de vechiul regim ? (*Se ridică, privind amenințător în direcția din care s-a auzit comanda.*) Destul ! M-am săturat... De trei sute de ani aud același lucru.

O VOCE : Un !

VAINONEN : M-am săturat am spus, sat-tană !

Marinarul ciupit de vârsat, care stă lingă Vainonen, intervine cumpănît și împăciuitor.

MARINARUL CIUPIT DE VÂRSAT : Haide... Nu te supăra ! Lasă-l în pace !
E Alexei care, de tristețe, face instrucție de unul singur...

O VOCE : ...Doi !

VAINONEN : Sat-tană ! Și așa sufletul e plin de amărăciune.

Intră senin Alexei, marinar clasa I din Flota Baltică.

ALEXEI : ...Te plictisești, Vainonen ? Și eu care vroiam să te înveselesc...
Tot mai ești supărat ?

Ascullindu-l, micul finlandez răzuie masa cu pucca — un pumnal lung de opt foli.

VAINONEN : Nu-i bine...

ALEXEI : Ce nu-i bine ?

VAINONEN : Să-ți jignești și să-ți chinuiești tovarășii...

ALEXEI : De ce nu e bine ? Dar, la urma urmei, ce e bine ? Ai descoperit cumva noțiuni absolute ?

VAINONEN : Ai devenit filozof ?

ALEXEI : Nu. Explică-mi tu, ce-i aia : „bine“... (*Tăios.*) Înainte știam că după regulament : să-ți faci serviciul e bine ; să-ți cinstești părinții — e bine ; să-ți iubesti logodnica — e bine ; să te rogi lui Dumnezeu — e bine... Totul era limpede. Totul era liniștit și eu eram marinar de clasa I. Și a fi marinar tot bine era. Acum însă ? Acum, ce e bine ?

MARINARUL CIUPIT DE VÂRSAT : Ce vrei ?

ALEXEI : Caut adevărul.

MARINARUL CIUPIT DE VÂRSAT : Nu ești primul.

ALEXEI : Și eu sufăr, gîndesc, beau de tristețe, îmi fac de cap, iar noaptea vorbesc despre viață... Spune-mi tu, ce înseamnă bine, acum ?

VAINONEN : Bine — e cînd le va fi bine tuturor. Socialism.

ALEXEI : Cui, tuturor ?

VAINONEN : Ei, mai tîrziu peste cîțiva ani. Atunci va fi bine. Pentru asta, toți oamenii au fost urniți din loc.

ALEXEI : „Tuturor ? !“... „Va fi bine ? !“ Totul va fi ca în sfînta scriptură... Eu aș fi vrut să-l văd măcar o dată... pe „este“. Nu pe „va fi“, ci pe „este“, înțelegeți ? Toți vorbesc numai de viitor... Mă rog, să zicem că tuturor le va fi bine. Chiar și aceora care vor fi uciși ?

VAINONEN : Aceora le va fi amintirea veșnică.

ALEXEI : Mulțumesc de consolare !

VAINONEN : Ești un prost ! Ce-ai găsit de rîs ? Cine o muri, o muri, dracu' să-l ia... Dar va muri pentru prima dată ca un om. Că pîn-acum eram vînduți ca vitele, ca hălcile, ca măruntaiele, pe două copeici...

ALEXEI : Ei, am înțeles. Punct. Va să zică va fi bine ?

VAINONEN: Va fi. (*O spune intrucitva mai liniștit, totuși încă tulburat și ironic.*)

ALEXEI: Așa... Va să zică, de acum înainte nu va mai fi nevoie să te zbați... Da? Omenirea a ajuns! Coboriți, vă rog. Portul de destinație — viitorul... Puteți să-l pipăiți, da?

MARINARUL CIUPIT DE VĂRSAT: Ei da, închipuie-ți: dacă nu noi, l-or pipăi alții.

ALEXEI: E-e-e... Nicăieri și niciodată nu va ajunge omul la un liman... Mereu va colinda. Nici noi, nici alții nu vor ajunge. În lumea asta se trăiește fără oprire. Nimeni, niciodată și nicăieri, n-a ajuns la capătul liniei. Și această descoperire am făcut-o eu, Alexei, ostaș din marina militară. Noteaz-o! (*Iese.*)

MARINARUL CIUPIT DE VĂRSAT: Încearcă de discută cu el, dacă poți.

VAINONEN: Se vor găsi totuși unii.

MARINARUL CIUPIT DE VĂRSAT: De unde este?

VAINONEN: Vine din flota Pacificului. A fost în America, a cutreierat mările, a colindat cine știe pe unde.

MARINARUL CIUPIT DE VĂRSAT: Și cugetă la viață.

VAINONEN (*disprețuitor*): Anarhist!

Micul finlandez rămîne nemișcat. Marinarii se plimbă posomorîți în amurg. Cineva întonează cîntecul trist al fochiștilor: „Tovarășe, schîmbul să-mi fac n-am puteri — Fochistul, fochistului zise: — Cazanul să-ncingă, tu, focului ceri. Zadarnic. Cuptorul se slinse”. Alexei, marinarul clasa I din Flota Baltică, intră în fugă. Apariția lui face pe oameni să amuțească.

ALEXEI (*cu glas înăbușit, mînios*): Marinari! Anarhiști! Primejdie!

VAINONEN: Unde? Ce este?

MARINARUL ÎNALT: Primejdie?

MARINARUL CIUPIT DE VĂRSAT: Păzea!

Strigătul alarmat al lui Alexei a stîrnit freamăt printre oameni. Toți se îndreaptă spre Alexei... Se aud exclamații: Unde, ce, cine?

ALEXEI (*cu spatele la oameni, întunecat*): Ne vine un comisar.

MARINARUL ÎNALT: Era și timpul.

VAINONEN: Uite, acum o să-ți explice el ce e aia viață!

Din grupul oamenilor care s-au oprit și ascultă, cineva strigă întunecat: „Deci nu mai au încredere în noi?” Și oamenii încep parcă să-i și vadă pe vinovați, iar trupurile se îndoaie, să primească lovitura. Dintr-o dată, murmurul și încordarea încep să scadă. Oamenii au altă înfățișare. Sint din ce în ce mai potoliți. Ei se retrag și fac loc. Un om păros, lat în umeri și roșu la față, vine tot mai aproape și mai aproape. El domină. E căpetenia. În liniștea din jur, întrebarea lui răsună tărăgănat, rostită cu o voce joasă.

CĂPETENIA: Ce înseamnă gălăgia asta?

MARINARUL RĂGUȘIT (*ajutorul căpeteniei*): Răspundeți!

ALEXEI: Ne trimit un comisar.

CĂPETENIA: Și de ce urlă? Din ce partid?

ALEXEI: Guvernamental. Bolșevic.

CĂPETENIA: Se va da pe brazdă. Îl educăm noi!

De undeva a apărut o femeie. Ea se îndreaptă spre mulțimea de bărbați, care păstrează o tăcere încordată. Apariția ei aici pare stranie, imposibilă, contrară rînduierilor străvechi. Ai putea crede că de la primele întrebări ce i s-ar pune, cu voci brutale, se va întimpla ceva ireparabil cu această femeie. Toți o cercetează cu privirea, dar nimeni nu-i face cîntea unei întrebări.

ALEXEI : Statul meu ar fi ca pe acest comisar...

CAPETENIA : Şi statul meu ar fi să nu mi se dea sfaturi. (*Pauză.*) Trăncăneşti ce nu trebuie. (*Dindu-şi seama cine este căpetenia marinarilor, femeia se apropie de el şi-i întinde o hirtie. Căpetenia o citeşte, se uită stăruitor la femeie şi citeşte din nou.*) Va să zică dumneata eşti comisarul ? *Cu un gest din cap, femeia îi dă să înţeleagă că lucrul e limpede şi e de prisos să-l mai discute. Revenindu-şi din incremenire, un marinar cască uimit gura.*

O VOCE : Ei, nu...

Căpetenia îi închide încet gura cu mina.

CAPETENIA : Social-democrată ? Bolşevică ?

FEMEIA : Da !

CAPETENIA : De mult ?

FEMEIA : Din nouă sute şaisprezece.

CAPETENIA : Mă rog, om trăi şi om vedea. Instalează-te, acţionează... (*Marinarilor care se apropie.*) Haide, nu mai încurcaţi locul ! (*Oamenii pleacă încet, întorcînd capul şi aruncînd priviri cercetătoare către femeie.*) Să-ţi dau poate pe cineva... să-ţi ajute... la bagaje ?

MARINARUL CIUPIT DE VARSAT : Hamalii au fost desfiinţaţi !

FEMEIA : Mă descurc singură ! (*Femeia rămîne singură.*)

Linişte. Uimire. La intrare apare o figură nouă, prea tipică pentru ca să nu poţi recunoaşte un ofiţer de marina ţarist. E oarecum mirat, nu înţelege ce s-a petrecut. Vede femeia şi îşi oferă seroicile.

OFIȚERUL : Imi permiteţi să vă ajut ? (*Aduce de afară un bagaj nu prea mare. Vrea să afle cum, în ce fel şi de unde a nimerit femeia aceasta aici. Cu voce scăzută.*) Aţi venit la vreunul din ofiţerii acestui fost vas ?

FEMEIA : Eu...

OFIȚERUL (*inclinîndu-se*) : Locotenent Bering. (*Oarecum familiar şi mirat.*) Am fost numit comandant aici. (*Îşi scoate chipiul pentru a-i săruta mina, pe care mai curînd i-o ia, decît i se întinde.*)

FEMEIA : Sint comisarul vostru. Am fost numită aici. Obiceiurile vechi, uită-le !

Vorbeşte pe un ton simplu, care face să te supui. Nici surpriza, nici jena nu-l turbură însă pe ofiţer. El îşi îndreaptă liniştit corpul, îşi pune chipiul şi, saluînd mai mult din obişnuinţă decît din politeţe, vorbeşte cu o voce mult deosebită de vocea caldă a omului de lume, cu care începuse convorbirea.

OFIȚERUL : M-am prezentat să-mi execut îndatoririle de serviciu. Bering, din marina militară !

.....
Femeia-comisar a fost trimisă de partid să transforme echipajul unui vas de luptă din Flota Baltică dintr-un detaşament anarhorevoluţionar în primul regiment naval al Puterii sovietice. Era epoca grea cînd revoluţia socialistă era în primejdie, fiind ameninţată de intervenţia armată a puterilor imperialiste. Comisarul începe să lucreze cu răbdare la transformarea oamenilor, să-i scoată de sub influenţa nesănătoasă a anarhiştilor ; luptă în special cu căpetenia grupului de anarhişti.

Şeful de echipaj e amărît. Apare marinarul răguşit, aducînd după el alţi ciţiva. E mînios şi înjurat. Oamenii simt că s-a întimplat ceva. Muzica începuse să cînte, dar închează la un semn al marinarului răguşit.

MARINARUL RĂGUȘIT: Tăcere! S-a descoperit ceva cum nu se poate mai urit pentru marinarii revoluționari. (*Țipind în tambuchi.*) Pe mătușica aia, pe comisarul cu fustă, să n-o lași sus. (*Un marinar se postează ascultător lângă tambuchi.*) S-a făcut o ticăloșie unei biețe bătrîne. I-au furat portofelul. Să vină-ncoa bătrînica.

Intră o femeie uscată, încovoiată de ani. E susținută de un marinar.

CĂPETENIA: Vorbește, măicuță.

MARINARUL RĂGUȘIT: Uită-te bine, măicuță, și arată-ne pe marinarul care te-a jefuit. (*Oamenii se privesc.*) Care e, măicuță?

CĂPETENIA: Formați rîndurile! O să facem judecata.

Susținută de braț, bătrîna trece printre rîndurile nealiniate ale marinarilor îngriji-rați. Femeia ba privește lung, cu luare-amînte, ba dă din cap și merge înainte. Marinarul înalt, care are întipărită pe față o expresie batjocoritoare și trușă, urmărește scena.

MARINARUL RĂGUȘIT (*dintr-o dată*): Nu-i ăsta, mamică? (*Pauză.*) Ăsta e? (*Femeia tace.*) (*Marinarului înalt.*) Tu l-ai furat? (*Pauză.*) Arată buzunarele!

MARINARUL ÎNALT: Lasă-mă în pace!

MARINARUL RĂGUȘIT: Știi legea?

MARINARUL ÎNALT: Legea cui?

MARINARUL RĂGUȘIT: A, va să zică așa?

(Aruncă o privire căpeteniei.)

CĂPETENIA: Haida!

MARINARUL RĂGUȘIT (*ajutorilor*): Haida! (*Ajutorii apar cu o repezi-ciune uimitoare, tirînd o prelată și frîngîii. Marinarii tresar și se urnesc din loc.*) Pentru ultima oară: buzunarele!

MARINARUL ÎNALT: Și eu îți spun pentru ultima oară: nu recunosc puterea anarhiștilor.

COMANDĂNTUL: Asta e samăvolnicie! Protestez.

CĂPETENIA: Gura! Să hotărîm simplu și repede. Pronunțați-vă!

O parte din marinari ridică mîinile. Se vede limpede însă că nu sînt de ajuns. Cu un Mauser în mînă, marinarul răgușit trece printre rînduri și-i imboldește pe oameni să voteze. Cîțiva se supun.

MARINARUL RĂGUȘIT (*arătînd prelată*): Viră-te-n ea!

MARINARUL ÎNALT: Eu...

MARINARUL RĂGUȘIT: Nici o vorbă! Sentința e definitivă. Fără drept de apel.

AJUTORUL: Peste bord cu el!

Cîțiva oameni se aruncă asupra marinarului înalt. Acesta se apără, răstoarnă pe unul, apoi pe altul... Încăierare. Marinarul înalt e tirî.

MARINARUL ÎNALT: Tovarășii!... Ce faceți?... Ce dracu fac ăștia!

Se aude plescăitul tragic al unui corp azvîrlit în apă.

O VOCE: S-a făcut!

MARINARUL RĂGUȘIT: Ți s-a făcut dreptate, mătușică.

MARINARUL BĂTRÎN: O să dați socoteală pentru treaba asta!

MARINARUL RĂGUȘIT: Asta-i altceva. Fanfară, dă-i-nainte! (*Femeii.*)

Poți pleca, măicuțo. Rușinea a fost spălată.
MARINARUL CIUPIT DE VĂRSAT: S-o ajutăm... Fiocare cu ce poate.

Banii cad în palma uscată a femeii. Bătrina se înclină zăpăcită și recunoscătoare, neînțelegînd ce se petrece, alit de neobișnuit e totul în jurul ei. Femeia își pipăie mașinal buzunarul ca să scoată portofelul jurat... și-l găsește. Sunetele muzicii scad. Tăcere. Femeia își privește punga, la început mirată, buimăcită, apoi speriată.

MARINARUL RĂGUȘIT: Portofelul.
MARINARUL CIUPIT DE VĂRSAT: Portofelul?

Tăcere.

CĂPETENIA: Ia să-l văd!

MARINARUL RĂGUȘIT: Anarhia e mama ordinii... Mai aduceți o prelată!

MARINARUL CIUPIT DE VĂRSAT (*tăindu-i drumul*): Iertați-o!

O VOCE: N-a făcut-o dinadins!

MARINARUL BĂTRIN: S-a înșelat și ea...

BĂTRINA: Copii... băieți... Doamne! M-am înșelat...

MARINARUL RĂGUȘIT: Să se facă dreptate!

Cu o grabă răutăcioasă, femeia e virită în prelată și luată pe sus.

CĂPETENIA (*plecînd*): Să n-o izbiți...

Intră comisarul împreună cu comandantul și cu șeful de echipaj.

ACTUL II

Comisarul reorganizează grupul de partid și atrage de partea comuniștilor pe Alexei, marinar clasa I din flota Mării Baltice, precum și masa de marinari, izolînd pe căpetenia anarhiștilor.

MARINARUL RĂGUȘIT: Cine ești?

PRIMUL ARESTAT: Un om.

MARINARUL RĂGUȘIT: Spune mai bine un muritor!

PRIMUL ARESTAT: Ca și dumneata.

MARINARUL RĂGUȘIT: Ce ai de spus?

PRIMUL ARESTAT: Eu și cu prietenul meu...

MARINARUL RĂGUȘIT: Numai despre dumneata.

PRIMUL ARESTAT: Repet: eu și cu prietenul meu venim dintr-un lagăr de prizonieri din Germania, din Schleswig. Am străbătut toată Polonia și Malorusia.

MARINARUL RĂGUȘIT: Ucraina, vrei să spui.

PRIMUL ARESTAT: Vrem să ajungem acasă. Actele noastre sînt la oamenii voștri. (*Gest spre escortă. Hirtile sînt transmise marinarului răgușit, apoi căpeteniei.*)

CĂPETENIA: Ce grad ai?

PRIMUL ARESTAT: Amîndoi ofițeri.

Rumoare printre marinari: „Aha!”

MARINARUL RĂGUȘIT : Sînteți la curent cu evenimentele ce se petrec în Rusia ?

PRIMUL OFIȚER : Ca toată lumea. De ce ne priviți cu atîta dușmănie ? N-am proprietăți. Se pare că acesta-i lucrul care supără cel mai mult pe oameni, acum. Am fost mobilizat.

CĂPETENIA : Mai departe.

PRIMUL OFIȚER : Credeam... Sînt tulburat, m-am gîndit la atîtea acolo... Pot vorbi ? (*Un marinar, ridicîndu-se de jos, se apropie corp la corp de ofițer.*) De ce mă priviți cu atîta răutate?... Nu, nu trebuie să mă priviți așa. Pot vorbi, nu-i așa ?

MARINARUL RĂGUȘIT : Da, poți vorbi !

Marinarul se așază.

PRIMUL OFIȚER : Credeam că revoluția noastră rusească o să fie luminoasă, plină de iubire de oameni... Aici, în Rusia noastră, unde ne-am întors în sfîrșit, a strălucit prima rază de omenie... Nu-i așa?... De omenie...

CĂPETENIA (*brutal*) : Am uitat cuvîntul ăsta... Uită-l și tu.

PRIMUL OFIȚER : Cum „să-l uit“ ? O, nu, te înșeli... Omenia trebuie să fie peste tot... Mă priviți în așa fel, încît îmi vine greu să vorbesc. Cu toate acestea voi vorbi. Trebuie să vorbesc... Eu... Doar ați trecut și voi prin toate, prin război, serviciul vechi militar... Purtați-vă cu noi omeneste, cu încredere, cîstit... Nu-i așa că o să vă purtați în felul acesta ?

MARINARUL RĂGUȘIT : Plăcută amăgire.

Cîțiva oameni rîd.

PRIMUL OFIȚER : Sîntem simpli ofițeri... Veniți din tranșee. Dorim să înțelegem esența Puterii Sovietice.

CĂPETENIA : Ei, destul ! Ajunge ! Puțină logică acum. Ai studiat obiectul acesta ?

PRIMUL OFIȚER : Da.

CĂPETENIA : Țsta de ce tace ? (*Arătînd pe celălalt ofițer.*)

PRIMUL OFIȚER : E surd. A fost contuzionat.

Marinarii se privesc ; ceva se schimbă în ochii unora.

CĂPETENIA : Așadar sînteți ofițeri întorși din prizonierat ? Și vă înapoiati acasă ?

PRIMUL OFIȚER : Da.

CĂPETENIA (*către al doilea*) : Și dumneala ? (*Al doilea ofițer zîmbește buimăcit. Primul îi face semn că „da“, atunci și al doilea dă afirmativ din cap.*) Așa ! Ei bine, vă spun eu care va fi sfîrșitul : o să vă duceți acasă, dar o să treceți la albi, nu-i așa ?

PRIMUL OFIȚER : Nu trecem nicăieri. Nicăieri.

CĂPETENIA : Dacă nu vă veți duce, vă vor lua ei cu forța. Cunoașteți doar de ajuns de bine mecanismul acesta politic... E logic ?

PRIMUL OFIȚER : Dar el e surd, iar eu... (*își arată mina rănită bandajată.*) Și apoi de ce la albi ? Vin doar și la voi oameni. (*Arată spre Bering, pe care l-a observat în mulțime.*)

CĂPETENIA : La noi ? La noi nu-i loc pentru voi. Noi avem doar un singur reprezentant din tagma voastră (*căutînd cu privirea pe comandant, care e păzit de unul din ajutorii săi*) și-o să ne luăm rămas bun și de la el în curînd. (*Un marinar privește spre comandant.*) Dar încă ceva... Tot neamul vostru trebuie stîrpit de la rădăcină. Altfel, pierdem revoluția. E logic ?

Tăcere.

AL DOILEA OFIȚER (*pe neașteptate*) : Ne dă voie să ne ducem acasă ?
PRIMUL OFIȚER (*printre lacrimi, cu disperare*) : O clipă numai... Țineam atît de mult... Am citit acolo... Despre Rusia nouă, despre Lenin... De ce vă purtați cu atîta cruzime ?

CĂPETENIA : Cruzime?... Ha, ha ! Află că oameni mai blînzi decît mine și decît ăsta (*arătînd spre marinarul răgușit*) n-o să găsești nicăieri pe lume.

PRIMUL OFIȚER : Un ultim cuvînt... vă rog... vă implor.

CĂPETENIA : Asta e o prejudecată a justiției burgheze. O pomană amăgitoare. S-a sfîrșit cu ea. (*Ajutorilor săi.*) Duceți-i !

PRIMUL OFIȚER (*indreptîndu-și trupul*) : Atunci am onoarea să vă salut. Vă mulțumesc... pentru lecția pe care mi-ați dat-o înainte de moarte.

AL DOILEA OFIȚER (*primului*) : Ei, ne-a dat voie să plecăm acasă ? De ce taci ?

CĂPETENIA : Luați-i.

AL DOILEA OFIȚER : Ne-a dat voie să plecăm acasă ? (*Căpeteniei.*) Ne-ați îngăduit?... Da ? Vă mulțumesc ! Cei de acasă mă așteaptă.

MARINARUL BĂTRIN (*ieșind în fața regimentului*) : Da' cu ce sint vino-vați oamenii aceștia ?

Mișcare printre oameni.

O VOCE : Să nu se atingă de ei !

ALEXEI (*apropiîndu-se de căpetenie și arătînd spre primul ofițer*) : Omul ăsta îmi place !

CĂPETENIA : Luați-i !

ALEXEI : Să nu vă atingeți de ei !

CĂPETENIA (*intrînd în mulțime și împingînd cu spatele pe ofițeri*) : Ei, ia vedeți, că altfel și pe apărătorii lor... Duceți-i !

Escorta îi scoate pe ofițeri.

ALEXEI (*căpeteniei*) : Ascultă, bagă de seamă.

Intră comisarul, micul finlandez, marinarul ciupit de vărsat și alți doi.

CĂPETENIA : Ai semnat ordinul ?

COMISARUL (*după o scurtă pauză*) : Da...

CĂPETENIA : Dă-l încoa'.

ALEXEI (*comisarului*) : Ai văzut ?

COMISARUL : Despre ce e vorba ?

MARINARUL RĂGUȘIT : Se află și el în treabă ! Lichidăm noi.

MARINARUL BĂTRIN : Prizonieri !

ALEXEI : Și zici că ești comisar !

COMISARUL : Să se oprească execuția ! (*E clipa în care se hotărăște soarta regimentului. Comisarul cîntărește situația, soarta sa, soarta tovarășilor de partid, soarta regimentului. Alexei, șeful de echipaj, marinarul bătrîn, Vainonen și alți cițiva oameni se reped să oprească escorta. Se aude, transmițîndu-se nervos : „Stai... oprește !” O secundă, două, de așteptare. Două împușcături. Liniște.*) (*Către căpetenie.*) Armata Roșie nu împușcă pe prizonieri. Știi asta ?

CĂPETENIA : Blîndețe de prisos ! Orice om trebuie să meargă, ori încolo, — ori înapoi.

COMISARUL : Ei ar fi putut să vină înapoi. Astfel de oameni vor veni la noi. Avem pînă acum în Armata Roșie douăzeci și două de mii de oișeri.

CĂPETENIA : Douăzeci și două de mii de trădări. (*El caută cu ochii pe comandant ; alți cițiva se uită de asemenea la comandant ; acesta răs-punde printr-o privire rece.*)

COMISARUL : Lenin spune că...

CĂPETENIA : Nu mă interesează.

MARINARUL BĂTRÎN : Ar trebui să te intereseze hotărîrile Puterii Sovietice.

CĂPETENIA : Zău ! Eu mă mulțumesc cu ale mele...

Escorta care a îndeplinit ordinul căpeteniei se întoarce.

UNUL DIN ESCORTĂ (*încet*) : Unul din ei a strigat : Trăiască revoluția !

CĂPETENIA : Ei și ! Mințea de frică.

ALEXEI (*furios*) : Și dacă nu mințea ?

COMISARUL (*oprîndu-l pe Alexei și pe alți cițiva*) : Să vorbim despre toate acestea liniștit...

Căpetenia anarhiștilor este judecat și condamnat la moarte pentru crimele lui : a executat fără cercetări ostași din regiment și pe o femeie bătrînă și doi prizonieri, s-a făcut vinovat de acte de nesupunere față de comisar, reprezentantul Puterii sovietice.

ACTUL III

Într-o perfectă disciplină, regimentul naval, într-o bătălie hotărîtoare, dă o lovitură nimicitoare armatei dușmane, încercuind-o. Femeia-comisar, însă, prin trădarea marinarului răgușit, este luată prizonieră. Dușmanii încearcă în zadar să smulgă de la neînfricatul comunistă informații despre dispozitivul regimentului. Indurînd cu eroism torturile cele mai cumplite, comisarul se stinge în apoteoza victoriei cucerite.

Marinarii aduc pe comisar... E plin de sînge... Marinarii îl așază ușor, pe pămînt. Valul nestăvilii al batalioanelor noastre se apropie cu un urlat neîncetat.

ALEXEI (*ridicînd mîna*) : Liniște ! (*Năvălesc, înfierbîntați, marinarii coloanei de încercuire. Sînt conduși de comandant și de marinarul bătrîn. Observînd semnele pe care le face Alexei și șeful de echipaj, oamenii încetează să mai strige. Cițiva se apleacă asupra comisarului. Oamenii se potolesc cu încetul.*) A tăcut pînă la capăt. N-a destăinuit nimic.

COMANDANTUL : Operațiunea a fost executată ! (*Aplecându-se deasupra comisarului.*) Mă auziți ?

Liniște.

SEFUL DE ECHIPAJ : Dacă ați fi venit cu zece minute mai devreme...

COMANDANTUL : Am făcut tot ce mi s-a cerut... Mai mult decât am putut.

ALEXEI (*aplecându-se deasupra comisarului*) : Tovarășă dragă, cum ne lași ? Vai, pe cine pierdem, fraților !... Mă auzi (*Comisarul dă ușor din cap.*) I-am strivit, i-am făcut scrum, praf și pulbere. Mi-am luat înapoi armonica.

Comisarul face semn că urea să vorbească. Se face o liniște neobișnuită.

COMISARUL : *[Comunicați Consiliului militar revoluționar că primul regiment naval a fost format... și a nimicit pe dușman.] (Vorbește cu greutate.) (Tăcere. Oamenii stau nemișcați, cuprinși de o mare durere.)* De ce e așa liniște ? (*Se uită prin ceața dinaintea morții la comandant, la șeful de echipaj, la marinarul bătrîn, la Alexei, care stă cu armonica coșogită.*) Ți-ai luat înapoi armonica, Alexei ?

ALEXEI : Da, comisar, iat-o, draga de ea. (*Și într-un acces de durere și elan, Alexei începe să cînte încet din armonică vechea melodie, cîntecul neuitatului an 1905. Marinarii stau aplecați asupra comisarului. Alexei, emoționat, cîntă din ce în ce mai încet. Privirea comisarului, a cărui cunoștință se stinge, lunecă peste fețele tovarășilor săi.*)

COMISARUL (*cu o ultimă suflare*) : *Țăstrați onoarea marinei militare.*

Melodia moare încet. Se stinge. Comisarul a murit. Regimentul se descoperă. Marinarii stau în plin elan al forțelor, plini de bărbăție. Soarele se reflectă în privirile lor. Strălucesc numele cu litere de aur ale navelor. Tăcerea e ruptă de o chemare muzicală. Cadențele regimentului ! Ele cheamă la luptă, respiră putere, vorbesc pe înțelesul tuturor, nu trezesc șovăieli. Se simte un avînt sincer, plin de freamăt, în timp ce salvele bateriilor, în explozie de bucurie, zboară peste cîmpii și munți, peste Alpi și Pirinei. Totul e plin de viață. Colbul lucește în soarele dimineții. E viață într-un număr înșirît de șințe. Prelutindenii mișcare, joșnet, pulsație și freamătul vieții nesecate. Entuziasmul își crește în inimă văzînd lumea ce naște oameni care sfîdează învechita minciună despre frica de moarte. Zvicnesc arterele. Ca apele marilor riuri, inundate de lumină, ca mările și copleșitoarele forțe ale naturii, cumplite în dezlănțuirea lor, desprinzîndu-se din melodie, curg sunete încă crude, brutale și puternice — vuietele cataclismelor și ale șuvoaielor vieții.

Indrumări analitice

Tragedia optimistă este, ca și *Antigona* sau *Regele Lear*, o operă dramatică, a cărei acțiune reprezintă o luptă încordată, care se termină cu pieirea eroului principal. Dar semnificația este alta. Moartea femeii comisar nu mai reprezintă o încheiere definitivă a acțiunii. Deznodămîntul e tragic, dar nu e deprimant, și deschide o perspectivă luminoasă asupra viitorului. Unii comuniști mor, dar viața cauzei lor e nemuritoare.

În tragedia antică, sfîrșitul eroului reprezenta victoria destinului asupra omului. Sfîrșitul eroului comisar din *Tragedia optimistă* nu e decât un început. Moartea a deschis drum vieții triumfătoare și tragedia a devenit optimistă.

În prima scenă, unul dintre personaje, *Al doilea crainic*, rostește câteva fraze, care ajută la definirea tragicului optimist :

„Te salut, generație nouă. Ostașii nu v-au cerut să fiți triști, după ce ei vor fi pierit. Singele vostru nu a încetat să mai curgă prin vine, pentru că, în decursul marelui război civil, țărina s-a așternut peste câteva armate de ostași. Viața nu moare. Oamenii știu să ridă și să mănince pe mormintele celor dragi. Și e minunat! — Murind, ostașii v-au cerut: mai multă voie bună!”, „Mai sus steagul revoluției!”

Optimismul tragediei noi este optimismul clasei muncitoare, care a realizat prin luptă visul omenirii, socialismul.

Tragedia optimistă aduce în scenă pe eroul cel mai înaintat al epocii noastre, conducătorul proletar, precum și conflictul dramatic cel mai ascuțit al timpului nostru, lupta încordată dintre revoluție și contrarevoluție, dintre nou și vechi, dintre concepția comunistă despre viață și ideile care se împotrivesc.

Forțele pozitive sînt reprezentate de femeia-comisar, de un marinar ca Vainonen, care cade la datorie, ucis prin trădare, de marinarul bătrîn, cărora li se alătură întregul echipaj. Impresionantă este transformarea marinarului Alexei, care la început manifestă concepții anarhice: „Eu reprezint partidul propriei mele judecăți critice”, pentru ca să devină revoluționarul cel mai devotat. Forțele negative sînt reprezentate de căpetenia grupului de anarhiști, de marinarul răgușit, trădător al revoluției, și de ofițerul din armata dușmană.

Esența conflictului dramatic al *Tragediei optimiste* o constituie lupta între ceea ce e înaintat și ceea ce a rămas în urmă, biruința noului asupra vechiului.

Doi eroi cu rosturi deosebite în piesă sînt cei doi plutonieri. Amintind, într-o măsură, corul tragediei antice, ei reprezintă conștiința vie a piesei, comentînd cele ce se întîmplă pe scenă. Cei doi plutonieri confruntă eroica luptă din trecut a comunistilor cu prezentul, în care au început să se înțăptuiască năzuințele cele mai scumpe ale oamenilor, afirmînd ideea revoluției socialiste victorioase.

Ceea ce aduce nou această piesă în dramaturgia universală este fondul ei social. Dramatismul izvorăște din lupta de clasă adusă pe scenă. Încordarea acțiunii, profunzimea sentimentelor, intensitatea conflictului se datoresc ciocnirii violente dintre cele două forțe sociale în luptă, prima de partea revoluției socialiste, a doua, contrarevoluționară. Sub îndrumarea partidului, echipajul de pe un vas din flota Mării Baltice devine un mănunchi solidar de oameni noi, gata de luptă cu dușmanii revoluției.

Femeia-comisar este un adevărat conducător proletar, îndrumător al maselor. Simplu, cu calm, omenește, ea realizează o strînsă legătură cu masele, cu oamenii de pe vas, convingîndu-i că trebuie să apere pînă la ultima suflare revoluția. Comisarul are o mare dragoste de oameni: „Noi credem în oameni”; „Lucrezi cu oamenii pe care îi ai, nu cu aceia pe care i-ai vrea. Dar, în general, aici la noi, în regiment, oamenii sînt buni”.

În contrast cu ideile ei, se manifestă neîncrederea în oameni a anarhiștilor. Căpetenia detașamentului anarhist spune: „Toți sîntem niște dobitoace mincinoase. Toți sîntem otrăviți. Nu există Dumnezeu, nu există oameni, nu există nimic”.

Increderii pe care o acordă comisarul masei i se răspunde cu dragoste, cu devotament, realizându-se unitatea absolut necesară dintre conducători și masă în revoluție.

Cum se explică tăria de caracter a femeii-comisar, ferma ei credință în victorie, înflăcărea ei revoluționară?

Explicația o dă scurta convorbire dintre femeia-erou și un viteaz marinier finlandez:

„Vainonen: Ce? Tu nu ești singură, comisar?”

Comisarul: Dar partidul?”

Cei doi plutonieri subliniază această idee, făcând elogiul partidului, conducătorul maselor în revoluție:

„Al doilea plutonier: E cu putință oare să ții în loc sau să te pui de-a curmezișul unui astfel de partid? Un partid înarmat, curajos, elastic, care a ridicat întreaga clasă. Un partid care a creat o țară — o tabără gigantică a celor mai bune elemente ale omenirii. Partidul care a creat unitatea de voință proletară în lupta sîngeroasă și nesîngeroasă, violentă și pașnică, împotriva tuturor forțelor lumii vechi. Cel care va încerca să se ridice împotriva unui astfel de partid, împotriva țării noastre, va fi frînt și strivit.”

În finalul piesei, comisarul se stinge, dovedind că „și moartea poate fi muncă de partid”. Adusă în scenă în agonie, ea mai apucă să spună câteva cuvinte. Moare fericită că și-a îndeplinit datoria, că a apărut cu succes revoluția. Ea șoptește, pronunțînd cu mare greutate fiecare cuvînt: „Comunicați Consiliului militar revoluționar că Primul... regiment naval a fost format... și a nimicit pe dușman”. Cu o ultimă suflare adaugă, înainte de tragerea cortinei finale: „Păstrați onoarea marinei militare”.

Deși suflul morții plutește deasupra eroinei, dominant în finalul piesei este îndemnul plin de curaj adresat revoluționarilor.

b. COMEDIA

O SCRISOARE PIERDUTĂ

Comedie în patru acte

de I. L. Caragiale

Persoanele

ȘTEFAN TIPATESCU, prefectul județului

AGAMEMNON DANDANACHE, vechi luptător de la 48

ZAHARIA TRAHANACHE, președintele Comitetului permanent, Comitetului electoral, Comitetului școlar, Comitetului agricol și al altor comitete și comiții

TACHE FARFURIDI, avocat, membru al acestor comitete și comiții

IORDACHE BRINZOVENESCU, asemenea

NAE CAȚAVENCU, avocat, director-proprietar al ziarului *Răcnetul Carpaților*, președinte-fundator al societății Enciclopedice-Cooperative „Aurora Economică Română”

IONESCU, institutor, colaborator la acel ziar și membru al acestei societăți

POPESCU, institutor, asemenea

GHIȚA PRISTANDA, polițaiul orașului

UN CETĂȚEAN TURMENTAT

ZOE TRAHANACHE, soția celui de sus

UN FECIOR

ALEGATORI, CETĂȚENI, PUBLIC

ACTUL I

O anticameră bine mobilată. Ușă în fund cu două ferestre mari de laturi. La dreapta, în planul din fund, o ușă, la stînga, altă ușă, în planul din față. În stînga, planul întâi, canapea și un fotoliu.

SCENA I

Tipătescu, puțin agitat, se plimbă cu Răcnelul Carpaților în mină; e în haine de călător; Pristanda în picioare, mai spre ușă, stă rezemat în sabie.

- TIPĂTESCU (*terminînd de citit o frază din jurnal*): — „...Rușine pentru orașul nostru să tremure în fața unui om!... Rușine pentru guvernul vitreg, care dă unul din cele mai frumoase județe ale Romîniei pradă în ghearele unui vampir!...” (*indignat.*) Eu vampir, 'ai?... Caraghioz!
- PRISTANDA (*asemenea*): Curat caraghioz!... Pardon, să ierțați, coane Fănică, că întreb: bampir... ce-i aia, bampir?
- TIPĂTESCU: Unul... unul care sugă sîngele poporului... Eu sug sîngele poporului!...
- PRISTANDA: Dumneata sugi sîngele poporului!... Aoleu!
- TIPĂTESCU: Mișel!
- PRISTANDA: Curat mișel!
- TIPĂTESCU: Murdar!
- PRISTANDA: Curat murdar!
- TIPĂTESCU: Ei! nu s-alege!
- PRISTANDA: Nu s-alege!
- TIPĂTESCU: Cu toată dăscălimea dumnealui, cu toată societatea moftologică a dumnealui... degeaba! să-mi rază mie mustățile!
- PRISTANDA: Și mie!
- TIPĂTESCU: Dar în sfîrșit: las-o asta! lasă-l să urle ca un cîine!
- PRISTANDA: Curat ca un cîine!
- TIPĂTESCU: Începuseși să-mi spui istoria de aseară. (*șade*)
- PRISTANDA: Cum vă spuneam, coane Fănică (*se apropie*), aseară, ațipisem nișel după masă, precum e misia noastră... că acuma dumnea-voastră știți că bietul polițai n-are și el ceas de mîncare, de băutură, de culcare, de sculare, ca tot creștinul...
- TIPĂTESCU: Firește...
- PRISTANDA: Și la mine, coane Fănică, să trăiți! greu de tot... Ce să zici? Familie mare, remunerație¹ mică, după buget, coane Fănică. Încă d-aia nevastă-mea zice: „Mai roagă-te și tu de domnul prefectul să-ți mai mărească leașa, că te prăpădești de tot!...” Nouă copii, coane Fănică, să trăiți! nu mai puțin... Statul n-are idee de ce face omul acasă, ne cere numai datoria; dar de! nouă copii și optzeci de lei pe lună: familie mare, remunerație mică, după buget.
- TIPĂTESCU (*zîmbînd*): Nu-i vorbă, după buget e mică, așa e... decît tu nu ești băiat prost; o mai cîrpești, de ici, de colo; dacă nu curge, pică... Las' că știm noi!
- PRISTANDA: Știți! Cum să nu știți, coane Fănică, să trăiți! tocmai dum-neavoastră să nu știți!

¹ corect: remunerație.

- TIPĂTESCU : Și nu-mi pare rău, dacă știi să faci lucrurile cuminte : mie-mi place să mă servească funcționarul cu tragere de inimă... Când e om de credință...
- PRISTANDA : De credință, coane Fănică, să trăiți !
- TIPĂTESCU : Nu mă uit dacă se folosește și el cu o para, două... mai ales un om cu o familie grea.
- PRISTANDA : Nouă suflete, coane Fănică, nouă, și remunerație...
- TIPĂTESCU : După buget !...
- PRISTANDA : Mică, sărut mîna, coane Fănică.
- TIPĂTESCU : Lasă, Ghiță, cu steagurile de alaltăieri ți-a ieșit bine ; ai tras frumușel condeii.
- PRISTANDA (*uitindu-se pe sine și rizind*) : Curat condei ! (*luindu-și numaideciț seama, naiv.*) Adicăte cum condei, coane Fănică ?...
- TIPĂTESCU : Contul jidanului s-a plătit la Comitet pe patruzeci și patru de steaguri...
- PRISTANDA (*naiv*) : Da.
- TIPĂTESCU : Ei ?... s-a pus patruzeci și patru de steaguri ?
- PRISTANDA (*cu tărie*) : S-a pus, coane Fănică, s-a pus... Poate unul-două să le fi dat vîntul jos... da' s-a pus...
- TIPĂTESCU : Patruzeci și patru ?
- PRISTANDA : Patruzeci și patru în cap, coane Fănică.
- TIPĂTESCU (*rizind*) : Nu umbla cu moțuri, Ghiță. Nu m-am plimbat eu la luminație în trăsură cu Zoe și cu nenea Zaharia în tot orașul ? Tocmai ea, cum e glumeală, zice : „la să-i numărăm steagurile lui Ghiță“...
- PRISTANDA (*mîhnit*) : Imi pare rău ! tocmai coana Joițica, tocmai dumneei, care de !... să ne așteptăm de la dumneei la o protecție...
- TIPĂTESCU : Apoi, ea n-a zis-o cu răutate, a zis-o de glumă. Nu știe și nenea Zaharia și ea că ești omul nostru...
- PRISTANDA : Al dumneavoastră, coane Fănică, și al coanei Joițichii, și al lui conul Zaharia... Ei ? și le-ați numărat, coane Fănică ?... Ei ? așa e ? patruzeci și patru...
- TIPĂTESCU : Vreo paispce... cinspce.
- PRISTANDA : Apoi să le numărăm, coane Fănică ; să le numărăm : două la prefectură.
- TIPĂTESCU : Două...
- PRISTANDA : Două pe piața lui 11 Februarie...
- TIPĂTESCU Patru...
- PRISTANDA (*căutînd în gînd*) : Două la primărie...
- TIPĂTESCU : Șase...
- PRISTANDA (*același joc*) : Unul la școala de băieți...
- TIPĂTESCU : Șapte...
- PRISTANDA : Unul... la școala de fete...
- TIPĂTESCU : Opt...
- PRISTANDA : Unul la spital...
- TIPĂTESCU : Nouă.
- PRISTANDA : Două... la catrindală, la Sf. Niculae...
- TIPĂTESCU : Unsprezece...
- PRISTANDA : Două la prefectură... paispce...
- TIPĂTESCU (*rizind*) : Le-ai mai numărat pe ale de la prefectură.

PRISTANDA : Nu, coane Fănică, să trăiți ! (*continuă repede, pe nerăsuflate.*)
Două la primărie, optspce, patru la școli, douăzeci și patru, două la
catrindală la Sf. Niculae, treizeci...

TIPĂTESCU (*rizind*) : Le-ai mai numărat o dată pe toate astea și aduni
rău...

PRISTANDA : Doamne păzește, coane Fănică, să trăiți, patruzeci și patru,
în cap... patruzeci și patru... Cum zic, unul-două, poate vîntul... ori
cine știe...

TIPĂTESCU (*rizind*) : Ghiță... apoi nu mă orbi de la obraz așa.

PRISTANDA (*schimbînd deodată tonul, umilit și natv*) : Famelie mare...
renumeratie după buget mică...

TIPĂTESCU (*uitîndu-se la ceas*) : Ia să lăsăm steagurile, Ghiță...

PRISTANDA : Curat să le lăsăm, coane Fănică.

TIPĂTESCU : Spune o dată istoria de-aseară, că mă grăbesc.

PRISTANDA : Bine ziceți, coane Fănică. Aseară pe la zece și jumătate mă
duc acasă, îmbuc ceva și mă dau așa pe-o parte să ațipesc numai un
minuțel, că eram prăpădit de ostenit de la foc. Nevasta zice, pardon :
„Dezbracă-te, Ghiță, și te culcă“. Eu, nu ; eu, la datorie, coane Fănică,
zi și noapte la datorie. Așa, mă scol cam pe la douăspce fără un sfert,
și, pardon, mă dezbrac de mondir, scoț chipiul, mă-mbrac țivileste și
plec... la datorie, coane Fănică. Pînă să plec se făcuse vreo unul după
douăspce. O iau prin dosul primăriei, și apuc pe maidan ca să ies la
bariera „Unirii“. Cînd dau să trec maidanul, văz lumină la ferestrele
de din dos ale lui d. Nae Cațavencu, și ferestrele vraise. Ulucile
inalte... dacă te sui pe uluci, poți intra pe fereastră în casă. Eu, cu
gîndul la datorie, ce-mi dă în gînd ideea ? zic : ia să mai ciupim noi
ceva de la onorabilul, că nu strică... și binișor, ca o pisică, mă sui pe
uluci și mă pui s-ascult : auzeam și vedeam cum v-auz și m-auziți,
coane Fănică, știți ca la teatru.

TIPĂTESCU (*interesîndu-se*) : Ei, ce ?

PRISTANDA : Jucaseră stos¹.

TIPĂTESCU : Cine era ?

PRISTANDA : Cine să fie ? dăscălimea : Ionescu, Popescu, popa Pripici...

TIPĂTESCU : Și popa ?

PRISTANDA : Da, popa și d. Tăchiță, și Petcuș, și Zapisescu, toată gașca-n
păr. Jocul era pe isprăvite... și lumărie de tutun... ieșea pe fereastră
ca de la vapor. Mai juca popa și cu Petcuș. Ailalți ședeau de vorbă.

TIPĂTESCU : Și Cațavencu mă-njura ?

PRISTANDA : Grozav, coane Fănică, pe guvern și pe dv... și-și număra
voturile.

TIPĂTESCU : Dăscălimea, popa și molujii.

PRISTANDA : Curat molujii !

TIPĂTESCU : Las'că le dau eu voturi.

PRISTANDA : Da' să vedeți ce s-a-ntîmplat... coane Fănică. Din vorbă-n
vorbă, Cațavencu zice : „Mă prinz cu d-voastră că o să voteze cu noi
cine cu gîndul nu gîndiți, unul pe care contează bampirul — și acolo,
pardon, tot bampir vă zicea — pe care contează bampirul ca pe dum-
nezeu... și cînd l-om avea pe ăla, i-avem pe toți... Ia ascultați scrisoa-
rea asta“... Și scoate o scrisorică din portofel... „Ia ascultați...“ Dia-

¹ stos — joc de cărți.

volul de popă, n-are de lucru ? se scoală repede de la joc și zice : „Să mă-ngropi, sufletul meu, Năică, nu citi... stăi, s-o ascult și eu... să-mi aprinz numai țigara...” Și, coane Fănică, se scoală de la joc, aprinde chibritul, trage din țigară și vine să arunce chibritul aprins pe fe-reastră drept în ochii mei... Mă trag înapoi, alunec de pe uluci și caz pe maidan, peste un dobitoc, care pe semne trecea ori ședea lângă uluci. Dobitocul începe să strige, toți din casă sar năvală la fereastră ; eu, cum căzusem, mă ridic degrabă, o iau pituliș pe lângă uluci și intru în curtea primăriei.

TIPĂTESCU (*interesindu-se de povestire*): Ei ?

PRISTANDA : M-am mai întors eu, dar închiseseră ferestrele și lăsaseră perdelele.

TIPĂTESCU : Cine să fie ? Ce scrisoare ? Nu pricep... Ghiță, eu trebuie să mă duc la dejun, să nu fac pe nenea Zaharia și pe Zoe să mă aștepte. Ei nu dejunează fără mine, și nenea Zaharia nu iese înainte de dejun. Și mai ales cum e Zoe de nerăbdătoare...

PRISTANDA : Ce-mi ordonați, coane Fănică ?

TIPĂTESCU : Să-mi afli ce scrisoare e aia și de cine e vorba.

Zaharia Trahanache vine la Tipătescu și-i arată despre ce scrisoare e vorba, fără a crede în autenticitatea ei. Cațavencu, care se află în posesia unei scrisori compromițătoare a lui Tipătescu către Zoe, îi amenință pe Tipătescu și pe Trahanache că dacă nu-l vor sprijini să fie ales deputat, va da publicității această scrisoare. Cațavencu e arestat din ordinul prefectului, și toată locuința e percheziționată, fără să se poată afla scrisoarea. Zbuciumată, Zoe îl convinge pe Tipătescu că singura soluție este alegerea lui Cațavencu, pentru a evita scandalul public. În rândurile grupului guvernamental se produce o mare panică, întrucât Farfuridi se aștepta ca el să fie propus candidat, ca vechi și credincios membru al partidului.

Dar situația se schimbă. Zaharia Trahanache descoperă o poliță falsificată de Cațavencu, iar o telegramă primită de la centru cere să fie susținută candidatura lui Aganiță Dandanache.

ACTUL III

SCENA V

TRAHANACHE, care s-a urcat la tribună, apoi CAȚAVENCU, POPESCU, IONESCU, alegători, publicul venind din fund și ocupând locurile lor din scena I. Intrarea zgomoasă, acompaniată de clopoțelul prezidentului.

TRAHANACHE (*în picioare*): Orele sînt înaintate ! Poftiți, poftiți, stima-bililor : avem cestiuini arzătoare la ordinea zilei... (*șade.*) (*Toată lu-me-a s-a așezat la locul său.*)

CAȚAVENCU (*cu modestie*): D-le președinte, vă rog, cerusem și eu cuvîntul...

TRAHANACHE : Da, (*binevoitor*) da, stimabile, aveți cuvîntul. Poftiți la tribună !... (*Mișcare în grupul lui Cațavencu.*)

CAȚAVENCU (*la poză, trece cu importanță printre mulțime și suie la tri-bună ; își pune pălăria la o parte, gustă din paharul cu apă, scoate un vraf de hirtii și gazete și le așază pe tribună, apoi își trage batista și-și șterge cu eleganță avocățească fruntea. Este emoționat, tușește și luptă ostentativ cu emoția, care pare a-l birui. Tăcere completă. Cu*

glasul tremurat.) Domnilor!... Onorabili concetățeni!... Fraților!... (*plinsul îl înecă.*) Iertați-mă, fraților, dacă sînt mișcat, dacă emoțiunea mă apucă așa de tare... suindu-mă la această tribună... pentru a vă spune și eu... (*plinsul îl înecă mai tare.*) ...Ca orice român, ca orice fiu al țării sale... în aceste momente solemne... (*de abia se mai stăpînește*) mă gîndesc... la țărișoara mea... (*plinsul l-a biruit de tot*) la România... (*plinge. Aplauze în grup.*)... la fericirea ei!... (*același joc de amîndouă părțile*)... la progresul ei (*asemenea crescendo*)... la viitorul ei! (*plins cu hohot. Aplauze zguduitoare.*)

IONESCU, POPESCU, TOȚI (*foarte mișcați*): Bravo!

CAȚAVENCU (*ștergîndu-se repede la ochi și remișîndu-se d-odată; cu tonul brusc, vioi și lătrător*): Fraților, mi s-a făcut o imputare și sînt mîndru de aceasta!... O primesc! Mă onorez a zice că o merit!... (*foarte volubil.*) Mi s-a făcut imputarea că sînt foarte, că sînt prea, că sînt ultra-progresist... că sînt liber-schimbist... că voi progresul cu orice preț. (*scurt și foarte rețezat.*) Da, da, da, de trei ori da! (*aruncă roată priviri scinteietoare în adunare. Aplauze prelungite.*) Da! (*cu putere din ce în ce mai crescîndă*). Voi progresul și nimic alt decît progresul: pe calea politică... (*ingrașă vorbele.*)

POPESCU: Bravo!

CAȚAVENCU: Socială!...

IONESCU: Bravo!

CAȚAVENCU: Economică...

POPESCU: Bravo!

CAȚAVENCU: Administrativă...

IONESCU: Bravo!

CAȚAVENCU: Și... și...

IONESCU, POPESCU, GRUPUL: Bravo! Bravo!

TRAHANACHE (*clopoșind*): Rog, nu întrerupeți pe orator, stimabile...

CAȚAVENCU (*cu tărie*): Nu mă tem de întreruperi, venerabile domnule președinte... (*cătră adunare și mai ales cătră grup, cu tonul sigur.*)

Puteți, d-lor, să întrerupeți, pentru că eu am tăria opiniunilor mele...

(*reintrînd în tonul discursului și ingrașînd mereu vorbele*) și... și... finanțiară. (*Aplauze prelungite.*)... Da, sîntem ultra-progresiști, da,

sîntem liber-schimbști... Or... conduși de aceste idei, am fundat aci

în orașul nostru „Aurora Economică Romîină”, societate enciclopedică-

cooperativă, independentă de cea din București... pentru că noi sîntem

pentru descentralizare. Noi... eu... nu recunosc, nu voi să recunosc epi-

tropia bucureștenilor, capitaliștilor, asupra noastră; căci în districtul

nostru putem face și noi ce fac dînșii în al lor...

GRUPUL (*aplauze*): Bravo!

CAȚAVENCU: Societatea noastră are de scop să încurajeze industria ro-

mîină, pentru că, dați-mi voie să vă spui, din punctul de vedere eco-

nom, stăm rău...

GRUPUL (*aplauze*): Bravo!

CAȚAVENCU: Industria romîină e admirabilă, e sublimă, putem zice, dar

lipsește cu desăvîrșire. Societatea noastră dar, noi, ce aclamăm? Noi

aclamăm munca, travaliul, care nu se face de loc în țara noastră!

GRUPUL: Bravo! (*aplauze entuziaste.*)

TRAHANACHE (*clopoșind*): Stimabile... nu...

CAȚAVENCU : Lăsați, d-le președinte, să întrerupă... nu mă tem de întrepreri ! În Iași, de exemplu, — permiteți-mi această digresiune, este tristă, dar adevărată ! — în Iași n-avem nici un negustor român, nici unul !...

GRUPUL (*mișcat*) : A !

CAȚAVENCU : Și cu toate acestea toți faliții sînt jidani. Explicați-vă acest fenomen, acest mister, dacă mă pot exprima astfel !

GRUPUL : Bravo ! (*Aplauze.*)

CAȚAVENCU : Ei bine ! Ce zice societatea noastră ? Ce zicem noi ?... Iată ce zicem : această stare de lucruri este intolerabilă ! (*aprobări în grup. Cu tărie.*) Pînă cînd să n-avem și noi faliții noștri ?... Anglia-și are faliții săi, Franța-și are faliții săi, pînă și chiar Austria-și are faliții săi, în fine oricare națiune, oricare popor, oricare țară își are faliții săi (*ingrașă vorbele*)... Numai noi să n-avem faliții noștri !... Cum zic : această stare de lucruri este intolerabilă, ea nu mai poate dura !.. (*aplauze frenetice. Pauză. Oratorul soarbe din pahar și aruncă iar priviri scînteietoare în adunare. În momentul acesta mai mulți inși se mișcă în fund, pe unde apare cetățeanul turmentat și Ghiță în țivil.*)

SCENA VI

ACEIAȘI — *GHITĂ PRISTANDA* și *CETĂȚEANUL*, foarte șovăind. Zgomot la intrarea acestora.

TRAHANACHE (*clopoțind*) : Faceți puținică tăcere...

CAȚAVENCU (*care în timpul scurt al rumorii provocate de intrarea lui Pristanda și a cetățeanului turmentat și-a consultat hirtiuțele, cu ton predominant*) : Fraților, iată ce spun statutele societății noastre la art. I-ii : „Se formează în urbea noastră o societate enciclopedică-cooperativă cu numele de «Aurora Economică Romînă». Scopul societății este ca Romînia să fie bine și tot românul să prospere“.

CETĂȚEANUL (*care, de la intrare, a venit șovăind pînă în mijloc și s-a turnat pe un scaun în fața tribunii, se scoală și ridică mina*) : Și eu ! (*sughite*) și eu sînt ! (*șovăie și iar se toarnă pe scaun. Risele în fund, rumoare în față.*)

CAȚAVENCU (*către Trahanache, întorcîndu-se spre masa prezidențială*) : Domnule președinte, rog să nu fiu întrerupt...

TRAHANACHE : Parcă ziceai, stimabile, că întreruperile...

CAȚAVENCU : Da (*cu dignitate*) dar...

TRAHANACHE : În sfîrșit... (*clopoțind.*) Nu întrerupeți, mă rog...

CAȚAVENCU (*căuțind șirul*) : Ziceam dar : „...ca Romînia să fie bine și tot românul să prospere“...

CETĂȚEANUL (*se scoală șovăind și ridică mina*) : Și eu sînt ! (*sughite rău ; risete, rumoare.*)

TRAHANACHE : A ! (*sculîndu-se peste masă.*) Ce ? ce ești d-ta, stimabile ?...

CETĂȚEANUL (*sughîțînd*) : Mă cunoaște d. Nae... (*arată pe Cațavencu.*) Cioclopedică... (*risete, rumoare.*)

CAȚAVENCU (*nervos*) : Ce ?

CETĂȚEANUL : Romînă !... (*risete ; sughite.*) Aurora !... (*sughite ; risete, rumoare din ce în ce mai mare.*)

TRAHANACHE (*nervos și el, către adunare, clopoțind*): Faceți tăcere, stimabile!... (*către cetățeanul turmentat.*) Cum?

CETĂȚEANUL (*șovăind*): Cioclopedică! (*sughite.*) Comportativă! (*sughite.*) Economie! (*sughite.*) Soțietate care va să zică... (*risete și rumoare mare.*)

IONESCU: E turmentat!...

POPESCU: E tun! (*grupul se mișcă, unii se scoală.*)

CETĂȚEANUL (*sughind și strigind*): Sînt membru!

TRAHANACHE (*agitînd clopoțelul cu putere, către Ionescu și Popescu*): Stimabile! stimabile, (*cu afabilitate*) rog, dați afară pe onorabilul!

IONESCU, POPESCU și GRUPUL: Afară! E turmentat! Afară! (*Ionescu și Popescu îl îmbrîncesc spre ușă. Cașavencu s-a dat jos de la tribună și vorbește cu cițiva din grup.*)

CETĂȚEANUL (*îmbrîncit de dascăli și opunîndu-se*): Nu mă îmbrînciți... că ameteșc!

IONESCU, POPESCU și GRUPUL: Afară!

CETĂȚEANUL: Membru! (*Toată scena aceasta a fost insoțită de risete și rumoare. Dascălii au dat afară pe cetățeanul turmentat. În adunare, mișcare. Pristanda se apropie la tribună, în vreme ce dascălii și grupul lor, în mijloc cu Cașavencu, se agită și-și reiau locurile.*)

PRISTANDA (*misterios lui Trahanache*): Coane Zahario, dă-i zor! Trebuie să-l lucrăm pe onorabilul, pe d. Nae Cașavencu; ordinul lui conul Fănică... Sînt la ușă, cînd oi tuși de trei ori, d-ta proclamă catindatul și ieși pe porțiță... și pe urmă-i treaba mea...

TRAHANACHE (*incet*): Bine.

PRISTANDA (*incet*): Cînd oi tuși de trei ori: nu mi-a sosit încă oamne-nii!... (*trece lingă ușă din fund, pe unde intră cu zgomot Farfuridi, Brinzovenescu și alți cițiva. Pristanda vorbește încet cu dinșii. Toți se aranjează în fund, astupînd ușa de la ieșire.*)

În scena a 7-a a actului al III-lea se proclamă numele candidatului impus de la centru, în persoana lui Agamiță Dandanache. Cașavencu, care nu se aștepta la așa ceva, îl acuză pe Trahanache de trădare. Acesta dă în vileag polița falsificată de Cașavencu. Scena se termină printr-o încăierare a celor două tabere.

ACTUL IV

SCENA III

ZOE, TIPĂTESCU, DANDANACHE

DANDANACHE: Cum îți spui, să nu m-aleg, puicursorule, nu merdzea... Eu, familia mea, de la patruzsopt... luptă, luptă și dă-i, și dă-i și luptă... și eu mă-nțeledzi tocmai acuma să remii pe dinafară... fără coledzi!... și cît p-ați, neicursorule, să nu m-aleg...

ZOE: Să nu te-alegi d-ta, cu meritele d-tale! Era peste puțință...!

TIPĂTESCU: Peste puțință...

DANDANACHE: Ei, uite așa, cu meritele mele, conîță, vezi! era cît p-ați, dar stii cît p-ați... Întreabă-mă, neicursorule, să-ți spui: nu vrea comitetul țentral și pațe; zițea că nu sînt marcant. Auzi, eu să nu liu marcant... Am avut noroc, mare noroc am avut. Să vedeți. Într-o seară...

ținevas — nu spui ține... persoană însemnată... da' becher — vine și
zoacă la mine cărți... și când pleacă își uită pardesiul la mine... A doua
zi, voi să-l îmbrac... gîndeam că-i al meu... văz că nu-i al meu; îl
caut prin buzunare și dau... peste țe te gîndesti ?

TIPĂTESCU : Peste ?

DANDANACHE (*rizind*) : Peste o scrisorică.

AMINDOI : O scrisorică.

DANDANACHE : De amor...

AMINDOI (*mișcați*) : O scrisorică de amor ?

DANDANACHE : O scrisorică de amor către becherul meu, de la nevasta
unui prietin — nu spui ține... persoană însemnată.

ZOE : Ei și ?

TIPĂTESCU : Ei ?

DANDANACHE : Ei, țe să-ți mai spui, puicisorule ? Adu o birze, mă.
băiete, degrabă... Mă sui în birze și mă duc la persoana, la becherul
— nu spui ține — e persoană însemnată —: Găsește-mi, mă-nțeledzi, un
coledzi, ori dau scrisoarea la „Răsboiul“... De colea pînă colea... giri-
mîr... a trebuit, conîța mea, să țedeze, și tranc ! depesa aiți, neicu-
sorule...

ZOE (*agitată treptat în măsura povestirii lui Dandanache*) : A ! domnule
Dandanache, ai făcut rău... fapta d-tale este... să-mi dai voie să-ți spui...

TIPĂTESCU (*incet*) : Zoe ! (*ea urcă.*)

DANDANACHE : Asa e, puicisorule, c-am întors-o cu politica ? Aud ? Țe
era de făcut ? Aminteri dacă nu-mi dedea în gînd asta, nu m-aledzeam...
și nu merdzea de loc, neicisorule ; fă-ți idee ! familia mea de la pa-
tuzsopț (*coborînd către public*) și eu, în toate Camerele, cu toate
partidele, ca romînul imparțial... și să remji fără coledzi !

TIPĂTESCU : Vezi bine ! (*Mușcîndu-și buzele.*) Dar nu ne-ai spus sfîrșitul
istoriei... scrisoarea.

ZOE : Da, scrisoarea.

DANDANACHE : Care scrisoare ?

TIPĂTESCU : Scrisoarea becherului...

DANDANACHE : Care becher ?

ZOE (*nervosă*) : Persoana însemnată... scrisoarea... de amor... arma d-tale
politică, cu care te-ai ales...

TIPĂTESCU : Scrisoarea pe care voial s-o publici în „Răsboiul“, dacă nu...

DANDANACHE (*aducîndu-și în sfîrșit aminte*) : A da ! scrisoarea... da...
am prițeput...

ZOE : Ei ! scrisoarea ?

TIPĂTESCU : Ce s-a făcut ?

DANDANACHE : O am pusă acasă la păstrare... dar stii, la loc sigur...

ZOE : Nu i-ai înapoiat-o persoanei ?

DANDANACHE (*cu mirare*) : Cum s-o înapoiez ?

TIPĂTESCU : Iată te-alegi, el și-a ținut cuvîntul...

ZOE : Trebuie să i-o dai înapoi...

DANDANACHE : Cum se poate, conîța mea, s-o dau înapoi ? S-ar putea
să fac așa prostie ? Mai trebuie s-aldată... La un caz iar... pac ! la
„Răsboiul“. (*coboară.*)

ZOE (*cu dezgust*) : A ! (*trecînd pe lîngă Fănică, incet și cu tonul ei de
mai sus.*) E simplu, dar e un om onest ! (*tare, cătră Dandanache.*)

D-le Dandanache, am să vă fac o rugăciune: o să rămâneți la masă la noi... mă rog să nu povestiți istoria cu scrisoarea becherului d-voastră...

TIPĂTESCU: Știți asupra alegătorilor, ar face poate rău efect...

DANDANACHE: Nu spui, neicursorule; dar dacă oi uita — amintiri, am memorie bună... dar stii, cum sînt amețit de drum, poate să uit și să-nțep — să-mi fațeți semn. Eu la masă o să stau ori lîngă d-ta, ori lîngă consoarta d-tale...

TIPĂTESCU: Care consoarta mea?

DANDANACHE: Doamna.

ZOE (*aparte*): A! idiot!

TIPĂTESCU (*impacientat*): Pardon, d-le Dandanache, doamna e soția d-lui prezident al Comitetului, domnul care v-a adus aici (*subliniază silabic*) domnul Zaharia Trahanache, doamna Zoe Zaharia Trahanache... Eu sînt Ștefan Tipătescu, prefectul județului... cu doamna sînt numai prieten...

DANDANACHE (*care a ascultat cu multă atenție*): Asa e, bine ziți, pui-cursorule... bată-vă sănătatea să vă bată... pardon... stii eu... de pe drum (*serios*) fă-ți idee d-ta: ținți postii, hodoronc-hodoronc, zdronca-zdronca, și clopoței... îmi țiuie grozav...

ZOE (*aparte*): Trebuie să-l duc de aici să se liniștească puțin... e amețit rău de tot.

TIPĂTESCU: D-le Dandanache, nu voiți să vă odihniți, să vă liniștiți puțin...

DANDANACHE: Ba da, neicursorule... dar unde?

ZOE: Pofțiți cu mine, d-le Dandanache.

DANDANACHE (*dindu-i brațul și ieșind cu ea la dreapta pe scară*): Stii coniuța mea, sînt așa de amețit... stii, trăsura... și clopoții... stii, îmi țiuie grozav... grozav îmi țiuie... (*les.*)

Zoe Trahanache îi propune lui Cațavencu că-i va da polița falsificată în schimbul scrisorii. Dar Cațavencu, care pierduse scrisoarea în timpul scandalului de la întrunirea electorală, nu poate accepta țîrgul propus. Scrisoarea, găsită pentru a doua oară de cetățeanul turmentat, este restituită lui Zoe Trahanache de acesta.

Ca să fie iertat, Cațavencu este nevoit să conducă manifestația de simpatie în cinstea rivalului său, Agamiță Dandanache.

SCENA XIV

ACEIAȘI — FARFURIDI, BRINZOVENESCU, CAȚAVENCU, CETĂȚEANUL TURMENTAT, GHIȚA PRISTANDA, IONESCU, POPESCU, alegători, cetățeni, public.

Brînzovenescu și Farfuridî, cu alți alegători mai spălați, în costume de pretenție provincială, intră, venind din casă, coborînd pe treptele din dreapta; salutări de toate părțile. Prin fund, Cațavencu, Ghiță polițaiul, îmbrăcat țivil, Cetățeanul turmentat, Ionescu și Popescu, intră, conducînd manifestația publică. Cei ce vin prin fund sînt toți ameții și mai ales Cațavencu și Cetățeanul turmentat, care îngHITE și sughite mereu. După ei vin o mulțime de cetățeni cu ramuri verzi și steaguri, asemenea foarle chejuiți. Toată lumea cu borcane de băutură în mîini. Din casă, în urma lui Farfuridi, Brînzovenescu și a celorlalți alegători, vin feciorii cu sticle de șampanie. Ghiță Pristanda, îndată ce sosește în scenă, face semn nuzicii. Muzica tace. Se împart pahare de șampanie fruntașilor. Tipătescu, Zoe, Trahanache, Dandanache sînt în stînga.

FARIFURIDI (*luind un pahar de șampanie*): În sănătatea d-lui Agamiță Dandanache, alesul nostru! Să trăiască! (*Urale și muzica. Pristanda ține cu mina tactul uralelor. Toți ciocnesc și beau.*)

DANDANACHE (*îndemnat de Zoe și Tipătescu, trece în mijloc cu paharul în mână*): În sănătatea alegătorilor... care au probat patriotism și mi-au acordat... (*nu nimereste*) asta... cum să zic de!... zi-i pe nume de!... a! sufradzele lor; eu, care familia mea de la patuzsopt în Cameră, și eu ca românul imparțial, care va să zică... cum am zițe... în sfîrșit să trăiască! (*Urale și ciocniri.*)

TRAHANACHE (*către Cațavencu, care a coborît spre el și Tipătescu*): Și așa, zi, ai? d-ai noștri, stimabile? bravos! mă bucur.

CAȚAVENCU: Venerabile, neică Zahario! în împrejurări ca acestea, (*mișcat*) micile pasiuni trebuie să dispară.

TRAHANACHE: Ei, aici mi-ai plăcut! bravos! să trăiești!

CAȚAVENCU: În sănătatea venerabilului și imparțialului nostru preșident, Trahanache! (*Urale și ciocniri.*) (*Zoe vede pe Cetățeanul turmentat, în grămadă, ia un pahar și merge de t-l oferă.*)

CETĂTEANUL: În sănătatea coanii Joițichii! că e (*sughite*) damă bună! (*Ciocnește cu ea; ea-i stringe mina din toată inima. Urale, ciocniri.*)

CAȚAVENCU (*lui Tipătescu încet*): Să mă ierți și să mă iubești! (*expansiv*) pentru că toți ne iubim țara, toți sîntem români!... mai mult sau mai puțin onești! (*Tipătescu ride.*) În sănătatea iubitului nostru prefect! Să trăiască pentru fericirea județului nostru! (*Urale, ciocniri.*)

TRAHANACHE (*luind un pahar și trecind în mijloc foarte vesel*): Ei, aveți puțintică răbdare!... Nu cunosc prefect eu! eu n-am prefect! eu am prieten! În sănătatea lui Fănică! Să trăiască pentru fericirea prietenilor lui! (*sărută pe Fănică, apoi pe Zoe, Fănică sărută mina Zoi.*) (*Urale, Dandanache între alegători, cu Farșuridi și Brinzovenescu, le povestește încet, făcînd gestul cu clopoștii; la dreapta, în fund, Pristanda, Cetățeanul turmentat, muzica și lume. În stînga, Zoe, Tipătescu, Trahanache cu alți alegători. În mijloc Cațavencu.*)

CAȚAVENCU (*foarte amețit, împleticindu-se-n limbă, dar tot îngrășîndu-și silabele*): Fraților! (*toți se-ntorc și-l ascultă*) după lupte seculare, care au durat aproape treizeci de ani, iată visul nostru realizat! Ce eram acum cîțva timp înainte de Crimeea¹? Am luptat și am progresat: ieri obscuritate, azi lumină! ieri bigotismul, azi liber-pansismul! ieri întristarea, azi veselia!... Iată avantajele progresului! Iată binefacerile unui sistem constituțional!

PRISTANDA: Curat constituțional! Muzica! Muzica!

(*Muzica alocă marșul cu mult brio. Urale tunătoare. Grupurile se mișcă. Toată lumea se sărută, gravitînd în jurul lui Cațavencu și a lui Dandanache, care se string în brațe, în mijloc. Dandanache face gestul cu clopoștii. Zoe și Tipătescu contemplă de la o parte mișcarea. Cortina cade repede asupra tabloului.*)

Indrumări analitice

Acțiunea piesei *O scrisoare pierdută* prezintă un conflict între două tabere, pe de o parte partidul aflat la putere, reprezentat de Zaharia Tra-

¹ Aluzie la războiul dintre Rusia, pe de o parte, și Anglia, Franța, Piemontul și Turcia, pe de altă parte (1853—1856).

Trahanache și Ștefan Tipătescu, care vor să-și asigure succesul în alegerile pentru desemnarea unui deputat, iar pe de altă parte, grupul așa-zis „independent”, în frunte cu Cațavencu.

În timp ce acțiunea unei tragedii, *Antigona* sau *Regele Lear*, provoacă sentimentele de groază și milă, aceea din *O scrisoare pierdută* stârnește risul. Sentimentul comicului manifestat prin ris rezultă din contrastul între aparență și realitate, între ceea ce vor să pară personajele și ceea ce sînt ele în realitate.

Cațavencu este comic prin contrastul între pretențiile lui de patriot și democrat, căruia i se cuvine în primul rînd scaunul de deputat al județului, și josnicia lui morală, de om ce nu alege mijloacele pentru a parveni. Pretinsul patriot e un șantajist, falsifică polițe etc.

Dandanache e și mai comic, pentru că, deși imbecil, se crede o personalitate marcantă în viața politică a țării.

Zaharia Trahanache devine comic prin încrederea perfectă acordată soției și prietenului său, cînd, în realitate, Zoe și Ștefan Tipătescu îl înșală.

Un contrast comic se stabilește între stăruința cu care Zoe Trahanache încearcă să pară o soție cinstită în ochii lumii și imoralitatea ei.

Dar Caragiale nu rîde de dragul glumei, el biciuie fără cruțare putreziciunea morală a politicianismului burghez.

Risul apare ca o consecință a criticii usturătoare. Spectatorul rîde, dar totodată se indignează de necinstea, ignoranța și prostia personajelor.

Comicul piesei *O scrisoare pierdută* are un profund caracter satiric. E o satiră necruțătoare a larsei alegerilor în trecut, dezvăluind minciuna democrației burgheze despre sistemul electoral.

Comicul poate fi de intrigă, de situație, de caracter, de moravuri și de limbaj. Caragiale folosește toate aceste variate mijloace.

Fapte surprinzătoare, ca pierderea și găsirea scrisorii de dragoste a lui Ștefan Tipătescu către Zoe Trahanache în două rînduri, oferă un exemplu de comic de intrigă. Un incident nou care complică acțiunea este apariția lui Agamiță Dandanache, care este impus de la centru tot prin șantajul cu o scrisoare de dragoste a unei personalități politice.

Un exemplu tipic de comic de situație este scena în care Cațavencu crede că Trahanache îl va proclama candidat. Cînd aude numele lui Agamiță Dandanache, e gata să dezvăluie publicului scandalul legăturii dintre prefect și onorabilul Zaharia Trahanache, fără să știe că acesta avea asupra sa o armă distrugătoare pentru el, o poliță falsificată.

Cea mai comică situație este aceea cu care se încheie piesa: Cațavencu ține un discurs în cinstea lui Agamiță Dandanache, rivalul său.

Aspecte diferite de comic de caracter oferă spectatorilor senilul Dandanache, slugarnicul Pristanda, înfumuratul Farfuridi și prostul Brinzovenescu etc.

Autorul a realizat în primul rînd comicul de moravuri, dezvăluind mocirla morală în care trăiau clasele conducătoare în România burghezomșierească: imoralitatea în familie, parvenirea prin șantaj și minciună, înăbușirea libertății prin poliție și agenți electorali bătăuși, falsificarea rezultatelor alegerilor etc.

Comicul de limbaj se extinde aproape la toate personajele piesei. Comicul reiese din utilizarea unor expresii pe care personajele le repetă în mod mecanic. Folosind expresia stereotipă „curat”, care exprimă lingușirea,

Pristanda exclamă, aprobându-l pe prefect, că Nae Cațavencu este „curat murdar”. Efecte comice mai puternice obține Caragiale din cele două discursuri pe care Farfuridi și Cațavencu le țin la ședința de alegere a candidatului. Frazele lui Farfuridi, lipsite de legătură, de logică, pline de confuzie, exprimă nu numai prostia și ignoranța lui, dar și teama lui de orice schimbare, de orice progres: „ori să se revizuiască, primesc! dar să nu se schimbe nimica; ori să nu se revizuiască, primesc! dar atunci să se schimbe pe ici pe colo, și anume în punctele... esențiale...”. El nu numai că nu înțelege neologismele, dar le rostește greșit, de exemplu „plebicist” în loc de „plebiscit”.

Caragiale, ca și alți autori de comedie, folosește și procedeul comic al alegerii numelor proprii ale personajelor, ca mijloc de caracterizare și ridiculizare. *Trahanache*, *Brinzovenescu*, *Farfuridi* sînt nume care sugerează inferioritatea. Numele Trahanache vine din cuvîntul de origine turcească *trahana*, care înseamnă cocă ușor de modelat. Numele lui Tipătescu, de la *tip*, arată pe seducător, pe Don Juan. Cațavencu, de la *cață*, *coțofană*, exprimă ceva din firea zgomotoasă, lătrătoare, a politicianului demagog.

Opera dramatică cu subiect și deznodămînt vesel se numește comedie.

În comedia *O scrisoare pierdută* Caragiale ridiculizează în primul rînd moravurile societății burghezo-moșierești. E o *comedie de moravuri*. Comediile în care rîsul e provocat în primul rînd de trăsăturile negative ale unui personaj sînt socotite comedii de caracter.

Molière a excelat în comedia de caracter. În comedia *Avarul*, atenția lui Molière se concentrează cu deosebire asupra caracterului lui Harpagon, care este o întruchipare ridicolă a avariției. Harpagon a rămas tipul avarului, Tartuffe, al ipocritului.

Comedia care provoacă rîsul în primul rînd prin complicația faptelor și ridicolul peripețiilor se numește *comedie de intrigă*, așa cum este *D-ale carnavalului* de I. L. Caragiale.

Nu există însă o deosebire totală între cele trei tipuri de comedii: În *O scrisoare pierdută* se întîlnește comicul de moravuri, de caracter și de intrigă.

Comedia de intrigă, forma cea mai ușoară a comediei, poartă numele de *farsă*.

Comedia a apărut ca specie a genului dramatic din cele mai vechi timpuri.

Serbările în cinstea zeului Dionisos se terminau cu o procesiune veselă, numită *komos*, în care se cînta. Termenul de comedie este compus din *komos* și *ode* (cîntec), ceea ce însemna la început un „cîntec în timpul comosului”, al procesiunii. Prin urmare, originea comediei, ca și a tragediei, trebuie căutată în cîntecele și procesiunile viticole grecești, care evocau suferințele lui Dionisos sau exprimau bucuria sărbătoririi zeului.

Comedia a avut caracter satiric încă de la vechii atenieni. Aristofan, părintele comediei (secolul V—IV), a condamnat viciile aristocrației eline, în comediile sale: *Lisistrata*, *Norii* și *Broaștele*.

Comedia de caracter a fost ilustrată în epoca elină de Menandru, iar în literatura latină de Plaut.

În orînduirea feudală s-a dezvoltat teatrul popular, comic și satiric, mai ales în Italia, reflectînd spiritul critic al maselor populare, asupra de o aristocrație coruptă și arogantă.

În secolul al XVII-lea s-a afirmat Carlo Goldoni, cel mai mare autor comic al Italiei. Comediile lui Goldoni stigmatizează meschinăria și parvenitismul burgheziei și fac elogiul calităților oamenilor simpli (*Slugă la doi stăpîni*, *Bădăranii*).

Lope de Vega, cel mai strălucit reprezentant al teatrului spaniol, a fost un autor comic foarte fecund, însuflețit de idei avansate. *Cinele grădinarului* a intrat în repertoriul universal.

În Anglia secolului al XVI-lea, marele tragedian Shakespeare a creat și minunate comedii: *Nevestele vesele din Windsor*, *Cum vă place* etc., demascând cu neseacă vervă ridicolul aristocrației feudale, îngimfate, meschine, despotice.

Comedia de caracter a fost ridicată la o mare înălțime în Franța secolului al XVII-lea de Molière. Molière a zugrăvit figuri tipice ale societății burgheze în comediiile *Avarul*, *Tartușe*, *Mizantropul* etc.

Cinstirea calităților sufletești ale omului din popor a realizat-o în Franța secolului al XVIII-lea Beaumarchais, în comedia *Nunta lui Figaro*, creînd un personaj foarte popular, *Figaro*.

Clasicii ruși Gogol, Ostrovski și Cehov îmbogățesc dramaturgia universală cu o seamă de comedii, realiste și satirice, devenind modele pentru scriitorii de comedii contemporani. Eminescu, în articolul *Comedia franceză și comedia rusească*, elogiază capodopera lui Gogol, *Revizorul*, pentru *adîncimea cu care dezvăluie* realitățile sociale ale Rusiei țariste.

În literatura română, comedia a îndeplinit același rol de a educa pe oameni, ridiculizînd scăderile societății. Vasile Alecsandri a prius în comediiile sale aspecte ridicole ale decăderii boierimii autohtone și ale arivismului burghezic, de pildă în *Iorgu de la Sadagura*, *Chirița în provincie* etc.

Alecsandri a pregătît drumul creației marelui Caragiale, ale cărui comedii de mare valoare artistică, în frunte cu *O scrisoare pierdută*, denunță, cu o forță satirică inegalabilă, necinstea și demagogia politicianilor burghezi.

Comedia contemporană, orientată pe drumul realismului socialist, dezvoltă și adîncește tradiția satirică a comediei universale, înfierînd rămășițele mentalității burgheze în conștiința oamenilor, pentru a ajuta la formarea omului nou, constructor al socialismului și comunismului.

c. DRAMA

CUMPĂNA

Piesă în 3 acte (4 tablouri)

de Lucia Demetrius

Personajele :

ANTON VADU
MIRCEA VADU
CHIRU
SIMION
BRAN
UN MUNCITOR

ALT MUNCITOR
LIDIA
CATERINA
SANDA
ILEANA
O MUNCITOARE

Comunistul Anton Vadu este trimis de Ministerul Industriei, în preajma naționalizării, în calitate de controlor, la o fabrică de textile, pentru a pregăti împreună cu muncitorii înfăptuirea naționalizării. Anton Vadu, vechi luptător ilegalist, întâlnește aici, din întâmplare, după vreo 15 ani de cînd se despărțise de familia sa, pe fiul său Mircea, în postul de secretar al fabricii, devenit unealtă a patronilor. Caterina, mama lui Mircea Vadu, care-l părăsise pe Anton Vadu în anii grei ai luptei ilegale, dăduse o educație burgheză fiului ei.

SCENA 7

Acciași, CATERINA

CATERINA : Ce e liniștea asta ? Unde ești, Mircea ? Doamna a plecat ?

(*Rămîne cu ochii la Anton.*)

ANTON : Caterino !

CATERINA (*șovăie*) : Tu ești, Antoane ? (*Cu frică.*) Să nu-mi spui nimic, că aș avea și eu multe de spus.

ANTON (*o privește lung*): Ce să-ți mai spun azi... Acum zece-cincisprezece ani, poate așa fi avut ceva de spus. Azi... Dar băiatul? (*Se întoarce spre Mircea.*) Băiatul... E băiatul meu?

CATERINA: E Mircea.

ANTON (*intinde o mână încet, i-o pune lui Mircea pe umăr*): Țasta e băiatul. (*Îl privește lung, apoi îl ia brusc în brațe*): Mircea!

MIRCEA: Tată! (*Caterina iese încet, ca o pisică.*)

ANTON: Mă! Ce schimbat ești! Cum ai crescut! Când mă gândeam la tine, te vedeam tot cu mânuțe mici, cu ochii mari, cu părul ciuf. Ce faci, mă băiete! Îți mai aduci aminte de mine?

MIRCEA: Și eu, tată, te țineam minte, cu o chică mare și cu niște mustăți groase, în care când îți băgam degetele, făceai „Ham” și mă speriam. (*Rid amîndoi.*)

ANTON: Te-ai făcut înalt. Ești frumușel. Nici nu știam dacă mai trăiești sau nu.

MIRCEA: Nici eu despre dumneata. (*Se privesc iar și rid.*)

ANTON (*brusc, ca și cum și-ar aduce aminte*): Da stai, mă, ce căutați tu și maică-ta aici? Va să zică ești secretarul patronilor?

MIRCEA (*în defensivă*): Am o slujbă aici.

ANTON: O slujbă? Funcția de secretar. Apartament în fabrică. Ce căuta cucoana aia fandosită de adineaori la tine?

MIRCEA: M-a căutat jos în birou și pentru că nu m-a găsit a venit sus.

ANTON: Aici te-a adus maică-ta. Trebuia să mă aștept.

MIRCEA: Să n-o judeci aspru, tată. A avut o viață grea.

ANTON: Da, știu. Auzisem chiar atunci când eram la poliție că are un ibovnic. Am suferit ca un câine, dar poate i-aș fi iertat-o dacă ar fi fost slăbiciune de femeie tină ră lăsată singură. La ea n-a fost slăbiciune, a fost chiverniseală. A făcut o afacere. Ibovnicul avea bani. A plecat cu el și mi te-a luat. Cît v-am căutat, băiete! N-o să-i pun eu mâna în gît, nu! Una ca asta, ducă-se pe pustiu. Dar mi-era dor de tine, de copilul meu. Ani de zile v-am căutat. Mi-a spus cineva că ține birt în gara Satu-Mare. M-am dus acolo. Nu era. Altul, că a văzut-o la Constanța; nu era ea. Și anii treceau. N-aveam nici un rost pe lume. După grevă nu găseam de lucru. Și pe urmă, tirziu, după ani de zile, am cunoscut tovarăși. Și mi-am găsit rostul, am priceput de ce trăiesc. Și n-am mai suferit atît. Dar la început, ani întregi, lungi, de parcă nu se mai isprăveau, nu pricepeam de ce m-am născut ca să îndur și să nu știu încotro să mă îndrept. (*Pauză.*) Și-acum te gălesc. Ce faci tu aici? Cum ai crescut și ce crezi tu? (*Se plimbă. Ultimele cuvinte le spune ca pentru sine.*) Se folosesc de tine, nu-i așa?

MIRCEA: Nu, eu încerc să fiu nepărtinitor, să fiu un funcționar obiectiv, citeodată chiar le țin piept. Adevărul însă e că sînt un apolitic.

ANTON: Păcatele mele! Ce spui, băiete? Ce-mi aud urechile? Cum? Te crezi nepărtinitor? Vrei să stai aici în miezul frămîntărilor, tocmai în locul unde patronul se ciocnește cu muncitorul și îl lură, și tu să fii un funcționar care nu se pricepe la politică? Măi băiete, ne crezi proști?

MIRCEA: Tată, eu sînt funcționarul patronilor, dar conștiința mi-e liniștită, în parte, pentru că obțin de la ei mai mult decît ar da fără mine.

ANTON : Cum vine asta ? Merge pe tocmeală, pe obținut ? Aștia trebuie să dea tot ce nu e al lor și ce păstrează pe nedrept. Ia stai puțin. În-țimplarea de azi, cu piesele ascunse, o știai ? Am aflat-o jos în curte, de la un tovarăș. Știai că au piese ascunse ?

MIRCEA : Da, am știut.

ANTON : Va să zică ești unealta lor. Atunci ce umbli cu nepărtinire ; știai că dosești și dosești cu ei.

MIRCEA : Tată, sînt într-o situație grea. Pe de o parte recunoștința că m-au ridicat, mi-au dat un post mare, rușinea că au încredere în mine, sentimentul că nu-i pot părăsi ; pe de altă parte, faptul că îi mint pe muncitori, ca azi, de pildă, că îi înșel, că șovăi.

ANTON : Atunci faci politică, politica patronului.

MIRCEA : Nu e politică, e o slujbă nenorocită.

ANTON : Palavre. Crezi că politica e numai să vorbești la miting ? Orice faptă, orice gînd al nostru, azi, e împotriva dreptății, sau lîngă ea. Și postul ăsta îți place, n-ai vrea să-l pierzi ? Hai, mărturisește.

MIRCEA : Cred că mi se cuvine pentru studiile și capacitatea mea.

ANTON : Nu te întreb dacă ți se cuvine pentru că ești cult nevoie mare, ci dacă te simți bine în el. Ai spus că ești apolitic, că ești nepărtinitor, dar și că le ții piept patronilor pentru dreptatea muncitorilor. Cum îți dai seama de dreptatea muncitorilor, dacă ești apolitic ? Și cum ești apolitic și poți să fii nepărtinitor, dacă le ești recunoscător patronilor că te-au făcut un om mare, că te-au umplut de chilipir ! Ce gunoi e în capul tău ? Sau îmi spui tot ce-ți vine la gură ca să mă amețești ?

MIRCEA : Tată, eu îmi dau seama de dreptatea cauzei muncitorești, dar cred că răul societății nu se poate vindeca de azi pe mîine. Ar trebui zeci de ani. Așa, repede, nu poate pricinui decît nenorociri.

ANTON : Să mergem va să zică, încet, să țină o sută de ani, ca și tu, și toți ticăloșii, să stați bine pe locurile voastre și să vi le întăriți. Zici că locul îl meriți pentru că ai studii și cum ai mai zis ? Capacitate ? Îl meriți pentru că știi să minți liniștit, să ascunzi piese în magazii, să ascunzi bani la bancă, să trimiți oameni pe drumuri, să-i nenorocești. Ai învățat carte ca să muncești puțin și să cîștigi mult, și te simți bine în slujba asta, hai ?

MIRCEA : Nu, sînt timid. Știu că nu fac bine, dar nu mă pot hotărî să mă rup. După ce dau o bătălie cu patronii, mi-e milă de ei. Și după ce altă dată încerc să mă opun muncitorilor, ca azi, sînt mîncat de remușcări.

ANTON : Ce inimă largă și nehotărîtă. Ce e adevărat și ce nu, din tot ce înșiri, băiete, spune ? ! (*Îl scutură.*)

MIRCEA (*Lasă capul în jos*) : Sînt slab și nu știu destul.

ANTON : Ești o canalie sau o secătură ? (*Se plimbă, căutînd un timp.*) N-am bănuît. Nu m-am gîndit. Cînd îmi spuneam că am un copil, undeva, în lume, speram că și el se bucură ca mine în ceasul ăsta, că lucrează.

MIRCEA : Tată, am trecut și eu prin frămîntări, nu sînt străin de ideile de azi.

ANTON : Da, ai trecut, dar ai fost ridicat în grad, ai devenit secretar și ai descoperit că nu te pricepi la politică, nu-i așa ? Te-au cumpărat.

Băiatul meu a fost de vânzare. (*Se plimbă iar.*) Știi tu ce înseamnă asta pentru mine, acum? Dacă te-aș fi găsit hoț de buzunare, sau uceigaș n-aș fi fost mai nenorocit. Am crezut toată viața în dreptate, în adevăr, în libertate. Am suferit pentru credința mea și nu mi-a fost greu. O lăceam pentru oamenii de azi, pentru copiii noștri, pentru copilul meu. Și acum tu, copilul meu, calci și scupi peste adevăr, peste dreptate. Cunosc mii de oameni tineri care și-ar da viața pentru ele și copilul meu stă ca o căpușă în blană boierească și vrea să rămână.

MIRCEA: Tată, dacă greșesc, ajută-mă tu. Ia-mă de mină și îndrumază-mă. Nu te-am avut lângă mine niciodată. Am crescut prost. Când eram mic, din prima ta faptă pricepeam numai o nenorocire, o pacoste. Ar fi trebuit să te văd ca pe un erou...

ANTON: Taci, nu spune vorbe mari.

MIRCEA: Ba da, așa e și eu te vedeam ca pe un amărit, năpăstuit și care n-a fost un părinte prea bun.

ANTON: Așa mă zugrăvea maică-ta.

MIRCEA: Las-o pe mama. M-au luat alte ape. Nu sînt unealta lor, dar mi-e milă de ei, le sînt atașat.

ANTON: O milă care te face necinstit, mincinos.

MIRCEA: Nu, nu merg pînă acolo. Dar uite, cînd ei sînt obligați să facă noi cheltuieli și nu mai au decît puțin din ceea ce e al lor...

ANTON: Cum al lor?

MIRCEA: Repet ce spun ei, ceea ce le-au adunat generații de oameni care au muncit.

ANTON: Cum? Cu palmele lor? Dacă ar fi muncit cinstit, cu mîinile lor, n-ar fi adunat alt, ar fi fost săraci ca Chiru și ca mine. Și Chiru și eu avem părinți și străbuni, n-am ieșit din pămînt într-o bună zi, dar ai noștri n-au adunat. Și n-au agonisit, tocmai pentru că au muncit. Capitalul lor e munca altora, pusă la ciorap boieresc.

MIRCEA: Tată, cred că nu sînt bine lămurit.

ANTON: Și ești lacom, băiete, ca maică-ta.

MIRCEA: Ajută-mă, aș vrea să fiu alt om. N-ai dreptul să mă lași. Chiar dacă ți-aș fi străin și te-aș ruga acum, tot n-ai avea dreptul să mă condamni, fără să încerci să mă lămurești.

ANTON (*pe gînduri*): Poate. Poate că trebuie să te cresc a doua oară. Mi se pare adevărul limpede ca lumina zilei, dar uit că nici eu nu l-am văzut de la început. Te-au orbit, te-au crescut strîmb. Iartă-mă, băiatul meu. Tu însă nu trebuia să mă aștepți pe mine, asta e vina ta.

MIRCEA: Iartă-mă și tu, tată. Nu sînt fericit, nici măcar liniștit. (*Pauză.*)

ANTON: Să te cred, băiete? (*Stau amîndoi pe canapea, într-o parte a odăii unde nu bate lumina lămpii de pe masă, tăcînd, rezemați unul de altul.*)

MIRCEA: Crede-mă, tată.

Anton Vadu, în calitate de controlor al Ministerului Industriei, organizează în strînsă legătură cu muncitorii din comitetul de fabrică, o acțiune de îmbărbătare și de rezistență a oamenilor față de nepăsarea criminală a patronilor. Fiind electrician, i-a putut ajuta pe muncitori să repare atelierul mecanic, repunîndu-l în funcțiune.

Dar munca lui cea mai grea este aceea de lămurire, de reeducare a fiului său, Mircea Vadu, care ajunsese o coadă de topor în mina direcțorului fabricii și a soției acestuia, Lidia.

ACTUL II

SCENA 3

Aceiași, MIRCEA

MIRCEA : Bună seara. Ați auzit și voi, nu-i așa ? Am crezut că se dărîmă casa.

ANTON (*il pipăie fără să vrea, ca și cum ar simți nevoia să se convingă că e întreg*) : Te-ai speriat ?

MIRCEA : Da, puțin.

ANTON : Sînt pagube multe ?

MIRCEA : Mai puține decît te-ai fi așteptat, după zgomot. Capacul și cîțiva metri de stofă.

CHIRU : Mă duc. Noapte bună.

ANTON : Vin și eu numaidecît. (*Chiru iese.*)

MIRCEA : Sînt toți acolo. Tot comitetul. Nu apucaseră încă să plece.

ANTON : Să nu uit. M-am întîlnit la sindicat cu o fată. Venise să anunțe resortul feminin că mîine o să le vorbească din partea U.F.D.R.-ului.

O cheamă Sanda Tomescu. Am vorbit despre tine. Ți-a trimis salutări.

MIRCEA : A ! Sanda ! Și de ce nu m-a căutat și pe mine ? M-aș fi bucurat s-o văd.

ANTON : Știu eu ! Drăguță fată.

MIRCEA : Da, e foarte drăguță.

ANTON : Pare supărată pe tine, în orice caz, rece, înstrăinată și spune că ați fost prieteni.

MIRCEA : Cred că sînt destul de vinovat față de ea. Imi pare rău.

ANTON : Intr-adevăr ?

MIRCEA : Lasă, tată. E o poveste mai lungă, pe care am să ți-o spun altă dată.

ANTON : (*la telefon*) : Allo ! Atelierul de imprimat, Bran ? Da, spune-mi, ce pagube sînt ? Reparăm capacul pînă mîine ? Bine. Ați trimis după doctor ? L-ați adus ? Bine. Crezi că nu e nimic la mijloc ? Așa ! Vin și eu mai tîrziu.

MIRCEA : Ce s-a hotărît la ședința comitetului ?

ANTON : Le-am adus la cunoștință întîmplarea cu transformatorul și s-a hotărît să se cumpere fire de la negru și un polizor.

MIRCEA : Fire de la negru ? Un polizor ? Ce luptă o să fie cu patronul !...

ANTON : O s-o dăm și o să învingem, ăsta e rostul nostru.

MIRCEA : Am să încerc să-i vorbesc eu.

ANTON : Nu-i nevoie, o să-i vorbească mai bine comitetul.

MIRCEA : Oricum, tot în capul meu o să se spargă. O să mă mai trimită de trei ori să tratez cu comitetul.

ANTON : De ce nu-ți dai demisia dacă vrei să scapi ?

MIRCEA : Demisia... mă gîndesc mereu, dar ei mă roagă să rămîn și mi-e greu.

ANTON : Greu ? Poate că ți-e greu să-i lași orfani de tine ? Sau ți-ar fi greu fără slujba asta ? Dar, ia ascultă-mă, băiete, de ce crezi tu că te-ai născut pentru o viață ușoară ? Pentru ce ție să-ți fie mai ușor decît altuia ? O meriți tu ? Păi, dacă ai fi un om de merit, cu stea în frunte, ar trebui să ai datorii mult mai mari. Sau poate vrei să spui

că ești slab? Că ești incapabil? Atunci ce cauți aici? Nu vezi că lupta dintre noi și ei se înțelege?

MIRCEA: Ba da. Și câteodată aș vrea să plec. Să iau viața de la început, să fac o muncă oarecare, cinstită. Și atunci vin ei, patronii, și-mi cer să rămân. Sint amăriți, sint singuri, le sint îndatorat.

ANTON: Mofturi. Pentru ei, fabrica nu e opera lor, nu țin la ea ca omul la rodul muncii lui. Ei văd în fabrică numai un mijloc de a face avere. Dacă nu mai e, poate să se ducă pe gîrlă.

MIRCEA: Da, dar cînd mă duc să le comunic ceva sau să iau vreo dispoziție, și cînd încep amîndoi să se revolte sau să plîngă, nu știu cum să-ți spun, nu mă conving, dar mă intimidază. Mi-e milă de ei. Ce-au să facă? Să muncească? Ce muncă ar putea face?

ANTON: Vorbești ca un burghez, ca un tont și ca maică-ta. Pe lumea asta sint milioane de oameni săraci, de oameni care își cîștigă viața de azi pe mîine. Privirea noastră e așintită asupra lor, ca munca lor să se desfășoare în condiții mai bune și viața lor să fie mai sigură. Și vrei să-mi întorc eu privirea de la milioanele astea care și-au plătit codrul de pîine cu singe, laăștia citeva sute trăiți fără grijă, copii ca gogoșile, în unt și să mă înduioșez că nu știu să muncească? Să învețe! E mai greu, dar au trăit destul din munca altora, au trăit de sute de ani. Ajunge. Mila ta e o rușine, e imorală, pentru că adevărata morală e înlăturarea exploatării omului.

MIRCEA: Tată, mai e ceva.

ANTON: Aha! Stăpînă-ta. Te apreciază mult. De asta te-ai îndepărtat de Sanda. Nu-i așa?

MIRCEA: Ai priceput, tată?

ANTON: Nu era greu.

MIRCEA: Am fost foarte legat de Sanda, era aproape o dragoste. Pe urmă am fost angajat aici. Eram invitat la patron, ieșeam cu ei, mă considerau egalul lor. Cum să-ți spun, o cunoșteam pe Lidia de luni de zile, dar parcă n-o văzusem niciodată și deodată, într-o zi am văzut-o atît de frumoasă, de feminină, de slabă în fața vieții și totuși curajoasă. Și mă iubește!

ANTON: Ești sigur de dragostea ei?

MIRCEA: E foarte nenorocită. E aproape totdeauna singură. Eu i-am adus căldura care-i lipsea.

Anton Vadu încearcă să-l convingă pe Mircea să-i părăsească pe patroni. Dar acesta, nehotărît, nu reușește să se smulgă din mreaja legăturilor sale cu burghezia. În ziua naționalizării, el devine complice al patronului.

ACTUL III

SCENA 2

LIDIA: Ești singurul om care ne poate salva.

MIRCEA: Eu?

LIDIA: Tu!

MIRCEA: În ce chip? Cum îți închipui că m-aș putea amesteca?

LIDIA : Dacă se găsesc registrele, sîntem pierduți. Asta înseamnă închi-soare pentru el și confiscarea averii, ca plată a tot ce a fost deturnat pînă acum. Adică a tot ce ne-a mai rămas. Și pe urmă, tu știi că majoritatea acțiunilor sînt pe numele meu ? Dacă au să mă închidă și pe mine ?

MIRCEA : Ca acționară ?

LIDIA : Ca proprietară. Ți-ar fi indiferent ? Nu ți-ar fi milă de mine ?

MIRCEA : O, Lidia, poate că n-are să se întîmple așa ! Cum îmi ceri toc-mai mie complicitate aici ? Nu pot.

LIDIA : Îți cer să-ți aduci aminte că m-ai iubit. Că erai tinăr, sfios și sin-gur cînd ai intrat în casa noastră și ai devenit pe lingă noi un om. Un om care nu mai era singur, nici timid. Ceea ce am considerat noi că e bine pentru noi, am vrut să fie și pentru tine. Te voiam bogat și fericit după concepția noastră. Știi tu că eu în aste patru zile am încercat să-mi conving bărbatul că nu trebuie să te lase să pleci, că e o toană a ta ? Știi că făcusem planul să fugim peste graniță și să te convingem să mergi cu noi ?

MIRCEA : Cum crezi că aș fi plecat ?

LIDIA : Te-aș fi înduplecat. Uite. Totul e pregătit. Avem oameni siguri. S-ar putea lăsa și mîine, poimîine, dacă nu ne-ar aresta azi. Ce poți tu să mai faci aici ? Acolo, în Elveția, avem bani, putem cumpăra acolo o întreprindere oarecare. Ai fi continuat să lucrezi cu noi, dacă n-ai fi vrut, ți-am fi pus de la început pe numele tău un fond de treizeci de mii de franci elvețieni, să te descurci singur. Gîndește-te, Mircea, încă se mai poate. Acolo nimeni nu ne-ar jigni, nu ne-ar cere s-o luăm de la început, ni s-ar recunoaște drepturile.

MIRCEA : Mă iubești atît de mult încît m-ai fi luat cu dumneata ?

LIDIA : Țe-aș lua și mîine, Mircea, ți-am spus, condiții sigure. Pașapoar-tele străine, nici o primejdie, nici un risc. Nu ți-am spus pînă acum de teamă să nu vorbești, te știam slab, prea conștiincios, voiam să nu-ți las timp să te gîndești.

MIRCEA (*cu gîndul departe*) : Și cît de sigure pot fi condițiile ? (*Își re-vine.*) Lidia, mă jignești iar. Crezi că sînt așa de ușor de corupt ?

LIDIA : Nu, Mircea, cred că mă iubești mult, că nu te poți despărți de mine, cum nu pot nici eu să mă rup de tine și cred că ți-e milă. Gîndește-te la maică-ta. La ce a îndurat ea singură cu tine copil ! Gîndește-te la copilăria ta tristă. Făci acum un sacrificiu. Ai să rămii un timp cu sufletul chinuit, dar am să te vindec, cu răbdare, acolo, unde o să fim. Departe de aici, nehărtuiți. Poate că într-o zi o să ne clădim noi doi fericirea noastră, numai a noastră, cum nu am putut să o facem aici. O să fugim singuri mai departe.

MIRCEA : Și ce-ai vrea să fac ?

LIDIA : Numai tu poți să scoți registrele de sus fără să te bănuiască cineva. Ești secretarul patronului și fiul tatălui tău. Duci o servietă dintr-un birou în altul, atît.

MIRCEA (*speriat*) : Adică să le aduc aici, la mine ?

LIDIA : De aici le iau eu și le duc sus, la voi, tot prin scara de serviciu. Le arzi la noapte și nimeni n-o să știe niciodată nimic. Cui are să-i folosească dacă noi o să fim închiși ? Banii ăștia au fost tot ai noștri, statul nu i-a avut niciodată, Mircea !

MIRCEA : Dacă mă întâlnesc cu cineva ?

LIDIA : Fiecare e la postul său. Chiar dacă te întâlnești, ești al casei, nu-i nimic suspect. Partea grea o joc eu, care n-am ce căuta aici și mă furizez pe scările de serviciu. Nu mai e timp, Mircea, haide, gîndește-te la fericirea noastră în viitor.

MIRCEA : Îți dai seama că după asta nu mai pot rămîne aici. M-ar muștra conștiința toată viața. Tot ce-ai spus adineaori e serios ? În Elveția ?

LIDIA : Jur !

MIRCEA (*iese tremurînd*).

LIDIA (*se învîrtește prin odaie emoționată, telefonul sună, ea îl privește cu groază pînă cînd tace. Peste un minut intră Mircea cu o servietă mare*).

MIRCEA (*emoționat*) : Ia-le, ia-le repede. Du-te cu grijă, să nu te vadă nimeni.

LIDIA : Te-ai întâlnit cu cineva ?

MIRCEA : Nu, pleacă repede. Stai, mai am ceva în buzunar. N-a mai încăput aici. Du-te.

LIDIA (*ia servieta și hîrțuile scoase din buzunar*) : Mulțumesc, Mircea. Le duc la maică-ta. N-am să uit niciodată. Miine îți trimit vești despre plecare.

MIRCEA : Du-te, aștept vești, ai jurat. (*Lidia iese. Mircea își șterge sudoarea de pe frunte, își așază hainele, cravata, ca și cînd l-ar strînge.*)

SCENA 3

MIRCEA, ANTON, BRAN.

BRAN : Organizăm pentru după masă un miting.

ANTON : Nu-i nevoie. Nu organizăm nimic. Ai să vezi că o să aibă loc o manifestație nepregătită, pornită din bucuria oamenilor. Crezi că are să se risipească atât de repede ? Mai întîi o să fie instalat noul director și mai tîrziu o să se pornească o manifestație.

BRAN : Da, ai dreptate. (*Ride.*) De cînd îl știu eu pe director n-a stat în fabrică atîtea ore în șir. Totdeauna venea, pleca, de parcă îl chinuia diavolul.

ANTON : Ei, băiete, dă-mi inventarul magaziiilor.

MIRCEA (*deschide un sertar și i-l întinde*) : Poftim.

BRAN (*il ia*) : Bun, mulțumesc, în curînd. (*iese.*)

ANTON : Tu ai fost undeva, ai ieșit ?

MIRCEA : Eu ? Nu !

ANTON : Te-am chemat adineaori la telefon și n-ai răspuns.

MIRCEA : A sunat telefonul ? A, poate cînd am ieșit pe sală.

ANTON : Pe sală, sau pe scară ?

MIRCEA : Nu, pe sală, aici.

ANTON : Ciudat. Procop, care era la parter, a spus că te-a văzut pe scări. Ai fost cumva la director ?

MIRCEA : Nu.

ANTON : Ce ai, nu ți-e bine ?

MIRCEA : Mă doare capul. (*Bagă mina în buzunarul hainei, dă peste ceva, se emoționează grozav.*) Tată, stai dumneata puțin aici... Eu vreau să mă duc pînă sus, acasă... am uitat să iau ceva.

ANTON : Ce-ai putut să uiți ? Batista ? Ce nevoie ai să te duci acum acasă ?

MIRCEA (*pune mina instinctiv în buzunar*) : Mă întorc în cîteva clipe.

ANTON (*cu putere*) : Stai pe loc. Ce ai în buzunar ?

MIRCEA : Tată, n-are nici o însemnătate pentru tine.

ANTON : Mircea, azi orice om care pare că ascunde ceva aici e suspect. Ce ai în buzunar ? Haide !

MIRCEA (*pierdut*) : Tată !

ANTON : Băiețe, n-aștepta să te caut cu sila. (*Mircea se dă înapoi.*)

MIRCEA : Nu, tată !

ANTON : Vrei să te apuc de beregată, să-ți întorc mîinile la spate ca unui pungaș, vrei să-ți fac rușinea asta ? Mircea, adună-ți restul de cinste care ți-a mai rămas. Dă-mi ce ai în buzunar.

MIRCEA (*scoate un carnet și-l întinde*) : Nici măcar nu știu ce e.

ANTON (*il răsfoiește*) : „Cheltuieli mărunte Snagov“, „operație“, „bijutier“, ăsta e al tău ? Nu-i carnetul tău. Ce e cu el, al cui e ? (*Mircea tace.*) E al directorului ? (*Mircea tace.*) Ce caută la tine ?

MIRCEA : L-am găsit în sertar.

ANTON : Atunci de ce nu mi l-ai dat ? De ce te grăbeai să te duci sus să-l ascunzi ? L-ai luat adineaori cînd ai ieșit. Ai fost va să zică pe scară, te-a văzut bine Procop. Ai fost la director ?

MIRCEA : Lasă-mă, tată, mi-e rău, nici nu știu ce vorbesc.

ANTON (*teribil*) : Ai fost la director ?

MIRCEA : Da.

ANTON : De ce ? Să-ți dea carnetul ăsta, și mai ce ?

MIRCEA : Atît.

ANTON : Numai atît ? De ce atîta grabă să-l ascunzi ? Pe cine interesează cheltuielile lui personale ? Ce, poate nu știe toată lumea că se scaldă în parale ? Ce ți-a mai dat ? Unde ai ascuns, aici ? Nu, ți-ar fi fost frică. Unde puteai să ascunzi ? Sus la tine ? (*Mircea, lovit, pleacă fruntea.*)

ANTON : Da. Da. Păcătosule, nenorocitul, ce-ai dus sus ? (*Il scutură de beregată.*) Ce-ai dus sus ?

MIRCEA : M-au rugat să ascund niște registre. Bugetul era măsluii.

ANTON : Și ai făcut-o ?

MIRCEA : Da.

ANTON : Ciîne !

MIRCEA : M-a rugat. M-am gîndit că nenorocirea care li s-ar trage de aici ar fi mai mare decît ceea ce ar cîștiga fabrica...

ANTON : Așa se măsoară lucrurile ? Și nu trebuie să fie nenorociți dacă au fost hoși ? Nu trebuie să-și plătească păcatele ? Nu-i drept ? Haide, vorbește, unealtă de hoț ce ești și tu ! Ai furat cu ei o dată. Iar te-au cumpărat. Spurcăciune !

MIRCEA : Tată !

ANTON : Ce e ? Te-am jignit. N-ai fost plătit cu bani, pe tine ei te plătesc cu stima lor, cu dragostea lor. Te onorează că te socotesc unul dintre ai lor. Sau poate, știu eu, cum te încăpățînai pînă acum să rămii pe

loc pentru frumusețea, pentru belșugul locului, acum ți-or fi promis ceva mai bun. Spune !

MIRCEA : Mă crezi atât de murdar !

ANTON : Te cred oricum. Acum te știu. Și ești copilul meu. Și te iubeam ! Nu știi cui trebuie să-i dau palme, ție sau mie ? Ce sînt eu, fiară, să te iubesc oricum ai fi ? Fiindcă am făcut o jivină trebuie să mă prăpădesc după ea, că e jivina mea ? (*În fața lui ar vrea să-l lovească, apoi lasă brațele în jos și se duce la fereastră. Pauză.*)

MIRCEA (*incet*) : Și ce ai să faci acum ?

ANTON (*se întoarce ferm, aproape calm*) : Dacă nu te denunți singur, te denunț eu.

MIRCEA : Ai să faci asta ?

ANTON : Altfel ar însemna să fur și să mint alături de tine. Mărturisește singur.

MIRCEA (*însăimîntat*) : În fața oamenilor ?

ANTON : Da. Știi în clipa asta că e o prostie s-o sper. Te cunosc și, uite, tot nu mă impac cu gândul că nu e în tine nimic, nimic bun. Mircea, asta e ultima mea slăbiciune. Îți cer să te denunți singur. Dacă mai e ceva bun în tine, să iasă la iveală. Poate măcar în clipa asta să te gîndești la mama mea. Poate ai s-o cruți. Încearcă.

În fața noului director al fabricii, a tinărului muncitor Simion, în fața comitetului de fabrică, Anton Vadu îl denunță pe Mircea pentru fapta lui ticăloasă.

Indrumări analitice

Piesa *Cumpăna* e o operă dramatică pentru că reflectă lupta dintre două forțe sociale antagonice, muncitorimea și burghezia, lupta dintre ceea ce e înaintat și ceea ce este rămas în urmă și condamnat să piară. În desfășurarea acțiunii se conturează două tabere : Anton Vadu, Chiru, Simion, Bran, Sanda, un muncitor, alt muncitor formează prima tabără ; Lidia, Caterina, Mircea, pe cea de-a doua. Prima tabără este însuflețită de sentimente nobile, de morala superioară a comunismului. Un muncitor bătrîn, cum e Chiru, luptă să zădărnicească meltirile criminale ale patronului, care, ascunzînd într-o magazie piesele de schimb ale fabricii, a scos din lucru 20 de războaie și a lăsat pe drumuri 30 de muncitori.

Tinărul muncitor Simion, un om nou, crescut de partid, numit director al fabricii, se consacră unei munci dirze, stăruitoare, pentru organizarea întreprinderii și pentru mărirea producției.

Figura centrală din piesă, care reprezintă forța biruitoare a noului, este luptătorul comunist *Anton Vadu*. Lupta lui e dramatică, pentru că își regăsește fiul în slujba exploataților. Străduindu-se să-l recucerească din punct de vedere moral, Anton Vadu îi arată lui Mircea că este slab, că mila față de patronii sabotori e imorală și că adevărata morală e înlăturarea exploatării omului. El apără principii superioare, care izvorăsc dintr-o mare dragoste de oameni. „Pe lumea asta sînt milioane de oameni săraci, de oameni care-și cîștigă viața de azi pe mîine. Privirea noastră e ațîntită asupra lor, ca munca lor să se desfășoare în condiții mai bune și viața lor să fie mai sigură. Și vrei să-mi întorc eu privirea de la milioanele

astea, care și-au plătit codrul de piine cu sînge, la ăștia cîteva sute trăiți fără grijă, copți ca gogoșile în unt, și să mă înduioșez că nu știu să muncească ?“

Iubindu-și fiul, Anton Vadu vrea să facă din el un caracter integru, care să lupte pentru idealurile înalte ale umanității și nu „pentru o lume de animale“. „Omul e ceva minunat, poate și trebuie să fie.“

Strădaniile lui Anton Vadu sînt zadarnice. Mircea e un caracter șovăitor. Amestecat în încercarea de sabotaj întreprinsă de foștii proprietari ai fabricii, el este prins de tatăl său și silit să-și mărturisească vina.

Acțiunea lui Anton Vadu de a-și demasca propriul fiu este bine motivată de dragostea de adevăr și de dreptate pentru care a luptat și a suferit o viață întreagă. El își iubește fiul ca lumina ochilor, dar nu poate să tănuiască vinovăția acestuia, mințindu-și conștiința de comunist. Purtarea lui a mișcat adînc pe muncitori, a fost pentru ei o pildă mare.

A doua tabără reprezintă morala egoistă a burgheziei, o lume josnică de profitori. Pentru că directorul e o fantomă, e adusă în scenă soția acestuia, Lidia, care conduce efectiv fabrica, o femeie înfumurată, perfidă, care urăște de moarte pe muncitori. Pentru ea „idealul e un lucru foarte frumos, dar trebuie să aducă și beneficii“. Lidia presimte evenimentul naționalizării, de aceea urmărește ca, atîta vreme cît fabrica îi mai aparține, să saboteze producția și, frustrînd statul de impozite, să cîștige cît mai mulți bani, pentru a putea fugi în străinătate. Ea are nevoie de o unealtă sigură și o găsește în Mircea Vadu, un tînăr dornic de parvenire. Pentru a-l folosi, Lidia îl ametește cu pretinsa ei dragoste, îi pune la dispoziție apartament, mașină la scară. Situația ei este tipică pentru întreaga clasă burgheză allată în descompunere, dar formele prin care încearcă să-și salveze poziția și averea sînt particulare. Ea joacă teatru cu multă abilitate față de Mircea Vadu, prefăcîndu-se din stăpînă în victimă neînțeleasă.

Pe Lidia o urmează cu fidelitate Mircea Vadu. Om slab, sentimental, el ajunge omul de încredere al patroanei, umbra ei. La un moment dat se află și el într-o „cumpănă“, între cele două tabere de luptă, dar rezolvă incertitudinea, trecînd de partea burgheziei. Dintr-un om șovăielnic, el se transformă într-un dușman. Și Anton Vadu era sfișiat de lupta între datorie și iubire, și el s-a aflat într-o mare cumpănă, dar a rezolvat problema ca un adevărat comunist.

Piesa pune în evidență forța atotbiruitoare a noului, trăinicia forțelor sociale înaintate și înfrîngerea forțelor sociale contrarevoluționare.

Opera dramatică creată pentru a fi reprezentată pe scenă și în care nu precumpănește nici tragicul, nici comicul se numește dramă.

Spre deosebire de tragediile antice, conflictul într-o dramă, deși foarte puternic, nu duce la pieirea personajelor principale. Reprezentarea piesei nu stîrnește sentimente de groază și milă, ci sentimente variate, ca : admirație, ură, satisfacție.

Faptele nu se reduc la o singură acțiune. În *Cumpăna* eroul principal, Anton Vadu, este frămîntat de cele două probleme care formează conflictul : pe de o parte, problema naționalizării întreprinderii, pe de altă parte, problema reeducării copilului căzut în mrejele burgheziei. Între cele două probleme nu există contradicție. Amîndouă au un caracter profund politic.

Drama nu ține seamă de unitatea de loc și de timp.

Drama exclude o tratare tragică sau comică unilaterală, admițând elemente tragice și comice, pentru o oglindire cât mai deplină a contradicțiilor variate din realitate.

În secolul al XVIII-lea, Diderot (1713—1784) în Franța și Lessing (1729—1781) în Germania au fost teoreticienii dramei, pe care au situat-o între tragedie și comedie. Aducând pe scenă ideile avansate ale epocii premergătoare revoluției burghezo-democratice, noua specie a genului dramatic s-a dezvoltat o dată cu lupta împotriva feudalismului.

La începutul secolului al XIX-lea, Victor Hugo creează drama romantică, prin care se înlătură normele rigide ale clasicismului, regula celor trei unități.

Dramaturgia romantică a dăruit omenirii opere valoroase. Lupta cu tirania feudală, dusă de oameni din popor cu deosebită tărie de caracter, constituie conținutul dramelor lui Victor Hugo: *Hernani*, *Ruy Blas*.

Setea de a cunoaște adevărul, setea de viață a omului, este ilustrată de frământările lui Faust, personajul principal al dramei cu același nume a marelui scriitor german Goethe.

Lupta pentru libertate și dreptate socială însușește personajele din dramele romantice ale lui Schiller: *Hoții*, *Don Carlos*. Marele poet Pușkin creează *drama realistă Boris Godunov*, aducând pe scenă poporul, apoi reprezentanții ai diferitelor clase sociale. Drama realistă rupe și cu rigiditatea regulilor clasice și cu eroii excepționali ai romanțismului.

Dezvoltarea capitalismului, adîncirea exploatării maselor, avîntul proletariatului, răscoalele țărănimii îi determină pe dramaturgi să îmbrățișeze tot mai mult problemele sociale ale vieții contemporane.

Literatura rusă oglindește marile frământări sociale. Drama *Furtuna* a lui Alexandru Ostrovski reprezintă un protest împotriva tiraniei și obscurantismului vieții burgheze.

Piese de teatru ale lui A. Cehov, *Trei surori*, *Livada cu vișini*, sînt o chemare la luptă împotriva brutalității, pentru apărarea frumuseții vieții omenești.

Dramele scriitorului norvegian Ibsen, *Strigoii*, *Nora*, *Stilpii societății*, reflectă de asemenea problemele sociale ale timpului, lupta unor oameni cinstiți împotriva mediului sufocant din orînduirea capitalistă.

Maksim Gorki a creat *drama realist-socialistă*. Piesele sale: *Azilul de noapte*, *Micii burghezi*, *Dușmanii* reprezintă o revoluție în dramaturgie, deschizînd perspectiva unei lumi în care desființarea oricărei exploatări și asupriri va pune în lumină adevărata noblețe a omului.

În literatura romînă, drama romantică a lui B. P. Hasdeu *Răzvan și Vidra* are puternice trăsături realiste, reliefind contradicțiile adînci ale lumii feudale. Drama lui V. Alecsandri *Despot-vodă*, și la începutul secolului al XX-lea, *Apus de soare* a lui B. Șt. Delavrancea ilustrează conflicte puternice din istoria zbuciumată a Moldovei în secolul al XVI-lea.

În literatura contemporană au scris drame valoroase Alexandru Davilla (*Vlaicu-vodă*), George Mihail Zamfirescu (*Domnișoara Nastasia*), iar după 23 August 1944, Camil Petrescu (*Bălcescu*), Horia Lovinescu (*Citadela sfărîmată*).

SCHEMA GENULUI DRAMATIC

C. Genul dramatic	a. Tragedia	1. Tragedia antică
		2. Tragedia modernă
		3. Tragedia contemporană
b. Comedia	1. Comedia antică	
	2. Comedia modernă	
	3. Comedia contemporană	
c. Drama	1. Drama modernă	
	2. Drama contemporană	

D. REPORTAJUL LITERAR

OCEANUL AERIAN

de Geo Bogza

Cum cele mai multe avioane pornesc din Moscova înainte de a se lumina de ziuă, ora unu noaptea este — în timpul verii — ora la care cei ce o părăsesc pe calea aerului își iau rămas bun de la măreția ei, mai ridi-cîndu-și o dată privirile spre stelele roșii de deasupra Kremlinului. Apoi, pe străzi, cu trecători tot mai rari, prin orașul care se pregătește în slîrșit să adoarmă, automobilele îi poartă spre aerodrom.

Dimensiunile spațiului rusesc se vădesc și în această împrejurare: aerodromul Moscovei se află la o depărtare de treizeci de kilometri de oraș. În plin cîmp, mașinile alunecă tăcut pe luciul șoselei asfaltate. Farurile lor înșiră pe o singură rază de lumină pe cei ce în curînd vor zbura spre ținte atît de felurite, pe cei ce în noaptea următoare vor fi pe malurile Caspiceii sau ale Oceanului Înghețat de Nord.

Această primă, și încă pămîntească, parte a călătoriei se desfășoară sub luminile unei constelații care s-ar putea numi a „Cetății Universitare”. Vechea Moscovă — cea de opt sute de ani — abia a rămas în urmă, cînd — uimitoare — se zărește Moscova viitorului. În mijlocul cîmpiei se înalță Cetatea Universitară, acea puzderie de lumini ce rămîn să strălucească deasupra pămîntului, multă vreme după ce pe cer s-au stins și cele mai mari stele.

Astfel, în chiar ora plecării, cei ce părăsesc străvechea capitală rusă întrezăresc și duc cu ei ca pe o promisiune, profilul Moscovei comuniste.

Spre răsărit, începe să mijească parcă prima geană a zilei, cînd automobilele părăsesc șoseaua principală angajîndu-se în lungul unei alei. De o parte și de alta, arbori înfrunziți alternează cu mari globuri electrice. În fund, aerogara.

Înaltă și albă, fațada ei este atît de invadată de electricitate, încît ușoara licărire a zorilor se stinge, și în restul lumii e din nou noapte deplină.

În holul aerogării, a cărui înălțime e un preludiu al cerului, aerul vibrează de ecoul unei înștiințări extraordinare:

— Atențiune, se aude vocea speakerului în difuzoare, avionul 1831 pleacă la ora 2 și 55 minute spre Kazan, Sverdlovsk, Omsk, Novosibirsk, Krasnoiarsk, Irkuțsk, Ulan-Ude, Habarovsk, Vladivostok.

Lui Maiakovski, fără îndoială i-ar fi plăcut să clameze cu vocea lui adîncă și caldă acest poem continental, acest imn al uriașelor distanțe, care răsună în fiecare dimineață în holul aerogării din Moscova, — dînd celor ce-l aud sentimentul nemaipomenitelor depărtări pînă la care oamenii sovietici se pot duce în cuprinsul patriei lor.

Prin ferestrele largi se vede cum, cu pardesiele aproape smulse de vijelia elicelor, un grup de bărbați și femei se urcă în avionul gata de plecare. Peste cîteva clipe, uriașa pasăre pornește spre capătul aerodromului de unde, cu un detunet formidabil al motoarelor, își ia zborul. La noapte, acei oameni vor coborî din cer în mijlocul Siberiei, iar mîine seară pe malurile Pacificului.

În fiecare stație a metroului din Moscova se află o schemă ale cărei linii felurite colorate indică traseele pe care locuitorii ei pot călători, pe sub clădirile monumentale și pe sub piețele vaste ale orașului, prin spațiul pe care oamenii sovietici l-au golit pe pământ, cerându-l în folosul vieții lumul-toase ce se desfășoară în marea capitală. În holul aerogării se află, pe un perete întreg, o hartă ale cărei linii argintii acoperă a șasea parte a globului pământesc: rețeaua aeriană pe care oamenii sovietici pot călători peste munți și fluvii, pînă în cele mai îndepărtate colțuri ale țării lor. În roata pe care aceste linii o fac în jurul Moscovei, începînd cu partea de sus, cu miazănoaptea, nici o spiță nu lipsește. De la Arhanghelsk și pînă la pusliurile Asiei Centrale, cele mai depărtate și felurite teritorii intră în raza de zbor a marilor avioane care alcătuiesc flota aeriană a Uniunii Sovietice.

*
*   *
*

Abia s-a potolit vijelia stîrnită de avionul care a pornit spre Vladivostok, cînd aripile altuia se ivesc — neînchipuit de mari — în fața aerogării, iar speakerul îi anunță plecarea: Rostov pe Don, Suhumi, Tbilisi... După întinderile nesfirșite ale Siberiei, culmile Caucazului și țările de dincolo de el sînt evocate de vocea puternică a difuzoarelor; iar avionul 1414 își ia zborul pentru a face loc celui care puțin mai tirziu va pleca spre Kiev și Odesa.

La ora aceea cînd, în miez de vară, cumpăna luminii stă între noapte și zi, de pe aerodromul Moscovei pornesc atît de multe avioane și în atît de uimitor de multe direcții, încît gările de cale ferată — chiar marile noduri feroviare — apar ca locuri liniștite și patriarhale.

Pe alt perete al aerogării, un lung tabel indică ora și minutul decolarilor, ca și ținta lor îndepărlată, iar această alăturare de distanțe enorme și preciziuni cronometrice — cum ar fi 2,55... Vladivostok — dau dintru început sentimentul unei forțe extraordinare, al unei organizări mărețe și pline de îndrăzneală.

*
*   *
*

Rînd pe rînd avioanele își iau zborul spre atît de depărtate și felurite orașe, încît cei ce au venit din Moscova pînă aici în lungul aceleiași șosele, în același șir de mașini, o dată trecuți prin holul aerogării în partea care stabilește legătura cu cerul, se despart mai spectaculos decît electronii unui atom: unii vor fi în curînd în Crimeea, alții vor fi proiectați tocmai în Camiatka. În tunelul cu care motoarele avioanelor se pun în mișcare, e parcă o sugestie despre miracolul energiei nucleare. În fond, în esența ei mecanică, aerogara e o uzină de proiectat oameni, cu puterea și viteza unei explozii, pe distanțe continentale. Cine dintre cei ce aud motoarele avioanelor duduînd în zorii zilei pe betonul aerodromului și vocea speakerului anunțînd distanțele uriașe pe care le vor parcurge, n-a simțit că în locul acela se desfășoară una din cele mai extraordinare activități din cîte oamenii au pus la cale?

Geo Bogza, *Meridiane sovietice*,
București, 1953, p. 139—143.

Indrumări analitice

Fragmentul *Oceanul aerian* face parte din volumul lui Geo Bogza *Meridiane sovietice*.

Scriitorul Geo Bogza a făcut în 1950 o călătorie în Uniunea Sovietică, cu care ocazie a vizitat marile ei metropole, Moscova și Leningrad, precum și alte locuri vestite prin frumusețea și bogăția lor naturală sau prin însemnătatea lor istorică și culturală. Impresiile culese în timpul călătoriei au fost consemnate în volumul *Meridiane sovietice*, publicat în 1953.

Informațiile pe care le dă Geo Bogza în *Oceanul aerian* cu privire la aerogara Moscova și transporturile aeriene ale Uniunii Sovietice sînt riguros exacte. În fragmentul citat nici un fapt nu este imaginat. Aerodromul Moscovei se află într-adevăr „la o depărtare de treizeci de kilometri de oraș”, drumul spre aerodrom trece, într-adevăr, pe lângă marea clădire a Universității Lomonosov, înfățișarea aerogării coincide cu descrierea autorului. Pentru a sublinia caracterul documentar al expunerii, autorul reproduce exact numerele avioanelor care decolează, ruta lor, ora plecării și a sosirii.

Prin această fidelitate față de datele realității, fragmentul *Oceanul aerian* se deosebește de toate celelalte opere studiate și clasificate în genuri și specii literare. Fidelitatea riguroasă față de datele realității nu este caracteristică beletristicii, ci unei alte ramuri a literaturii, în sensul larg al cuvîntului, și anume *publicisticii*.

Prin publicistică se înțelege totalitatea scrierilor în care se reproduc și se comentează datele realității. Scrierile publicistice se tipăresc de obicei în ziare. De aceea, stilul publicistic se mai numește și stilul ziaristic. Dintre speciile publicisticii, cele mai răspindite sînt: *articolul, reportajul, foiletonul, nota informativă.*

Specia publicistică în care autorul relatează date concrete privitoare la un aspect al realității contemporane, culese de el personal sau luate din izvoare documentare, se numește reportaj.

Fragmentul *Oceanul aerian* e un reportaj.

Fiind o reflectare a realității imediate, reportajul joacă un rol însemnat în viața culturală și obștească de azi, e un mijloc eficace de răspîndire a cunoștințelor în mase. Cele mai însemnate realizări ale construcției socialiste, ca și evenimentele internaționale sînt aduse la cunoștința oamenilor cu ajutorul reportajului. Faptele eroice ale constructorilor socialismului, izbînzile noului în lupta împotriva rămășițelor vechiului, întreaga frămîntare a oamenilor muncii, tot ce se întîmplă în uzine, pe ogoare, pe șantiere, în laboratoare se consemnează și se aduce la cunoștința întregului popor prin intermediul reportajelor. În aceste momente de mărețe prefaceri materiale și spirituale ale societății, oamenii muncii au nevoie să se cunoască bine între ei, să știe cum luptă, cum înving greutățile, ceea ce s-a realizat și ceea ce rămîne să fie realizat. Răspunzînd acestor necesități, reportajul reprezintă, în procesul revoluționar de construire a socialismului, un mijloc important de mobilizare a maselor pentru obținerea de noi izbînzii și pentru educarea continuă a poporului muncitor.

Deși este un reportaj, fragmentul *Oceanul aerian* se deosebește totuși de obișnuitele reportaje ziaristice. Acestea din urmă nu cuprind nimic în afara datelor factice, pe cînd reportajele lui Geo Bogza conțin și elemente lirice, realizate cu mijloace artistice felurite. Universitatea *Lomonosov* e

numită constelație, „puzderie de lumini ce rămân să strălucească deasupra pământului după ce pe cer s-au stins și cele mai mari stele“ ; sfirșitul nopții e redat sugestiv : „...spre răsărit începe să mijească parcă o geană de lumină...“ ; holul aerogării este „...un preludiu al cerului...“ ; aerodromul în întregime e asemuit cu „o uzină de proiectat oameni, cu puterea și viteza unei explozii, pe distanțe continentale“. Pentru a ajuta cititorii să-și dea seama și mai bine de imensitatea spațiilor sovietice, Geo Bogza îl evocă pe Maiakovski, „căruia i-ar fi plăcut să *clameze*, cu vocea lui adâncă“, anunțurile de plecare și sosire a avioanelor, pe care Bogza le concepe ca un „poem continental“, ca un „imn al marilor distanțe“ etc.

Comentariul liric și abundența imaginilor artistice sînt folosite de autor pentru a sublinia semnificația celor văzute. Desemnînd, în aparență, numai aerogara de la Moscova, Geo Bogza ne reprezintă într-un fel întreaga Uniune Sovietică, glorificînd imensitatea și tăria statului socialist. Privind harta oceanului aerian sovietic, Geo Bogza vede în realitatea ei un act grandios. Ușurința cu care oamenii sovietici populează spațiul lor aerian dovedește că oamenii aceștia, descătuseți și liberi, stăpîni pe munca lor, au cucerit o zonă ce se întinde tot mai sus, dezvăluind natura și forțele ei. De aceea, reportajele de genul acelor pe care le scrie Geo Bogza nu sînt simple înregistrări de fapte, ci și opere literare. Autorul închină un imn oamenilor liberi, celor mai de seamă însușiri ale acestora, curajului și îndrăznelii în lupta cu forțele naturii. Reporterul apare dublat de poet. Fuziunea dintre cele două laturi ale scrierilor lui Geo Bogza — cea publicistică și cea artistică — este atît de intimă, încît nu se pot despărți una de alta... *Oceanul aerian* e o operă literară, și anume un *reportaj literar*.

Opera literară în care se relatează, cu ajutorul unor mijloace artistice, date și fapte din realitate se numește *reportaj literar*.

Reportajul literar este o operă foarte cultivată în zilele noastre, intrucît ajută la cunoașterea — pe calea publicistică — a faptelor celor mai importante ale realității de construire a socialismului, dar totodată le reliefează mai pregnant, subliniind, cu mijloace artistice, tot ce este mai semnificativ. Cu ajutorul reportajului literar, scriitorii se apropie de viața poporului muncitor.

Marele scriitor proletar Maksim Gorki îi îndemna pe scriitorii sovietici să scrie cît mai multe reportaje, considerînd că această specie se află „între studiu și povestire“. Gorki prețuia reportajul pentru combativitate și eficacitate. Iar Geo Bogza — cel mai important autor de reportaje literare din țara noastră — scrie într-un articol că reportajul literar „este un mijloc vast și generos de a nu te preocupa pînă la paroxism de tine însuși, ci și de viața dinafara ta“.

După 23 August 1944, reportajul a luat o mare extindere în literatura noastră.

În afară de Geo Bogza, au scris reportaje despre noua realitate socialistă o seamă de prozatori și poeți, ca : Eugen Jebeleanu, Eusebiu Camilar, V. Em. Galan, Maria Banuș, precum și numeroși scriitori care s-au consacrat genului (Vasile Nicorovici, Traian Coșovei, Pop Simion și alții).

Rolul literaturii în viața socială

Știința literaturii face parte din categoria științelor sociale pentru că literatura este un fenomen social. Este un fenomen social întrucît, pe de o parte, în literatură sînt reflectate diverse aspecte ale vieții oamenilor, iar, pe de altă parte, pentru că, exercitînd o puternică înrîurire asupra conștiinței omenești, literatura însăși contribuie la rezolvarea sarcinilor istorice ale omenirii.

Fiind o știință socială, știința literaturii are un caracter de clasă. Caracterul de clasă al științei literare are la bază concepția asupra lumii a uneia din clasele sociale. În Republica Populară Romînă, ca și în celelalte țări ale lagărului socialist, oamenii de știință se călăuzesc în cercetările lor de concepția clasei muncitoare asupra lumii. Expresia cea mai înaltă a acestei concepții este marxism-leninismul. Știința noastră literară este o știință literară marxist-leninistă.

Marx și Engels au elaborat principiile fundamentale ale socialismului științific. Lenin le-a îmbogățit potrivit cu nevoile unei noi etape în lupta clasei muncitoare. Pe baza acestor principii, clasicii marxism-leninismului au putut da explicații cu adevărat științifice tuturor fenomenelor sociale. Ei au descoperit legile pe baza cărora se dezvoltă societatea omenească, arătînd de ce, o dată cu schimbarea orînduirilor sociale, se modifică și alte forme de organizare și de manifestare a oamenilor, ca statul, dreptul, morala, arta, literatura.

Creația literară este în continuă dezvoltare și transformare pentru că este o formă a conștiinței sociale. Prin conștiință socială se înțelege totalitatea reprezentărilor și a convingerilor pe care și le formează oamenii despre natura înconjurătoare și despre ei înșiși. Literatura e o formă specifică a conștiinței sociale și are un rol activ în societate.

Rolul social al literaturii rezultă din împlinirea a două funcții importante. Pe de o parte, literatura ajută oamenii să-și îmbogățească cunoștințele despre lume, despre societate și despre ei înșiși, pe de altă parte, exercită și o puternică înrîurire educativă. Operele literare pătrunse de caracter popular educă pe cititori în spiritul năzuințelor de libertate și dreptate socială. Operele literare clasice transmit noilor generații tradiția de luptă a generațiilor trecute. În acest fel, literatura contribuie la educația politică a oamenilor muncii. Operele contemporane, realizate în spiritul partinității comuniste, cultivă în cititori sentimentul de dragoste pentru patria nouă

socialistă, mândria de a aparține unui popor care se găsește în primele rînduri ale dezvoltării istorice, devotamentul pentru cauza socialismului. Literatura contemporană face educația tineretului în spiritul patriotismului socialist și al internaționalismului proletar.

Totodată, literatura contribuie și la educația morală a oamenilor muncii, ajutîndu-i să prețuiască tot ce contribuie la înălțarea omului și să disprețuiască tot ce degradează omul. Literatura contemporană din țara noastră ajută la educarea oamenilor muncii în spiritul moralei și ideologiei socialiste, combătînd morala și ideologia burgheză. Literatura participă activ la formarea conștiinței socialiste a oamenilor muncii. Figurile de eroi pozitivi ale literaturii sovietice și ale altor literaturi pătrunse de ideologia socialistă cultivă în cititori acele calități care innobilează pe om, ca: *tăria sufletească, cinstea, respectul cuvîntului dat, curajul, tenacitatea, spiritul de răspundere, atașamentul față de colectiv, dragostea de patrie și de popor, ura împotriva dușmanilor țării, ai păcii și ai socialismului.*

Literatura aduce o contribuție puternică și la educația estetică a oamenilor muncii, ajutîndu-i să înțeleagă în ce constă adevărata frumusețe și de ce viața cu adevărat frumoasă există numai acolo unde poporul muncitor e liber și stăpîn pe soarta sa. Literatura educă în oameni gusturi estetice sănătoase, ajutîndu-i să prețuiască frumusețea omului, a vieții, a naturii, operele de artă create de măiestria omului.

Într-o societate bazată pe existența unor clase antagonice, conștiința socială are întotdeauna un caracter de clasă. Convingerile oamenilor exprimă întotdeauna interesele lor. Clasele antagonice, fiind clase cu interese opuse, și convingerile lor sînt opuse, contradictorii. Lupta de clasă se manifestă întotdeauna și sub forma luptei de idei. Vorbînd despre cultura națională în societatea capitalistă, Lenin arată că în fiecare cultură națională există, de fapt, *două culturi*: pe de o parte, cultura claselor dominante, reacționară și obscurantistă, care exprimă interesele acestor clase (burghezia și moșierimea) și care are în societatea capitalistă o poziție predominantă; și, pe de altă parte, cultura democratică și socialistă a maselor asuprite și exploatare, care are la bază ideologia acestor mase, în primul rînd ideologia proletariatului revoluționar. Prin victoria în revoluție a proletariatului și construirea socialismului, cultura fostelor clase exploatare încetează de a avea un caracter predominant. Într-o țară socialistă, cum este și patria noastră, prin revoluția culturală, rolul dominant îl capătă cultura socialistă, care exprimă ideologia poporului muncitor și se bazează pe știința marxist-leninistă. Dar vechea cultură și vechea ideologie nu dispar dintr-o dată. Cultura, ideologia și morala socialistă se consolidează în lupta împotriva rămășițelor moralei și ale ideologiei burgheze și împotriva influențelor negative ale culturii burgheze, care continuă să-și mențină poziția dominantă în statele capitaliste. În Raportul C.C. al P.M.R., prezentat de tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej la Congresul al III-lea al Partidului, se arată că *„În prezent activitatea ideologică, munca de lichidare a înriirilor educației burgheze din conștiința oamenilor este tărîmul principal al luptei de clasă, al luptei între vechi și nou. De aici rezultă necesitatea consecvenței și fermității în combaterea concepțiilor ideologice străine, unele — moștenire a trecutului, altele — reflectare a influențelor lumii capitaliste“.*

Lupta de clasă se manifestă pe tărîm literar în creația literară și în știința literară. Ideologii claselor exploatare opun concepției marxist-

leniniste asupra literaturii concepțiile lor, reacționare, neștiințifice. Reprezentanții burgheziei nu recunosc că literatura reflectă realitatea socială. După ei, literatura se dezvoltă „independent” de viața socială, iar operele literare n-au altă menire decât să producă o desfătare. Concepția aceasta s-a afirmat și în trecut sub cuvântul de ordine „artă pentru artă”, adică artistul să nu intervină în lupta socială, ci să se preocupe numai de forma artistică, fără legătură cu conținutul. De fapt, „arta pentru artă” e o imposibilitate, întrucât artistul nu poate să nu trăiască în societate. Militând pentru o artă desprinsă de societate, ideologii burghezi militează, în realitate, pentru o artă pusă în slujba burgheziei. Tendința ideologilor burghezi de a-i îndepărta pe artiști de viața poporului se explică prin aceea că burghezia este o clasă condamnată din punct de vedere istoric. Sistemul capitalist a intrat în faza sa ultimă, de putrefacție.

Pe măsură ce crește lupta eliberatoare a maselor asupra și exploatare, iar succesele Uniunii Sovietice și ale țărilor de democrație populară vădese superioritatea sistemului socialist, iese la iveală cu și mai multă pregnanță caracterul inuman al capitalismului. Burghezia caută să-i îndepărteze pe scriitorii de viața poporului, pentru ca ei să nu afle acest proces de descompunere, să nu-și dea seama de adevăratul conținut al luptei contemporane. Burghezia are interesul să ascundă adevărul cu privire la realitatea actuală a lumii capitaliste. De aceea, se pronunță împotriva adevărului, împotriva realismului în creația artistică. Proletariatul revoluționar, dimpotrivă, n-are nici un motiv să se teamă de adevăr, căci adevărul e un aliat puternic al clasei muncitoare în lupta pentru răsturnarea orânduirii capitaliste și instaurarea societății socialiste. Proletariatul are interesul ca adevărul asupra vieții contemporane să fie răspândit și prin intermediul operelor literare. De aceea, clasa muncitoare, și în primul rînd partidul ei revoluționar, marxist-leninist, promovează o creație artistică realistă și militantă. Realismul literaturii legate de lupta clasei muncitoare e un realism superior, fiindcă în cadrul lui reflectarea cît mai adevărată a vieții se împletește cu încrederea revoluționară. Realismul epocii noastre e *realismul socialist*.

Marii scriitori din trecut — cu foarte puține excepții — reușeau datorită caracterului popular al creațiilor lor, să se sustragă influenței dăunătoare a ideologiei claselor exploatare și să scrie opere inspirate din viața și lupta poporului. Literatura de valoare a fost în toate timpurile populară și, în esența ei, realistă. Lenin a combătut teoriile greșite ale acelor care susțineau că vechea cultură trebuie să fie desființată. Lenin a arătat că noua cultură socialistă se bazează pe preluarea și preluarea în mod critic a tuturor valorilor trecutului. În activitatea sa pe tărîm cultural, Partidul Muncitoresc Român se călăuzește de această învățătură leninistă. În patria noastră, creațiile marilor scriitori ai epocilor trecute sînt preluate și interpretate în spiritul științei marxist-leniniste. Totodată, P.M.R. combate și atitudinile necritice față de literatura trecutului, pe aceia care ar vrea să preia fără discernămint tot ce s-a creat în trecut. Din creația literară trecută, noi preluăm numai operele care sînt pătrunse de aspirațiile poporului, care reflectă năzuințele sale de libertate și bunăstare și respingem lucrările alterate de ideologia burgheză, antipopulară și inumană.

În prezent, pe plan mondial, lupta principală se dă în literatură între realismul socialist și modernismul burghez. Acesta din urmă este expresia,

în creația literară, a ideologiei și moralei burgheze. Creația modernistă e antirealistă și dușmănoasă vieții. Scriitorii moderniști se străduiesc să submineze încrederea omului în forțele sale, în posibilitatea asigurării — prin luptă — a unor condiții mai bune de viață. Pentru a apăra sistemul capitalist, moderniștii cultivă o literatură josnică, animalică. Literatura modernistă este pesinistă, mistică, refractară idealurilor înalte. E o literatură în descompunere a unei clase în descompunere.

Realismul socialist, dimpotrivă, este literatura clasei căreia îi aparține viitorul, este o literatură optimistă, plină de încredere în om și în forțele omului. Inspirându-se din lupta de clasă a proletariatului revoluționar și din marile succese ale construcției socialismului, creația literară realist-socialistă exprimă convingerea oamenilor și a artiștilor că prin victoria socialismului în lume se statornicește condițiile minunate de creație pe care le-au visat oamenii înaintași ai tuturor timpurilor. Cîștigîndu-și adevărata libertate, omul poate dezvolta fără nici o opreliște toate forțele sale creatoare. Iată de ce, în creația realist-socialistă, idealul socialismului apare și ca un ideal estetic, ca un ideal de frumusețe. Creația realist-socialistă afirmă idealul estetic al socialismului, zugrăvind viața în dezvoltarea ei revoluționară.

În centrul creației realist-socialiste se găsește eroul pozitiv de tip nou, luptătorul dirz pentru cauza clasei muncitoare și a întregului popor, omul moralei și al ideologiei socialiste, devotat pînă la capăt cauzei comunismului. Eroi literaturii realist-socialiste sînt modele de comportare pentru toți oamenii muncii. De aceea, literatura realist-socialistă are un puternic conținut educativ. Avînd la bază principiul partinității comuniste, literatura realist-socialistă reprezintă treapta cea mai înaltă a caracterului popular al literaturii.

Realismul socialist s-a dezvoltat cel mai puternic în literatura sovietică. În U.R.S.S., primul stat al socialismului victorios, s-au creat pentru prima dată condițiile cele mai favorabile pentru dezvoltarea — fără nici o opreliște — a literaturii realist-socialiste.

La noi în țară, elemente realist-socialiste au apărut încă înainte de 23 August 1944. Creația realist-socialistă a înflorit cu adevărat în anii construirii socialismului în patria noastră.

Partidul Muncitoresc Român îi îndeamnă pe scriitori și pe artiști să dezvolte neîncetat creația realist-socialistă. Partidul îi îndeamnă pe scriitori să întărească mereu legătura lor cu viața poporului muncitor, constructor al socialismului, să ridice nivelul ideologic și artistic al lucrărilor, pentru ca astfel operele literare să reflecte cit mai adînc măreția epocii noastre de desăvîrșire a construcției socialiste, munca plină de avînt a poporului, chipurile minunate ale eroilor contemporani. Urmînd îndrumarea Partidului Muncitoresc Român, literatura noastră realist-socialistă aduce o contribuție importantă la împlinirea sarcinilor istorice de construire a vieții noi, socialiste.

Lectură suplimentară

(Indicații bibliografice)

Creația lirică orală

- Alecsandri, V. : *Poezii populare*, Editura tineretului, 1956.
Eminescu, M. : *Poezii populare*, Editura tineretului, 1956.
Doine, cîntece și strigături, B.P.T., 1955.

Creația lirică scrisă

- Oda** : *Țării mele*, de V. Tulbure, în vol. *Poet și ostaș*, Editura militară, 1958.
Oda Bucureștiului, de Szemplér Ferenc, în *Flacăra*, nr. 30 din 1959.
Imnul : *Imnul F.M.T.D.*, de L. Oșanin, în vol. *Cîntece pentru tineret*, 1958.
Satira : *Patronul*, de M. Banuș, în vol. *Versuri alese*, E.S.P.L.A., 1957.
Elegia : *Din umbră*, de M. Beniuc, în vol. *Cu un ceas mai devreme*, E.S.P.L.A., 1959.
Meditația : *Anul 1840*, de Gr. Alexandrescu, în vol. *Versuri și proză*, Biblioteca școlară, 1960.
Pastelul : *Păslorița*, de G. Coșbuc, în vol. *Balade și idile*, Biblioteca școlară, 1959.
Balta, de Mihai Dragomir, în vol. *Versuri alese*, E.S.P.L.A., 1956.
Pămînt însořit, de Horváth Imre, în vol. *Versuri alese*, E.S.P.L.A., 1953.

Creația epică orală

- Plugușorul și legenda Mănăstirea Argeșului*, în *Antologia de literatură populară*, vol. I, Editura Academiei R.P.R., 1953.
Ispirescu, P. : *Basme, legende, snoave*, B.P.T., 1960.

Creația epică scrisă

- Balada** : *Blestemul bardului*, de L. Uhland, în traducerea lui Șt. O. Iosif.
În vol. Șt. O. Iosif, *Versuri*, B.P.T., 1960.
Fabula : *Lupul și mielul*, de La Fontaine, în traducerea lui Tudor Arghezi.
În vol. La Fontaine, *Fabule*, Biblioteca școlară, 1955.
Poemul : *Poemul lui Octombrie*, de V. Maiakovski, în volumul cu același titlu, Editura Cartea rusă, 1949.

Nuvela : *Alexandru Lăpușneanu*, de C. Negruzzi, în *Opere alese*, vol. I, B.P.T., 1955.

Romanul : *Povestea unui om adevărat*, de B. Polevoi, în vol. cu același titlu, Editura tineretului, 1955.

Reportajul : *400 de zile în orașul flăcărilor*, de V. Nicorovici, în volumul cu același titlu, Editura tineretului, 1958.

Creația dramatică

Comedia : *Avarul*, de J. B. Molière, în *Opere*, vol. IV, E.S.P.L.A., 1958.

Drama : *Citadela sfărîmată*, de H. Lovinescu, în volumul cu același titlu, E.S.P.L.A., 1955.

CUPRINS

	Pag.
I. Noțiuni despre literatură	
1. Ce este literatura	3
2. Știința literaturii și părțile ei componente	6
3. Trăsăturile caracteristice ale literaturii	9
II. Structura operei literare	
<i>Uzina vie</i> de Al. Sahia	14
Analiză literară	18
III. Limba și stilul operelor literare	
1. Noțiunea de limbă literară	25
2. Noțiunea de stil în operele literare	27
3. Figuri de stil	33
4. Sintaxa poetică	37
5. Versificația	40
IV. Genurile literare	
A. Genul liric	
a. Creația lirică orală	48
1. Doina	50
2. Folclor nou	53
Trăsăturile generale ale creației lirice orale	54
b. Creația lirică scrisă	56
<i>Lirica cetățenească</i>	
1. Oda (<i>Inchinare</i> de M. Beniuc)	57
2. Imnul (<i>Internaționala</i> de E. Pottier)	58
3. Satira (<i>Satiră [Duhului meu]</i> de Gr. Alexandrescu)	59
4. Pamfletul (<i>Păianjenul negru</i> , de T. Arghezi)	64
5. Epigrama	66
<i>Lirica intimă</i>	
1. Elegia (<i>Mai am un singur dor</i> , de M. Eminescu)	67
2. Meditația (<i>În peșteră</i> , de Panait Cerna)	69
<i>Lirica peisagistă</i>	
1. Pastelul (<i>Noapte de vară</i> , de G. Coșbuc)	70

B. Genul epic

a. <i>Creația epică orală în versuri</i>	73
1. Balada populară (<i>Novac și corbul</i>)	73
b. <i>Creația epică orală în proză</i>	78
1. Basmul (<i>Pristea cel voinuc și merele de aur</i>)	78
Trăsăturile generale ale creației epice orale	85
a. <i>Creația epică scrisă în versuri</i>	87
1. Balada (<i>Pașa Hassan</i> , de G. Coșbuc)	87
2. Fabula (<i>Dreptatea leului</i> , de Gr. Alexandrescu)	90
3. Poemul (<i>Bălcescu</i> , de Eugen Jebeleanu)	94
4. Epopeea (<i>Iliada</i> , de Homer)	100
b. <i>Creația epică scrisă în proză</i>	112
1. Schița (<i>Bacalaureat</i> , de I. L. Caragiale)	112
2. Nuvela (<i>Deslășurarea</i> , de Marin Preda)	115
3. Romanul (<i>Nicoară Potcoavă</i> , de M. Sadoveanu)	123

C. Genul dramatic

a. <i>Tragedia</i>	
1. Tragedia antică (<i>Antigona</i> , de Sofocle)	135
2. Tragedia modernă (<i>Regele Lear</i> , de Shakespeare)	150
3. Tragedia contemporană (<i>Tragedia optimistă</i> , de Vsevolod Vișnevski)	164
b. <i>Comedia</i>	
<i>O scrisoare pierdută</i> , de I. L. Caragiale	176
c. <i>Drama</i>	
<i>Cumpăna</i> , de Lucia Demetrius	189

D. Reportajul literar

<i>Oceanul aerian</i> de Geo Bogza	201
Rolul literaturii în viața socială	205
Lectură suplimentară (<i>Indicații bibliografice</i>)	209

BIBL. FACULT. IST. SIBIU
 INV. Nr. ~~8778~~ 75

Responsabil de carte : Ion Hangiu
 Tehnoredactor : Achile Daniel
 Corector : Sofia Boștină-Dorneanu

Dat la cules 4.10.1960. Bun de tipar 10.12.1960. Tiraj 71.500
 ex. + 145. Hirtile semivelină 65 gr./m². Format 16/70×100.
 Coll de editură 16.977. Coli tipar 13,25. Nr. de plan editură
 8013 A. 0819.

Tiparul executat sub com. nr. 1703 de Combinatul Poligrafic
 Casa Scintei „I. V. STALIN”, București
 E. 20.963

